
Vergaderjaar 1999–2000

---

26 800

Nr. 1

NOTA OVER DE TOESTAND VAN 'S RIJKS FINANCIËN

Aangeboden 21 september 1999

Tekstgedeelte van de Miljoenennota 2000

Voorwoord

De Nederlandse economie ontwikkelt zich gunstig. De werkgelegenheid neemt toe. Het aantal mensen dat afhankelijk is van een uitkering daalt. De overheidsfinanciën worden steeds gezonder en het kabinet ligt goed op koers met de voorgenomen investeringen in de kwaliteit van de samenleving. De overgang naar het nieuwe millennium kan daarom met gepast vertrouwen tegemoet worden gezien.

De afgelopen twaalf maanden geven een treffende illustratie van de betrekkelijkheid van conjunctuurprognoses en daarmee samenhangende politieke stemmingsbeelden.

Na het optimisme bij het debat over de regeringsverklaring – waar de aanwending van mogelijke meevallers een dominant thema was – volgde al spoedig een kentering. Neergaande ontwikkelingen in Azië, Rusland en Latijns-Amerika leidden ook tot lagere groeiverwachtingen voor de Nederlandse economie. Onvoorziene wateroverlast en toenemende asielzoekersinstroom daarbij gevoegd, gaven een betekende verslechtering van de budgettaire vooruitzichten.

Het trendmatige begrotingsbeleid, met een strikte scheiding tussen inkomsten en uitgaven en vaste regels over de aanwending van mee- en tegenvallers, bewees vrijwel direct zijn schokbestendige diensten. In het donkere voorjaar konden de beleidsbijstellingen beperkt blijven alsook in de zomer toen de lucht weer leek op te klaren. Het is te hopen dat de waardering daarvoor ook wordt opgebracht als jubelende verwachtingen de kop op steken, die ook weer snel door nieuwe feiten en inzichten kunnen worden achterhaald.

Gerrit Zalm

Inhoudsopgave

1	Hoofdpijnen van het beleid	7
1.1	Inleiding	7
1.2	Recente economische ontwikkelingen	7
1.3	De invloed van trends	8
1.4	Investeren in kwaliteit	9
1.5	Het budgettaire en fiscale beleid	12
1.6	Slot	14
2	Economische ontwikkelingen en uitdagingen	15
2.1	Inleiding	15
2.2	De uitgangspostie van de Nederlandse economie	16
2.3	Veranderingen in de economische en sociale omgeving	19
2.4	Prioriteiten voor het financieel-economisch beleid	30
3	Versterking van economische en sociale veerkracht	32
3.1	Inleiding	32
3.2	Onderwijs	33
3.3	Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt	37
3.4	Zorg	41
3.5	Infrastructuur en Milieu	43
3.6	Belastingherziening	47
4	Budgettair beleid	52
4.1	Inleiding	52
4.2	Ombuigingen en intensiveringen Regeerakkoord	52
4.3	De ontwikkeling van de uitgaven in 1999–2002	56
4.4	Lasten- en inkomstenontwikkeling	64
4.5	De ontwikkeling van het EMU-tekort en de EMU-schuld	67
5	Financieel management: transparante resultaten	72
5.1	Inleiding	72
5.2	Van beleidsbegroting tot beleidsverantwoording	72
5.3	Betere besluiten en prikkels door prestatiegegevens	74
5.4	Transparantie, resultaatgerichte aansturing en bedrijfsvoering van overheidsorganisaties	77
5.5	Beleid ten aanzien van diensten die een baten-lastenstelsel voeren	78
	Lijst van gebruikte termen en hun betekenis	80
	Bijlagen bij de Miljoenennota 2000	91
1	Budgettaire kerngegevens	93
2	De uitgaven en niet-belastingontvangsten 1997–2003	94
2.1	Uitgaven begrotingen	94
2.2	Niet-belastingontvangsten begrotingen	96
2.3	Rijksbegroting in enge zin	98
2.4	Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt	100
2.5	Zorg	102
2.6	De agentschappen	104

3	De belasting- en premieontvangsten en de ijkklatten voor de inkomsten	107
3.1	De belastingramingen voor 1999 en 2000	107
3.2	De belastingontvangsten in 1999	108
3.3	De invloed van maatregelen op de belastingontvangsten 2000	109
3.4	De belastingontvangsten in 2000	111
3.5	Meerjarige belastingramingen	113
3.6	De premieontvangsten in 2000	113
3.7	Toetsing overheidsinkomsten aan de inkomstenijkklatten	113
4	Belastinguitgaven	115
4.1	Inleiding	115
4.2	Overzicht van belastinguitgaven	115
4.3	Ontwikkeling tussen 1998 en 1999	118
4.4	Wijzigingen in de regelgeving na 1 januari 1999	118
4.5	Een ijklijn voor belastinguitgaven	119
4.6	Korte toelichting op de verschillende belastinguitgaven	121
5	Horizontale toelichting 1999–2004	131
6	Verticale toelichting 1998–2004	163
7	Interdepartementale beleidsonderzoeken	220
7.1	Politieke besluitvorming voorgaande rondes	220
7.2	Stand van zaken implementatie bedrijfsvoeringsonderzoeken uit de ronde 1997/1998	223
8	Financiën decentrale overheden	224
8.1	Inkomstenbronnen van provincies en gemeenten	224
8.2	Ontwikkelingen in het lokale belastinggebied	230
8.3	De kapitaaluitgaven van de decentrale overheden	231
9	Nederland en de financiën van de Europese Unie	234
9.1	De Financiële Vooruitzichten 2000–2006	234
9.2	Financieel beheer, controle en fraudebestrijding	237
9.3	De EU-begrotingen 1998–2000	238
9.4	De Nederlandse afdrachten en ontvangsten op de Rijksbegroting	240
9.5	De Nederlandse nettopositie	243
10	EMU-saldo, EMU-schuld, sociale fondsen en financieringsbehoefte	245
11	Staatsbalans en economische categorieën	248
11.1	Inleiding	248
11.2	Staatsbalans per 31 december 1998	248
11.3	Rijksbegroting naar economische categorieën	259
12	Beleidscoördinatie in de Europese Unie	261
12.1	Inleiding	261
12.2	Ervaringen met het Stabiliteits- en groeipact	261
12.3	Beleidscoördinatie in de E(M)U	264
13	Verschuiving en vergroening voor de jaren 2000 en 2001	266
13.1	Inleiding	266
13.2	Verdere invulling en verhoging regulerende energiebelasting	266
13.3	Water	272
13.4	Invulling 700 miljoen «andere milieubelastingen»	273
13.5	Terugsluizing tweede en derde tranche	278
13.6	Positieve prikkels	281
13.7	Vergroening autobelastingen	283
	Trefwoordenregister	289
	Lijst van gebruikte afkortingen	295

1 Hoofdpijnen van het beleid

1.1 Inleiding

De Nederlandse economie staat er in vergelijking met een aantal jaren geleden een stuk beter voor. De werkgelegenheid is sterk gestegen en het aantal mensen dat afhankelijk is van een uitkering is teruggedrongen. Dit hangt nauw samen met het beleid van lastenverlichting in combinatie met loonmatiging, en aanpassingen van het socialezekerheidsstelsel en de arbeidsmarkt. Tegelijk zijn de overheidsfinanciën duidelijk verbeterd, de investeringen van de overheid verhoogd en is de flexibiliteit van de economie vergroot. De solvabiliteitspositie van het bedrijfsleven is gunstig. Het verder versterken van de Nederlandse economie vergt ook in de komende jaren een voortdurende inspanning van de overheid. Naast het oplossen van nog resterende problemen zal nadrukkelijker moeten worden geanticipeerd op nieuwe ontwikkelingen en uitdagingen die in de nieuwe eeuw op ons afkomen, onder andere door de deelname van Nederland aan de Economische en Monetaire Unie (EMU). Ook moet de economie om kunnen gaan met onverwachte ontwikkelingen die zich onvermijdelijk zullen voordoen. Economische schokken van buitenaf moeten zodanig worden opgevangen dat deze niet direct gepaard gaan met een sterk oplopende werkloosheid, overheidstekorten of een verminderde sociale cohesie.

Hoeksteen voor een economisch en sociaal veerkrachtige economie is het aan het werk krijgen en aan het werk houden van mensen. Niet iedereen heeft geprofiteerd van de sterke banengroei van de afgelopen jaren. Meer dan in het verleden zal het arbeidsmarktbeleid worden toegesneden op het individu. Het werken aan een sterke sociale en economische infrastructuur betekent echter meer. Het betekent ook een leven lang leren, toegankelijke zorg en veiligheid op straat.

1.2 Recente economische ontwikkelingen

Na een aantal jaren met relatief hoge groeicijfers wordt nu een meer trendmatig tempo van de economische groei in Nederland verwacht. Negatieve effecten op de buitenlandse handel als gevolg van de financiële crisis in opkomende markten en het daaropvolgende afnemende vertrouwen van ondernemers in toekomstige economische ontwikkelingen hebben ook de economieën in de westerse industrielanden beïnvloed. De Europese economie heeft daardoor eind vorig jaar en begin dit jaar te maken gekregen met een groeivertraging, maar vertoont inmiddels duidelijke signalen van herstel. In Nederland hebben de binnenlandse bestedingen goed tegenwicht kunnen bieden aan de zwakke vraag uit het buitenland. De groei van de consumptieve bestedingen loopt, na de uitzonderlijk krachtige toename in 1998, in 1999 slechts licht terug. Het relatief grote consumentenvertrouwen, mede gebaseerd op een toename van de baan zekerheid van mensen, speelt een rol bij de verklaring van de consumptiestijging. Verder draagt de vermogens- toename, met name als gevolg van de stijgende huizenprijzen, bij aan de consumptiegroei. In termen van economische groei springt Nederland er

in vergelijking met andere Europese landen goed uit. Dit is mede te danken aan de gunstige uitgangspositie.

De werkgelegenheid blijft in 1999 en 2000 groeien en de werkloosheid loopt verder terug. De doorgaande stijging van het aantal vacatures bij een afvlakkende economische groei duidt op het risico van knelpunten op de arbeidsmarkt. Dit onderstreept de economische noodzaak om nog meer dan in het verleden het beleid te richten op het activeren van het arbeidsaanbod; in de vormgeving van de lastenverlichting in 2000 speelt dit dan ook de hoofdrol.

De regering richt de aandacht bij het activeren van het arbeidsaanbod vooral op langdurig werklozen, arbeidsongeschikten, oudere werknemers en vrouwen. Langdurige werkloosheid is vooral een probleem onder laaggeschoolden en allochtonen. De werkloosheid onder allochtonen is drie keer hoger dan gemiddeld. Hoewel de werkloosheid ook bij deze groep de afgelopen jaren is gedaald, blijven de arbeidsmarkt-perspectieven van deze groep zorgelijk. Ondanks de beleidsinspanningen die in het verleden zijn genomen om het aantal arbeidsongeschikten te beperken, is het arbeidsongeschiktheidsvolume in Nederland twee à drie maal zo hoog als het Europese gemiddelde. De arbeidsparticipatie van ouderen (mannen en vrouwen) ligt ver onder het Europese gemiddelde. Slechts één op de vier ouderen van 55 tot 65 jaar neemt deel aan het arbeidsproces. De arbeidsdeelname van vrouwen is het laatste decennium weliswaar fors gestegen, maar is (vooral in arbeidsjaren gerekend) in vergelijking met andere Europese landen nog steeds laag.

Het afgelopen jaar is wederom gebleken hoe lastig de internationale economische ontwikkeling zich laat voorspellen. In de Miljoenennota 1999 werd uitgegaan van een economische groei van 3% in 1999. Na een forse neerwaartse bijstelling van de raming eind vorig jaar zijn daarna weer opwaartse bijstellingen gepleegd, zodat thans de prognose voor 1999 weer vrijwel terug is bij die van een jaar geleden. De gekozen begrotings-systematiek blijkt goed bestand tegen dit soort onzekerheden, zowel aan de uitgavenkant als aan de inkomstenkant van de begroting. Ongebruikelijk grote bijstellingen van de nominale ontwikkeling hebben het afgelopen jaar echter wel geleid tot een meer wisselend begrotings-beeld. De uitgaven kunnen dit en volgend jaar met enige bijstellingen binnen de afgesproken uitgavenkaders worden gehouden, terwijl aan de inkomstenkant sprake is van een meevaller.

De keuze voor behoedzame economische uitgangspunten in het Regeer-akkoord werpt hiermee opnieuw zijn vruchten af. Er bestaat een relatieve rust in het begrotingsbeleid en de voorspelbaarheid van het overheids-beleid is toegenomen. Ook in vergelijking met andere Europese landen kan Nederland de huidige groeivertraging relatief eenvoudig opvangen in de begroting.

Het overheidstekort komt naar verwachting in 1999 en 2000 uit op 1/2% BBP. Door de fasering van de lastenverlichting zal in 2001 het overheids-tekort naar verwachting oplopen. Toch komt als het economisch tij meezit en de economische groei zich op het huidige niveau zou handhaven voor het eerst sinds 25 jaar begrotingsevenwicht in zicht. De overheidsschuld ontwikkelt zich ook voorspoedig en kan mogelijk over enige tijd onder het afgesproken plafond van 60% BBP uit het Verdrag van Maastricht komen. Een dergelijke ontwikkeling sluit aan bij de verplichtingen die Nederland in Europees verband is aangegaan met het Stabiliteits- en groeipact.

1.3 De invloed van trends

De structurele verbeteringen van de Nederlands economie van de afgelopen jaren zijn geen reden voor zelfgenoegzaamheid. Het vasthouden van de verbeteringen en het verder aanpakken van de zwakke plekken

vergen een continue inspanning. Verder moet tijdig worden ingespeeld op ontwikkelingen die onvermijdelijk op ons af komen. Het verleden heeft geleerd dat het niet of niet op tijd inspelen op deze veranderende omstandigheden grote sociale en economische kosten met zich meebrengt.

Een aantal reeds bestaande ontwikkelingen en trends op sociaal en economisch terrein zal zich in de toekomst naar verwachting versterkt voortzetten. De internationalisering, die sterker zichtbaar is geworden door de deelname van Nederland aan de EMU, zorgt ervoor dat de internationale concurrentie steeds intensiever wordt. Tegelijk biedt deze internationalisatie ook kansen, vooral voor een open economie als de Nederlandse. Een tweede trend is de demografische ontwikkeling. De vergrijzing van de bevolking – die omstreeks 2040 haar hoogtepunt bereikt – is nu reeds merkbaar. De omvangrijke gevolgen van deze demografische ontwikkeling vereisen dat hierop tijdig wordt ingespeeld. Een derde trend betreft de technologische ontwikkeling, waardoor de wijze van productie van goederen en vooral diensten steeds kennisintensiever wordt. Deze trends bieden nieuwe kansen en uitdagingen voor allen die in de economie participeren.

De rol van de overheid in het economisch proces vraagt om een heldere visie. Op sommige terreinen zal de ruimte voor overheidshandelen worden beperkt onder invloed van de verdergaande integratie van de wereldeconomie en technologische ontwikkelingen. Een grotere rol voor marktkrachten is soms het juiste antwoord op deze ontwikkelingen. Tegelijkertijd is de afgelopen jaren het inzicht gegroeid dat een grotere rol van de markt een sterke overheid vereist die heldere regels en duidelijke randvoorwaarden stelt. Niet zelden doet zich de situatie voor dat overheidsoptreden vereist is om een gezonde werking van markten te bewerkstelligen, bijvoorbeeld om kartelafspraken tegen te gaan. Op terreinen waar de overheid zich geheel of gedeeltelijk als aanbieder van goederen en diensten terugtrekt, past soms een grotere rol als regelgever of toezichthouder. Een tweede aspect waarbij de veranderende rol van de overheid zichtbaar wordt betreft het gebruik van beleidsinstrumenten. Daar waar mogelijk wordt gebruikgemaakt van prijsprikkels in de vorm van heffingen of tarieven ter vervanging van regels. Tenslotte vereisen de veranderende omstandigheden dat, meer dan in het verleden, een permanente afweging wordt gemaakt waar en in welke vorm overheidsbetrokkenheid noodzakelijk is. Als overheidsbetrokkenheid noodzakelijk blijkt, moeten publieke en private verantwoordelijkheden duidelijk worden gescheiden. Die notie hoeft nieuwe initiatieven op het vlak van publiek-private samenwerking niet in de weg te staan.

1.4 Investeren in kwaliteit

De regering staat niet alleen voor een budgettaire uitdaging; ook de economische en sociale veerkracht moet worden vergroot. Centraal staat hierbij het aan het werk krijgen van mensen. Meer mensen aan het werk is niet alleen economisch noodzakelijk, maar ook maatschappelijk van groot belang. Werk is voor veel mensen de sleutel tot maatschappelijke participatie. De investeringen van de regering in de economische en sociale infrastructuur zijn dan ook met name gericht op het activeren van mensen. Voorkomen moet worden dat mensen om welke reden dan ook buiten de boot vallen. Maatschappelijke participatie vergt ook meer aandacht voor zaken als zorg, veiligheid en onderwijs. Investeringen in de economische en sociale infrastructuur zorgen onder meer in de grote steden voor een stevige basis voor een duurzame economische groei. De regering heeft daarom aanzienlijke financiële middelen beschikbaar gesteld voor onderwijs, veiligheid, zorg, infrastructuur.

tuur en het milieu. Maar om deze middelen goed en efficiënt te kunnen inpassen, is dikwijls een aanpassing van bestaande instituties en (collectieve) arrangementen noodzakelijk, waarbij ook de rolverdeling tussen centrale en decentrale overheden aan de orde is.

Door de toenemende internationale concurrentie is een goed opgeleide beroepsbevolking steeds meer een noodzakelijke voorwaarde voor een gezonde economische groei. Goed onderwijs is daarom een kernpunt van het regeringsbeleid. Belangrijk is dat het onderwijs aansluit bij de veranderende eisen van de arbeidsmarkt. Door de voortschrijdende technologische ontwikkeling stijgt ook het tempo van deze veranderingen. Het belang van inzetbaarheid («employability») van werknemers neemt daardoor toe. Voor het inzetbaar blijven is, naast een goede initiële scholing, ook goede latere scholing onmisbaar. Het leven lang leren is tevens cruciaal voor een grotere arbeidsparticipatie van ouderen.

In de afgelopen jaren is belangrijke voortgang geboekt bij het vergroten van de participatiegraad. Desondanks vereisen de huidige omvang van de inactiviteit en de vergrijzing van de bevolking een verdere vergroting van de arbeidsdeelname. Hierdoor kan het draagvlak voor de collectieve sector worden versterkt, terwijl tegelijk het beroep op de sociale zekerheid kan worden verminderd. De beleidsaanpassingen op het terrein van de sociale zekerheid en arbeidsmarkt worden dan ook in hoge mate ingegeven door het belang van een hogere arbeidsparticipatie. Het doel is om mensen die onverhoopt werkloos of gedeeltelijk arbeidsongeschikt raken zo snel mogelijk weer aan het werk te krijgen en de huidige inactieven betere kansen te bieden op een betaalde baan. Ook oudere werknemers moeten langer actief blijven op de arbeidsmarkt. Hierbij spelen financiële prikkels een belangrijke rol. In de voorgestelde herziening van het belastingstelsel wordt het voor mensen met een uitkering financieel aantrekkelijker om te gaan werken. Dankzij de gewijzigde financiering van de ZW en de WAO is het voor werkgevers financieel aantrekkelijk geworden om instroom in de regelingen zoveel mogelijk te beperken en om reïntegratie te bevorderen.

Succesvol reïntegratiebeleid staat of valt met een uitvoeringsorganisatie die goed is uitgerust voor haar taken. Samen met sociale partners en met de gemeenten wordt daarvoor een nieuwe uitvoeringsorganisatie voor de sociale verzekeringen opgericht. In het hele land komen Centra voor Werk en Inkomen (CWI), waar werkzoekenden zich kunnen melden voor bemiddeling naar werk en het aanvragen van een uitkering. De uitbreiding van de zogeheten Instroom-/Doorstroombanen (I/D-banen) vergemakkelijkt de toetreding tot de arbeidsmarkt voor langdurig werklozen. Verder wordt het financiële belang dat gemeenten hebben bij een goede uitvoering van de bijstand vergroot.

Een aantal problemen vergt een aanvullende en meer specifieke aanpak. Gezien het groeiende aandeel van ouderen in de beroepsbevolking (het aantal mensen tussen de 55 en 65 jaar stijgt de komende tien jaar met 40%) is het noodzakelijk de arbeidsparticipatie van ouderen verder te verhogen. Voor het verhogen van de arbeidsdeelname van ouderen is vooral een mentaliteitsomslag noodzakelijk, zowel bij werkgevers als bij werknemers. Het moet weer vanzelfsprekend worden dat werknemers op oudere leeftijd blijven doorwerken. Werkgevers moeten meer rekening houden met de arbeidsinzet en scholing van oudere werknemers, terwijl werknemers zich moeten instellen op een loopbaan die langer doorloopt. Om de arbeidsdeelname van ouderen te verhogen zal de regering, onder andere op basis van een advies van de SER, maatregelen voorbereiden die alle betrokkenen – werkgevers, oudere werknemers, en uitvoeringsinstellingen in de sociale zekerheid – daartoe stimuleren. De arbeidsparticipatie van vrouwen wordt onder andere bevorderd door het vergroten van de mogelijkheden om arbeid en zorg te combineren.

Het halveren van het verschil in werkloosheid tussen etnische minderheden en autochtonen in de periode tot 2003 is een gezamenlijke doelstelling van de regering en sociale partners. De Wet stimulering arbeidsdeelname minderheden (SAMEN) ondersteunt dit streven. Begin 2000 zal een tussentijdse evaluatie van deze wet zijn afgerond. Daarnaast zal in het komende jaar de SER om advies worden gevraagd over een mogelijke versterking van het instrumentarium om de arbeidsdeelname van etnische minderheden te vergroten.

Door de dubbele vergrijzing – het aantal ouderen en hun gemiddelde leeftijd neemt toe – zal het belang van een kwalitatief goed en toereikend aanbod van zorg toenemen. Voor de beroepsbevolking zal de zorg er ook op gericht dienen te zijn dat mensen snel weer terug naar het werk kunnen. Verkorting van wachtlijsten kan hieraan bijdragen. Voor de verkorting van de wachtlijsten worden in de komende jaren aanzienlijke bedragen uitgetrokken. Daarnaast moet de aansluiting tussen het zorgaanbod en de behoeften van de individuele patiënt of cliënt verder worden verbeterd, evenals de bedrijfseconomische doelmatigheid. Een betere afbakening van de verantwoordelijkheden tussen de overheid en de private sector is daarbij noodzakelijk en vormt dan ook de leidraad bij de vernieuwing van de organisatie van de zorg die is ingezet in zowel de «care»- als in de «cure»-sector.

Ook op het terrein van de fysieke infrastructuur en het milieu is een aanzienlijke beleidsinspanning nodig. De toenemende internationalisering biedt Nederland, als traditionele handelsnatie en vestigingsplaats van internationaal georiënteerde bedrijven, grote kansen. Een gunstige geografische ligging helpt, maar is niet voldoende. In de wereld wordt, onder invloed van de technologische ontwikkeling, snelheid steeds belangrijker en is bereikbaarheid essentieel. Dit vraagt om een goede maatvoering. Bedrijvigheid, inwonertal en mobiliteit nemen nog steeds toe, terwijl ruimte in Nederland schaars is. Ten behoeve van de bereikbaarheid wil de regering de komende jaren forse investeringen doen. Een betere bereikbaarheid vraagt niet alleen om meer geld, maar ook om de inzet van andere instrumenten. Een voorbeeld hiervan is de introductie van concurrentie in het openbaar vervoer. Daarnaast wordt prijsbeleid ingezet om de bereikbaarheid van de grote steden te verbeteren. Daarvoor wordt in 2001 de eerste fase van het rekeningrijden ingevoerd. Ook streeft de regering naar het aangaan van publiek-private samenwerkingsvormen om bepaalde grote (infrastructurele) projecten te realiseren. De regering investeert ook fors om het milieu in Nederland te verbeteren. Daarbij zal meer dan in het verleden een accent worden gelegd op economische instrumenten (zoals prijsmaatregelen en verhandelbare emissierechten, naast afspraken over vrijwillige emissiereducties). Zo wordt een experiment opgestart met verhandelbare reductiecertificaten voor CO₂ en komt er een studie voor de introductie van een verhandelbaar plafond voor CO₂-emissies. De belastingplannen voorzien bovendien in een verdere vergroening van het belastingstelsel.

Om zeker te stellen dat het belastingstelsel ook in toekomst zijn verschillende functies kan blijven vervullen, zijn structurele vernieuwingen van het fiscale stelsel onontbeerlijk. In het Regeerakkoord zijn de contouren geschetst van een herziening van het Nederlandse belastingstelsel die met ingang van 2001 in werking moet treden. De stelselherziening is vooral gericht op het stimuleren van de arbeidsparticipatie door een verlaging van de belastingtarieven op arbeid en de introductie van een arbeidskorting. Hiervoor zal een groot deel van de beschikbare lastenverlichting worden ingezet. Door de arbeidskorting wordt het hebben van een inkomen uit werk financieel aantrekkelijker gemaakt ten opzichte van een uitkering. Langs deze weg wil de regering een gematigde loonontwik-

keling ondersteunen. De door het CPB geraamde loonontwikkeling voor 2001 en 2002 is hierdoor, in vergelijking met voorgaande jaren, dan ook matig. Gecombineerd met een aanzienlijke lastenverlichting valt het koopkrachtbeeld in de jaren 2001 en 2002 over de gehele linie evenwel nog steeds gunstig uit. Met het oog op de bevordering van de werkgelegenheid is het van belang dat dit de komende jaren wordt verdisconteerd bij het arbeidsvoorwaardenoverleg.

Door de invoering van een geheel vernieuwde wet op de inkomstenbelasting krijgt Nederland een robuuster en rechtvaardiger belastingstelsel, dat beter toegesneden is op de eisen van de 21e eeuw. Verder zal het fiscale stelsel nadrukkelijker worden ingezet ter ondersteuning van nationale doelstellingen op het terrein van milieu. De regering beschouwt de invoering van de voorstellen in het kader van de belastingherziening per 1 januari 2001 als één van de belangrijkste uitdagingen voor het komende jaar. Het wetgevingstraject daarvoor ligt op schema.

1.5 Het budgettaire en fiscale beleid

In het Regeerakkoord zijn de kernpunten van het regeringsbeleid voor de periode 1999–2002 vastgelegd. Daarin is een pakket van intensiveringen en ombuigingen opgenomen waarmee een belangrijk deel van de uitgavenontwikkeling in deze periode is vormgegeven (tabel 1.5.1).

Tabel 1.5.1 Intensiveringen en ombuigingen volgens het Regeerakkoord; in miljarden guldens				
	1999	2000	2001	2002
Intensiveringen	2,7	5,3	7,1	9,3
– onderwijs	0,5	0,9	1,4	1,8
– werkgelegenheids- en inkomensbeleid	0,4	0,9	1,3	1,7
– zorg	0,6	1,1	1,7	2,2
– infrastructuur en milieu	0,9	1,6	1,7	2,0
– politie/overige justitiële keten	0,2	0,4	0,5	0,8
– overig	0,2	0,5	0,6	0,8
Ombuigingen	1,5	3,5	5,5	7,7

Belangrijke prioriteiten daarbij zijn de extra middelen voor de kwaliteit van het onderwijs, de zorg en de infrastructuur. Daarnaast is bij de opstelling van de begroting voor het jaar 2000 besloten tot een aantal beleidsintensiveringen. Speciale aandacht is er voor de inkomenspositie van jonggehandicapten en gezinnen met kinderen (verhoging van de kinderbijslag). Ten behoeve van de veiligheid wordt de normvergoeding aan de regionale politiekorpsen verhoogd en zijn er extra gelden voor de brandweer en de rampenbestrijding. De kwaliteit van de rechtsbijstand wordt ondersteund door een verhoging van het uurtarief van de sociale advocatuur. Extra middelen zijn beschikbaar gesteld voor de benodigde humanitaire hulp en vredesoperaties in verband met Kosovo, voor maatschappelijke opvang, voor jeugdhulpverlening en enkele onderwijsknelpunten.

Tabel 1.5.2 De uitgaventoetsing; in miljarden gulden¹

	1999	2000	2001	2002
Rijksbegroting in enge zin				
Netto uitgaven Miljoenennota 2000	172,5	178,4	182,6	187,9
Uitgavenkader	172,5	178,3	182,6	187,7
Vershil	0,0	0,0	0,1	0,2
Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt				
Netto uitgaven Miljoenennota 2000	102,3	106,6	109,4	112,2
Uitgavenkader	103,7	107,4	109,6	112,3
Vershil	- 1,4	- 0,9	- 0,2	- 0,1
Zorg				
Netto uitgaven Miljoenennota 2000	55,7	58,4	61,1	63,9
Uitgavenkader	55,9	58,4	61,0	63,9
Vershil	- 0,1	0,0	0,1	0,0

¹ Als gevolg van afronding op honderden miljoenen kan het verschil der delen afwijken van het gepresenteerde verschil.

De toetsing van de uitgavenontwikkeling aan de uitgavenkaders (tabel 1.5.2) laat zien dat de uitgaven in de jaren 1999 en 2000 voor alle sectoren binnen de kaders blijven. In de sector Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt is door een meevallend beroep op de werkloosheidsregelingen sprake van onderschrijdingen van 1,4 miljard in 1999, 0,9 miljard in 2000, teruglopend naar 0,1 miljard in 2002.

De overheidsinkomsten vallen in 2000 ruim 1 miljard hoger uit dan in het Regeerakkoord nog werd verwacht. Volgens de afgesproken mee- en tegenvallerformule komt deze inkomstenmeevaller bij een overheidstekort beneden de ¾% BBP voor de ene helft ten goede aan een verlaging van het overheidstekort en voor de andere helft aan lastenverlichting. De ruimte voor lastenverlichting in de huidige kabinetsperiode wordt uit hoofde hiervan vergroot.

De regering heeft besloten de lasten in 2000 met 1 miljard te verlichten. Bij de vormgeving van deze lastenverlichting is aangesloten bij de uitgangspunten voor de herziening van het belastingstelsel in 2001. De lastenverlichting in 2000 stimuleert het arbeidsaanbod, ondersteunt het inkomen en bevordert loonmatiging. De verhoging van het arbeidskostenforfait maakt het voor niet-werkenden financieel aantrekkelijker om te gaan werken. Tevens draagt deze maatregel bij aan een evenwichtiger inkomensbeeld. De in 1999 geïntroduceerde knip in de eerste schijf wordt in 2000 vergroot. Om de werkgelegenheid voor met name laag-gevoelden te bevorderen, wordt het BTW-tarief voor een aantal arbeidsintensieve diensten verlaagd van 17,5% naar 6%. Hiermee wordt de bedrijvigheid en de werkgelegenheid in deze sectoren gestimuleerd. Bovendien kan dit bijdragen aan een vermindering van het zogenoemde zwart werken. Bedrijfswinsten tot 50 000 gulden worden vanaf volgend jaar belast met een lager Vpb-tarief (30% in plaats van 35%). Ten slotte wordt in 2000 de tweede tranche van vergroeningmaatregelen doorgevoerd. Net als vorig jaar worden deze lastenverzwarende maatregelen volledig via andere lastenverlichtende maatregelen teruggestuimd naar het bedrijfsleven en naar gezinnen.

Het EMU-tekort wordt geraamd op 0,6% BBP in 1999 en 0,5% BBP in 2000 (tabel 1.5.3). Het tekort ligt daarmee ruim onder de 3% die als plafondwaarde in het Stabiliteits- en groeipact is vastgelegd. De EMU-

schulddquote daalt in de jaren 1999 en 2000 verder richting een niveau van 60%.

Tabel 1.5.3: EMU-tekort en EMU-schuld; in % BBP

	1998	1999	2000	2001	2002
EMU-tekort	0,8%	0,6%	0,5%	1,2%	1,1%
EMU-schuld	66,6%	64,3%	62,2%	61,6%	60,8%

1.6 Slot

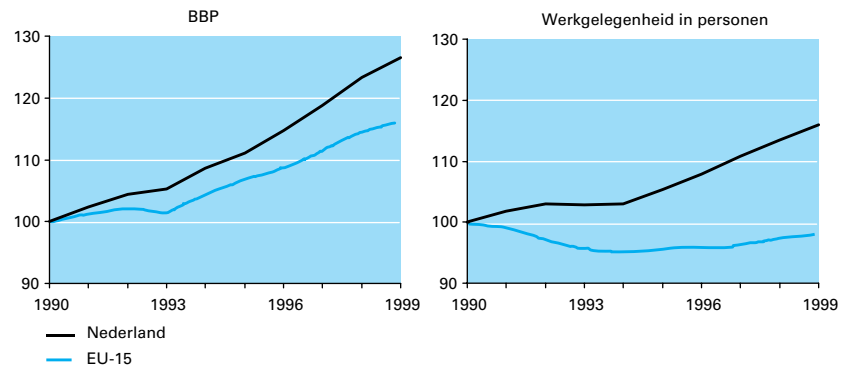
De uitgangspositie van de Nederlandse economie is relatief gunstig. De structuur van de economie is sterk verbeterd en ook de overheidsfinanciën staan er een stuk beter voor dan een aantal jaren geleden. Als het economisch meezit, komt begrotingsevenwicht in deze kabinetsperiode dichtbij. De toenemende internationalisering, vergrijzing en technologische ontwikkeling zorgen voor een blijvende druk op de veerkracht van de Nederlandse economie. De regering zet het beleid van de afgelopen jaren op hoofdlijnen voort, waarbij op een aantal terreinen de accenten anders worden gelegd. De nadruk blijft liggen op het vergroten van de arbeidsparticipatie, waardoor zowel de economische als de sociale veerkracht van Nederland wordt versterkt. Nederland gaat op deze wijze goed toegerust de 21^e eeuw in.

2 Economische ontwikkelingen en uitdagingen

2.1 Inleiding

Onder invloed van een stagnerende wereldhandel is aan de hoogconjunctuur van 1997 en (de eerste helft van) 1998 een einde gekomen. De Nederlandse economie heeft evenwel een «harde landing» kunnen vermijden. De afvlakking van de economische groei blijft met 2¾% in 1999, na de groei met 3¾% in 1998, beperkt. Daarmee presteert de Nederlandse economie opnieuw beter dan in de ons omringende landen. De werkgelegenheid neemt met 165 000 personen toe, waarmee Nederland zich ook op dit vlak binnen de EU relatief gunstig onderscheidt. Deze gunstige prestaties ten opzichte van het Europese gemiddelde gelden niet alleen voor 1999, maar zijn kenmerkend voor het gehele decennium.

Grafiek 2.1.1 Ontwikkeling BBP en werkgelegenheid EU en Nederland 1990–1999;
(1990 = 100)

Bron: CPB, Macro Economische Verkenning 2000, 1999

Voor een stabiele ontwikkeling van de Nederlandse economie is schokbestendigheid in toenemende mate van belang. Een open economie als de Nederlandse is onder andere door de verdere internationalisering van de kapitaalmarkt kwetsbaarder geworden voor schokken van buitenaf. Dergelijke veranderingen in de omgeving hebben ertoe geleid dat de mogelijkheden van de overheid om schokken op te vangen zijn vermindert. Alleen een veerkrachtige economie heeft het vermogen om schokken op te vangen zonder dat deze leiden tot omvangrijke maatschappelijke kosten in termen van groei, werkgelegenheid, milieu, sociale cohesie en de overheidsfinanciën. Voldoende aanpassingsvermogen biedt tegelijkertijd ook de mogelijkheid om kansen te benutten door flexibel in te spelen op veranderende omstandigheden. Voorwaarde hiervoor is een effectieve werking van markten.

In het afgelopen decennium zijn op veel terreinen aanzienlijke vorderingen gemaakt bij de vergroting van het aanpassingsvermogen. Deze

aanpassingen waren onder meer gericht op knelpunten die in de loop van de jaren zeventig en begin jaren tachtig zijn ontstaan zoals onevenwichtige overheidsfinanciën en een groot en sterk groeiend beroep op de sociale zekerheid. De regering beoogt de economische en sociale veerkracht verder te versterken. Hiermee wordt geanticipeerd op toekomstige ontwikkelingen, voordat knelpunten ontstaan of kansen onbenut gelaten worden.

Een aantal trends zal in het begin van de 21^e eeuw structurele veranderingen in de economie te zien geven. De naoorlogse geboortegolf uit zich nu in een in snel tempo ouder wordende beroepsbevolking. Tegelijkertijd vereisen technologische ontwikkelingen een hoger en soms ander scholingsniveau van werknemers. Op het internationale vlak zijn de voortschrijdende internationale vervlechting en de daaraan nauw gelieerde verdere Europese integratie en uitbreiding de voornaamste trends op middellange termijn die ook hun invloed zullen hebben op de structuur van de economie.

De gunstige economische ontwikkeling in de jaren negentig heeft de mogelijkheid geboden enige buffers op te bouwen voor eventuele schokken. Deze sterkere uitgangspositie biedt de gelegenheid antwoord te bieden aan de uitdagingen die zich in het begin van de volgende eeuw voordoen. Een concurrerende en duurzame economische structuur vraagt namelijk om permanente aanpassingen aan de veranderende omgeving.

2.2 De uitgangspositie van de Nederlandse economie

In vergelijking met een decennium geleden is de economische uitgangspositie van ons land structureel verder verbeterd. Aanpassingen op het gebied van de overheidsfinanciën, de arbeidsmarkt en productmarkten hebben een bijdrage geleverd aan de gunstige financiële en sociaal-economische ontwikkeling in de jaren negentig en aan de versterking van het aanpassings- en concurrentievermogen¹.

Internationaal bestaat waardering voor de hervormingen die in ons land op verschillende terreinen zijn doorgevoerd². Breed wordt erkend dat de goede economische prestaties in de afgelopen jaren mede hieraan te danken zijn. Met name op het gebied van de creatie van werkgelegenheid en de reductie van de werkloosheid geldt ons land als voorbeeld voor het succes van structurele aanpassingen. In internationaal perspectief steekt Nederland met landen als de Verenigde Staten en Denemarken gunstig af wat betreft het niveau en de mutatie van de trendmatige werkloosheid. Nederland kende aan het begin van het decennium een hoog niveau van trendmatige werkloosheid, maar inmiddels ligt deze ruim beneden het OESO-gemiddelde. Niet alle groepen hebben overigens in gelijke mate kunnen profiteren van deze ontwikkelingen.

¹ Eind dit jaar worden de «Toets op het concurrentievermogen» en «De Nederlandse verzorgingsstaat in internationaal en economisch perspectief» geactualiseerd.

² Zie o.a. Europese Commissie, Globale richtsnoeren voor het economisch beleid van de lidstaten en de gemeenschap 1999, OESO Economic Surveys 1997–1998, Netherlands, 1998 en IMF, The Netherlands: transforming a market economy, Occasional Paper 181, 1999.

Tabel 2.2.1 Niveau en mutatie trendmatige werkloosheid in een aantal OESO-landen, 1990–1998

mutatie trendmatige werkloosheid				
		Stijging	Stabilisatie	Daling
niveau trendmatige werkloosheid ¹	Hoog	Frankrijk Italië Finland		Spanje
	Gemiddeld	Duitsland Zweden	België	VK Ierland
	Laag	Oostenrijk Japan	Portugal	Nederland Denemarken VS

¹ t.o.v. OESO-gemiddelde.

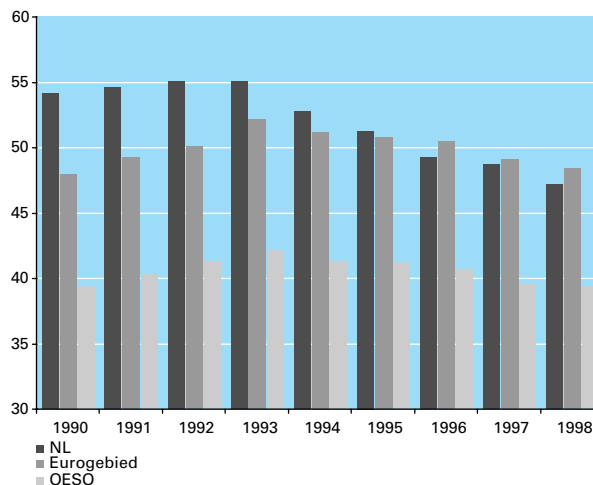
Bron: OESO, Economic Outlook 65, juni 1999

De werkgelegenheid neemt in de periode 1990–2000 toe met 16% gerekend in arbeidsjaren en 20% gerekend in personen³; hiermee is ons land een van de best presterende landen in de EU. De arbeidsparticipatie (in personen) is in tien jaar tijd met 6%-punten toegenomen tot 72%, vooral door de sterke toename van de participatie van vrouwen van 25–49 jaar op de arbeidsmarkt. Aan deze stijging heeft de groei van deeltijdbanen veel bijgedragen. Ook is de continue daling van de participatie van mensen van 55–65 jaar tot staan gebracht. Tegelijkertijd met de werkgelegenheidsgroei is het grote beroep op de sociale zekerheid teruggebracht. De jarenlange stijging van het aantal mensen onder de 65 jaar dat een beroep doet op een uitkering is in de jaren negentig omgeslagen in een daling. Hierdoor kan de inactieven/actieven-ratio in de leeftijdscategorie 15–64 jaar afnemen naar 31%.

Op het terrein van verbetering van de collectieve financiën is verdere voortgang geboekt. Het EMU-tekort bevindt zich inmiddels onder de 1% BBP en de EMU-schuld is in tien jaar tijd met meer dan 10%-punten teruggebracht tot 62% BBP. Dit gebeurde in een periode waarin eveneens de lastendruk naar beneden is gebracht (de collectieve lasten daalden met enkele procentpunten BBP) en het peil van de investeringen in de fysieke infrastructuur is verhoogd. Deze combinatie van lastenverlichting en tekort- en schuldreductie is in Europees verband vrij uniek en alleen mogelijk door lagere collectieve uitgaven. Veranderingen in de begrotingssystematiek vanaf 1994 hebben hieraan positief bijgedragen.

³ Hierbij is rekening gehouden met het effect van de revisie van de Nationale Rekeningen.

Grafiek 2.2.1 Ontwikkeling collectieve uitgaven in Nederland, eurogebied en OESO 1990-1998; in % BBP

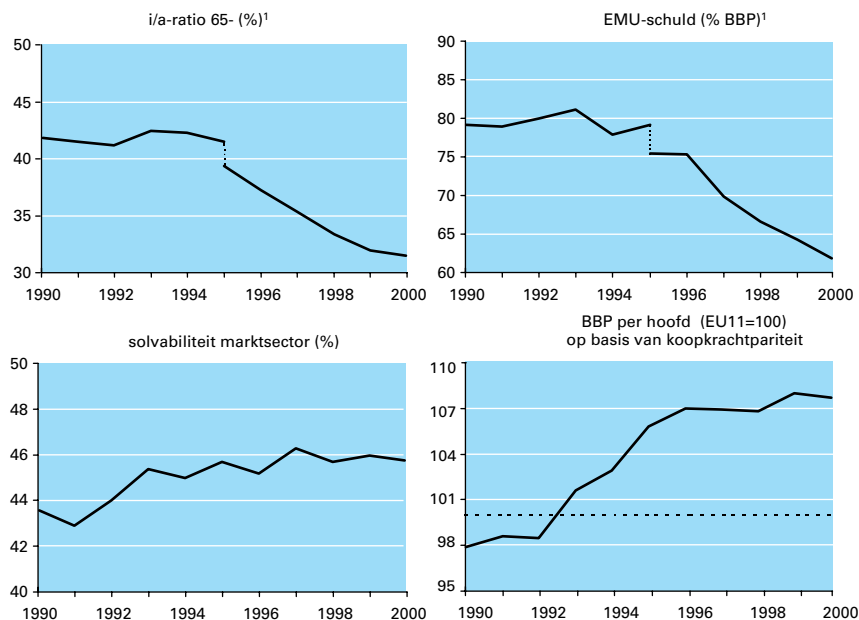

Bron: OESO, Economic Outlook 65, juni 1999

De positie van het bedrijfsleven is, afgemeten aan de solvabiliteit, verder versterkt. De vermogensverhouding in de marktsector lag in 1990, na de hoogconjunctuur van eind jaren tachtig, al op een behoorlijk niveau, maar kon worden uitgebouwd.

Tezamen hebben deze economische prestaties ertoe geleid dat het inkomen per hoofd van de bevolking duidelijk harder gestegen is dan het gemiddelde in het eurogebied.

Grafiek 2.2.2 Indicatoren uitgangspositie Nederlandse economie

¹ Reeksbreuk als gevolg van de revisie van de Nationale Rekeningen (zie box 4.5.1).

Bron: CPB, OESO

De gunstige economische ontwikkeling vanaf medio jaren negentig biedt een solide basis voor het aanpakken van de problemen die reesteren en de uitdagingen waarmee de Nederlandse economie geconfronteerd wordt. Wanneer problemen op het gebied van milieu, mobiliteit en scholing niet ter hand worden genomen, kunnen belemmeringen voor verdere duurzame economische groei optreden. Een van de grotere uitdagingen ligt op het terrein van de arbeidsmarkt. De groeiende werkgelegenheid brengt in bepaalde sectoren knelpunten op de arbeidsmarkt aan het licht, terwijl er tegelijkertijd nog een omvangrijke inactiviteit bestaat. Om de bestaande knelpunten te verhelpen en mogelijke risico's voor de loonontwikkeling te voorkomen is beleid gericht op vergroting van het arbeidsaanbod noodzakelijk, onder meer via een activerende uitvoering van de sociale zekerheid en een gerichte verlaging van de lastendruk op arbeid, het komend jaar in de vorm van een verhoging van het arbeidskostenforfait. Verlaging van de collectieve lasten kan bijdragen aan een beheerste loonontwikkeling, zoals in de jaren negentig het geval is geweest.

Met het nog hoge niveau van inactiviteit in het algemeen is meer specifiek ook het hoge aantal arbeidsongeschikten, dat in ons land aanmerkelijk hoger ligt dan in de ons omringende landen, een bron van zorg. De in de afgelopen jaren weer gestegen kans op instroom in de WAO bergt een risico van een verdere oploop in zich.

Een ander knelpunt is de arbeidssituatie van allochtonen: ondanks de gedaalde werkloosheid onder allochtonen bestaat er nog een groot verschil in werkloosheid tussen autochtonen en allochtonen. Belangrijke andere uitdagingen liggen ook op het vlak van de fysieke en sociale infrastructuur. In hoofdstuk 3 wordt nader op deze uitdagingen ingegaan.

2.3 Veranderingen in de economische en sociale omgeving

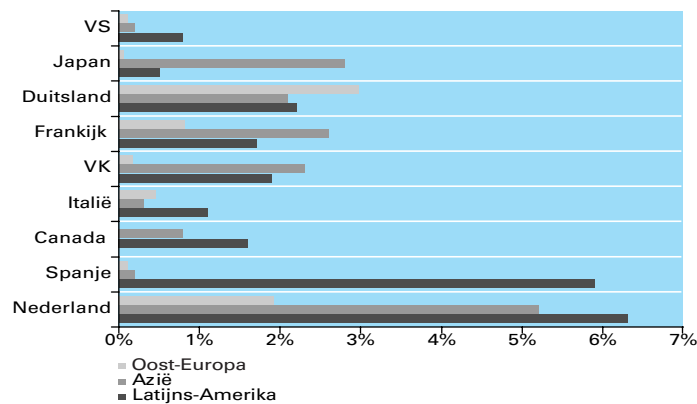
Diverse veranderingen in de Nederlandse economische en sociale omgeving, die zich ook al in het afgelopen decennium manifesteerden, zullen de komende jaren verder aan betekenis winnen. De belangrijkste zijn de internationale vervlechting, de demografische en de technologische ontwikkeling. Indien tijdig en effectief op deze ontwikkelingen wordt ingespeeld, kunnen enerzijds het aanpassings- en concurrentievermogen worden vergroot en anderzijds schoksgewijze beleidswijzigingen achterwege blijven.

Naast beleid gericht op verbetering van de bestendigheid voor economische schokken, zijn bijdragen aan het voorkomen van het ontstaan van schokken evenzeer van belang. De weerslag die de financiële crisis in de opkomende markten op de wereldeconomie heeft gehad, is aanleiding om naar wegen te zoeken die deze schokken in de toekomst kunnen voorkomen. Hiervoor is het noodzakelijk de schokbestendigheid van het internationale financiële systeem te versterken. Centraal staan hierbij een goed toezicht op financiële instellingen en een goed systeem van «corporate governance», zoals in de meer ontwikkelde westerse economieën het geval is. Dit draagt bij aan een vergroting van de transparantie van de financiële markten en van het overheidsbeleid. Primair zijn landen zelf hiervoor verantwoordelijk, waarbij de internationale financiële instellingen behulpzaam kunnen zijn. Tevens kunnen de internationale instellingen adviseren over het wisselkoersbeleid dat past bij de economie van een land. Daarnaast is meer aandacht nodig voor de ontwikkeling van internationale kapitaalstromen. Uit de financiële crisis bleek dat daaraan voorafgaand niet altijd en overal de aanwezige risico's op een juiste wijze weerspiegeld werden in de rente van uitleningen door banken aan bedrijven.

De verschillende voorstellen voor verbeteringen in het internationale kapitaalverkeer proberen dan ook vooral de «moral hazard» in het

financiële systeem tegen te gaan. De risico's van een investering moeten immers altijd daar worden neergelegd, waar ook het rendement op de investering wordt gerealiseerd. Dat betekent dat particuliere banken en andere financiers doorgaans veel meer bij het oplossen van financiële crises betrokken moeten worden dan tot nu toe het geval was. Nederland pleit daarbij voor het vooraf vastleggen van duidelijke spelregels die in crisissituaties gehanteerd zullen worden. Daarbij kan het opnemen van clausules in leningcontracten behulpzaam zijn of het opstellen van regels die vooraf vastleggen hoe, waar en wanneer tijdens een liquiditeitscrisis met particuliere crediteuren afspraken gemaakt zullen worden over hun aandeel in de oplossing en afwikkeling daarvan. Grotere transparantie van het beleid in individuele landen en een reductie van de verwevenheid tussen overheid en marktsector is eveneens van belang. Daarnaast kunnen verbeteringen in de transparantie van het beleid van de internationale financiële instellingen onzekerheid op de financiële markten en het risico van grote fluctuaties in kapitaalbewegingen verminderen. Verbeteringen in de stabiliteit van het internationale financiële stelsel zijn niet alleen vanuit het perspectief van schokbestendigheid van belang, maar ook gelet op de internationaal georiënteerde financiële sector in ons land.

Grafiek 2.3.1 Uitzettingen van banken aan Azië, Oost-Europa en Latijns-Amerika;
ultimo 1998, in % BBP

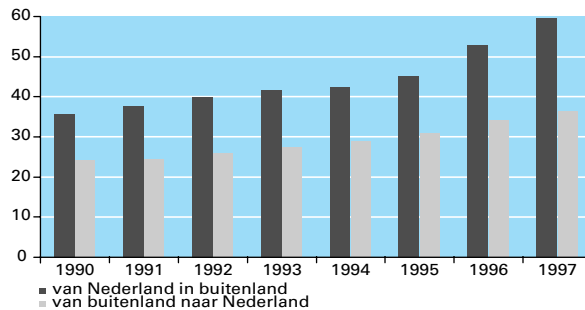
Bron: Bank for International Settlements, International banking and financial market development, Quarterly review, mei 1999

Internationalisering en Europese integratie

Gegevens over de ontwikkeling van het aantal fusies tussen Nederlandse en buitenlandse bedrijven en over de ontwikkeling van de directe investeringen indiceren een verdere internationalisering van de Nederlandse economie⁴.

⁴ De Nederlandsche Bank Statistisch Bulletin juni 1999, Standen directe investeringen in 1996 en 1997.

Grafiek 2.3.2 Stand directe investeringen 1990-1997; ultimo, in % van het BBP

Bron: De Nederlandsche Bank

De dit jaar binnen de EU van start gegane muntunie leidt tot besparingen op transactiekosten, lagere rentestanden en tot beter geïntegreerde Europese markten voor goederen, diensten en kapitaal. Maar de EMU leidt ook tot een vergroting van de economische dynamiek. Het gemeenschappelijke monetaire beleid is gericht op het gehele eurogebied en kan niet bijdragen aan het herstel van evenwicht in geval van een economische schok louter in Nederland. Aangezien de mobiliteit van arbeid in het eurogebied beperkt is, dienen de economieën van het eurogebied een grote mate van flexibiliteit te bezitten om deze asymmetrische schokken op te vangen. Prijzen van producten en productiefactoren dienen dan hun rol als aanpassingsmechanismen te vervullen zodat volume-aanpassingen in de vorm van werkloosheid niet of slechts in geringe mate optreden. De huidige hoge structurele werkloosheid in een aantal eurolanden kan worden toegeschreven aan onvoldoende aanpassingsvermogen en institutionele rigiditeiten in combinatie met een hoog niveau van collectieve lasten. In Europa leidde conjuncturele werkloosheid in het verleden vaak tot structurele werkloosheid, waardoor het werkloosheidsniveau na een economische schok telkens op een hoger niveau kwam te liggen. De grote mate van flexibiliteit op de Amerikaanse arbeidsmarkt heeft ervoor gezorgd dat daar na een economische schok de werkloosheid zich telkens beweegt naar het werkloosheidsniveau voorafgaand aan de schok.

De grotere mobiliteit van productiefactoren en de verdergaande markt-integratie van de EMU brengen een grotere gevoeligheid voor internationale verschillen in concurrentiekracht met zich mee. Daarnaast maakt de internationalisering de kwaliteit van minder mobiele productiefactoren (arbeid, scholing, infrastructuur) belangrijker om mobiele productiefactoren (kapitaal) aan te trekken. In combinatie met de snelle technologische ontwikkeling biedt de economische internationalisering kansen en bedreigingen. De ontwikkeling richting een duurzame kenniseconomie kan een risico betekenen voor mensen met een lage scholing. In verband met dit risico is een goed functionerend onderwijssysteem, permanente scholing, gericht beleid op het onderste segment van de arbeidsmarkt en een flexibele werking van de arbeidsmarkt van belang. Nederland heeft op het gebied van flexibilisering van de arbeidsmarkt reeds belangrijke stappen gezet.

Tabel 2.3.1 Internationale vergelijking indicatoren arbeidsmarktflexibiliteit

	beoordeling regulering arbeidsmarkt ¹	replacement ratio (%) ³	maximum duur WW-uitkering (maanden)
Denemarken	24	95	60
Verenigd Koninkrijk	26	80	12
Verenigde Staten	31	50	6
Nederland	53	86	54 ²
België	73	76	onbeperkt
Duitsland	77	76	32
Frankrijk	81	97	54

¹ regulering arbeidsmarkt op schaal van 0–100. 0 = zeer flexibel, 100 = zeer restrictief, op basis van World Competitiveness Yearbook 1998.

² afhankelijk van leeftijd en arbeidsverleden (25% van de instroom in de werkloosheid ontvangt een bijstandsuitkering)

³ voor gezin met kinderen met een looninkomen op 2/3 van het modale inkomen

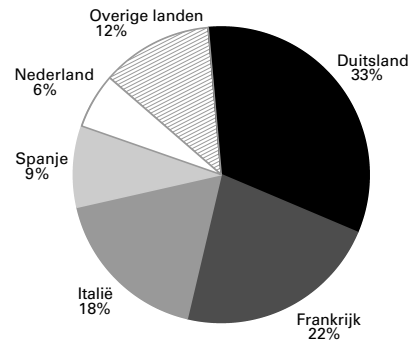
Bron: World Competitiveness Yearbook 1998 en OESO, Benefit systems and Work Incentives, 1998

Naast een flexibele werking van de arbeidsmarkt en productmarkten is in het aanpassingsvermogen van een economie een rol weggelegd voor het begrotingsbeleid. Een vrije werking van de automatische stabilisatoren kan bijdragen aan het opvangen van schokken. Daarvoor is wel vereist dat de structurele positie van het begrotingssaldo op orde is. De belasting- en premieontvangsten zijn het meest gevoelig voor fluctuaties in de economische groei. Via de afgesproken mee- en tegenvallerformule, waarin bepaald is dat een deel van de mee- dan wel tegenvallende ontvangsten ten opzichte van de Regeerakkoordramingen direct in het tekort tot uiting mogen komen, is een begin gemaakt met automatische stabilisatie.

In de Nederlandse begrotingssystematiek ligt het accent op toepassing van uitgavenkaders en van behoedzame economische uitgangspunten. In combinatie met de strikte scheiding tussen uitgaven en inkomsten heeft deze systematiek gezorgd voor een grote mate van bestuurlijke rust. In andere EMU-landen (vooral diegene met nog relatief hoge tekorten) is het budgettaire beleid meer op het begrotingssaldo gericht. Waar de Nederlandse systematiek vooral gemotiveerd is door de wens ad-hocbesluitvorming te vermijden, gaat in Europees verband meer de aandacht uit naar het creëren van voldoende ruimte voor het stabiliserende effect van de automatische stabilisatoren. Dit is ingegeven door de gedachte dat het gezamenlijk monetair beleid geen rol kan spelen in het opvangen van asymmetrische schokken of uiteenlopende conjunctuurcycli. In het Pact voor Stabiliteit en Groei is afgesproken dat de begrotingsposities in de EU-landen op middellange termijn dichtbij evenwicht moeten zijn of een overschot moeten vertonen, opdat de automatische stabilisatoren kunnen werken, zonder dat gevaar bestaat dat het maximum voor het EMU-tekort van 3% BBP wordt overschreden. Voor Nederland kan berekend worden dat een daling van de economische groei met 1% leidt, bij volledige werking van de automatische stabilisatoren, tot een hoger tekort met circa 0,7% BBP. Dit effect wordt voor het merendeel bepaald door de daling van de belasting- en premieontvangsten (0,6% BBP). Modelsimulaties van het CPB geven aan dat dit effect met enige vertraging optreedt en afhankelijk is van het type economische schok (wereldhandel, investeringen, consumptie). Tevens laten deze berekeningen zien dat het al dan niet laten werken van de automatische stabilisatoren, ook in een open economie als de Nederlandse, aanzienlijke effecten op de economische groei heeft. Indien geen automatische stabilisatie via het tekort wordt toegelaten, is sprake van bijna een verdubbeling van de effecten van de economische schok op de economische groei. Volgens de mee- en tegenvallerformule komt drie kwart of de helft van de inkomstenmee- of tegenvaller ten opzichte van de ijklaten tot uitdrukking in het tekort. De formule laat de automatische stabilisatie derhalve niet geheel werken, maar wel voor een aanzienlijk deel. Naast de helderheid en duidelijkheid, die uitgaat van de afspraken over het budgettaire beleid in geval van inkomsten mee- of tegenvallers, heeft de formule zodoende een gunstig neveneffect in de vorm van de bijdrage aan het opvangen van schokken.

Door de Europese integratie zijn voor Nederland niet alleen verbeteringen in het aanpassingsvermogen op nationaal vlak van belang, maar ook hervormingen in andere landen van het eurogebied. De blijvend hoge werkloosheid in het eurogebied van gemiddeld 10% heeft voor een belangrijk deel een structureel karakter. Bestrijding van deze werkloosheid vereist structurele aanpassingen in diverse landen. Wanneer deze aanpassingen uitblijven, kan dit aanleiding geven tot spanningen. Op de eerste plaats bij het gemeenschappelijke monetaire beleid dat in dat geval minder goed aansluit op de situatie in de afzonderlijke lidstaten. Daarnaast bestaat er het risico dat in sommige landen druk ontstaat om het beperkte aanpassingsvermogen via gemeenschappelijk beleid te compenseren. Gegeven de omvang van de Duitse, Franse en Italiaanse economie binnen het eurogebied zijn met name deze landen van belang. Door «peer pressure» en uitwisseling van «best practices» kan het tempo van hervormingen worden verhoogd, zodat convergentie naar goed-presterende landen optreedt. Voortgang van het proces van structurele hervormingen versterkt tevens het concurrentievermogen van Europa ten opzichte van de Verenigde Staten en Japan.

Grafiek 2.3.3 Aandelen in totale BBP van het eurogebied

Bron: Berekening ministerie van Financiën

Gezien de mogelijke opwaartse druk van een expansief budgettair beleid van een lidstaat op de inflatie en de rente in het EMU-gebied, is coördinatie op begrotingsgebied noodzakelijk. Dit heeft tot afspraken geleid ter beheersing van de overheidsfinanciën in de vorm van het Stabiliteits- en groeipact. Afgesproken is dat de begrotingsposities van de afzonderlijke lidstaten dicht bij evenwicht moeten uitkomen of een overschot moeten hebben. De concrete invulling kan verschillen tegen de achtergrond van een verschillende gevoeligheid van het begrotingssaldo voor conjuncturele factoren en de verschillende invloed van langetermijnvraagstukken zoals de gevolgen van de vergrijzing. Voor het werkgelegenheidsbeleid en het beleid van structurele hervormingen heeft de beleidscoördinatie de vorm van het gezamenlijk opstellen van (landenspecifieke) richtsnoeren en van informatie-uitwisseling. Bij het beleid ten aanzien van structurele hervormingen gaat het om de wijze waarop lidstaten belemmeringen wegnemen voor een effectieve werking van goederen, diensten- en kapitaalmarkten en de arbeidsmarkt. Primair gaat het hierbij om nationale

beleidsaangelegenheden, waar door monitoring en uitwisseling van «best practices» verbeteringen in de nationale beleidsstrategieën tot stand kunnen komen⁵.

Ook op fiscaal terrein is de belangstelling voor beleidscoördinatie sterk toegenomen. Met het verdwijnen van het wisselkoersrisico in het eurogebied is de aandacht verschoven naar andere belemmeringen voor een effectieve werking van de interne markt, waaronder verschillen in fiscale wet- en regelgeving. Tegelijkertijd is het economisch belang van fiscale verschillen door de grotere mobiliteit van belastinggrondslagen en economische activiteiten toegenomen. De grotere mobiliteit heeft tot gevolg dat de feitelijke vrijheid op nationaal niveau op sommige onderdelen, zoals bijvoorbeeld bij de belasting van rente op spaartegoeden, slechts beperkt is. Voorzover de grotere mobiliteit leidt tot erosie van de belastinggrondslagen, kan een tendens naar lastenverzwaring van immobiele grondslagen (waaronder arbeid) ontstaan. Dit kan niet alleen op gespannen voet staan met doelstellingen van nationale overheden, maar ook terugslaan op economische activiteiten die mobiel zijn. Voor specifieke onderdelen van het fiscale beleid, waar sprake is van negatieve effecten voor andere lidstaten (schadelijke concurrentie), is daarom sterkere coördinatie gewenst. Bijvoorbeeld op het terrein van het milieu is coördinatie bij energieheffingen wenselijk. Het tegengaan van schadelijke belastingconcurrentie op specifieke onderdelen kan samengaan met ruimte voor nationale overheden om het fiscale beleid af te stemmen op nationale voorkeuren en omstandigheden. Het laat onverlet dat ook op het gebied van de fiscaliteit beleidsconcurrentie kan leiden tot stimulansen voor effectievere en efficiëntere vormen van beleid. Concurrentie op fiscaal gebied verschaft aanpassingsvermogen en vormt een aansporing om fiscale instrumenten te innoveren.

In het kader van de Europese discussie over belastingcoördinatie is een aantal onderzoeksbureaus gevraagd onderzoek te doen naar de effectieve belastingdruk voor ondernemingen in de EU-lidstaten. De effectieve belastingdruk is de belasting die bedrijven uiteindelijk betalen over hun bruto winst na correctie voor verschillen in belastinggrondslag en fiscale faciliteiten. Uit de onderzoeken kwam naar voren dat de meeste lidstaten verschillende belastingmaatregelen inzetten om hun land aantrekkelijk te maken voor ondernemingen. Hieruit valt af te leiden dat er sprake is van een zekere belastingconcurrentie in Europa. De onderzoeksresultaten geven aan dat de belasting die bedrijven in de praktijk moeten betalen, lager is dan het officiële statutaire belastingtarief. De omvang van de verleende belastingprijkkels in de verschillende EU-lidstaten kan worden bepaald door het verschil tussen het statutaire belastingtarief en de werkelijk betaalde (effectieve) belastingdruk te meten. Op basis van de belastinggegevens van bijna 3000 bedrijven in Europa in de periode 1990–1996 is een vergelijking gemaakt tussen beide tarieven (zie tabel 2.3.2).

⁵ De globale richtsnoeren voor het economisch beleid vormen het overkoepelende coördinatie-instrument. De globale richtsnoeren bevatten oriëntaties op hoofdlijnen voor een evenwichtige economische beleidsmix. Bijlage 12 gaat uitgebreider in op het Europese raamwerk voor economische beleidscoördinatie en op de uitvoering van het Stabiliteits- en groeipact.

Tabel 2.3.2 Verschillen tussen effectieve en statutaire tarieven in de EU

Land	Statutair tarief	Effectief Tarief	Verschil
Ierland	21.9	13.9	8.1
Zweden	28.5	27.5	1.0
Griekenland	32.5	20.9	11.7
Verenigd Koninkrijk	33.4	29.0	4.4
Finland	34.0	29.8	4.2
Frankrijk	34.7	32.8	1.9
Nederland	35.0	31.8	3.2
Spanje	35.3	24.1	11.2
Denemarken	35.8	29.4	6.4
Oostenrijk	36.0	17.7	18.4
Portugal	39.3	17.2	22.1
Luxemburg	39.4	34.1	5.3
België	40.3	21.0	19.3
Duitsland	50.1	38.5	11.5
Italië	50.5	35.3	15.2
EU gemiddelde	36.5	26.9	9.6

Bron: MARC, Corporate effective tax rates in the European Union, 1999.

Uit de onderzoeksresultaten kan een aantal conclusies worden getrokken:

- (1) er bestaan aanzienlijke verschillen tussen het statutaire tarief en de effectief betaalde belasting;
- (2) landen met een hoog officieel belastingtarief geven over het algemeen ook meer belastingprijkkels aan bedrijven;
- (3) de effectieve belastingdruk loopt in Europa minder ver uiteen dan de officiële tarieven doen vermoeden;
- (4) de effectieve belastingdruk voor bedrijven in Nederland bevindt zich in de Europese middenmoot, doch ligt boven het EU-gemiddelde.

Het Europese integratieproces zorgt, tezamen met de verdere uitbreiding van de EU, voor een verdieping en verbreding van de Europese samenwerking. Ook op het gebied van het financieel- en sociaal-economisch beleid is de wenselijkheid van een verdere verdieping aan de orde. Centraal in de afbakening tussen het nationale en het Europese beleid staat dat coördinatie op EU-niveau alleen gewenst is in geval van een duidelijke toegevoegde waarde (subsidiariteit) en niet verder gaat dan noodzakelijk voor de realisatie van de verdragsdoelstellingen (proportionaliteit). Vanuit economisch oogpunt is coördinatie van beleid gewenst, indien sprake is van positieve of negatieve effecten voor andere lidstaten, schaalvoordelen (zoals in het geval van Trans-Europese Netwerken) of collectieve goederen (zoals het klimaat en schone lucht). Daarnaast is coördinatie gewenst om gelijke concurrentievoorwaarden op de interne markt te waarborgen, zoals het Europese mededingingsbeleid beoogt. In alle andere gevallen is er ruimte voor processen van informatie-uitwisseling, «peer pressure», «best practices» of beleidsconcurrentie, waarvan een impuls op de kwaliteit van de overheid kan uitgaan.

Demografische ontwikkeling

Veranderingen in de leeftijdsopbouw en de samenstelling van de bevolking zijn van grote betekenis voor de arbeidsmarkt, het onderwijs en de ouderdagsvoorzieningen (inclusief de zorg). Ten eerste stijgt in het begin van de 21^e eeuw de gemiddelde leeftijd van de beroepsbevolking relatief sterk. Het aandeel van 55–64-jarigen in de beroepsgeschikte bevolking neemt toe van 14% in 1999 naar 19% in 2010. De participatiegraad in deze leeftijdsgroep bevindt zich op een laag niveau. Wel is de

gestage daling van de participatie van oudere mannen in de laatste jaren omgebogen in een lichte stijging. Een ander belangrijke demografische ontwikkeling is het stijgende aandeel van allochtonen in de totale bevolking. Deze groei is het gevolg van zowel natuurlijke aanwas als migratie.

De sterk gestegen werkgelegenheid heeft niet kunnen verhelpen dat voor specifieke groepen zoals ouderen, laagopgeleiden, arbeidsgehandicapten en allochtonen de werkloosheid nog aanzienlijk is, mede waardoor de participatiegraad beduidend lager ligt dan het gemiddelde. Internationaal gezien blijft in Nederland de participatie van ouderen en vrouwen achter. Gezien het hoge percentage van vrouwen met deeltijdbanen in Nederland geldt dit te meer gemeten in gestandaardiseerde arbeidsjaren. De bij andere landen achterblijvende participatie van vrouwen is deels een erfenis uit het verleden: bij jonge vrouwen is het verschil in internationaal perspectief lager dan bij oudere vrouwen.

Tabel 2.3.3 Internationale vergelijking participatiegraden naar geslacht en leeftijd in 1998; in procenten van de beroepsbevolking

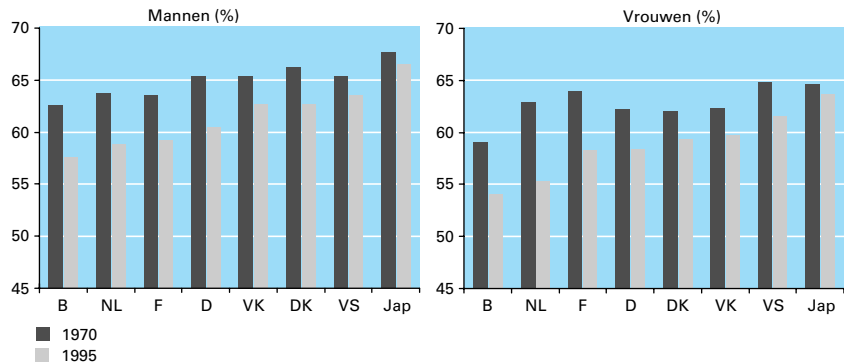
	Totaal	w.v. mannen		w.v. vrouwen	
		25-54	55-64	25-54	55-64
Duitsland	64,1	86,1	48,9	67,6	28,7
Nederland	69,8	91,1	46,0	67,1	20,8
Verenigd Koninkrijk	71,2	86,4	58,3	71,7	38,5
Zweden	71,5	83,4	65,8	79,1	60,3
Denemarken	75,3	88,9	58,6	77,7	41,3
Verenigde Staten	73,8	88,8	66,2	73,6	50,0

Bron: OESO Employment Outlook, juni 1999

De verschillen in participatie tussen landen kunnen deels verklaard worden vanuit de structuur van de instituties: de aantrekkelijke uittredingsregelingen voor ouderen bieden een gedeeltelijke verklaring voor de relatief lage participatie van ouderen in Nederland⁶. Dit betreft dan voor Nederland zowel VUT-regelingen als socialezekerheidsregelingen. In vergelijking met andere landen is de gemiddelde leeftijd waarop mannen en vrouwen in ons land uit het arbeidsproces treden laag.

⁶ Zie S. Blondal en S. Scarpetta, The retirement decision in OECD countries, Working paper nr. 202, OESO, Parijs, 1998.

Grafiek 2.3.4 Internationale vergelijking gemiddelde uittreedleeftijd naar geslacht 1995

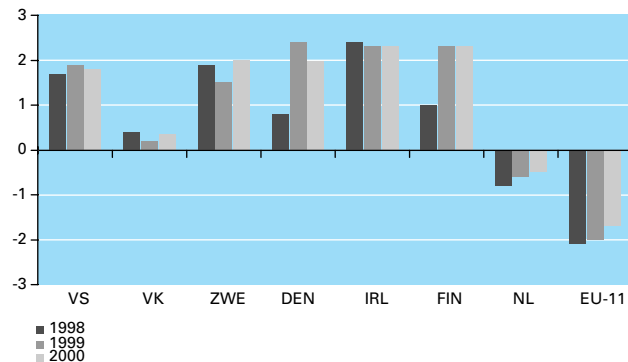
Bron: OESO, Economic Outlook 63, juni 1998

Een hogere participatiegraad van ouderen en allochtonen wordt een belangrijke factor voor de verdere ontwikkeling van de Nederlandse economie en voor het draagvlak van de collectieve voorzieningen. Indien de participatiegraad van deze groepen niet verder stijgt, dan heeft dit op termijn consequenties voor de verdere groei van de welvaart.

Voor handhaving van verdere welvaartsgroei is naast vergroting van de arbeidsparticipatie een verhoging van de productiviteitsstijging van belang. Een toename van zowel de participatie als de productiviteit kan een vertraging van de groei van het BBP per hoofd van de bevolkingen voorkomen. Behalve via het beleid gericht op de arbeidsparticipatie, kunnen via het onderwijs, het wegnemen van belemmeringen voor diffusie van technologische kennis en aanpassingen in de economische structuur bijdragen worden geleverd aan de groei van de arbeidsproductiviteit.

De demografische ontwikkeling heeft eveneens substantiële gevolgen voor de samenstelling van de collectieve uitgaven. De budgettaire kosten die gepaard gaan met de vergrijzing komen met name tot uiting in de AOW en in de zorguitgaven. Tentatieve berekeningen van de Studiegroep Begrotingsruimte duiden op een additioneel beslag dat kan oplopen tot 4½% à 7% BBP in 2040. Voor de AOW-uitgaven is een stijging voorzien van 2½% BBP. Bij de zorg leidt de demografische ontwikkeling tot een stijging van 2% BBP. Als er ook nog van wordt uitgegaan dat de zorguitgaven per persoon hoger uitkomen als gevolg van de toenemende welvaart, komt er nog 2½% BBP bij. Het grotere beslag van de AOW- en zorguitgaven kan worden beperkt door vergroting van het draagvlak. Voor de creatie van voldoende ruimte voor deze uitgaven is flexibiliteit in de overheidsfinanciën noodzakelijk. Deze ruimte kan, bij verdere tekortreductie richting begrotingsevenwicht of -overschot, voortvloeien uit lagere rentelasten. Inmiddels wordt in diverse landen gespaard voor de toekomst door de opgebouwde overheidsschuld te reduceren. In 1998 kenden reeds zes EU-lidstaten een overschot op de begroting. Overigens geldt voor Nederland dat in verband met de fasering van het lastenbeeld het EMU-tekort na 2000 een oploop zal vertonen. Op middellange termijn bezien ligt het EMU-tekort daardoor hoger dan het nu voor 2000 geraamde niveau van ½% BBP.

Grafiek 2.3.5. Ontwikkeling begrotingssaldo 1998–2000; in % BBP

Bron: Ministerie van Financiën en CPB, Macro Economische Verkenning 2000, 1999

Om de toekomstige uitgaven samenhangend met de vergrijzing op te vangen is tijdens de vorige kabinetsperiode besloten tot de instelling van het AOW-spaarfonds. Op deze manier is een begin gemaakt met het sparen voor de kosten van de naderende vergrijzing. Volgend jaar zal het AOW-spaarfonds ruim 15 miljard bevatten (1,8% BBP). Met de afgesproken jaarlijks oplopende stortingen (4¾ miljard gulden in 2000) is het fonds daarmee goed op weg naar een omvang die een adequate dekking kan bieden voor de toekomstige AOW-uitgaven. Daarbij is het nuttig te onderscheiden hoe het fonds tot uitdrukking komt in de EMU-cijfers (zie ook paragraaf 4.5). De jaarlijkse stortingen in het AOW-spaarfonds zijn neutraal voor het EMU-tekort: tegenover een hoger tekort bij het rijk staat een overschot bij het AOW-spaarfonds. Voor de collectieve sector als geheel is er daardoor geen effect, noch op het EMU-tekort noch op de EMU-schuld.

Technologische ontwikkeling

Een van de grootste uitdagingen waar de Nederlandse economie zich aan het begin van de 21^e eeuw voor gesteld ziet, is de verdere omschakeling naar een duurzame kenniseconomie. Technologische ontwikkelingen hebben in het verleden tot grote veranderingen in de economische structuur geleid. Ook de huidige ontwikkelingen, met name op het gebied van de informatie- en communicatietechnologie (ICT), brengen ingrijpende veranderingen met zich mee: uiteenlopende onderdelen van de dienstensector zoals de automatiserings-, communicatie- en financiële dienstensector kennen hoge groeicijfers en een sterke werkgelegenheids-groei.⁷ De uitbreiding van de toepassingsmogelijkheden van bestaande technologie en de snel voortgaande technologische ontwikkeling zullen in de komende jaren gepaard gaan met toenemende productdifferentiatie en de introductie van nieuwe producten en diensten. In combinatie met de internationalisering ontstaat hierdoor een grotere concurrentie, waardoor het belang van kennis en innovatievermogen als het relatieve voordeel van westerse industrielanden aan kracht wint. Wanneer in de loop van het volgende decennium de uitbreiding van de EU plaatsvindt met een aantal landen uit Midden- en Oost-Europa, neemt voor Nederland het belang van concurrentiefactoren als innovatief vermogen en kwaliteit toe. Het lagere

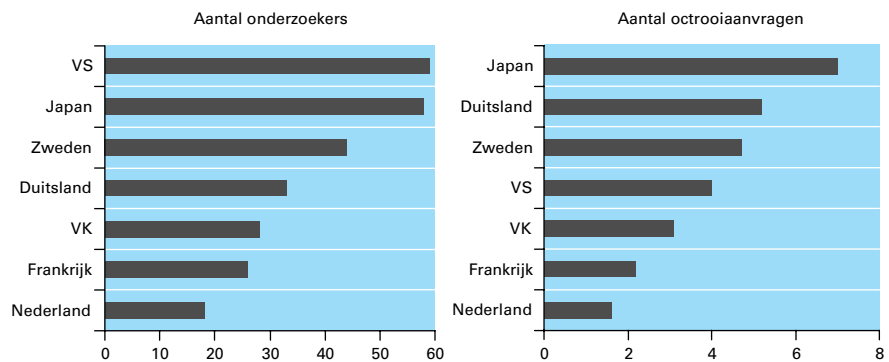
⁷ Voor de beleidsinspanningen gericht op versterking van de ICT-basis in Nederland wordt verwezen naar de nota «De digitale delta», Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 643 nr. 1.

niveau van de arbeidskosten in de nieuw toetredende landen, rekening houdend met de lagere arbeidsproductiviteit, vermindert de mogelijkheden om te concurreren op prijs.

De opkomst van nieuwe producten en diensten kan ten koste gaan van bestaande producten en diensten. Dit benadrukt de noodzakelijke flexibiliteit van werknemers en werkgevers. Naast de onzekerheden over de effecten van technologische ontwikkelingen op macro-economische grootheden als inflatie-, productiviteitsontwikkeling en conjunctuur-uitslagen is één conclusie wel duidelijk: de vraag naar arbeid zal kennisintensiever worden.

De R&D-intensiteit van de Nederlandse economie is, afgemeten aan indicatoren als aantal onderzoekers in het bedrijfsleven en octrooi-aanvragen, relatief laag. Dit hangt gedeeltelijk samen met de economische structuur, waarin het accent ligt op R&D-extensieve sectoren als voeding en diensten. Ook als hiervoor wordt gecorrigeerd is de R&D-intensiteit nog relatief laag. Achterblijvende voortbrenging van nieuwe technologie behoeft niet te betekenen dat de toepassing van kennis achterblijft ten opzichte van het buitenland. Uit recente Eurostat-gegevens blijkt echter dat het aandeel van nieuwe producten in de omzet van Nederlandse industriële bedrijven onder het EU-gemiddelde ligt.⁸

Grafiek 2.3.6 Aantal onderzoekers in de marktsector en aantal octrooiaanvragen in 1996; per 10 000 werknemers resp. per 10 000 inwoners

Bron: OESO, Main science and technology indicators, 1998

Voor een economie waar meer dan nu kennis centraal staat, is een hoogopgeleide beroepsbevolking en een goede aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt een eerste vereiste. Flexibiliteit is noodzakelijk om in te spelen op de snellere veranderingen in de wensen van de arbeidsmarkt. Naast het basis, voortgezet en hoger onderwijs is een goed functionerend systeem van onderwijs gedurende het werkzame leven nodig. Zo wordt voorkomen dat een stijgende gemiddelde leeftijd van de beroepsbevolking samen gaat met een veroudering van kennis. De grotere nadruk op kennis en permanente scholing brengt een risico voor laaggeschoolde arbeid met zich mee. Adequate startkwalificaties en bestrijding van schooluitval zijn hierbij primair op hun plaats. Vanuit economisch oogpunt is schooluitval, mede door de teruglopende instroom op de arbeidsmarkt, een kostbare verspilling van economische

⁸ Zie de nota «Ruimte voor industriële vernieuwing», Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 628, nr. 1.

productiefactoren. Vanuit sociaal oogpunt schept voortijdig schoolverlaten een nadelige uitgangspositie voor de toetreding op de arbeidsmarkt en kans op sociale uitsluiting. Het belang van kennis en vaardigheden voor werknemers om te kunnen inspelen op veranderende marktomstandigheden leidt ertoe dat scholing een continu proces wordt. Vergroting van de vaardigheden en de inzetbaarheid van werknemers («employability») verhogen de kansen op de arbeidsmarkt in geval van werkloosheid.

Een duurzame kenniseconomie heeft, naast een effectief functionerend scholingssysteem, behoefte aan een goede kennisinfrastructuur. Met kennisinfrastructuur wordt de gehele keten bedoeld, waarin kennis wordt geproduceerd en verspreid in de economie. Hierbij gaat het onder meer om effectieve prikkels voor de toepassing van innovaties, het wegnemen van belemmeringen voor markttoetreding, de toegang tot risicokapitaal en een hoog niveau van basisonderzoek.

2.4 Prioriteiten voor het financieel-economisch beleid

Uit de ontwikkelingen zoals in de vorige paragraaf beschreven, volgt een aantal beleidsprioriteiten om de gewenste versterking van de economische en sociale veerkracht vorm te geven. Belangrijk hierbij is dat economische dynamiek een randvoorwaarde is om succesvol te kunnen investeren in de kwaliteit van de samenleving. De overheid kan de economische dynamiek niet afdwingen of garanderen, maar kan er wel een bijdrage aan leveren. Allereerst door een vertrouwenwekkend budgettair en fiscaal beleid te voeren. De Nederlandse regering heeft in het afgelopen decennium de gezondmaking van de overheidsfinanciën hoge prioriteit gegeven. Op dit vlak zijn aanzienlijke successen geboekt. Als de economie zich gunstig ontwikkelt en het huidige groeiniveau kan worden gehandhaafd, zou zelfs begrotingsevenwicht, zoals is afgesproken in het Stabiliteits- en groeipact, in deze kabinetsperiode dichtbij kunnen komen. Blijvende aandacht is gewenst voor verdere verlaging van de lastendruk, zodat het succes van de combinatie lastenverlichting en een beheerste ontwikkeling van de lonen kan worden gecontinueerd.

Evenwichtige overheidsfinanciën zijn een voorwaarde om voorzienbare lasten in de toekomst op te kunnen vangen. Dit geldt bovenal voor de vergrijzingskosten, die voor een aanzienlijk deel bij de overheid zullen neerslaan. Teneinde een goed niveau van collectieve voorzieningen te kunnen handhaven is versterking van het draagvlak via vergroting van de arbeidsparticipatie en een activerend stelsel van sociale zekerheid van cruciaal belang. Tijdige aanpassingen in bijvoorbeeld het zorgstelsel, waarbij meer prikkels worden ingebouwd om de kosten te beheersen, bieden mogelijkheden om een goed niveau van voorzieningen te combineren met een grotere doelmatigheid. Dit is een uitdaging die de regering aangaat.

Een andere bijdrage die de overheid kan leveren is de creatie van gunstige economische randvoorwaarden. Hierbij gaat het onder meer om een hoge kwaliteit van menselijk kapitaal en van de fysieke en sociale infrastructuur. De naderende kenniseconomie vraagt om kennisinstituten die flexibel en soepel inspelen op de veranderende context. Om Nederland aantrekkelijk te houden als vestigingsplaats is verder een concurrerend niveau van de collectieve lasten noodzakelijk. Onderdeel van het voorwaardenscheppende economische beleid vormt tevens het terugdringen van de administratieve lasten en de regeldruk.

Aanpassing van de economische randvoorwaarden voor vergroting van het aanpassingsvermogen vereist een flexibele inzet van beleids-

instrumenten. Gewijzigde inzichten in de effectiviteit van instrumenten en nieuwe interventiemechanismen leiden op veel beleidsterreinen tot veranderingen in de rol van de overheid. Als gevolg van technologische en maatschappelijke ontwikkelingen zijn in belangrijke economische sectoren zoals de telecommunicatie, openbaar vervoer en openbaar nut, waar in het verleden overheidsmonopolies bestonden, mogelijkheden voor de introductie van concurrentie ontstaan. De veranderende rol van de overheid komt hier tot uiting in de vastlegging van de randvoorwaarden waaronder op de markt geopereerd kan worden en in het toezicht op het functioneren van de markt. De telecommunicatiesector is een voorbeeld waar de combinatie van meer concurrentie, herregulering van de markt en strak toezicht door de Onafhankelijke Post en Telecommunicatie Autoriteit (OPTA) heeft geleid tot scherpe concurrentie met lagere prijzen, meer productinnovatie en een hogere servicekwaliteit. Nadere regulering van en toezicht op markten beperkt zich niet tot sectoren waar in het verleden de overheid een nadrukkelijke rol speelde. Ook in andere sectoren is een grotere regulering van de overheid wenselijk gebleken. Zo is in de financiële sector – banken, verzekeringen, effecten – het toezicht en de regelgeving vanuit de overheid ingrijpend vernieuwd. Deze zomer is een Raad van Financiële Toezichthouders opgericht die een sector-overstijgend perspectief aan het bestaande toezicht toevoegt. Voor het beïnvloeden van gedrag zijn andere beleidsinstrumenten dan (her)regulering en toezicht soms effectiever. Langs de weg van prijsprykkels in de vorm van heffingen, tarieven, invoering van eigen risico of door meer concurrentie op markten, kunnen op bepaalde beleidsterreinen gewenste gedragsreacties teweeg worden gebracht. In de sociale zekerheid zijn met privatisering van de Ziektewet en de mogelijkheid tot uittreden van de collectieve arbeidsongeschiktheidsverzekeringen (Wet premiedifferentiatie en marktwerking bij arbeidsongeschiktheidsverzekeringen) hier elementen van toegepast. Een voorbeeld uit de financiële sector is het schrappen van de wettelijke beloningsregels voor assurantie-tussenpersonen. Door het wegnemen van deze beperkende regelgeving wordt de prijsconcurrentie bevorderd.

Veranderingen in het beleidsinstrumentarium van de overheid leiden tot enerzijds een permanente herijking van en anderzijds herschikking tussen publieke en private verantwoordelijkheden. Deze herijking komt onder meer naar voren in het zoeken naar mogelijkheden voor samenwerking tussen overheid en marktpartijen bij de realisering van overheidsdoelstellingen. Nieuwe vormen van samenwerking zoals publiek-private samenwerking op het gebied van infrastructurele projecten kan voor beide partijen profijtelijk blijken. Centraal bij deze samenwerking staat het realiseren van synergie-effecten. Een strikte scheiding tussen publieke en private sector is van belang daar waar de private sector ongelijke concurrentie van de overheid ondervindt, doordat de overheid tegen ongelijke voorwaarden op een markt opereert. Als onderdeel van het project «Marktwerking, Deregulering en Wetgevingskwaliteit» zijn in het deelproject Markt en Overheid duidelijke voorwaarden gesteld aan overheidsactiviteiten die concurreren met marktpartijen. De regering zal wetgeving voorbereiden om mogelijke ongelijke concurrentie tegen te gaan, zodat alle belanghebbenden duidelijkheid en zekerheid wordt geboden.

De geschetste ontwikkelingen bieden kansen, uitdagingen én bedreigingen voor de stabiliteit en welvaart van de Nederlandse samenleving. Deze uitdagingen en bedreigingen vergen op vele fronten aanpassingen van bestaande regelingen en arrangementen. De regering ontplooit op tal van beleidsterreinen initiatieven voor een adequate voorbereiding op de ontwikkelingen in het begin van de 21^e eeuw. In hoofdstuk 3 wordt belicht op welke wijze zij de economische en sociale uitdagingen aangaat.

3 Versterking van economische en sociale veerkracht

3.1 Inleiding

Zoals in het vorige hoofdstuk is aangegeven, is de uitgangspositie van de Nederlandse economie, in vergelijking met een decennium geleden, op diverse onderdelen structureel verbeterd. Het vasthouden van deze verbeteringen vergt een continue inspanning. Daarnaast moet de economie zo worden ingericht dat deze soepel kan inspelen op toekomstige trends, zoals de vergrijzing en ontgroening van de bevolking, de voortschrijdende technologische ontwikkeling en de toenemende internationalisering van de wereldeconomie. Minstens zo belangrijk als het inspelen op genoemde trends is het tijdig en adequaat reageren op niet (te) voorziene veranderingen. Het verleden heeft op een soms pijnlijke manier duidelijk gemaakt dat het te laat inspelen op veranderende omstandigheden en het uitstellen van noodzakelijke aanpassingen kunnen leiden tot hoge financiële en maatschappelijke kosten. Om deze redenen is het noodzakelijk dat zowel de sociale als de economische veerkracht van ons land toeneemt.

De regering werkt aan deze noodzaak door vernieuwingen en aanpassingen van het beleid op het terrein van onderwijs, sociale zekerheid, zorg, infrastructuur, milieu en belastingen, waar de invloed van de trends nu reeds is te voorzien. Daarbij gaat het niet alleen om meer geld – hierop zal worden ingegaan in hoofdstuk 4 – maar ook om aanpassingen in de vormgeving van (collectieve) arrangementen en daarmee in het in te zetten beleidsinstrumentarium.

De overheid moet alert kunnen inspelen op voornoemde ontwikkelingen en haar rol waar nodig op flexibele wijze aanpassen. De snelheid en aard van de trends vragen om een bescheiden opvatting over de «maakbaarheid» van de samenleving en derhalve niet op alle terreinen een hoofdrol voor de overheid. Waar mogelijk beperkt de overheid zich tot het scheppen van kaders of het afsluiten van convenanten en krijgen particuliere initiatieven ruim baan. Waar overheidsbetrokkenheid noodzakelijk is, moeten verantwoordelijkheden duidelijk worden afgebakend. De ontwikkeling is derhalve niet eenzijdig: soms is sprake van een meer afstandelijke rol, soms neemt de betrokkenheid van de regering juist toe. Ook de rolverdeling tussen de rijksoverheid en de decentrale overheden verandert. Gemeenten en provincies fungeren veelal als partner van het Rijk, aan wie een belangrijk deel van de invulling en de uitvoering van het beleid wordt overgelaten. Dit geldt voor zowel de inspanningen op het terrein van de sociale infrastructuur, waarbij kan worden gedacht aan meer financiële verantwoordelijkheden van gemeenten voor de bijstand, als voor de fysieke infrastructuur, waarvan het investeringsprogramma «Vitaliteit steden» een mooi voorbeeld vormt, alle onder het overkoepelend kader van het Grotestedenbeleid. Gedeelde verantwoordelijkheden en een nieuw beleidsinstrumentarium staan ook hierbij centraal.

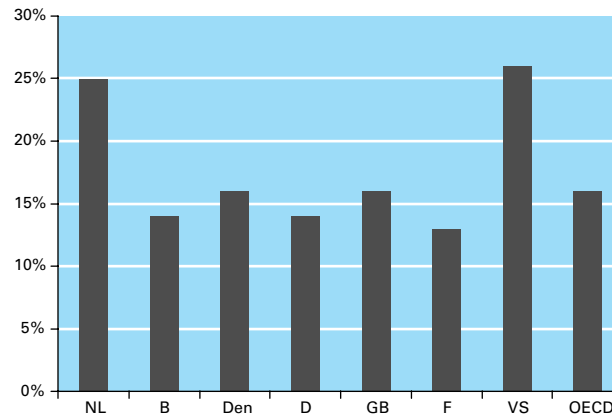
3.2 Onderwijs

Het onderwijs in Nederland

Het algemene beeld van het Nederlandse onderwijs is gunstig, maar er zijn zwakke plekken. Onderwijs is niet alleen een kwestie van voldoende geld. Internationale vergelijkingen laten zien dat de kwaliteit van de Nederlandse onderwijsprestaties relatief goed is, terwijl de uitgaven voor onderwijs in internationaal perspectief niet hoog zijn. Dit wijst op een hoog niveau van productiviteit.

Ook het gemiddelde opleidingsniveau in Nederland is goed en neemt nog steeds toe, met name door de groeiende deelname aan het hoger onderwijs.

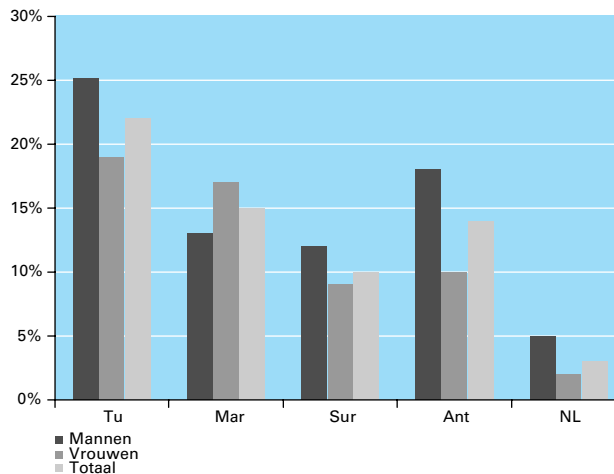
Grafiek 3.2.1 Aandeel hoogopgeleiden (van de 25–34 jarigen); Nederland versus andere landen

Bron: Education at a glance, OECD Indicators, 1998

Wel is het verontrustend dat veel jongeren de opleiding voortijdig verlaten. Aan de schooluitval zijn grote economische en sociale risico's verbonden. Juist met het oog op een goede integratie en sociale cohesie is het bijzonder zorgelijk dat, ondanks de extra middelen, schooluitval het grootst blijft bij allochtone leerlingen. Van de Turkse en Marokkaanse jongeren verlaat ongeveer een kwart de opleiding zonder diploma.

Grafiek 3.2.2 Uitval voortgezet onderwijs per etnische bevolkingsgroep; in % (1998)

Bron: SPVA 98; ISEO en SCP

Daarnaast zijn er signalen dat de aansluiting tussen het onderwijs en de arbeidsmarkt verbetering behoeft. Op delen van de arbeidsmarkt bestaat een ernstig gebrek aan goed opgeleide mensen (met name lager technisch geschoolden). Mensen zijn soms goed opgeleid, maar uiteindelijk niet voor die taken waaraan in de maatschappij behoefte bestaat. Een veerkrachtige economie vereist mensen die snel en soepel kunnen reageren op nieuwe ontwikkelingen. Het vergt ook een onderwijsbestel dat toegesneden is op een leven lang leren en snel veranderende vraag naar kennis en onderwijs. Het CPB stelt dat de employability van de Nederlandse beroepsbevolking te gering is met het oog op de snelle veranderingen¹.

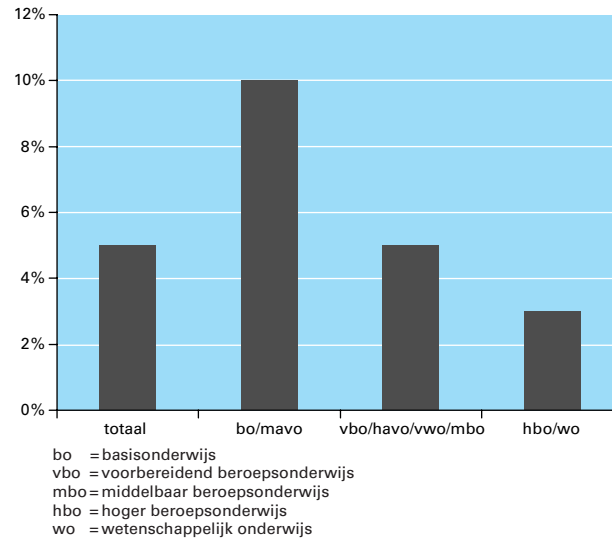
Uitwerking in het Regeerakkoord

De regering richt haar investeringen vooral op de kwaliteit en de toegankelijkheid van het initieel onderwijs. Beoogd wordt zo een stevig fundament te leggen voor de verdere (school)carrière. Zo wordt in deze kabinetsperiode extra geld gestoken in klassenverkleining in de eerste vier jaren van het basisonderwijs. Dit gaat gepaard met een grotere vraag naar leerkrachten, een vraag die zich overigens niet altijd even gemakkelijk laat vervullen. In de dit voorjaar verschenen nota «Maatwerk voor morgen» zijn plannen uitgewerkt die hierin voorzien.

Door het stimuleren van het gebruik van informatie- en communicatietechnologie (ICT) op alle schoolsoorten krijgt ICT een geïntegreerde plaats in het onderwijs en draagt het bij aan onderwijs op maat. De toegankelijkheid van het voortgezet en hoger onderwijs wordt verder versterkt, onder andere door een verhoging van de tegemoetkoming studiekosten voor lagere en middeninkomens en door maatregelen bij de studiefinanciering waardoor de keuzevrijheid van studenten toeneemt. Doordat bijvoorbeeld de diplomatermijn en de leeftijdsgrens zijn verruimd, kunnen studenten langer (en ook flexibeler) studeren. Tevens wordt het combineren van leren en werken hiermee gestimuleerd, waardoor de aansluiting van onderwijs en arbeidsmarkt wordt versterkt.

¹ MEV 1999, blz. 114.

Grafiek 3.2.3 Werkloosheid naar opleidingsniveau in 1998; in % van de (relevante) beroepsbevolking

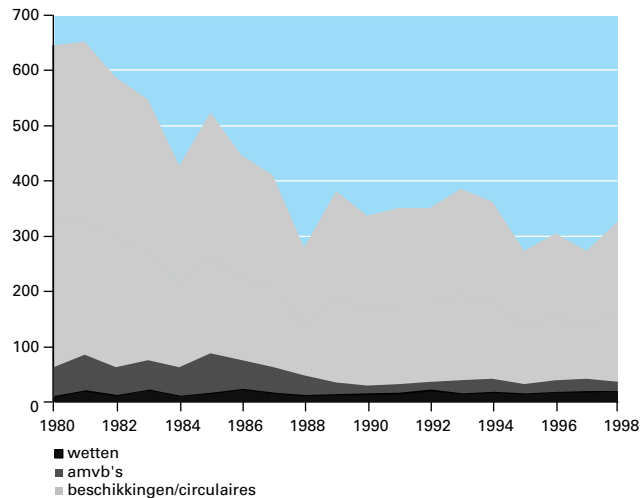
Bron: Sociale Nota 2000

Belangrijk is dat voor jongeren goede voorwaarden worden geschapen om het hoogst haalbare en meest passende onderwijs te bereiken. De kans op werkloosheid onder laaggeschoolden neemt hiermee af. Voorkomen van voortijdige schooluitval is essentieel. De regering bestrijdt voortijdige schooluitval dan ook met een breed geschakeerd plan. De leerplicht wordt aangescherpt, de Regionale Meld- en Coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten wordt versterkt en de meldingsplicht voor voortijdig schoolverlaten wordt wettelijk geregeld. Een en ander is ook onderwerp van studie in het MDW-project «Voortijdig schoolverlaten in de beroeps- en volwasseneneducatie». De aanpak van het voortijdig schoolverlaten is een gezamenlijke verantwoordelijkheid waarover komend najaar convenanten worden afgesloten tussen het Rijk en de 25 grote steden. In die convenanten worden concrete afspraken opgenomen over de verantwoordelijkheidsverdeling tussen de verschillende overheden.

Meer dan geld alleen: aansturing van het onderwijs

De snelle veranderingen in de vraag naar kennis en onderwijs vergen een heroverweging van de wijze waarop de overheid haar rol in het onderwijs vormgeeft. Dit past in een bredere trend van herbezinning op de taakverdeling tussen markt en overheid.

Grafiek 3.2.4 Regelgeving op het terrein van onderwijs; aantallen per jaar

Bron: SCP, Onderwijs in beweging

Voor grote delen van de onderwijssector geschiedt de aansturing nog steeds via strakke regulering. Deze regelgeving is bedoeld om de kosten te beheersen en zorg te dragen voor een optimale benutting van het budget. Een dergelijke vorm van aansturing past echter niet zonder meer in een sterk dynamische omgeving. Regelgeving blijkt moeilijk snel en soepel aan te passen, en scholen hebben moeite om steeds weer nieuwe regelgeving te verwerken. De oplossing is dan om verantwoordelijkheden neer te leggen op het niveau waar informatie wel beschikbaar is: dereguleren en besturen op afstand.

Deregulering stelt wel eisen aan de wijze van bekostiging en de kwaliteitscontrole. Er moet een samenhangend stelsel zijn van kwaliteitszorg en toezicht. Primair berust de verantwoordelijkheid hiervoor bij de onderwijsinstellingen, hetgeen niet wegneemt dat de overheid er borg voor moet kunnen staan dat elke instelling en elke opleiding voldoende kwaliteit biedt. De onderwijsinspectie speelt hierbij een belangrijke rol. De regering heeft dit onderwerp inmiddels nader uitgewerkt in de nota «Variëteit en Waarborg». Daarnaast ligt het in de rede nog meer dan nu bij de kwaliteitstoets een rol toe te kennen aan leerlingen, studenten en hun ouders. Zij zijn immers het sterkst gemotiveerd. Essentieel is dan wel de informatie over de kwaliteit van onderwijsprestaties. Alleen bij voldoende inzicht in de kwaliteit van de instelling en de prijs die daarvoor wordt gevraagd, zal een grotere invloed van de gebruiker ook meer kwaliteit opleveren. Op dit terrein zijn al enige stappen gezet. Zo publiceert de Inspectie voor het Onderwijs sinds vorig jaar kwaliteitskaarten voor het voortgezet onderwijs. Vanzelfsprekend zal hierbij voor een juiste vergelijking rekening moeten worden gehouden met het verschil in instroomniveau van leerlingen waarmee scholen worden geconfronteerd.

Een leven lang leren: employability

Door de vergrijzing van de beroepsbevolking en de economische en technologische ontwikkeling neemt het belang van «employability» alleen maar toe. In termen van rolverdeling, past hier een actieve opstelling van de sociale partners; het is vooral de verantwoordelijkheid van werkgevers en werknemers zelf om te investeren in «employability». De werknemer krijgt meer baanzekerheid en mogelijk zelfs uitzicht op een betere baan,

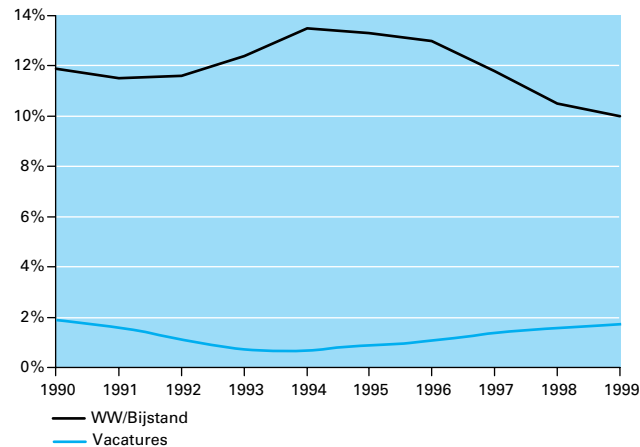
terwijl de werkgever een beter geschoolde werknemer krijgt. De overheid kan randvoorwaarden en gunstige condities creëren, zoals op het gebied van de fiscaliteit en de sociale zekerheid. Daarnaast wordt dit onderwerp verder opgepakt met de sociale partners. Een activerend sociale-zekerheidssysteem draagt bij aan reductie van de duur van de werkloosheid, zodanig dat vaardigheden en kennis van een werknemer op peil blijven en de kansen op de arbeidsmarkt toenemen.

3.3 Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt

Inactiviteit

Nog steeds doet een groot gedeelte van de 20- tot 65-jarigen in ons land een beroep op een uitkeringsregeling. Hoewel de werkloosheidscijfers zich de laatste jaren gunstig hebben ontwikkeld, blijft het niveau van werkloosheid van de beroepsbevolking schril afsteken bij het weer toenemende aantal vacatures. Daarnaast blijft ook de arbeidsongeschiktheid structureel steken op een te hoog niveau. Het terugdringen van deze inactiviteit en het daarmee verhogen van het arbeidsaanbod blijft een van de belangrijkste beleidsuitdagingen van de regering. Op het terrein van de sociale zekerheid kiest de regering, voortbordurend op de ervaringen van afgelopen jaren, voor een nog meer gerichte inzet van het gehanteerde beleidsinstrumentarium. Dit leidt soms tot meer afstand, en soms juist tot een directere betrokkenheid van de regering.

Grafiek 3.3.1 Aantal ABW'ers en WW'ers versus aantal vacatures; in % van de beroepsbevolking

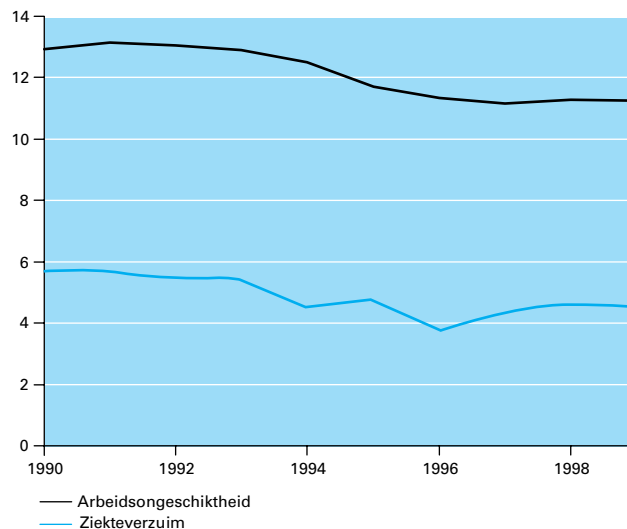

Bron: Sociale Nota

Ziekte en arbeidsongeschiktheid: financiële prikkels en preventie

In het recente verleden is de Ziektewet grotendeels geprivatiseerd; werkgevers dragen het risico van ziekteverzuim van de eigen werknemers. In de WAO is premiedifferentiatie en de mogelijkheid tot het dragen van eigen risico geïntroduceerd middels de wet Pemba. Deze beide maatregelen hebben de prikkel voor werkgevers om ziekteverzuim te vermijden en uitstoot wegens arbeidsongeschiktheid te voorkomen sterk vergroot. Het is voor werkgevers financieel interessant om te investeren in preventie van ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid door de verbetering van arbeidsomstandigheden. Arbo-diensten – weer een andere private partij – leveren de hiervoor noodzakelijke expertise.

Grafiek 3.3.2 Volume ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid; in % van de beroepsbevolking

Bron: Sociale Nota

Deze inspanningen hebben nog niet voldoende effect gesorteerd, alhoewel het effect van de wet Pemba nog niet tot volledige wasdom is gekomen. Zoals uit grafiek 3.3.2 blijkt, zijn de ontwikkelingen in het ziekteverzuim en het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen nog steeds niet rooskleurig; het niveau is – vooral in internationaal perspectief – nog steeds hoog. Dit geldt des te meer, indien de ontwikkeling wordt afgezet tegen de noodzaak van een hogere arbeidsparticipatie.

De vergrijzing zal in toenemende mate voor een opwaartse druk op het arbeidsongeschiktheidsvolume zorgen. Dit vormt een reden temeer, om inspanningen die gericht zijn op het beteugelen van deze groei, voort te zetten.

Tabel 3.3.1 Revalideringskansen en duur van arbeidsongeschiktheid

Revalidering naar duur van uitkering in jaren						
1 jaar	2 jaar	3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	cumulatief na 6 jaar
16%	11%	6%	4%	3%	1%	36%

Gemiddelde in leeftijdscategorie 15–64 voor verwachte WAO instroom 1994. Bronnen: GMD, ABP, SVr, CBS

Revalideringscijfers laten zien, dat het voorkómen van langdurige uitval het beste aangrijpingspunt voor het beleid vormt. Het preventieve element in het beleid moet dus verder worden versterkt, en mensen die eenmaal zijn uitgevallen moeten zo snel mogelijk worden gereïntegreerd. De regering geeft hieraan invulling door het stimuleren van bedrijfstakgewijze convenanten gericht op de verbetering van arbeidsomstandigheden, voorzien van een concrete inspanningsverplichting van de betrokken werkgevers. In het kader van het Plan van Aanpak WAO en de verbetering van het «poortwachtersmodel» voor de WAO wordt de bureaucratie verder teruggedrongen en wordt de ruimte voor activiteiten gericht op

preventie en reïntegratie vergroot. Onderdeel van het Plan van Aanpak is onder andere de objectivering van de keuringsprocedure die ertoe bijdraagt dat ziekteverzuim niet langer duurt dan nodig is en dat geen onnodige toelating tot de WAO plaatsvindt.

Langdurige werkloosheid

Voor de nieuwe instroom in de werkloosheid is de «sluitende aanpak» gecreëerd, die erop is gericht langdurige werkloosheid te voorkomen, door mensen die werkloos worden en niet zelf aan de slag kunnen komen, binnen 12 maanden een scholings- of activeringstraject aan te bieden. Uiterlijk in 2003 moet sprake zijn van een dergelijke «sluitende aanpak». Nederland kent in het kader van de Wet inschakeling werkzoekenden (WIW) al een sluitende aanpak voor jongeren. In 1999 zullen ongeveer 30 000 extra trajecten worden uitgevoerd, bovenop de 130 000 trajecten die reeds in 1998 worden uitgevoerd. In 2003 zal uiteindelijk sprake zijn van 265 000 trajecten. Deze preventieve aanpak heeft tot doel dat minder mensen langdurig werkloos worden; juist bij langdurige werkloosheid blijken mensen vaardigheden te verliezen die noodzakelijk zijn voor inzetbaarheid op de arbeidsmarkt («employability»). De kansen op werkherhaling dalen naarmate de leeftijd van betrokkene hoger is, maar zeker ook naarmate de tijd voortschrijdt.

Tabel 3.3.2 Werkherhavingskans van ABW-ers naar leeftijd en tijd

Leeftijd	In ABW:			
	<= 1 jaar	> 1-2 jaar	> 2-3 jaar	> 3-4 jaar
18-24 jaar	32%	26%	17%	17%
25-34 jaar	24%	19%	19%	14%
35-44 jaar	17%	14%	13%	11%
45-55 jaar	16%	12%	-	-

Bron: IPO

- = gegevens van voldoende betrouwbaarheid ontbreken

Ook bij werkloosheid staat het voorkomen van langdurige uitval derhalve centraal. Voor mensen die al langdurig werkloos zijn financiert de regering extra werkgelegenheid in de collectieve sector door middel van de 20 000 additionele Instroom-/Doorstroombanen (I/D-banen) bovenop de reeds bestaande 40 000 I/D-banen.

Nieuw element is de sterkere nadruk die wordt gelegd op de doorstroming en de uitstroom. Zo zullen 10 000 van de 60 000 banen doorstroombanen kunnen worden, waarvoor een hoger kwalificatie- en beloningsniveau geldt dan voor de instroombanen. Na minstens vijf jaar in een instroombaan komt men in aanmerking voor een doorstroombaan. De nadruk op uitstroom uit de regeling komt tot uitdrukking in de uitstroompremie die I/D-werknemers kunnen krijgen, wanneer zij duurzaam uitstromen uit een I/D-baan naar regulier werk. Op deze manier worden mensen met een I/D-baan geprikkeld tot uitstroom, zodat de vrijkomende I/D-banen weer door anderen opgevuld kunnen worden.

Prikkels in de uitvoering

De komende jaren zullen in het teken staan van veranderingen in de uitvoeringsorganisatie en de versterking van de financiële prikkels bij de uitvoerders van de socialezekerheidsregelingen. De contouren van de nieuwe organisatiestructuur zijn beschreven in het regeringsstandpunt «Structuur uitvoering werk en inkomen» (SUWI). Kernpunt is dat op onderdelen marktwerking in de uitvoering van de sociale zekerheid wordt

geïntroduceerd onder handhaving van de publieke uitvoering van de waarborgfunctie (recht, hoogte en duur van de uitkering).

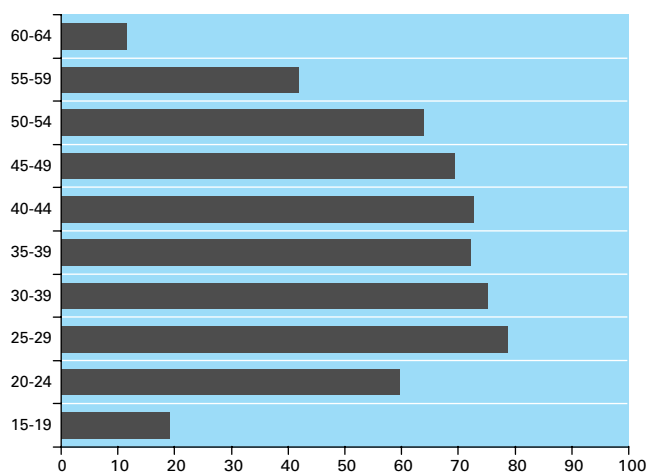
Met ingang van 1 januari 2001 zal de financiering van de bijstand worden veranderd. Dan zullen de gemeenten voor 25% van de totale ABW-uitgaven worden gebudgetteerd. In drie jaar wordt toegegroeid van een verdeling op basis van historische uitgaven naar een verdeling op basis van een objectief verdeelmodel. Dit is een financiële stimulans voor gemeenten om inspanningen gericht op uitstroom te verrichten. Het Rijk blijft overigens volledig verantwoordelijk voor de budgettaire gevolgen van de macro-economische ontwikkeling van het ABW-volume. Na 2001 zullen in overleg met de gemeenten verdere stappen worden gezet.

In de sfeer van de aanwending van reïntegratiesubsidies worden meer vrijheden geïntroduceerd ter vergroting van de effectiviteit. Zo zal per 1 januari 2000 de gedwongen winkelnering bij arbeidsvoorziening voor de besteding van de zogeheten inkoopmiddelen worden afgeschaft. Dit heeft tot gevolg dat gemeenten en uitvoeringsinstellingen meer vrijheid hebben bij de inkoop van arbeidsbemiddeling. Zodoende zullen alleen de best presterende organisaties reïntegratie-opdrachten bemachtigen, zeker wanneer de betaling (deels) op basis van «no cure no pay» of met gebruikmaking van bonussen zal plaatsvinden. Het resultaat is dat de kansen op een slechts kortdurende uitval toenemen.

Participatie van ouderen

De huidige bevolking vergrijsst en ontgroent. De participatiegraad van de groep 50+'ers en zeker die van de groep 55+'ers, die structureel op een te laag niveau ligt, moet worden verhoogd.

Grafiek 3.3.3 Participatie naar leeftijdsgroep 15-65 (1997)

Bron: CBS

Ter bestrijding van leeftijdsdiscriminatie bij werving en selectie wordt een wetsontwerp ingediend. Op dit punt is echter vooral een mentaliteitsomslag nodig; het moet in ons land weer gemeengoed worden, dat werkloze mensen van 45 jaar of ouder binnen afzienbare tijd een nieuwe baan vinden, en juist niet dat ouderen bij bijvoorbeeld reorganisaties met voorrang afvloeien. De huidige inrichting van de sociale verzekeringen ondersteunt deze mentaliteitsverandering niet. Mede met het oog daarop

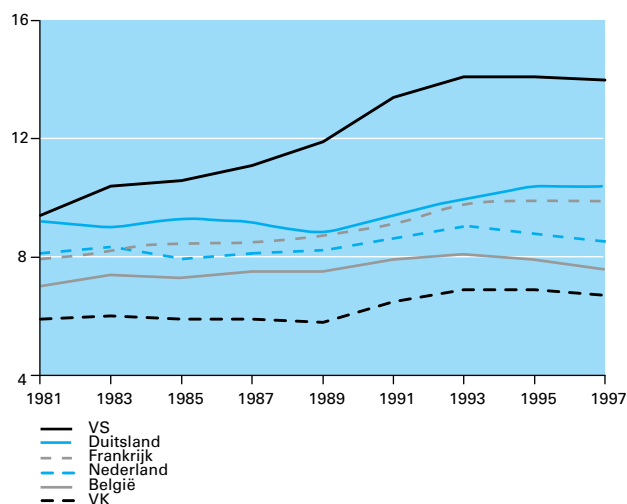

is door de regering aan de SER advies gevraagd over de bevordering van de arbeidsdeelname van ouderen, waaronder een specifiek tegen het ontslag van ouderen gerichte vorm van premiedifferentiatie in de WW. Hierdoor werkt het ontslaan van een oudere werknemer directer door in de premielasten voor de werkgever.

3.4 Zorg

Internationaal gezien kenmerkt Nederland zich door een zeer goede en breed toegankelijke gezondheidszorg, terwijl in termen van kosten een Europese middenpositie wordt ingenomen.

Grafiek 3.4.1 Totale zorguitgaven in internationaal perspectief; in % BBP

Bron: OECD Health Data 1998

Het beleid van de afgelopen jaren, dat met het Regeerakkoord van 1998 een nieuwe impuls heeft gekregen, is erop gericht deze verworvenheden te behouden en tegelijkertijd vernieuwing tot stand te brengen in het licht van de demografische trends, de toenemende invloed van de Europese integratie en de toegenomen individualisering. Anticiperen op deze trends kan de collectieve uitgaven aan zorg beheersen, onder behoud van zorg van goede kwaliteit en toegankelijkheid. De accenten liggen hierbij op ten eerste het verbeteren van de aansluiting van het zorgaanbod bij de behoefte van de individuele patiënt of cliënt (allocatieve doelmatigheid), ten tweede op een verantwoorde inzet van (extra) collectieve middelen en ten derde op een vergroting van de bedrijfseconomische doelmatigheid (efficiency). Dit vereist een toenemend samenspel tussen de overheid en de partijen in de zorgsector en tegelijkertijd een duidelijke afbakening van de verantwoordelijkheden.

Zorg op maat

De welvaart in Nederland en de groeiende mate van individualisering van de samenleving zijn van invloed op de aard van de zorg waar mensen behoefte aan hebben. Met name ouderen zullen dan ook meer en meer zelf de vorm willen bepalen waarin deze zorg wordt geleverd («zorg op maat») en zijn bereid om hier een prijs voor te betalen. Deze behoefte aan zorg op maat uit zich eveneens in de roep van werkgevers en Arbeidsdiensten om meer aandacht voor zorg voor arbeidsgerelateerde aandoe-

ningen. Aanbieders van zorg blijken steeds vaker in staat om op dergelijke wensen in te spelen; voorbeelden zijn nieuwe combinaties van wonen en zorg voor ouderen, of de gerichte aanpak van arbeidsgerelateerde aandoeningen. Dergelijke initiatieven ontstaan veelal op het grensvlak tussen overheid en markt. Zij roepen de vraag op hoe de noodzakelijke maatschappelijke solidariteit («gelijke toegang») kan worden vormgegeven, terwijl tegelijkertijd tegemoet wordt gekomen aan de behoeften aan zorg op maat. Van belang daarbij is voorts dat patiënten, verzekeraars en werkgevers op basis van Europese regelgeving steeds eenvoudiger hun toevlucht in het buitenland kunnen zoeken.

Reductie van wachtlijsten

Voor de huidige kabinetsperiode is structureel ruim 5,6 miljard gulden vrijgemaakt voor volumegroei in de zorgsector, met de nadruk op de aanpak van wachtlijsten en de werkdruk. Inmiddels zijn in de verschillende sectoren nadere afspraken gemaakt over de besteding van deze middelen. Centraal daarin staat het afleggen van verantwoording door alle betrokken partijen over de aanwending van collectieve gelden en de daarmee bereikte resultaten. Ten aanzien van de cure² is het plan «Structurele aanpak wachttijden» in de zorgsector van belang. Hierin wordt aangegeven waar de grootste knelpunten zich voordoen en hoe deze moeten worden aangepakt. Daarbij komt ook gespecialiseerde zorg gericht op specifieke aandoeningen – zoals de reeds genoemde arbeidsgerelateerde aandoeningen – nadrukkelijk aan bod. Door de aanpak van wachtlijsten en door het zorgaanbod beter toe te snijden op deze specifieke aandoeningen, kan een nuttige bijdrage worden geleverd aan vergroting van participatie: mensen kunnen sneller weer aan het werk. Het grensvlak tussen Arbo-dienstverlening en reguliere gezondheidszorg en de daarbij horende afbakening van verantwoordelijkheden van overheid en private sector, zal verder aan de orde komen in een regeringsnota die dit najaar aan de Tweede Kamer zal worden aangeboden.

Herijking van verantwoordelijkheden in de care- en curesector

Een betere afbakening van de verantwoordelijkheden tussen overheid en private sector, gericht op vergroting van doelmatigheid en het leveren van zorg op maat, vormt de leidraad bij de vernieuwing van de organisatie van de zorg die is ingezet in zowel de «care»- als in de «cure»-sector.

In het plan van aanpak «Modernisering AWBZ» van juni 1999 is aangegeven hoe de nieuwe verantwoordelijkheden van de betrokken partijen in de «care»-sector de komende jaren vorm zullen krijgen. Centraal daarbij staat de zorgvraag van de cliënt. De verzekeraars (in de vorm van regionale zorgkantoren) krijgen een sterkere sturende rol, waarbij zij door middel van (mogelijk ook financiële) prikkels gestimuleerd worden om de AWBZ-verzekerde zorg doelmatig en naar de wensen van de verzekerden vorm te geven. Zorginstellingen worden geconfronteerd met een geleidelijke afbouw van de garantie ten aanzien van hun instellingsbudget en zullen actief moeten zijn in een speelveld met een breder en gevarieerder aanbod van zorgprodukten.

Waar de herijking van verantwoordelijkheden in de «care»-sector pas onlangs is ingezet, is dit proces in de «cure»-sector reeds een aantal jaren

² Het Nederlandse zorgstelsel kan grofweg worden verdeeld in de «care»-sector en de «cure»-sector. De zorg in de «care»-sector is verzekerd via de AWBZ en betreft de ouderenzorg, gehandicaptenzorg en de geestelijke gezondheidszorg. De zorg in de «cure»-sector is verzekerd via de Ziekenfondswet en particuliere zorgverzekeringen en omvat de zorg die wordt geleverd door artsen en andere medische beroepsbeoefenaren, ziekenhuizen en geneesmiddelen.

aan de gang. In 1999 zijn opnieuw stappen gezet om zowel de financiële verantwoordelijkheid als de regierol van ziekenfondsverzekeraars meer voelbaar en zichtbaar te maken. Ziekfondsen dragen over een steeds groter deel van hun kosten financieel risico; dit beleid zal de komende jaren worden voortgezet. Ook bij de organisatie van de zorg neemt de rol van verzekeraars verder toe, door de flexibilisering van het overeenkomstenstelsel. Zo is de contracterplicht voor vrije beroepsbeoefenaren reeds beëindigd. Daarnaast worden de mogelijkheden voor zogenaamde flexizorg vergroot; verzekeraars krijgen meer ruimte om zelf vorm te geven aan het zorgaanbod. In het kader van de kostenbeheersing op het terrein van de geneesmiddelen zullen de mogelijkheden voor verzekeraars om invulling te geven aan de hun toebedeelde regierol verder worden uitgebreid. De geneesmiddelensector is overigens een sprekend voorbeeld van een sector waarbij voortschrijding van de vergrijzing, technologische ontwikkeling (nieuwe geneesmiddelen) en een tendens tot verdergaande extramuralisatie van de zorg, hebben geleid tot een onderliggend groeipercentage van de kosten dat boven de 10% ligt. De prijsbeheersingsmaatregelen en pakketreducties die na 1992 de feitelijke kostengroei nog wisten af te remmen, waren na 1997 weer uitgewerkt.

Het verzekeringsstelsel zelf is eveneens aan veranderingen onderhevig. Het wetsvoorstel om kleine zelfstandigen onder de ziekenfondsverzekering te brengen is onlangs aan de Tweede Kamer gezonden. Daarnaast zal de regering bezien of, in het licht van de vergrijzing en andere reeds genoemde ontwikkelingen, in de toekomst verdergaande aanpassingen van het verzekeringsstelsel noodzakelijk zijn.

3.5 Infrastructuur en Milieu

16 miljoen mensen op dat hele kleine stukje aarde ...

Nederland is een dichtbevolkt land. Meer inwoners, hogere eisen ten aanzien van de leefomgeving en meer mobiliteit, leggen alle een claim op de schaarse ruimte. De regering realiseert zich dat niet alle wensen op het terrein van bereikbaarheid en leefbaarheid tegelijk kunnen worden ingelost. Er zijn wel duidelijke keuzes gemaakt en stappen gezet in de goede richting. De regering heeft het investeringsprogramma een financiële impuls gegeven. Tegelijkertijd is het beleid is toenemende mate gericht op verbetering van de efficiency en de effectiviteit.

In de periode 1999–2010 wordt in totaal 28½ miljard gulden extra geïnvesteerd. De investeringen betreffen zowel investeringen in de bereikbaarheid, alsook investeringen op het gebied van het milieu, in de vitaliteit van de steden, in ruimte- en natuurkwaliteitsverbeteringen, en in de kennisinfrastructuur van Nederland. In hoofdstuk 4 wordt hier uitgebreider op ingegaan. In termen van efficiency en effectiviteit, komt er een sterker accent op marktwerking in het openbaar vervoer, wordt prijsbeleid ingezet om de bereikbaarheid van het grootstedelijk gebied te verbeteren, worden concrete vormgeving van publiek-private samenwerking toegepast op verschillende fronten (bereikbaarheid, stedelijke vernieuwing, kennisinfrastructuur) en komen er initiatieven op het gebied van innovatief aanbesteden.

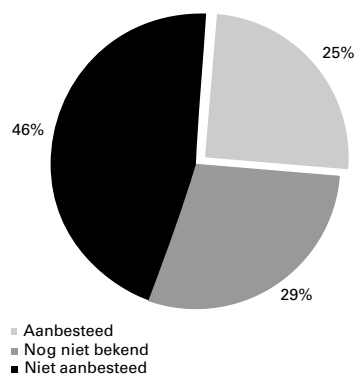
Openbaar vervoer: marktwerking

Een belangrijke bijdrage aan het verbeteren van de bereikbaarheid is een marktgeoriënteerd openbaar-personenvervoerssysteem. De regering kiest hierbij voor meer (periodieke) aanbesteding om de aanbieders van regionaal openbaar personenvervoer te prikkelen om zo goed en zo efficiënt mogelijk in te spelen op de wensen van de reiziger. Deze keuze

wordt ondersteund door goede ervaringen in Zuid-Limburg. Nadat daar het openbaar busvervoer aan concurrentie werd blootgesteld, steeg het gebruik van het openbaar vervoer met 20%, het aanbod met 30% en de efficiency met 30 tot 70%.

Daarnaast legt de regering een grotere verantwoordelijkheid op lokaal niveau. In het stads- en streekvervoer is gekozen voor een systeem van decentrale openbare aanbesteding van regionale lijnen. Ook op het terrein van de gemeentelijke vervoersbedrijven zijn initiatieven ontplooid die een meer klantgerichte en efficiënte bedrijfsvoering bevorderen. De vervoersrechten op de regionale spoorlijnen worden via decentrale openbare aanbesteding in de markt gezet. Deze decentrale aanpak maakt het mogelijk subsidies tussen de diverse soorten openbaar vervoer te verschuiven en zo beter in te spelen op de lokale behoeften. In de zomer van 1999 is een start gemaakt met de aanbesteding van het regionale spoorvervoer in het noorden van het land. Ook bij het vervoer over de HSL-Zuid komt een sterker accent op aanbesteding te liggen.

Grafiek 3.5.1 Verwacht aandeel aanbesteed spoorvervoer tot 2010

Bron: De Derde Eeuw Spoor, marktordening personenvervoer per spoor, 22 maart 1999.

Rekeningrijden

Om de bereikbaarheid over de weg te verbeteren wordt rekeningrijden ingevoerd. Het is een prijsinstrument dat dient ter bestrijding van congestie in de ochtendspits. Het voornemen is rekeningrijden gefaseerd in te voeren. In de eerste fase wordt rekeningrijden in één regio ingevoerd. Deze fase start eind 2001, duurt twee jaar en zal uitvoerig worden geëvalueerd waarna rekeningrijden in de overige regio's zal worden ingevoerd. Volgens onderzoek leidt rekeningrijden, bij invoering in vier steden tegelijkertijd, tot een daling van de verkeersintensiteit met 10 tot 15% tijdens de heffingsuren. De congestie kan hierdoor met 30 tot 40% dalen.

Publiek-private samenwerking

Bij vele investeringen onderzoekt de regering op welke wijze samenwerking tussen publieke en private partijen (PPS) vorm kan krijgen. Voorwaarde en tevens doel van PPS is het creëren van meerwaarde: een mooier, beter of efficiënter eindproduct. Door samen te werken met private partijen kan gebruik worden gemaakt van kennis en ervaring van de markt. Doelmatige oplossingen zijn mogelijk door taken en risico's bij die partij te leggen die hiervoor het beste is toegerust. Het streven is om de samenwerking op competitieve basis tot stand te brengen, zodat het Rijk een scherpe prijs betaalt voor de taken en risico's die worden overgedragen aan de private sector. Om alle relevante kennis te bundelen

is begin 1999 het Kenniscentrum PPS bij het ministerie van Financiën opgericht. Het Kenniscentrum PPS werkt met verschillende ministeries aan de verdere uitwerking van het PPS-beleid en aan de implementatie daarvan in uiteenlopende projecten, op zowel nationaal als lokaal niveau.

Een sprekend voorbeeld van PPS bij de infrastructuur is het model van de Infraprovider bij de HSL-Zuid. Bij dit model koopt de overheid een dienst in en rekent de leverancier af op de kwaliteit en de beschikbaarheid van de rails en de systemen. Maar ook in het kader van de versterking van de ruimtelijk-economische structuur van Nederland is PPS mogelijk. Zo zijn inmiddels zes sleutelprojecten geselecteerd (de stationslocaties Den Haag, Amsterdam, Rotterdam, Utrecht, Arnhem en Breda), waarover op afzienbare termijn nadere besluitvorming zal plaatsvinden. De zes stations zijn alle multimodale vervoersknooppunten die goede mogelijkheden bieden voor commerciële vastgoedontwikkelingen. Het Rijk wil samen met de gemeenten en marktpartijen de mogelijkheden bezien om deze vervoersknooppunten te ontwikkelen tot aantrekkelijke bedrijfslocaties voor (inter)nationaal georiënteerde zakelijke dienstverlening en tegelijkertijd tot aantrekkelijke woon- en leefgebieden met een hoge ruimtelijke en stedelijke kwaliteit.

Innovatief aanbesteden

Ook innovatief aanbesteden biedt kansen voor de overheid om meer waar voor haar geld te krijgen en tegelijkertijd bedrijven te stimuleren tot innovatie en onderlinge samenwerking (clustervorming). Uit een recent afgerond interdepartementaal beleidsonderzoek «Innovatief aanbesteden bij Rijkswaterstaat» is gebleken dat ook met innovatief aanbesteden bedrijfseconomische en maatschappelijke voordelen, zoals een betere prijs-kwaliteitsverhouding en een kortere doorlooptijd in de uitvoering, bereikt kunnen worden. De potentie voor innovatief aanbesteden bij Rijkswaterstaat is aanzienlijk. Eind 1999 zal naar verwachting terzake een uitgewerkt regeringsstandpunt aan de Tweede Kamer worden aangeboden.

Milieu-investeringen

Uit de milieubalans van het RIVM blijkt dat er op een aantal onderdelen van het milieu in Nederland aanzienlijke verbeteringen zijn bereikt. Tegelijkertijd is duidelijk dat bepaalde milieuproblemen bijzonder hardnekkig zijn. Zo is het huidige tempo van de emissiereducties – ook wanneer rekening wordt gehouden met de maatregelen uit het NMP3 – niet voldoende om de gestelde doelen voor broeikasgassen en verzurende en vermestende stoffen te halen. De grootste knelpunten liggen bij het energiegebruik, de verkeers- en vervoersproblematiek en de landbouw (in het bijzonder de veehouderij). Deze knelpunten hangen nauw samen met de structuur van de economie en de hoge bevolkingsdichtheid van Nederland.

De regering investeert fors om het milieu in Nederland verder te verbeteren en te zorgen voor een duurzame economische ontwikkeling. De kosteneffectiviteit van de verschillende instrumenten om de milieudoelen te bereiken vormt een belangrijke leidraad bij het maken van keuzes. Dat wil zeggen dat de gestelde milieudoelen verwezenlijkt worden tegen de laagst mogelijke maatschappelijke kosten. Prijsmaatregelen en systemen van verhandelbare emissierechten kunnen in bepaalde gevallen een goed alternatief zijn voor directe verbodsbepalingen. Het geeft producenten en consumenten de ruimte om zelf in te vullen op welke manier de opgelegde milieudoelen worden gerealiseerd. Een kosteneffectief milieubeleid

is daarmee zowel in het belang van het milieu als de economische dynamiek. Bovendien vergroten kosteneffectieve maatregelen het draagvlak voor het milieubeleid.

Prijsbeleid en milieu

In de afgelopen jaren hebben prijsmaatregelen al een belangrijkere plaats gekregen in het milieubeleid. Op dit moment zijn er verschillende belastingen op milieugrondslag, zoals de Regulerende Energiebelasting, de grondwaterbelasting en de belasting op bestrijdingsmiddelen. Mede in relatie tot de herziening van het belastingstelsel, wordt de Regulerende Energiebelasting verder verhoogd met volledige terugsluis van de opbrengst. Het belastingstelsel wordt «vergroend». Daarnaast bestaat het voornemen de bestaande belastingen te verhogen en een belasting op oppervlaktedelfstoffen in te voeren.

Het instrument van verhandelbare emissierechten kan een rol gaan krijgen in het instrumentarium van het Nederlandse milieubeleid. Het uitgangspunt van een systeem van verhandelbare emissierechten is dat de totale emissie aan een bepaald plafond wordt gebonden. De verdeling van de emissiereducties over de emissiebronnen wordt aan de markt overgelaten. Dit leidt tot een maximale flexibiliteit bij het nemen van maatregelen om de emissies terug te dringen. Daarnaast verbeteren verhandelbare emissierechten de marktwerking van de economie doordat er nieuwe markten ontstaan waarop prijzen de schaarste van het milieu tot uitdrukking brengen.

Het emissieplafond garandeert dat de milieudoelstelling gehaald wordt omdat de totale emissies niet boven de uitgegeven emissierechten mogen komen. Ervaringen in het buitenland, met name in de Verenigde Staten, met systemen van verhandelbare emissierechten bij electriciteitscentrales geven aan dat het instrument in die situatie succesvol is en heeft geleid tot lagere milieukosten. Uit onderzoek voor Nederland blijkt dat een substantiële kostenbesparing haalbaar is bij inzet van verhandelbare emissierechten voor onder andere de emissies van SO₂ en NO_x.

Op dit moment biedt de huidige nationale en Europese wetgeving nog onvoldoende ruimte om verhandelbare emissierechten als alternatief voor regelgeving in te zetten. Daarom zal de regering de knelpunten in de wetgeving in kaart brengen en aangeven op welke punten aanpassingen nodig zijn om een systeem van verhandelbare emissierechten volwaardig te kunnen invoeren, zonder dat een cumulatie van beleidsinstrumenten plaatsvindt.

Tegelijkertijd wil de regering op beperkte schaal en binnen de huidige juridische mogelijkheden ervaring opdoen op het gebied van verhandelbare emissiereducties. Er wordt gewerkt aan de invoering van een systeem van NO_x-kostenverevening en aan het opstarten van een experiment van verhandelbare reductiecertificaten voor CO₂ zoals is aangegeven in de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid. Beide systemen lijken te kunnen worden ingepast in de huidige Nederlandse en Europese regelgeving. Voor de langere termijn zullen de mogelijkheden voor het instellen van een verhandelbaar plafond voor CO₂-emissies verder worden onderzocht. Een breed samengestelde commissie onder onafhankelijk voorzitterschap zal dit onderzoek doen en voor zo'n systeem een concreet implementatieplan formuleren. De commissie zal de resultaten in 2001 beschikbaar maken.

BOX EFFECTIVITEIT MARKTCONFORME INSTRUMENTEN

In een onderzoek van SEO (Stichting voor Economisch Onderzoek) en de universiteit van Groningen is een verkenning gemaakt van de macro-economische gevolgen van een meer marktconform milieubeleid. De economische gevolgen zijn vergeleken met een scenario waarin vooral gebruik wordt gemaakt van de bestaande instrumenten, zoals regulering, convenanten en subsidies.

Het onderzoek laat in de marktconforme scenario's over het algemeen substantiële kostenbesparingen voor de bedrijfstakken zien ten opzichte van het referentiescenario. De besparingen van milieukosten in een systeem van verhandelbare emissierechten in vergelijking met directe regulering zijn weergegeven in tabel 3.5.1.

Tabel 3.5.1 Milieukosten; in miljarden gulden

Milieuthema	Kosten bij verhandelbare rechten	Kosten bij directe regulering	Kostenbesparing
SO ₂	0,4	0,6	0,2 (30%)
NO _x	0,7	1,3	0,6 (40%)
vluchtige organische stoffen	0,5	0,6	0,1 (10%)
grondwater onttrekking	0,2	0,2	0,0 (10%)

Een beleid gericht op «de vervuiler betaalt» onderstreept de noodzaak van goede prijzen voor vervuiling. Het onderzoek geeft ook aan dat het beleid van de overheid (milieusubsidies en belastingvrijstellingen) de totstandkoming van de juiste prijs soms tegenwerkt. Zoals onderstaande tabel laat zien zijn hiermee aanzienlijke bedragen gemoeid.

Tabel 3.5.2 Budgettaire effecten van een «juiste prijzen beleid»; in miljarden gulden

Beleid	overheids inkomsten	overheidsuitgaven	totaal	resterende subsidie
Belastingvrijstelling energiegebruik	+ 3,0	–	+ 3,0	
Vpb vrijstelling nutsbedrijven	+ 0,2	–	+ 0,2	
Subsidies, belastingvrijstelling energiebesparing	+ 0,2	– 0,4	+ 0,6	
Bus transport subsidie		– 1,0	+ 1,0	1,3
Totaal	+ 3,5	– 1,4	+ 4,9	1,3

Een meer op marktwerking gebaseerde weg in het milieubeleid blijkt dus efficiënter voor het bedrijfsleven, ontlast het overheidsbudget en leidt niet tot slechtere macro-economische resultaten. In algemene zin mag worden verwacht dat een marktconform milieubeleid tot meer economische dynamiek zal leiden.

SEO, «Market performance and environmental policy: A scenario study for a market oriented environmental policy», augustus 1998.

3.6 Belastingherziening

Belastingherziening 21^e eeuw

Op fiscaal gebied staat het beleid in deze kabinetsperiode in het teken van de modernisering van het belastingstelsel in het kader van de belastingherziening 21^e eeuw. De belastingherziening is gericht op het creëren van een robuust belastingstelsel voor de volgende eeuw met bredere grondslagen en lagere tarieven in de loon- en inkomstenbelasting. De

kern van de belastingherziening is nader uitgewerkt in het wetsvoorstel voor de Wet inkomstenbelasting 2001.

Arbeid

De regering beoogt met de belastingherziening de economische structuur te versterken en de werkgelegenheid, vooral aan de onderkant van de arbeidsmarkt, te bevorderen. Een van de speerpunten hierbij is om het aanvaarden van werk financieel aantrekkelijker te maken. Door een combinatie van maatregelen zal de lastendruk op arbeid worden verlaagd. Dit stimuleert de werkgelegenheid en zal tevens leiden tot een, met het oog op de vergrijzing noodzakelijk geachte, verbreding van het financiële draagvlak van de collectieve sector. In het bijzonder zal hiermee de participatie van mensen met een uitkering op minimumniveau en van partners van werkende kostwinners kunnen toenemen.

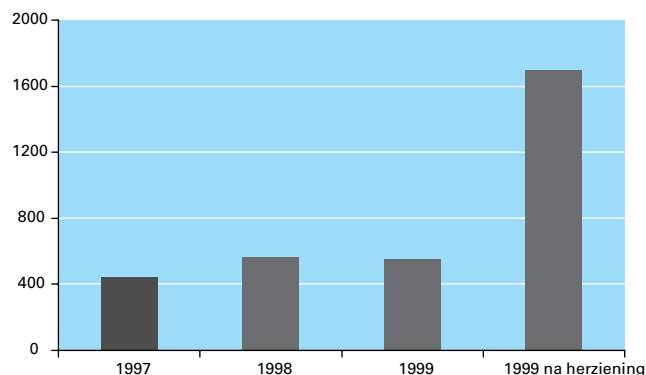
Belangrijke maatregelen in de belastingherziening zijn onder meer:

- de introductie van een arbeidskorting, waardoor werken financieel aantrekkelijker wordt;
- een verlaging van de marginale tarieven;
- een verschuiving van directe naar indirecte belastingen (waaronder milieubelastingen), hetgeen bijdraagt aan een daling van de gemiddelde wig op arbeid, en;
- de omzetting van de belastingvrije som in een individueel uit te betalen heffingskorting, waardoor werken financieel aantrekkelijker wordt voor partners.

Voor mensen met een uitkering beperkt het relatief geringe nettoverschil tussen een uitkering op minimumniveau en het minimumloon de financiële prikkel voor het zoeken en aanvaarden van een betaalde baan. In sommige gevallen is, als gevolg van een cumulatie van inkomensafhankelijke regelingen, het financieel zelfs nadelig een betaalde baan te aanvaarden. De afgelopen jaren heeft de verhoging van het arbeidskostenforfait reeds gezorgd voor een groter netto-beloningsverschil tussen werk en een uitkering (op minimumniveau). In grafiek 3.6.1 blijkt dat de voorgestelde belastingherziening leidt tot een substantiële verdere toename van dit beloningsverschil. Deze toename kan worden toegeschreven aan de invoering van de arbeidskorting. Deze is zodanig vormgegeven dat het effect ervan maximaal is bij mensen die, vanuit een uitkeringssituatie, een baan op minimumloonniveau accepteren (de arbeidskorting begint bij 50% van het wettelijk minimumloon en bereikt een maximaal effect bij 100% daarvan). Op deze wijze wordt de uitstroom uit de uitkeringssituatie optimaal bevorderd.

Grafiek 3.6.1 Netto-inkomensverbetering voor alleenverdiener met minimumuitkering die baan vindt op minimumloonniveau voor en na belastingherziening (gulden per jaar)¹

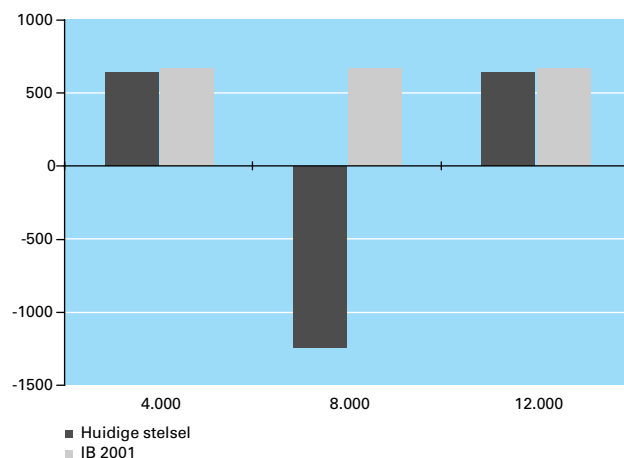

¹ In de laatste kolom wordt de netto-inkomensverbetering weergegeven onder de fictieve veronderstelling dat de belastingherziening 2001 reeds in 1999 ingaat. Bij de berekening ervan is uitgegaan van de premies volksverzekeringen, premies werknemersverzekeringen, overhevelingstoeslag, gemiddelde pensioen en VUT-premies, premies werknemersverzekeringen, contractlonen en consumentenprijzen zoals deze in 1999 gelden.

Bron: ministerie van Financiën

In het huidige stelsel kan de belastingvrije som van een partner met een inkomen beneden de belastingvrije som binnen het huishouden worden overgedragen aan de meestverdienende partner (de hoofdkostwinner). Deze maatregel heeft als nadeel dat hij vaak een beletsel vormt voor partners van de hoofdkostwinner, meestal vrouwen, om te participeren op de arbeidsmarkt. Dit geldt met name voor die gevallen, waarin het inkomen van de hoofdkostwinner tegen de tweede of derde schijf wordt belast. In die gevallen zal in het huidige stelsel een bruto inkomensverbetering van de partner resulteren in een netto inkomensdaling voor het huishouden. Tegen deze achtergrond wordt in de belastingherziening de belastingvrije som omgezet in een individueel uit te betalen heffingskorting, zodat werk financieel aantrekkelijker wordt voor partners. Zoals in grafiek 3.6.2 is aangegeven, betekent dit een financiële stimulans voor partners om te gaan werken.

Grafiek 3.6.2 Netto inkomensverbetering op huishoudensniveau in guldens bij stijging belastbaar inkomen van de minstverdienende partner met duizend gulden (het inkomen van hoofdkostwinner wordt belast tegen het hoogste tarief)

Bron: ministerie van Financiën

Uit CPB-berekeningen blijkt dat de belastingherziening naar verwachting leidt tot een substantiële stijging van de werkgelegenheid. Dit is in de eerste plaats een gevolg van het feit dat door de daling van de marginale belastingdruk het arbeidsaanbod voor de meeste groepen toeneemt. Dit geldt in het bijzonder voor partners die een deeltijdbaan hebben met een jaarinkomen tussen de 50% en 100% van het minimumloon. De tweede reden voor de stijging van de werkgelegenheid is gelegen in de daling van de gemiddelde belastingdruk die mogelijk wordt gemaakt door de lastenverlichting. Dit bevordert loonmatiging en leidt tot werkgelegenheids groei. Daarnaast leidt de introductie van de arbeidskorting tot een toename van het netto beloningsverschil tussen een uitkering en werk, hetgeen de relatief sterke daling van de werkloosheid aan de onderkant van de arbeidsmarkt verklaart.

Milieu

Een verdere vergroening van het belastingstelsel vormt een andere belangrijke doelstelling van de belastingherziening. Verdere vergroening wordt bereikt door een verhoging van de bestaande energie- en milieubelastingen, de introductie van nieuwe milieubelastingen, het indexeren van de milieubelastingen en het treffen van fiscale faciliteiten voor milieuvriendelijke activiteiten. Met een groener belastingstelsel wordt een bijdrage geleverd aan een duurzame economische ontwikkeling. Door de belastingdruk op milieubelastende activiteiten te verhogen, wordt conform het beginsel «de vervuiler betaalt» het milieubeslag beter in de prijs van goederen en diensten tot uitdrukking gebracht. Het in prijs brengen van de kosten van milieuvervuiling stimuleert milieubewust gedrag van burgers en bedrijven. De verhoging van de energiebelastingen vormt een onderdeel van het beleid gericht op de reductie van CO₂-uitstoot en op energiebesparing. Het is een onmisbaar onderdeel van de Nederlandse bijdrage aan het halen van de in Kyoto afgesproken reductie van broeikasgassen in de Europese Unie.

In het kader van de belastingherziening worden de milieubelastingen verhoogd. De opbrengst wordt aangewend voor de verlaging van de

tarieven van de loon- en inkomstenbelasting. In het Regeerakkoord is ervoor gekozen om de, in het kader van de belastingherziening, te treffen vergroeningsmaatregelen in drie tranches – per 1999, 2000 en 2001 – in te voeren. De eerste tranche van de vergroeningsmaatregelen is grotendeels ingepast in het belastingplan voor het jaar 1999. De overige twee tranches zullen hun beslag krijgen in de belastingplannen voor de jaren 2000 en 2001.

Belasting op vermogensinkomsten: de forfaitaire rendementsheffing

Een belangrijke stap naar een robuuster en rechtvaardiger belastingstelsel vormt de invoering van een nieuw systeem voor het belasten van inkomen uit sparen en beleggen. In het huidige systeem zijn reguliere opbrengsten van privévermogensbestanddelen (rente, dividend, huur) wel, maar de op dergelijke vermogensbestanddelen behaalde vermogenswinsten niet belast. Dit leidt ertoe dat veel belastingplichtigen vermogensrendementen zoveel mogelijk in de vorm van onbelaste vermogenswinst trachten te realiseren. Als gevolg van de veelheid aan beleggingsvormen die op basis van het principe van onbelaste vermogensgroei worden aangeboden, kan de belasting op vermogensopbrengsten in het huidige regime betrekkelijk eenvoudig worden ontlopen. Dit leidt tot een aantasting van de draagkrachtgedachte in de inkomstenbelasting. Daarnaast verstoren de verschillen in fiscale behandeling van belaste reguliere vermogensinkomsten en onbelaste vermogenswinst de werking van de kapitaalmarkt. Beleggen in vermogensvormen waarvan het rendement neerslaat in onbelaste vermogenswinst, wordt financieel al snel aantrekkelijker dan beleggen in vermogensvormen die het rendement (deels) regulier uitkeren, zelfs als het bruto rendement op de laatste categorie hoger is.

In de belastingherziening wordt voorgesteld de opbrengsten uit privévermogens forfaitair vast te stellen op een rendement van 4% en dit forfaitaire rendement te belasten tegen een vast tarief van 30%. Voor de fiscale behandeling is het dus niet langer van belang of opbrengsten uit vermogen worden genoten in de vorm van reguliere inkomsten of in de vorm van vermogenswinst. Hiermee verdwijnt de hierboven geschetste mogelijkheid om belasting op (inkomsten uit) vermogen te ontwijken.

De vermogensrendementsheffing zal tevens leiden tot een aanzienlijke verbreding en versterking van de grondslag voor belasting op (inkomsten uit) vermogen. Een tarief van 30% in combinatie met de aanzienlijk verbrede (forfaitaire) heffingsgrondslag, genereert voldoende inkomsten om de vermogensbelasting te laten vervallen en daarnaast een bijdrage te leveren aan tariefsverlaging. Macro gezien daalt hierdoor de belastingdruk op arbeid en neemt de belastingdruk op (forfaitaire) vermogensinkomsten toe.

Ten slotte wordt de werking van de kapitaalmarkt verbeterd omdat het bij de keuze voor een bepaalde beleggingsvorm niet langer van belang is of het rendement zal neerslaan in koerswinst of in reguliere uitkeringen.

4 Budgettaire beleid

4.1 Inleiding

In het Regeerakkoord en de Miljoenennota 1999 zijn de hoofdlijnen voor het budgettaire beleid voor deze kabinetsperiode uiteengezet. Een onderdeel daarvan is een programma van ombuigingen, intensiveringen en een forse lastenverlichting waarvan in het eerste deel van dit hoofdstuk de hoofdlijnen worden weergegeven.

De regering heeft ervoor gekozen de begrotingssystematiek uit de vorige kabinetsperiode te handhaven en waar nodig te verbeteren. Deze systematiek heeft in de periode 1994 tot en met 1998 bewezen te leiden tot een zorgvuldige en integrale budgettaire besluitvorming. Hierdoor is de ontwikkeling van de uitgaven in deze periode beheerst geweest en was er sprake van een meer op de langere termijn gericht overheidsbeleid. In de begrotingssystematiek staan de vaste reële uitgavenkaders waarmee de uitgaven zijn genormeerd centraal. In dit hoofdstuk wordt de huidige raming van de uitgavenontwikkeling afgezet tegen de uitgavenkaders. Daarbij wordt ook ingegaan op de nominale aanpassingen die deel uitmaken van de systematiek. Een element dat vorig jaar aan de begrotingssystematiek is toegevoegd, is de uitgavenreserve. De inzet van deze reserve wordt gezien in het licht van de budgettaire risico's die voor latere jaren aanwezig zijn. Ook is door de regering de mee- en tegenvallerformule bij de inkomsten geïntroduceerd waarmee bepaald wordt hoe zal worden omgegaan met eventuele mee- en tegenvallers bij de overheidsinkomsten. In dit hoofdstuk vindt derhalve tevens de toetsing van de overheidsinkomsten aan de zogeheten inkomstenijklatten plaats. Tot slot wordt de ontwikkeling van het EMU-tekort en de EMU-schuld gepresenteerd. Daarbij wordt ook ingegaan op de effecten van de herziening van de Nationale Rekeningen door het Centraal Bureau voor de Statistiek.

4.2 Ombuigingen en intensiveringen Regeerakkoord

In de Miljoenennota 1999 is een integraal overzicht gegeven van de intensiveringen en ombuigingen die deel uitmaken van het Regeerakkoord. Op het moment van het uitbrengen van de Miljoenennota 1999 had de aanwending van deze bedragen nog een relatief globaal karakter. Inmiddels zijn de plannen nader uitgewerkt en geconcretiseerd. In tabel 4.2.1 wordt een totaaloverzicht gegeven van de intensiveringen en ombuigingen.

Tabel 4.2.1 Intensiveringen en ombuigingen volgens het Regeerakkoord;
in miljarden guldens^{1, 2}

	1999	2000	2001	2002
Intensiveringen	2,7	5,3	7,1	9,3
– kwaliteit onderwijs	0,5	0,9	1,4	1,8
– specifiek werkgelegenheidsbeleid	0,3	0,5	0,8	1,0
– specifiek inkomensbeleid	0,2	0,4	0,6	0,8
– zorg	0,6	1,1	1,7	2,2
– infrastructuur en milieu	0,9	1,6	1,7	2,0
– politie/overige justitiële keten	0,2	0,4	0,5	0,8
– overig	0,2	0,5	0,6	0,8
ombuigingen	1,5	3,5	5,5	7,7
– doelmatigheid	0,5	1,1	1,7	2,3
– volume sociale zekerheid	0,2	0,3	0,5	0,7
– decentralisatie ABW	0,0	0,3	0,4	0,5
– buitenlandbeleid	0,6	1,0	1,6	2,0
– overig	0,3	0,8	1,3	2,2

¹ Voorzover de in de tabel genoemde bedragen na de opstelling van het Regeerakkoord en de Miljoenennota 1999 nog gewijzigd zijn, komt dit tot uitdrukking in de uitgaventoetsing in paragraaf 4.3.

² Als gevolg van afronding op honderden miljoenen kan de som der delen afwijken van het totaal.

In het Regeerakkoord is voor intensiveringen een totaalbedrag ingezet van 2,7 miljard in 1999 oplopend tot een bedrag van 9,3 miljard in 2002. Zoals aangegeven is in hoofdstuk 3, zijn de intensiveringen met name gericht op de versterking van de economische en sociale veerkracht van de Nederlandse samenleving, waarbij goed onderwijs van groot belang is. De regering heeft daarom een aantal intensiveringen op dit beleidsterrein ingezet, bijvoorbeeld de verkleining van de klassen in de eerste vier jaren van het basisonderwijs en het stimuleren van het gebruik van informatie- en communicatietechnologie.

Ondanks de nog hoge inactiviteit in Nederland, is sprake van toenemende spanningen op de arbeidsmarkt. Een pakket van specifieke maatregelen op het terrein van het arbeidsmarktbeleid moet daarom bijdragen aan een betere aansluiting tussen vraag en aanbod. Een voorbeeld daarvan is de sluitende aanpak waarmee iedere nieuwe werkzoekende van 23 jaar en ouder binnen een jaar een arbeidsbemiddelingstraject krijgt aangeboden. In 2000 zullen met de middelen uit het Regeerakkoord in het kader van de sluitende aanpak circa 35 000 trajecten worden gerealiseerd. Daarnaast worden in totaal 20 000 nieuwe I/D-banen (Instroom/Doorstroom) geïntroduceerd, waarvan tot het jaar 2000 al 10 000. Ook vinden er intensiveringen plaats in de WSW waarmee wachtlijsten worden beperkt. Daarbij komt relatief veel nadruk te liggen op het instrument begeleid werken, naast de al bestaande vormen van arbeid. In 2000 zullen uit hoofde van de intensivering circa 1 100 nieuwe WSW-plaatsen in uitvoering genomen kunnen worden. Tot slot zijn er extra middelen beschikbaar gesteld voor het arbeidsomstandighedenbeleid.

Ten behoeve van een gerichte inkomensondersteuning voor specifieke groepen zijn bedragen beschikbaar gesteld, oplopend tot 0,8 miljard in 2002. Voor een deel – via de Wet voorziening gehandicapten en de bijzondere bijstand – worden deze middelen door de gemeenten ingezet. Daarnaast is een deel van de middelen ten gunste gebracht van het budget voor de tegemoetkoming studiekosten ten behoeve van ouders met een relatief laag inkomen en ingezet als extra middelen voor de individuele huursubsidie voor 65-plussers.

Voor de volumegroei in de zorgsector is deze kabinetsperiode cumulatief ruim 5,6 miljard gereserveerd, zijnde 2,2 miljard intensiveringen bovenop de 1,3% groei van het vorige kabinet. Inmiddels zijn in de diverse sectoren meerjarenafspraken gemaakt over de resultaten die met dat geld bereikt dienen te worden. In de verpleging en verzorging gaat het om een bedrag oplopend tot cumulatief 2,0 miljard in 2002. Hiervan is bijna 1,3 miljard bestemd voor wachtlijstreductie en nog eens bijna 0,7 miljard voor vermindering van de werkdruk. In de curatieve sector wordt tot en met 2002 cumulatief zo'n 1,5 miljard extra besteed. Hiervan wordt op dit moment al een deel besteed aan de aanpak van wachttijden.

Een belangrijke prioriteit van de regering zijn de investeringen in de infrastructuur als middel voor een duurzame versterking van de Nederlandse economie. Met de extra middelen is er voor de periode tot en met 2010, tezamen met de nog vrij besteedbare middelen op verschillende begrotingen, een totaalbedrag van 28½ miljard beschikbaar voor investeringsprojecten. In het afgelopen jaar is een ambitieus investeringsprogramma samengesteld en uitgewerkt. Voorbeelden zijn de investeringen in het wegennet, in het lokaal en regionaal openbaar vervoer en in het rekeningrijden. Daarnaast wordt de vitaliteit van de steden aangepakt door onder andere investeringen in de stadseconomie en de leefbaarheid. Op het terrein van de ruimtelijke kwaliteit en het milieu vinden investeringen plaats onder andere ten behoeve van de realisatie van de ecologische hoofdstructuur. Tot slot wordt er geïnvesteerd in de kennisinfrastructuur.

Ten behoeve van de politie zijn middelen beschikbaar gesteld voor het oplossen van financiële knelpunten van de regionale korpsen en voor uitbreiding van de sterkte. Naar verwachting zal in 2000 het aantal fte's bij de regionale korpsen ten opzichte van 1998 al toenemen met 1 850. Daarnaast zijn middelen beschikbaar gesteld voor uitbreiding van de sanctiecapaciteit die vooral worden aangewend voor extra plaatsen in justitiële jeugdinrichtingen en in tbs-inrichtingen. Voorts zijn er op dit onderdeel middelen uitgetrokken voor de modernisering van de rechterlijke macht. Tot slot zijn er middelen beschikbaar gesteld voor de intensivering van het jeugdbeleid.

Een voorbeeld van de overige intensiveringen zijn de extra middelen die de regering met ingang van 1999 beschikbaar heeft gesteld voor uitbreiding van de capaciteit van de kinderopvang. Hiermee kunnen aan het eind van de kabinetsperiode ruim 70 000 nieuwe opvangplaatsen zijn gecreëerd.

De regering heeft na de opstelling van het Regeerakkoord, ten tijde van het opstellen van de begroting voor het jaar 2000, besloten tot een aantal extra beleidsintensiveringen. Het betreft de verhoging van normvergoeding aan de regionale politiekorpsen, de extra gelden voor de brandweer en de rampenbestrijding en de verhoging van het uurtarief van de sociale advocatuur. Verder zijn extra middelen beschikbaar gekomen voor de benodigde humanitaire hulp- en vredesoperaties in verband met Kosovo. Ten slotte zal extra geld beschikbaar komen ten behoeve van problemen op het terrein van de maatschappelijke opvang, de overlastproblematiek en het verslavingsbeleid, de verbetering van de doorstroming in het onderwijs, de jeugdzorg en enkele achterstandsprogramma's in het onderwijs (zie ook paragraaf 4.3).

Ombuigingen

Mede om budgettaire ruimte te maken voor het pakket aan intensiveringen is in het Regeerakkoord een pakket ombuigingen opgenomen met een totale omvang van 1,5 miljard in 1999 oplopend tot 7,7 miljard in

2002. Voor een belangrijk deel hangen deze samen met een doelmatiger optreden van de overheid. Zo zal door de afroming van een deel van de arbeidsproductiviteitsstijging bij de overheid, in combinatie met een vermindering van het personeelsvolume (ongeveer 5% in 2002), een forse budgettaire besparing worden verkregen. Daarnaast worden er besparingen gerealiseerd door een beperking van het budget voor incidentele loonstijgingen bij het Rijk en een vermindering van de uitgaven aan departementale aankopen en externe advisering. Deze ombuigingen worden gerealiseerd door middel van taakstellende kortingen op de departementale begrotingen. Ook zijn er wijzigingen doorgevoerd bij de arbeidsvoorwaarden bij de rijksoverheid in die zin dat ter ondersteuning van het activerende ouderenbeleid het functioneel leeftijdsontslag wordt versoerd en dat de tegemoetkoming ziektekosten meer marktconform zal worden. De beide maatregelen worden concreet uitgewerkt bij de besprekingen over de arbeidsvoorwaarden in het desbetreffende jaar in de diverse overheidssectoren. Zo zijn in de CAO's voor de sectoren Rijk en Politie afspraken gemaakt over het beperken van het functioneel leeftijdsontslag en bevatten de CAO's voor de sectoren Rijk, Defensie en Rechterlijke Macht maatregelen die leiden tot een versoering van de ziektekosten-tegemoetkomingen.

Ter beperking van het beroep op de sociale zekerheid is een pakket van diverse maatregelen samengesteld. Voor een belangrijk deel betreft dit de WAO. In het najaar van 1998 is een plan van aanpak gepresenteerd voor de terugdringing van het WAO-volume en in mei van dit jaar is een plan voor de hervorming van het poortwachtersmodel aan de Tweede Kamer aangeboden. Met dit pakket van maatregelen moeten besparingen gerealiseerd worden, oplopend tot een bedrag van 0,7 miljard in 2002.

De huidige financiering van de bijstandsuitgaven leidt ertoe dat gemeenten bijna geen financieel belang hebben bij het aanbrengen van verbeteringen in de uitvoering van de bijstand. In het Regeerakkoord is afgesproken de financiële verantwoordelijkheid voor de bijstandsuitgaven meer bij de gemeenten en minder bij het Rijk te leggen. Van deze verschuiving van de financiële verantwoordelijkheid wordt meer doelmatigheid en een lager bijstandsvolume verwacht met als gevolg een besparing op de bijstandsuitgaven.

Een in budgettaire omvang belangrijk deel van de ombuigingen betreft het buitenlandbeleid. Deze ombuiging betreft met name de inzet om te komen tot een lagere afdracht aan de Europese Unie. Bij de onderhandelingen in Berlijn is een totale besparing gerealiseerd van 1,55 miljard in 2002, ruim 0,2 miljard hoger dan de 1,3 miljard waarvan bij de opstelling van het Regeerakkoord werd uitgegaan. In bijlage 9 wordt deze besparing nader toegelicht. Een tweede element uit de ombuigingen op dit beleidsterrein betreft de structurele verlaging van de defensiebegroting met 0,4 miljard. Voor de jaren 1999 en 2000 is de ombuiging op de defensiebegroting reeds ingevuld. Voor latere jaren zal deze ombuiging nader moeten worden ingevuld in de nog te verschijnen Defensienota.

Belastingherziening

Naast de hierboven weergegeven intensiveringen en ombuigingen zijn in het Regeerakkoord de contouren geschetst van een belastingherziening die met ingang van 2001 in werking moet treden. Deze belastingherziening is gericht op het creëren van een robuust belastingstelsel met bredere grondslagen en lagere tarieven in de loon- en inkomstenbelasting. Om de ontwikkeling van de economie en werkgelegenheid te stimuleren is de herziening gericht op het verminderen van de lastendruk op arbeid. Daarnaast moet een verdergaande «vergroening» van het

belastingstelsel een belangrijke bijdrage leveren aan een duurzame economische ontwikkeling. Zoals tabel 4.2.2 laat zien is in totaal met de verlaging van de tarieven in de loon- en inkomstenbelasting en de introductie van een arbeidskorting een bedrag van ruim 23 miljard gemoeid. Hierbij wordt een lastenverlichting van 5 miljard gerealiseerd. De financiering van de resterende 18 miljard bestaat uit grondslagverbredende maatregelen in de loon- en inkomstenbelasting en een verhoging van de tarieven van de BTW en de milieubelastingen. De kern van de belastingherziening is uitgewerkt in het wetsvoorstel voor de Wet inkomstenbelasting 2001.

Tabel 4.2.2 Totaaloverzicht budgettaire consequenties maatregelen belastingherziening; bedragen in de structurele situatie, in miljarden gulden (cijfers 1999)

<i>Financiering</i>	
Grondslagverbredende maatregelen in de loon- en inkomstenbelasting	10¼
Verhoging BTW	4½
Verhoging milieubelastingen	3¼
Financiering totaal	18¼¹
<i>Aanwending</i>	
Tariefsverlaging (inclusief omzetting belastingvrije som in heffingskorting en afschaffing invorderingsvrijstelling)	15¼
Invoering arbeidskorting	8
Aanwending totaal	23¼
Lastenverlichting	5

¹ Als gevolg van afrondingseffecten is de optelling van de afzonderlijke onderdelen niet gelijk aan het totaalbedrag.

4.3 De ontwikkeling van de uitgaven in 1999–2002

Evenals in de vorige kabinetsperiode zijn ook voor de periode 1999–2002 reële uitgavenkaders opgesteld. Op dit moment blijven de uitgaven op de Rijksbegroting in enge zin en in de Zorg voor de jaren 1999 en 2000 nagenoeg binnen het uitgavenkader. In de sector Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt is, vooral door een meevallend beroep op de werkloosheidsregelingen, sprake van een onderschrijding van 1,4 miljard in 1999, 0,9 miljard in 2000 teruglopend naar 0,1 miljard in 2002. Het beeld voor de jaren 2001 en 2002 is uiteraard nog zeer tentatief. Een risicofactor is de aanname dat onder invloed van de omvangrijke lastenverlichting de contractloonsstijging in beide jaren beperkt kan blijven tot 1,35%. Dit is weliswaar conform de CPB-doorrekening van het Regeerakkoord doch kan al snel een te lage veronderstelling blijken. Daarom is het van belang dat voor die jaren de uitgavenreserve uit het Regeerakkoord van ¾ respectievelijk 1 miljard volledig intact is gelaten. Daarnaast zou de rentevoet lager uit kunnen vallen dan de aanname van ruim 6%.

Hieronder volgt per budgetdisciplinesector een nadere toelichting op de ontwikkeling van de uitgaven sinds de Miljoenennota 1999, waarbij de uitgaven worden getoetst aan de uitgavenkaders.

A. Rijksbegroting in enge zin

Tabel 4.3.1 bevat een overzicht van de ontwikkeling van de netto-uitgaven op de Rijksbegroting in enge zin sinds de Miljoenennota 1999.

Tabel 4.3.1 Netto-uitgaven Rijksbegroting in enge zin; in miljarden gulden, + = verhoging netto-uitgaven¹

	1999	2000	2001	2002
A. Netto-uitgaven				
Netto-uitgaven Miljoenennota 1999	173,8	179,2	183,6	188,8
<i>Mee- en tegenvallers</i>				
macromutaties	- 0,9	- 1,4	- 1,5	- 1,2
overige mee- en tegenvallers	1,2	3,2	3,8	3,5
<i>Nader beleid</i>				
uitgavenbeperkingen	- 0,9	- 2,0	- 2,6	- 2,5
uitgavenprioriteiten	0,6	0,6	0,7	0,7
Technische mutaties/overboekingen	- 1,4	- 1,2	- 1,4	- 1,4
Netto-uitgaven Miljoenennota 2000	172,5	178,4	182,6	187,9
B. Uitgavenkader				
Uitgavenkader in lopende prijzen				
Miljoenennota 1999	173,8	179,2	183,6	188,8
Aanpassing prijs BBP	0,0	0,3	0,3	0,3
Technische mutaties/overboekingen	- 1,4	- 1,2	- 1,4	- 1,4
Aandeel uitgavenreserve	0,1			
Uitgavenkader in lopende prijzen Miljoenennota 2000	172,5	178,3	182,6	187,7
C. Uitgaventoetsing				
Netto uitgaven Miljoenennota 2000	172,5	178,4	182,6	187,9
Uitgavenkader in lopende prijzen	172,5	178,3	182,6	187,7
Verschil («+» = overschrijding)	0,0	0,0	0,1	0,2

¹ Als gevolg van afronding op honderden miljoenen kan de som der delen 0,1 afwijken van het totaal.

Voor 1999 leiden de gewijzigde macro-economische inzichten tot 0,9 miljard lagere uitgaven onder het uitgavenkader Rijksbegroting in enge zin ten opzichte van de Miljoenennota 1999. Deze meevaller wordt voor 0,5 miljard veroorzaakt door een lagere contractloonontwikkeling en voor 0,4 miljard door lagere rentelasten. In 2000 komen de loon- en prijsgevoelige uitgaven, als gevolg van een hogere contractloonontwikkeling, circa 0,5 miljard hoger uit. Hier staat, grotendeels als gevolg van een meevallende rentevoet, een omvangrijke structurele meevaller bij de rente-uitgaven van 1,9 miljard tegenover. De uitvoering van schuldconversies in 1999, waarbij kleinere leningen met een hoge rente worden omgezet in grotere leningen tegen een lage rentevoet, draagt ook bij aan de rentemeevaller.

Verder zijn in 1999 en 2000 overige mee- en tegenvallers opgetreden, per saldo leidend tot een tegenvaller van 1,2 miljard in 1999 en een tegenvaller van 3,2 miljard in 2000. Deze tegenvallers betreffen met name hogere uitgaven als gevolg van de hogere instroom en de lagere uitstroom van asielzoekers: bij ongewijzigd beleid met een omvang van 1,2 miljard in 1999, 2,2 miljard in 2000, oplopend tot 2,9 miljard in 2002. De tegemoetkoming voor de waterschade 1998 belast het uitgavenbeeld 1999, inclusief de oogstschaderegeling, met circa 0,7 miljard. Hier staan in 1999 en 2000 meevallers bij de Exportkredietverzekering tegenover. Verder komen in 1999 de afdrachten aan de Europese Unie 0,7 miljard lager uit. De lagere EU-afdrachten zijn grotendeels het gevolg van het besluit van de Begrotingsraad om het niveau van de EU-uitgaven aanmerkelijk lager vast te stellen dan werd voorzien in de Miljoenennota 1999, in combinatie met de onderuitputting op de EU-begroting uit 1998. Verder heeft de Commissie besloten een kleiner aandeel van de BTW-afdrachten van de lidstaten

op te vragen en is de raming van de af te dragen invoerrechten verlaagd. Door een relatief sterke groei van zowel het BNP als de BTW-grondslag van Nederland ten opzichte van de overige EU-lidstaten, komen de EU-afdrachten voor 2000 circa 0,45 miljard hoger uit. Hierin is ook een opwaartse bijstelling opgenomen op grond van de nacalculatie over de afdrachten van 1999. Daarnaast doen zich vanaf 2000 bij de onderwijs-uitgaven tegenvallers voor uit hoofde van hogere leerlingen- en studentenaantallen. Verder biedt het beeld voor 1999 ruimte om een eerste deel van de taakstellende onderuitputting in verband met de systematiek van de eindejaarsmarge in te vullen. Van de taakstellende onderuitputting 1999 van circa 0,9 miljard is op deze wijze reeds circa 0,4 miljard gedekt. Mede tegen de achtergrond van de (ramings)-bijstellingen die reeds bij Voorjaarsnota zijn ingezet, waardoor het potentieel voor verdere onderuitputting in 1999 is beperkt, is voor deze verwerkingswijze gekozen.

Om bovengenoemde per saldo tegenvallers in te kunnen passen in het uitgavenkader en om ruimte te maken voor enkele beleidsintensiveringen zoals de extra HGIS-middelen, heeft de regering een aantal uitgavenbeperkende maatregelen getroffen (0,9 miljard in 1999 en 2,0 miljard in 2000 oplopend naar 2,5 mld in 2002). Er zijn maatregelen getroffen ter beperking van de instroom en ter bevordering van de uitstroom van asielzoekers. De budgettaire effecten van de asielmaatregelen lopen naar verwachting op van 0,2 miljard in 1999, naar 0,6 miljard in 2000 tot 1,2 miljard in 2002. Verder is een groot aantal departementale maatregelen getroffen in de sfeer van efficiency, beperking van subsidies en dergelijke.

De post «uitgavenprioriteiten» betreft grotendeels de ophoging van de HGIS-middelen vanaf 1999 met bijna 0,4 miljard in samenhang met de revisie van de Nationale Rekeningen (zie box 4.5.1). Deze extra middelen kunnen voorzien in de benodigde humanitaire hulp en vredesoperaties in verband met Kosovo. Verder zijn extra HGIS-middelen beschikbaar gesteld voor preventiebeleid ten aanzien van asielzoekers. In 1999 is 0,2 miljard extra uitgetrokken voor de opkoop van varkensrechten. Meerjarig zijn extra gelden beschikbaar gesteld voor de normvergoeding politie, voor brandweer en rampenbestrijding en voor een verhoging van het uurtarief van de sociale advocatuur. Ten slotte zal extra geld beschikbaar komen ten behoeve van de problemen op het terrein van de maatschappelijke opvang, de overlastproblematiek en het verslavingsbeleid, de verbetering van de doorstroming in het onderwijs, de jeugdzorg en enkele achterstandsprogramma's in het onderwijs.

De per saldo tegenvallers in combinatie met de uitgavenbeperkingen en intensiveringen leiden tot een gewijzigde toevoeging van middelen aan het gemeente- en het provinciefonds, dit als gevolg van de koppeling van de hoogte van het gemeente- en het provinciefonds aan de netto gecorrigeerde rijksuitgaven.

De technische mutaties/overboekingen bestaan grotendeels uit een overboeking van de EWLW-banen (Extra Werkgelegenheid voor Langdurig Werklozen) naar de sector Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt (SZA) en uit een overboeking van middelen voor maatschappelijke opvang en verslavingszorg naar de sector Zorg.

Door een thans hogere verwachte prijsontwikkeling van het BBP in 2000 komt in dat jaar het uitgavenkader in lopende prijzen hoger uit dan in de Miljoenennota 1999. De huidige raming van de prijsontwikkeling van het BBP in 1999 is nagenoeg gelijk aan de raming uit de Miljoenennota 1999 (in box 4.3.1 wordt de systematiek van de aanpassing van de uitgaven-

kaders aan de prijsontwikkeling BBP nader toegelicht). Het uitgavenkader Rijksbegroting wordt verlaagd met dezelfde technische mutaties/overboekingen die hierboven zijn toegelicht, zodat deze de uitgaventoetsing niet beïnvloeden. De uitgavenkaders SZA en Zorg worden spiegelbeeldig opgehoogd met dezelfde overboekingen. Bij de Voorjaarsnota 1999 is ter compensatie van dreigende overschrijdingen de uitgavenreserve 1999 (0,25 miljard) naar rato van de budgettaire omvang toegeedeeld aan de sectoren. Het uitgavenkader Rijksbegroting in enge zin wordt hierdoor in 1999 met 0,1 miljard verhoogd.

De uitgaven op de Rijksbegroting in enge zin blijven voor de jaren 1999, 2000 precies binnen het uitgavenkader. In de huidige raming resulteert voor 2001 en 2002 een nog op te lossen problematiek van 0,1 respectievelijk 0,2 miljard. Deze problematiek zal worden geactualiseerd bij het volgende hoofdbesluitvormingsmoment, in het voorjaar van 2000, en bij de begrotingsvoorbereiding 2001 of 2002 worden opgelost.

In de begrotings- en meerjarencijfers zijn middelen opgenomen voor de invoering van de euro in Nederland op 1 januari 2002. De regering had reeds bij de begrotingsvoorbereiding 1998 een reservering getroffen van in totaal 800 miljoen. Bij de opstelling van de begrotingen voor 2000 is een groot deel van deze middelen aan de begrotingen toegevoegd.

B. Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt

Tabel 4.3.2 bevat een overzicht van de ontwikkeling van de netto-uitgaven in de sector Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt sinds de Miljoenennota 1999.

Tabel 4.3.2 Netto-uitgaven Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt; in miljarden guldens, + = verhoging netto-uitgaven¹				
	1999	2000	2001	2002
A. Netto-uitgaven				
Netto-uitgaven Miljoenennota 1999	102,8	105,7	108,3	111,0
<i>Mee- en tegenvallers</i>				
macromutaties	- 1,5	- 0,7	- 0,1	0,0
overige mee- en tegenvallers	- 0,4	- 0,1	- 0,2	- 0,2
<i>Nader beleid</i>				
uitgavenbeperkingen	0,3	- 0,2	- 0,1	- 0,1
uitgavenprioriteiten/ besparingsverliezen	0,2	0,4	0,4	0,4
Technische mutaties/overboekingen	0,9	1,5	1,1	1,2
Netto-uitgaven Miljoenennota 2000	102,3	106,6	109,4	112,2
B. Uitgavenkader				
Uitgavenkader in lopende prijzen				
Miljoenennota 1999	102,8	105,7	108,3	111,0
Aanpassing prijs BBP	0,0	0,2	0,2	0,2
Technische mutaties/overboekingen	0,9	1,5	1,1	1,2
Aandeel uitgavenreserve	0,1			
Uitgavenkader in lopende prijzen Miljoenennota 2000	103,7	107,4	109,6	112,3
C. Uitgaventoetsing				
Netto uitgaven Miljoenennota 2000	102,3	106,6	109,4	112,2
Uitgavenkader in lopende prijzen	103,7	107,4	109,6	112,3
Vershil («+» = overschrijding)	- 1,4	- 0,9	- 0,2	- 0,1

¹ Als gevolg van afronding op honderden miljoenen kan de som der delen 0,1 afwijken van het totaal.

Uit hoofde van nieuwe macro-economische inzichten doen zich in de sector SZA in 1999 en 2000 meevallers voor van 1,5 miljard respectievelijk 0,7 miljard. Deze meevallers hangen grotendeels samen met een gunstiger ontwikkeling van de werkloosheid. Ten opzichte van de Miljoenennota 1999 komt de werkloosheid in 1999 40 000 personen lager uit en in 2000 35 000 lager. Daarnaast komt de gemiddelde werkloosheids-uitkering lager uit als gevolg van samenstellingseffecten. Hiertegenover staat dat in 2000 de kosten van de koppeling als gevolg van de hogere contractloonontwikkeling opwaarts zijn bijgesteld.

De overige mee- en tegenvallers betreffen onder andere een structurele meevaller bij de AOW als gevolg van een samenstellingseffect en een incidentele ontvangst in 1999 in verband met te hoge bevoorschotting van de begrotingsgefinancierde regelingen in 1998 (met name de bijstand). Hier staan tegenvallers bij het vangnet ZW tegenover. Ten slotte worden, net als bij de sector Rijksbegroting in enge zin, een deel van de per saldo meevallers in het uitvoeringsjaar 1999 ingezet ter dekking van de taakstellende onderuitputting in verband met de systematiek van de eindejaarsmarge (0,25 miljard).

Onder de post «uitgavenbeperkingen» is een aantal intertemporele verschuivingen opgenomen¹. Verder zijn op het gebied van de werkloosheids- en arbeidsongeschiktheidsregelingen maatregelen in voorbereiding waarvan een activerende werking zal uitgaan. Daar zowel de vormgeving als de opbrengsten van de maatregelen nog zeer onzeker zijn, zijn nog geen opbrengsten verwerkt. Het is bovendien denkbaar dat de opbrengsten in een later stadium van het begrotingsproces nodig zullen zijn ter compensatie van besparingsverliezen uit hoofde van vertragingen bij Regeerakkoord-maatregelen.

Extra middelen zijn beschikbaar gesteld ten behoeve van millenniumkosten in 1999 in de premiegefinancierde sectoren, voor de reïntegratie van arbeidsongeschikten (REA) en voor een verhoging van de kinderbijslag vanaf 2000. Voorts brengt de vertraging in de invoering van de Wet Beperking Export Uitkeringen besparingsverliezen met zich mee.

De technische mutaties/overboekingen bestaan grotendeels uit een overboeking van EWLW-banen vanuit zowel de sector Rijksbegroting in enge zin (circa 1 miljard vanaf 1999) als vanuit de sector Zorg (0,5 miljard vanaf 2000). Voorts zijn de zogenaamde bruteringseffecten van de uitkeringen herberekend en als technische mutatie verwerkt.

Na aanpassing van het uitgavenkader aan de geactualiseerde deflator en na inzet van de uitgavenreserve in 1999 resulteert voor de sector Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt een onderschrijding van 1,4 miljard voor 1999, 0,9 miljard voor 2000, aflopend naar 0,1 miljard in 2002.

C. Zorg

Tabel 4.3.3 bevat een overzicht van de ontwikkeling van de netto-uitgaven in de sector Zorg sinds de Miljoenennota 1999.

¹ In dit cijferbeeld is nog niet opgenomen een bedrag van 350 miljoen ten behoeve van voorfinanciering aan Arbeidsvoorziening in verband met de voorshands geldende kasblokkade van de Europese Commissie op ESF-subsidies. Bij tussentijds suppletoir begrotingsontwerp respectievelijk Nota van Wijziging zal worden voorgesteld met dit bedrag de uitgavenbegroting 1999 respectievelijk de ontvangstenbegroting 2000 van SZW te verhogen.

Tabel 4.3.3 Netto-uitgaven ijklijn Zorg; in miljarden gulden, + = verhoging netto-uitgaven¹

	1999	2000	2001	2002
A. Netto-uitgaven				
Netto-uitgaven Miljoenennota 1999	55,4	58,4	61,0	63,9
<i>Mee- en tegenvallers</i>				
macromutaties	- 0,2	0,0	0,2	0,0
overige mee- en tegenvallers	0,1	0,3	0,2	0,3
<i>Nader beleid</i>				
besparingsverliezen	0,2	0,2	0,2	0,2
uitgavenbeperkingen	- 0,2	- 0,4	- 0,4	- 0,4
Technische mutaties/overboekingen	0,5	- 0,1	- 0,1	- 0,1
Netto-uitgaven Miljoenennota 2000	55,7	58,4	61,1	63,9
B. Uitgavenkader				
Uitgavenkader in lopende prijzen				
Miljoenennota 1999	55,4	58,4	61,0	63,9
Aanpassing prijs BBP	0,0	0,1	0,1	0,1
Technische mutaties/overboekingen	0,5	- 0,1	- 0,1	- 0,1
Aandeel uitgavenreserve	0,05			
Uitgavenkader in lopende prijzen				
Miljoenennota 2000	55,9	58,4	61,0	63,9
C. Uitgaventoetsing				
Netto uitgaven Miljoenennota 2000	55,7	58,4	61,1	63,9
Uitgavenkader in lopende prijzen	55,9	58,4	61,0	63,9
Verschil («+» = overschrijding)	- 0,1	0,0	0,1	0,0

¹ Als gevolg van afronding op honderden miljoenen kan de som der delen 0,1 afwijken van het totaal.

De lagere loon- en prijsontwikkeling in 1999 heeft een neerwaarts effect op de zorguitgaven voor dat jaar. Na de Miljoenennota 1999 zijn twee substantiële tegenvallers in de zorguitgaven 1998 verwerkt, die een doorwerking hebben naar latere jaren. Dit betreft een verdere overschrijding bij de medicijnen en de verruiming van de loonruimte 1998 voor de zorgsector naar aanleiding van het advies van de commissie-Van Voorden. Voorts is bij de hulpmiddelen, als gevolg van extramuralisatie en demografische ontwikkelingen, een tegenvaller opgetreden van 0,2 miljard in 1999 oplopend naar 0,4 miljard in 2002. Een aanzienlijke meevaller treedt op bij de bouwuitgaven in de zorg, waar sprake is van onderuitputting. Verder is de taakstellende onderuitputting in verband met de eindejaarsmarge voor 1999 ingevuld (krap 0,1 miljard).

Besparingsverliezen zijn onder meer opgetreden bij de voorgenomen aanpassing van het geneesmiddelenvergoedingssysteem en bij het uitsluiten van niet-receptplichtige geneesmiddelen (totaal circa 0,2 miljard per jaar).

In het Regeerakkoord zijn middelen beschikbaar gesteld om de maximale volumegroei in de zorgsector te verhogen van 1,3% naar 2,3% per jaar. Ondanks deze extra middelen is het noodzakelijk om in de zorgsector additionele kostenbeperkende maatregelen te treffen ter compensatie van de opgetreden tegenvallers en de besparingsverliezen. Hierbij gaat het onder meer om maatregelen op het gebied van de inkomstenstructuur van apothekers (korting receptregelvergoeding en afnemen kortingen en bonussen) en om maatregelen ter beperking van het gebruik van de zogenaamde hardlopers (cholesterolverlagende en maagzuurremmers).

De begrotingsuitgaven voor maatschappelijke opvang en verslavingszorg zijn vanaf 1999 overgeboekt vanuit de sector Rijksbegroting in enge zin naar de sector Zorg (circa 0,4 miljard). Hiertegenover staat dat vanuit de sector Zorg vanaf 2000 EWLW-banen zijn overgeboekt naar de sector SZA (0,5 miljard).

Het uitgavenkader wordt opwaarts aangepast aan de actuele deflator en wordt opgehoogd voor de toedeling van de uitgavenreserve 1999. Voor 1999 resulteert een onderschrijding van 0,1 miljard en voor de jaren 2000–2002 blijven de zorguitgaven nagenoeg binnen het uitgavenkader.

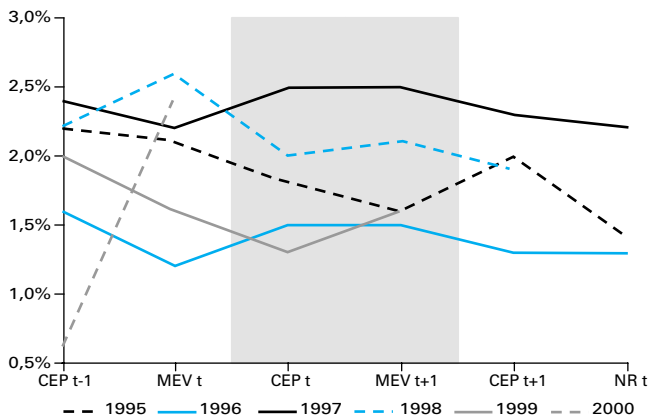
Box 4.3.1 Prijsaanpassing uitgavenkader

Nacalculatie

In de huidige begrotingssystematiek fungeren de uitgavenkaders als instrument voor de beheersing van de uitgaven van de collectieve sector. De reële uitgavenkaders die zijn opgesteld bij het Regeerakkoord, worden gedurende de kabinetsperiode voor de inflatie aangepast op basis van de nieuwe inzichten in de algemene nominale ontwikkeling (de prijsontwikkeling van het Bruto Binnenlands Product).

In de regels budgetdiscipline is vastgelegd dat deze aanpassing voor het lopende jaar plaatsvindt tot en met de raming in het Centraal Economisch Plan van het betreffende jaar. Mutaties nadien, zoals ramingsbijstellingen in bijvoorbeeld de Macro Economische Verkenning 2000, leiden voorzover deze het jaar 1999 betreffen, niet tot aanpassingen van de uitgavenkaders. Deze keuze is destijds gemaakt omdat er aan het einde van het jaar voor de overheid redelijkerwijs geen instrumenten beschikbaar zijn om de begroting aan te passen aan gewijzigde inzichten in de nominale ontwikkeling. Ingrijpen in de begroting als gevolg van een in het verleden verkeerd ingeschatte nominale ontwikkeling belemmert een stabiel en betrouwbaar financieel-economisch overheidsbeleid. Gegeven deze keuze ligt het voor de hand te bezien in hoeverre de raming van de prijsontwikkeling van het BBP na de raming bij het CEP van het lopende jaar nog veel wijzigingen ondergaat. Daartoe is in de onderstaande grafiek de raming van de pBBP voor de jaren 1995 tot en met 2000 weergegeven voor de vijf belangrijkste ramingsmomenten en het realisatiecijfer uit de eerstvolgende Nationale Rekeningen. Daarbij geldt dat ook de pBBP in het CEP van het jaar volgende op het uitvoeringsjaar (de pBBP voor 1999 in het CEP 2000) nog steeds een raming is. In de Nationale Rekeningen, die worden opgesteld in het jaar $t+3$, wordt het cijfer definitief bepaald (voor 1999 dus medio 2002). De grafiek laat zien dat de sterkste ramingsbijstellingen optreden tussen de ramingen bij CEP $t-1$ en CEP t .

Grafiek 4.3.1 Ramingen pBBP; in %

In het debat over de Voorjaarsnota 1999 is gesproken over de mogelijkheid om ook de ramingsbijstelling in de pBBP in de MEV in het lopende jaar nog mee te nemen in de opstelling van de begroting. Wanneer de ramingsbijstellingen in de periode 1995–1999 worden gezien, blijkt dat er gemiddeld tussen ramingen bij het CEP t en de MEV t+1 sprake is van een bijstelling met 0,02%-punt. De budgettaire effecten van dergelijke bijstellingen zouden meerjarig dus zeer beperkt zijn, terwijl er wel een tweede besluitvormingsmoment ontstaat, wat niet in lijn is met de wens van een stabiel en betrouwbaar financieel-economisch overheidsbeleid. Om deze reden ligt het niet voor de hand de eerder opgestelde lijn te verlaten. Daarnaast geldt dat ook het ramingscijfer uit de MEV voor het lopende jaar nog een ramingselement bevat.

Opstelling Voorjaarsnota 1999

Bij de opstelling van de Voorjaarsnota 1999 is er bewust voor gekozen eenmalig de definitieve prijsaanpassing van het kader voor het lopende jaar te baseren op de juni-publicatie van het CPB. Op dat moment bestonden er diverse duidelijke signalen dat de prijsontwikkeling in 1999 hoger zou uitvallen dan het in het CEP vermelde cijfer. In dat licht is in de Voorjaarsnota 1999 uitgegaan van een pBBP die 0,2% hoger lag dan in het CEP werd geraamd. Op basis van de juni-rapportage van het CPB is de kaderaanpassing 1999 definitief vastgesteld op 1,6%, 0,35% hoger dan door het Centraal Plan Bureau in het CEP werd gepresenteerd. Deze keuze wordt bevestigd in de sterke mutatie die voor het jaar 1999 zichtbaar is tussen de raming bij het CEP t en de raming bij de MEV t+1.

D. Veronderstellingen loon- en prijsontwikkeling

De gehanteerde loon- en prijsontwikkelingen voor de jaren 1999 en 2000 zijn gebaseerd op de meest recente raming van het CPB, de MEV 2000. Voor de macro-economische variabelen in de jaren 2001 en 2002 is sinds de Miljoenennota 1999 geen nieuwe raming beschikbaar gekomen. De veronderstelde prijsontwikkeling van het BBP in 2000 is niet vrij van risico's. Tegen de achtergrond van de CPB-raming dit voorjaar van de pBBP 2000 (0,6%) en de lagere ramingen van andere economische instituten, kan de pBBP voor 2000 in het CEP 2000 lager uitvallen dan de huidige raming van 2,4% (zie ook grafiek 4.3.1).

Omdat ook de veronderstelde loonontwikkeling in 2001 en 2002 niet risicoloos is, heeft de regering besloten de uitgavenreserve voor de jaren 2000-2002 (½ miljard in 2000 oplopend naar 1 miljard in 2002) intact te laten. Over de uitgavenreserve is in de regels budgetdiscipline opgenomen dat deze is bedoeld om onverwachte uitgavetevallers met name in de ruilvoetsfeer gedeeltelijk op te kunnen vangen. De uitgavenreserve is niet bedoeld voor de financiering van beleidsintensiveringen. Over de eventuele aanwending van de uitgavenreserve 2000 zal in het voorjaar van 2000 besloten worden, als ook de uitgavenkaders voor 2000 definitief worden vastgesteld op basis van de dan geraamde prijsontwikkeling van het BBP in 2000.

Tabel 4.3.4 Loon- en prijsontwikkeling 1999–2002; in %

	1999	2000	2001 en 2002 ¹ gemiddeld per jaar
Contractloon	2,5	3,0	1,4
prijs BBP	1,6	2,4	2,2
Koopkrachtontwikkeling modaal	- ¼	1	2

¹ De cijfers voor 2001 en 2002 zijn gebaseerd op de doorrekening van het Regeerakkoord door het CPB.

De regering wil zich inspannen om het arbeidsaanbod te bevorderen en om te komen tot een gematigde loonontwikkeling. Tegen deze achtergrond is voor deze kabinetsperiode een omvangrijke lastenverlichting voorzien, waarvan het leeuwendeel samenhangt met de fiscale stelselherziening in 2001. De door het CPB geraamde loonontwikkeling voor 2001 en 2002 is hierdoor, in vergelijking met voorgaande jaren, dan ook gematigd. Gecombineerd met een aanzienlijke lastenverlichting valt het koopkrachtbeeld in de jaren 2001 en 2002 over de gehele linie evenwel nog steeds gunstig uit. Het is met het oog op de bevordering van de werkgelegenheid van belang dat dit wordt verdisconteerd bij de arbeidsvoorwaardenoverleggen voor de komende jaren.

Tekortbelasting agentschappen

Voor de berekening van het EMU-saldo is van belang dat in jaren waarin agentschappen relatief veel investeren, zij een negatieve bijdrage leveren aan het EMU-saldo. Dit betreft in 1999 en volgende jaren met name de Rijksgebouwendienst (RGD). Voor het totaal van de agentschappen gaat het om een belasting van het EMU-tekort van circa een half miljard. Voor de financiering van de investeringen kan een beroep worden gedaan op de leenfaciliteit van het ministerie van Financiën.

De begrotingen van de agentschappen worden beheerst op basis van hun saldo van baten en lasten. Dit saldo komt op enig moment door winstafdracht of tekortafdekking via de begroting van de desbetreffende ministeries ten gunste respectievelijk ten laste van het uitgavenkader.

4.4 Lasten- en inkomstenontwikkeling

Lastenontwikkeling 2000

De regering heeft besloten om de lasten voor 2000 met 1 miljard te verlichten (tabel 4.4.1). Dit is het saldo van een lastenverzwaring van 0,4 miljard bij de sociale premies en een lastenverlichting van 1,4 miljard bij de belastingen (inclusief de afschaffing van de omroepbijdrage). De inzet en de vorm van de lastenverlichting in 2000 loopt vooruit op de doelstellingen van de herziening van het belastingstelsel in 2001, die gepaard zal gaan met een lastenverlichting van 5 miljard.

De regering heeft de afgelopen jaren gewerkt aan het oplossen van de vermogenstekorten bij de centrale sociale fondsen. Naar verwachting zullen er eind 2000 geen vermogenstekorten meer zijn. Bij een aantal fondsen is zelfs sprake van een vermogenoverschot (voor een uitgebreid overzicht wordt verwezen naar bijlage 10).

Tabel 4.4.1 Lastenontwikkeling 2000; in miljarden, – is lastenverlichting

	belastingen	premies	totaal
Werkgelegenheids- en inkomenspakket	- 1,6	0,5	- 1,1
• Verhoging arbeidskostenforfait	- 0,4	- 0,4	- 0,8
• Verlaging laagste belasting- en premietarief	- 0,2	- 0,6	- 0,8
• Verhoging ouderenaftrek	- 0,0	- 0,1	- 0,1
• Fiscale faciliteit jonggehandicapten	- 0,0	- 0,1	- 0,1
• Lager BTW-tarief op arbeidsintensieve diensten	- 0,3		- 0,3
• Overig belastingen en premies	- 0,7	1,7	1,1
Vergroeningspakket	0,2	- 0,1	0,0 ¹
• Regulerende energiebelastingen	1,2		1,2
• Andere milieubelastingen en indexatie	0,4		0,4
• BTW over energie- en milieubelastingen	0,2		0,2
• Terugsluis gezinnen (met name verlaging laagste belastingtarief)	- 1,2		- 1,2
• Terugsluis bedrijven	- 0,4	- 0,1	- 0,6
Ondernemerspakket 21 ^e eeuw	- 0,0		- 0,0
• Verlaging Vpb-tarief op eerste 50 000 gulden winst	- 0,1		- 0,1
• Verlaging kapitaalsbelasting	- 0,1		- 0,1
• Assurantiereserve en export risicoreserve	0,2		0,2
• WBSO	- 0,1		- 0,1
• Pakket reparatie ondernemerssfeer	0,1		0,1
Afschaffing omroepbijdrage	- 0,0		- 0,0
• Afschaffing omroepbijdrage	- 1,4		- 1,4
• Verhoging laagste belastingtarief	1,4		1,4
Totaal	- 1,4	0,4	- 1,0

¹ Inclusief compensatie werkgevers in de collectieve sector.

Het lastenverlichtingspakket van de regering stimuleert het arbeidsaanbod, ondersteunt het inkomen en bevordert loonmatiging. Het maximum van het arbeidskostenforfait wordt verhoogd met 390 gulden, waardoor het aantrekkelijker wordt voor niet-werkenden om zich actief aan te bieden op de arbeidsmarkt. De kosten van deze verhoging bedragen 0,8 miljard. Naast de stimulerende werking op het arbeidsaanbod, draagt deze maatregel ook bij aan het realiseren van een evenwichtig inkomensbeeld. In 1999 is de zogeheten knip in de eerste schijf geïntroduceerd, die vooral ten gunste komt van de laagste inkomens. In 2000 zal het effect van de knip worden vergroot door een verlaging van het laagste belasting- en premietarief met 0,45%-punt. Dit is opgebouwd uit een verkleining van 0,2%-punt als compensatie voor het afschaffen van de omroepbijdragen en de vergroeningsmaatregelen, terwijl een vergroting van het effect van de knip van 0,65%-punt voortvloeit uit het pakket voor werkgelegenheid en inkomen. Ten behoeve van de inkomenspositie van ouderen heeft de regering besloten de algemene ouderenaftrek in 2000 met 380 gulden te verhogen. Voor jonggehandicapten met een Wajong-uitkering wordt in 2000 een fiscale faciliteit geïntroduceerd waardoor het inkomensniveau van jonggehandicapten wordt opgetrokken tot dat van ouderen. Deze faciliteit zal terugwerken tot en met 1999. De kosten hiervan bedragen 0,1 miljard. Hiermee wordt tegemoetgekomen aan de motie-Van Zijl/Schimmel.

In het kader van de stimulering van de werkgelegenheid aan de onderkant van de arbeidsmarkt zal, zodra de Europese besluitvorming dit toelaat, het BTW-tarief voor een aantal arbeidsintensieve diensten van 17,5% naar 6%

worden verlaagd. Deze diensten worden daardoor goedkoper. Hiermee wordt de bedrijvigheid en de werkgelegenheid in arbeidsintensieve sectoren gestimuleerd. Bovendien kan dit bijdragen aan een vermindering van het zogenoemde «zwart werken» in deze sfeer. Hiermee is naar verwachting 0,25 miljard lastenverlichting gemoed.

De tweede tranche vergroening van het fiscale stelsel is onderdeel van de algehele belastingherziening 2001. De opbrengst van de vergroening wordt volledig teruggesluisd naar gezinnen en bedrijven, voornamelijk via lagere tarieven, maar ten dele ook via de zogenoemde positieve prikkels ter bevordering van milieuvriendelijk gedrag. De regering brengt hiermee een verdere verschuiving aan van de lastendruk op arbeid naar milieu. De lastendruk op arbeid daalt in 2000 door de vergroeningsmaatregelen met 1,1 miljard.

Ter versterking en dynamisering van het ondernemerschap heeft de regering in overleg met het bedrijfsleven een herkenbaar pakket aan maatregelen samengesteld. Belangrijke maatregelen uit dit zogenoemde ondernemerspakket zijn de verlaging van het Vpb-tarief naar 30% over de eerste 50 000 gulden winst. Dit ondersteunt met name de bedrijvigheid in het midden- en kleinbedrijf. Tevens wordt de kapitaalsbelasting verlaagd. Verder wordt de ombuiging op de Wet bevordering speur en ontwikkeling-werk (WBSO) en de investeringsaftrek ongedaan gemaakt en wordt het WBSO-percentages in 2000 gehandhaafd. Het ondernemerspakket zal in twee tranches worden ingevoerd, waarvan de eerste met ingang van 1 januari 2000.

De regering heeft besloten om de omroepbijdrage per 1 januari 2000 af te schaffen. Ter compensatie van deze afschaffing wordt het eerste deel van de laagste belastingschijf verhoogd met 1,1%-punt. Door deze vormgeving geschiedt de compensatie zo veel mogelijk inkomensneutraal.

Belastinguitgaven

De lastenontwikkeling is mede afhankelijk van wijzigingen in de belastinguitgaven die, doordat zij een derving of uitstel van belastingheffing met zich meebrengen, de lastendruk verlagen. In bijlage 5 wordt een overzicht gegeven van belastinguitgaven in de loonbelasting, de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting met een raming van het budgettaire belang voor het jaar 1999.

Inkomstenontwikkeling 2000

In het Regeerakkoord is afgesproken om in de periode 1999–2002 de lasten met 4½ miljard te verlichten. Het bedrag van 4½ miljard kan groter of kleiner worden als zich respectievelijk mee- of tegenvallers voordoen bij de overheidsinkomsten. Afgesproken is dat meevallende overheidsinkomsten volgens een bepaalde sleutel (afhankelijk van het niveau van het EMU-tekort voor een kwart of voor de helft) beschikbaar zijn voor verdere lastenverlichting. Bij een eventuele inkomstentegenvaller werkt de formule vergelijkbaar. Om te bepalen of er sprake is van mee- of tegenvallers bij de overheidsinkomsten zijn in de Miljoenennota 1999 inkomstenlijklatten opgesteld voor de jaren 1999 tot en met 2002.

Toetsing van de geraamde overheidsinkomsten aan de inkomstenlijklatten 2000 levert een geraamde inkomstenmeevaller op van 1,3 miljard (tabel 4.4.2).

Tabel 4.4.2 Toetsing van de overheidsinkomsten aan de inkomstenijklat 2000; in miljarden gulden

	Belastingen c.s.	Premies	Aardgas	Totaal
Nominale inkomsten	197,7	135,3	2,6	335,5
Nominale inkomstenijklat				
Miljoenennota 1999	195,7	134,2	2,2	332,2
Aanpassing prijs BBP	0,4	0,3	0,0	0,6
Correctiepost	0,2	1,2	0,0	1,4
Nominale inkomstenijklat Miljoenennota 2000	196,4	135,7	2,2	334,2
Verschil	1,3	- 0,4	0,4	1,3

Het lastenbeeld tot en met 2002

Aangezien het EMU-tekort in 2000 lager ligt dan $\frac{3}{4}$ % BBP is volgens de Regeerakkoord-afspraken de helft van de inkomstenmeevaller beschikbaar voor extra lastenverlichting. Daarmee zou de lastenverlichting over de hele periode worden vergroot tot ruim 5 miljard. Gegeven de lastenverzwaring in 1999 belooft de ruimte voor lastenverlichting voor 2000 tot 2002 ruim 7 miljard. Hiervan is 5 miljard bestemd voor de belastingherziening die in 2001 wordt doorgevoerd. Daarmee is nog ruim 2 miljard vrij aanwendbaar wat betreft tijdstip en invulling. Hiervan wordt voor 2000 thans 1 miljard belegd (tabel 4.4.3).

Tabel 4.4.3 Lastenontwikkeling 1999-2002; in miljarden gulden

	1999	2000	2001	2002	1999-2002
Miljoenennota 2000	+ 2	- 1	- 5	- 1	- 5

4.5 De ontwikkeling van het EMU-tekort en de EMU-schuld

Het EMU-tekort voor 1998 is uitgekomen op 0,8% BBP, wat de laagste EMU-tekort-realisatie is sinds 1974. Ten opzichte van 1997 is het EMU-tekort in 1998 gedaald met 0,4%-punt BBP.

In de Miljoenennota 1999 was nog een EMU-tekort voor 1998 voorzien van 1,3% BBP. De daling sinds de Miljoenennota 1999 met 0,5%-punt BBP is geconcentreerd bij het Rijk en de lokale overheid; de sociale fondsen laten per saldo een kleiner overschot zien dan een jaar geleden nog werd verwacht. Het grootste gedeelte van de daling bij het Rijk kan worden toegeschreven aan de hoger dan geraamde belastingontvangsten (bijna 2 miljard hoger sinds vorig jaar september) en aan lagere begrotingsgefinancierde uitgaven binnen de kaders. Dit betrof met name het kader Rijksbegroting in enge zin. De lokale overheid heeft een EMU-overschot van in totaal 0,3%-punt BBP gerealiseerd in 1998. De gemeenten droegen voor ongeveer de helft hier aan bij met een overschot van 0,9 miljard (ruim 0,1% BBP).

Tabel 4.5.1 Ontwikkeling EMU-tekort; in % van het geharmoniseerde BBP

	1998	1999	2000	2001	2002
Miljoenennota 1999 (voor revisie)	1,3%	1,3%	0,8%	1,4%	1,1%
Miljoenennota 2000 (na revisie)	0,8%	0,6%	0,5%	1,2%	1,1%

De huidige raming van het EMU-tekort in 1999 van 0,6% BBP ligt ruim onder de raming van 1,3% BBP in de Miljoenennota 1999 en de raming van 1,7% BBP in de Voorjaarsnota 1999. De lagere raming van het EMU-tekort is met name veroorzaakt door hogere inkomstenramingen (bij de belastingen, premies en gasbaten) en door een incidentele ontvangst (van ongeveer 1 miljard) van Common-Areabaten.

De huidige inzichten duiden erop dat het EMU-tekort voor het jaar 2000 uitkomt op 0,5% BBP. Het EMU-tekort zal in 2001 bij de gehanteerde rekenveronderstelling (waaronder een groei van 2%) stijgen met 0,7%-punt BBP, mede als gevolg van de fasering van de voorgenomen lastenverlichting. Van 2001 naar 2002 daalt het EMU-tekort met 0,1%-punt en komt uit op 1,1% BBP; dit ook weer onder de aanname van 2% economische groei in 2001 en 2002.

Omdat volgens de Europese regels de ontvangsten van het AOW-spaarfonds tot de ontvangsten van de overheid worden gerekend, leiden de stortingen in het AOW-spaarfonds per saldo niet tot een belasting van het EMU-tekort. In onderstaande tabel wordt aangegeven in welke mate het meerekenen van de ontvangsten van het AOW-spaarfonds bijdraagt aan een beperking van het EMU-tekort.

Tabel 4.5.2 AOW-spaarfonds en EMU-tekort; in % van het geharmoniseerde BBP

	1998	1999	2000	2001	2002
Tekortbeperkend effect ontvangsten AOW- spaarfonds	0,6%	0,6%	0,6%	0,7%	0,7%

De ontwikkeling van de EMU-schuld

De EMU-schuldquote van Nederland heeft de afgelopen jaren een relatief forse daling laten zien. Zo is de EMU-schuldquote van 1994 naar 1998 gedaald van 77,5% BBP naar 66,6% BBP. Mede dankzij de lage EMU-tekorten daalt de EMU-schuldquote volgens de huidige inzichten verder naar 62,2% BBP in 2000.

Ook in de jaren daarna zet de daling van de EMU-schuldquote zich verder voort bij een combinatie van lage EMU-tekorten en behoedzame economische groeiveronderstellingen.

Tabel 4.5.3 EMU-schuld; in % van het geharmoniseerde BBP

	1998	1999	2000	2001	2002
EMU-schuldquote	66,6%	64,3%	62,2%	61,6%	60,8%
noemereffect		- 2,8%	- 3,0%	- 2,6%	- 2,6%
tekorteffect		0,6%	0,5%	1,2%	1,1%
daling o.b.v. groei en tekort		- 2,2%	- 2,6%	- 1,4%	- 1,5%
financiële transacties en overig		- 0,1%	0,5%	0,8%	0,7%
totale daling schuldquote		- 2,3%	- 2,1%	- 0,6%	- 0,8%

Box 4.5.1 De revisie van de Nationale Rekeningen

Met ingang van deze Miljoenennota zijn de EMU-cijfers inzake het overheidstekort en de overheidsschuld berekend volgens de nieuwe methode van het ESR 1995 (het Europees systeem van nationale en regionale rekeningen). De methode van het ESR omvat geharmoniseerde voorschriften (o.a. definities, classificaties en registratieregels) voor een consistente, betrouwbare en vergelijkbare kwantitatieve beschrijving van de economieën van de landen van de Europese Unie. Het ESR is in Europees verband verplicht voorgeschreven in de juridische vorm van een Raadsverordening (Raadsverordening nr. 2223/96 van 25 juni 1996) voor onder meer de Nationale Rekeningen, de EMU-rapportages inzake het overheidstekort en de overheidsschuld en voor de BNP-afdracht van de lidstaten aan de Europese Unie.

In Nederland zullen voortaan onder meer het Centraal Bureau voor de Statistiek, het Centraal Planbureau en het ministerie van Financiën het ESR 1995 toepassen. Dit betekent dat kernvariabelen als het BBP, het BNP, het EMU-tekort en de EMU-schuld, zowel nationaal als internationaal, een nog grotere mate van betrouwbaarheid, vergelijkbaarheid en transparantie bezitten.

Toepassing van de nieuwe methode heeft voor Nederland gevolgen voor de omvang van het BBP, het BNP, het EMU-tekort, de EMU-schuld, de afdracht van het BNP-middel aan de Europese Unie en via de BNP-koppeling voor de uitgaven voor internationale samenwerking. Het Centraal Bureau voor de Statistiek heeft in de nieuwe Nationale Rekeningen berekend dat het BBP van Nederland ongeveer 30 miljard (dat is ongeveer 4%) hoger uitkomt bij toepassing van het ESR 1995. Doordat de uitgaven voor internationale samenwerking (het ODA en non-ODA deel) aan het BNP zijn gekoppeld, leidt de revisie van de Nationale Rekeningen onder meer tot een toename van deze uitgaven met ongeveer 350 miljoen. Het hogere BNP heeft ook gevolgen voor de BNP-afdracht aan Brussel. De exacte budgettaire gevolgen hiervan zijn afhankelijk van de effecten van de revisie op de BNP's van de andere lidstaten van de Europese Unie. Afgesproken is dat pas bij het nieuwe Eigen-middelenbesluit van de Europese Unie in 2002 het ESR 1995 relevant wordt voor de berekening van de BNP-afdrachten.

Het hogere BBP heeft een verlagend effect op de in procenten-BBP uitgedrukte EMU-quotes van het overheidstekort en de overheidsschuld. Voor het EMU-tekort is het noemereffect verwaarloosbaar klein bij de huidige lage EMU-tekorten; voor de EMU-schuld is het effect wel belangrijk.

De tellers van het EMU-tekort en de EMU-schuld wijzigen vooral door een andere sectorafbakening van de overheid. De omvang van de sector Overheid is uitgebreid met enkele onderdelen van de Nederlandse Spoorwegen (bijvoorbeeld NS Railinfrabeheer), de Nationale Investeringsbank voor Ontwikkelingslanden (NIO) en een aantal instellingen zonder winstoogmerk (onder andere centra voor asielzoekers, musea, bibliotheken).

Daarnaast is de sector Overheid kleiner geworden bij het onderdeel sociale verzekeringen doordat sociale regelingen die via CAO's zijn geregeld geen deel meer uitmaken van de overheid, zoals bijvoorbeeld de VUT-fondsen en de Risicofondsen voor de bouw. Ook specifieke CAO-regelingen voor overheidspersoneel, zoals het ambtenarenfonds voor de

arbeidsongeschiktheidsregeling (de FAOP) en de particuliere ziektekostenverzekeringen voor de politie en de gemeente- en provincieambtenaren (DGVP, IZA en IZR), maken nu geen deel meer uit van de sector Sociale Verzekering.

De nieuwe registratieregels voor onder meer belastingen en premies en rente-uitgaven en de iets gewijzigde afbakening in EMU-relevante transacties hebben per saldo een relatief klein effect op het EMU-tekort.

De EMU-cijfers voor en na revisie

Toepassing van het ESR 1995 veroorzaakt wijzigingen in zowel de teller als de noemer van de EMU-cijfers inzake het overheidstekort en de overheidsschuld. Het EMU-tekort wijzigt vooral als gevolg van wijzigingen in de afbakening van de sector Overheid. De aanpassingen uit hoofde van andere registratieregels en andere afbakening van de EMU-relevante transacties beïnvloeden het EMU-tekort per saldo gering. Vooral de wijzigingen in de sector Sociale Verzekeringen leiden tot een verslechtering van het EMU-tekort met gemiddeld 0,1%-punt BBP. De fondsen die zijn overgeheveld van de sector Sociale Verzekeringen naar de sector Particuliere Verzekeringen, zoals de VUT-fondsen, de risicofondsen voor de bouw en het ambtenarenfonds voor de arbeidsongeschiktheidsregeling (de FAOP) hadden namelijk jaarlijks grote overschotten; in 1998 ging het om een bedrag van 1,5 miljard.

Tabel 4.5.4 EMU-tekort en EMU-schuld voor en na revisie; in % van het geharmoniseerde BBP

	1998	1999	2000	2001	2002
A. EMU-tekort					
EMU-tekort voor revisie (ESR 1979)	0,7%	0,5%	0,3%	1,1%	1,0%
– noemereffect	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
– aanpassing sector-afbakening	0,2%	0,2%	0,2%	0,1%	0,1%
– aanpassing transacties	– 0,1%	– 0,1%	0,0%	0,0%	0,0%
EMU-tekort na revisie (ESR 1995)	0,8%	0,6%	0,5%	1,2%	1,1%
B. EMU-schuld					
EMU-schuld voor revisie (ESR 1979)	67,5%	65,0%	63,0%	62,2%	61,5%
– noemereffect	– 2,2%	– 2,0%	– 2,1%	– 1,8%	– 1,8%
– aanpassing sector-afbakening	1,2%	1,2%	1,2%	1,1%	1,0%
– aanpassing schuld-instrumenten	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%
EMU-schuld na revisie (ESR 1995)	66,6%	64,3%	62,2%	61,6%	60,8%

De EMU-schuldquote verbetert voor elk van de jaren met bijna 1%-punt BBP door de toepassing van het ESR 1995. Voor een belangrijk deel wordt de mutatie verklaard door het noemereffect. Dit effect bedraagt gemiddeld genomen ongeveer 2%-punt BBP. Daarnaast neemt de EMU-schuld in guldens gemeten toe met ongeveer 10 miljard. Deze mutatie bestaat uit wijzigingen in de sectorafbakening (9 miljard, zie box 4.5.1) en de uitbreiding van in de afbakening betrokken schuldinstrumenten

(1 miljard). Dit betreft voor de overheid hoofdzakelijk de schuld uit hoofde van financiële leasing.

Box 4.5.2 Handhaving EMU-norm

De afgelopen jaren is het EMU-tekort sterk gedaald en inmiddels bevindt het zich ruim onder het plafond van 3% zoals die is vastgelegd in protocol nr. 5 van het Verdrag betreffende de Europese Unie (het Verdrag van Maastricht). Om te voorkomen dat deze norm in tijden waarin de economische omstandigheden zich negatief ontwikkelen wordt overschreden, is het noodzakelijk dat er voldoende instrumenten voor de regering beschikbaar zijn om in dat geval de tekortontwikkeling te beïnvloeden.

Daarvoor is het allereerst essentieel dat de informatie over de ontwikkeling van het EMU-saldo bij alle onderdelen van de sector Overheid die bijdragen aan het EMU-saldo tijdig beschikbaar is. Ook recente Europese afspraken vergen een tijdige en volledige informatievoorziening over alle sectoren van de overheid. Daarnaast moet – wanneer op basis van deze informatie blijkt dat het EMU-tekort zich ontwikkelt richting de 3% – de regering als «ultimum remedium» de mogelijkheid hebben om in te grijpen in de omvang van de aandelen in het EMU-saldo die de verschillende delen van de sector Overheid hebben.

Deze twee zaken zullen met betrekking tot de openbare lichamen – zoals gemeenten en provincies – wettelijk worden geregeld in de Wet financiering lagere overheid 2000, die in voorbereiding is. Als «ultimum remedium» zal in deze wet de bevoegdheid van de minister van Financiën worden vastgelegd om bij AMvB in te kunnen grijpen in het aandeel dat de openbare lichamen in het EMU-saldo hebben, indien de ongewenste ontwikkeling van het EMU-saldo wordt veroorzaakt door de openbare lichamen.

Een dergelijke oplossing zal ook moeten worden gevonden voor de onderdelen van de sector Overheid die niet tot het Rijk of de openbare lichamen behoren. Het gaat hier voornamelijk om zelfstandige bestuursorganen (niet alle) maar het kan ook gaan om onderdelen die niet als zelfstandig bestuursorgaan te boek staan. Gezien de zeer specifieke afbakening van de sector Overheid op basis van de Europese regels, ligt het voor de hand om de informatievoorziening en het «ultimum remedium» voor het nog niet afgedekte deel van de sector Overheid, te regelen in de Comptabiliteitswet of een aparte wet terzake.

5 Financieel management: transparante resultaten

5.1 Inleiding

In de Miljoenennota wordt in een afzonderlijk hoofdstuk ingegaan op het beleid van de regering om de transparantie van zowel het beleid als de bedrijfsvoering van de rijksoverheid te vergroten in het streven naar een slagvaardige, doelmatige en doeltreffende overheid. In de praktijk blijkt dit hoofdstuk een mengvorm te zijn van een visie op beoogde ontwikkelingen en een terugblik op bereikte resultaten. In lijn met het gedachtegoed zoals verwoord in de regeringsnota «Van beleidsbegroting tot beleidsverantwoording» wordt het onderdeel financieel management in deze Miljoenennota meer toekomstgericht ingevuld. De terugblik op bereikte resultaten wordt in de toekomst opgenomen in het Financieel Jaarverslag van het Rijk.

In het nieuwe millennium krijgt het streven naar transparantie nieuwe impulsen. In mei 1999 heeft de regering in de nota «Van beleidsbegroting tot beleidsverantwoording» haar ideeën geschetst om de informatiewaarde en de toegankelijkheid van de begrotings- en verantwoordingsstukken te verbeteren. De afgelopen jaren zijn forse inspanningen geleverd om de doelmatigheid en doeltreffendheid van overheidsbeleid te vergroten. «Van beleidsbegroting tot beleidsverantwoording» ondersteunt dit door doelmatigheid en doeltreffendheid als richtinggevende ontwerp- en indelingsprincipes in de begroting en het jaarverslag te gaan hanteren. Hiermee wordt ook een goede stimulans gegeven aan de verdere ontwikkeling en het gebruik van prestatiegegevens. Daarnaast wordt conform het Regeerakkoord met interdepartementale beleidsonderzoeken naar de bedrijfsvoering van overheidsorganisaties een belangrijke bijdrage geleverd aan de verbreding van het resultaatgerichte sturingsmodel binnen de rijksoverheid. Als laatste wordt, mede vanuit de optiek van vergroting van de transparantie, het beleid ten aanzien van diensten die een baten-lastenstelsel voeren gepreciseerd.

5.2 Van beleidsbegroting tot beleidsverantwoording

«De tijd is rijp om de begrotingsstukken in een nieuw jasje te steken. Deze jas moet eigentijdser zijn en de gebruikers ervan beter in staat stellen hun functies uit te oefenen». Met deze zinnen opent de regeringsnota «Van beleidsbegroting tot beleidsverantwoording», die op 27 mei 1999 aan de voorzitter van de Tweede Kamer is aangeboden. De nota bevat voorstellen voor de verbetering van de informatiewaarde en de toegankelijkheid van de departementale begrotings- en verantwoordingsstukken.

De structuur, inhoud en presentatie van de begroting en de verantwoording zullen worden aangepast. Behalve aan de beheersing en rechtmatigheid van overheidsuitgaven zal meer aandacht worden gegeven aan de doelmatigheid en doeltreffendheid van overheidsuitgaven. Veel sterker dan nu worden in de nieuwe voorstellen beleid, prestaties en middelen in hun onderlinge relatie gepresenteerd. Hierdoor kan de autorisatie- en controlefunctie van de Staten-Generaal (een van de pijlers van onze democratie), beter worden ondersteund. Om de meer integrale verant-

woording over beleid, prestaties en middelen tot uitdrukking te brengen, wordt de financiële verantwoording in het vervolg aangeduid als het departementale jaarverslag.

In de begroting nieuwe stijl staan de vragen «*Wat willen we bereiken, wat gaan we daarvoor doen en wat mag dat kosten?*» centraal en in het jaarverslag «*Hebben we bereikt wat we hebben beoogd, hebben we gedaan wat we daarvoor zouden doen en heeft het gekost wat we dachten dat het zou kosten?*». Een vaste, herkenbare indeling van de begroting en het jaarverslag moet bijdragen aan de beantwoording van deze vragen.

De kern van de begroting nieuwe stijl en van het jaarverslag wordt gevormd door de beleidsparagraaf. Deze paragraaf bevat de beleidsagenda, waarin de beleidsprioriteiten in een oogopslag en op hoofdlijnen zichtbaar worden gemaakt. Daarnaast zijn in deze paragraaf de beleidsartikelen opgenomen. Bij de indeling naar artikelen staat niet langer een inputbenadering centraal, maar een indeling naar onderwerpen van beleid. Om de beoogde en gerealiseerde resultaten van beleid beter zichtbaar te maken, wordt bij de beleidsartikelen aandacht besteed aan de algemene en nader geoperationaliseerde doelstellingen die zo veel mogelijk in streefwaarden worden geformuleerd. Instrumenten als prestatiegegevens en beleidsevaluaties spelen daarbij een belangrijke rol.

In de begroting nieuwe stijl en in het jaarverslag wordt in de bedrijfsvoeringsparagraaf ingegaan op uiteenlopende elementen van het interne functioneren van het ministerie. Deze paragraaf heeft het karakter van een uitzonderingsrapportage. Dit wordt mogelijk gemaakt door te werken met een meer algemene mededeling over de bedrijfsvoering door de minister. Doorgaans zal de bedrijfsvoeringsparagraaf alleen voorkomen in het jaarverslag. Slechts bij uitzonderingen, bijvoorbeeld een voorgenomen reorganisatie of verzelfstandiging, wordt de bedrijfsvoeringsparagraaf ook opgenomen in de departementale begroting.

Voor de verbetering van de informatiewaarde is het van belang dat de begrotings- en verantwoordingsstukken tijdig beschikbaar zijn. Uiterlijk de derde woensdag in mei moeten de jaarverslagen de Staten-Generaal bereiken. Op deze wijze kunnen de jaarverslagen effectief gebruikt worden voor een beoordeling van de lopende begrotingen en bij de voorbereiding van de komende begrotingen. Op deze datum komt er eveneens een apart Financieel Jaarverslag van het Rijk. Dit vormt het logische sluitstuk op de departementale jaarverslagen. Het Financieel Jaarverslag van het Rijk is een bundeling van bestaande, door de minister van Financiën verzorgde, verantwoordingsinformatie in één document. Het geeft inzicht in de financiële realisaties op rijksniveau, in de resultaten van het gevoerde macro-budgettaire beleid en (blijkt terug op) rijksbrede bedrijfsvoeringsthema's.

Nadat de Staten-Generaal groen licht hebben gegeven, moeten de voorstellen uit de regeringsnota «Van beleidsbegroting tot beleidsverantwoording» nader uitgewerkt en geïmplementeerd worden. Dit is geen sinecure. De koppeling tussen beleid, prestaties en middelen moet veelal nog inhoudelijk worden aangebracht. Daarbij is van belang dat de diverse ministeries niet allemaal vanuit dezelfde uitgangspositie starten. Bij de implementatie is zorgvuldigheid geboden. Een meerjarig traject is vereist.

De bedoeling is dat de departementale begrotingen voor het begrotingsjaar 2002 in september 2001 overeenkomstig de nieuwe stijl aan de Staten-Generaal aangeboden worden. De departementale jaarverslagen voor datzelfde begrotingsjaar verschijnen in mei 2003 en vormen feitelijk

het eindpunt van het implementatietraject. Dit laat onverlet dat nadien een verdere kwaliteitsverbetering van de formulering van algemene en nader geoperationaliseerde beleidsdoelstellingen en de ontwikkeling van prestatiegegevens mogelijk en wenselijk zal zijn.

De aanloop naar september 2001 wordt gebruikt om enkele onderdelen van de voorstellen uit de regeringsnota «Van beleidsbegroting tot beleidsverantwoording» in interdepartementaal verband voor te bereiden. Uiterlijk 1 mei 2000 ontvangen de Staten-Generaal voorbeeldbegrotingen gebaseerd op de ontwerpbegrotingen 2000 die voor elk ministerie en begrotingsfonds een gewijzigde begrotingsindeling laten zien. Aan de hand van de voorbeeldbegrotingen kan in een dialoog tussen de vakministers en de Staten-Generaal de uiteindelijke nieuwe begrotingsindeling worden vastgesteld. Ook zullen de Staten-Generaal uiterlijk 1 mei 2000 geïnformeerd worden over de nadere uitwerking en het mogelijke implementatietraject van de mededeling over de bedrijfsvoering alsmede over de resultaten van de inventarisatie van de informatiekundige, personele en financiële gevolgen. In het Platform Financiële Informatievoorziening zal de realisatie van een adequate (financiële) informatievoorziening in het kader van «Van beleidsbegroting tot beleidsverantwoording» nader worden gezien. Daar de benodigde informatie breder ligt dan het financiële gebied zal ook samenwerking tot stand worden gebracht met andere gebieden. Ten slotte wordt gedurende de aanlooperperiode de noodzakelijke wijziging van de Comptabiliteitswet opgepakt.

De nog uit te werken onderdelen zijn dermate verstrekkend dat de regering het wenselijk acht om in dialoog met de Staten-Generaal de haalbaarheid van het tijdpad van het implementatietraject goed af te wegen. Daarom wordt in mei 2000 een evaluatiemoment ingelast. Gedurende het implementatietraject zal jaarlijks in het Financieel Jaarverslag van het Rijk een voortgangsrapportage aan de Staten-Generaal worden aangeboden.

5.3 Betere besluiten en prikkels door prestatiegegevens

Op de drempel van een nieuwe fase

In de begroting nieuwe stijl en het jaarverslag spelen beleidsdoelstellingen en prestatiegegevens een belangrijke rol. Dit is een logisch gevolg van de koppeling tussen beleid, prestaties en middelen. De grotere transparantie die hierdoor ontstaat, moet de politieke besluitvorming over beleidsmaatregelen ten goede komen en prikkelen tot doelmatig en doeltreffend handelen. Geconstateerd kan worden dat niet alleen de ideeën over de begroting en de verantwoording veranderd zijn maar dat ook het denken over prestatiegegevens, waaronder uitkomsten van evaluatieonderzoek, in een nieuwe fase terecht is gekomen. Een fase waarin het gebruik van deze informatie centraal staat en een meer integrale visie ontstaat op het volgen van de doelmatigheid van beheer en de doeltreffendheid van beleid.

Het volgen van de doelmatigheid van beheer en de doeltreffendheid van beleid

In de ontwerpbegrotingen 2000 is overeenkomstig de voorgaande jaren sprake van een hoge «dekkingsgraad» op het gebied van ramingskengetallen (die een toelichting geven op de programma-uitgaven) en doelmatigheidskengetallen (die een onderbouwing van de apparaatsuitgaven geven). Geconstateerd kan worden dat hier sprake is van een continu verbeterproces, waarbij prestatiegegevens worden verfijnd,

sommige indicatoren als minder relevant ter zijde worden geschoven en betere nieuwe prestatiegegevens worden ontwikkeld. Dit proces is inherent aan daadwerkelijk resultaatgericht werken. Zo zijn in de ontwerpbegroting 2000 van EZ nieuwe matrices opgenomen, waarin inzicht wordt verschaft in – de kosten van – ingezette beleidsinstrumenten per beleidsthema. Voorbeelden van verbeterde doelmatigheidskengetallen zijn onder andere te vinden in de ontwerpbegroting 2000 van Justitie, waarin bij het onderdeel «schuldsanering» programma- en apparaatsuitgaven nu helder gescheiden worden. Door enkele minder direct relevante ramingskengetallen in een bijlage op te nemen, zijn de ontwerpbegrotingen 2000 van OCenW en Defensie minder «technisch» van aard, terwijl de informatiewaarde gelijk blijft.

Wat betreft indicatoren die het parlement inzicht bieden in de beoogde en gerealiseerde doeltreffendheid van beleid, is sprake van een andersoortige ontwikkeling. In de ontwerpbegrotingen 2000 wordt beduidend meer beleid met dergelijke prestatiegegevens toegelicht dan in de ontwerpbegrotingen van vorig jaar. Zo zijn in de ontwerpbegroting 2000 van BZ bij Ontwikkelingssamenwerking gegevens opgenomen die de ontwikkeling schetsen van het percentage van de bevolking dat beschikt over veilig drinkwater, en bevat de ontwerpbegroting 2000 van het Infrastructuurfonds een «input/output/outcome-tabel» waar het gaat om de regionale en lokale infrastructuur. Het werken aan dan wel met indicatoren die inzicht bieden in de doeltreffendheid van beleid heeft tot een wat genuanceerd beeld over de mogelijkheden van deze (reguliere aan de jaarlijkse begrotingscyclus gekoppelde) prestatiegegevens geleid. Het zal niet mogelijk zijn overal goede prestatiegegevens te formuleren waarmee de beleidsdoelstellingen (jaarlijks en direct) gevolgd kunnen worden. Niet alleen omdat sommige beleidsdoelstellingen moeilijk in zinvolle streefwaarden uit te drukken zijn, maar ook vanwege de vaak complexe relatie tussen beleid en effect. Daarnaast geldt dat streefwaarden niet altijd geschikte aanknopingspunten voor sturing bieden. In dergelijke gevallen kan echter in plaats van met de beoogde «finale» effecten bijna altijd worden gewerkt met van de algemene beleidsdoelstelling afgeleide effecten die wel in het kader van de jaarlijkse begrotingscyclus gevolgd kunnen worden. Aanvullend zal door systematisch evaluatieonderzoek inzicht geboden moeten worden in de «echte» doeltreffendheid. In de ontwerpbegrotingen 2000 komt deze meer integrale visie op prestatiegegevens tot uitdrukking doordat de uitkomsten van evaluatieonderzoek zo veel mogelijk worden opgenomen in de artikelsgewijze toelichting.

Belangrijke steun van de Staten-Generaal

In de Staten-Generaal bestaat (ook) een breed gedragen wens om meer resultaatgericht te begroten en te verantwoorden. Naar aanleiding van de motie-Melkert c.s.¹ heeft de voorzitter van de Tweede Kamer de regering eind 1998 verzocht om in de financiële verantwoording over 1998 aan te geven welke van de door haar gevraagde prestatiegegevens opgenomen zullen worden in de financiële verantwoording over 1999². Deze aandacht van de Staten-Generaal is van het grootste belang voor een meer transparante en op resultaat gerichte overheid. In de beantwoording van de Kamervragen over de regeringsnota «Van beleidsbegroting tot beleidsverantwoording» is een integraal overzicht gegeven van de resultaten van genoemde motie. Daarbij heeft de regering tevens haar visie gegeven over (de follow up van) de aanbevelingen van de Algemene

¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 200, nr. 6.

² Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 347, nrs. 1 en 2.

Rekenkamer in het rapport «Ambitieuus, maar haalbaar»³. Geconcludeerd kan worden dat in een relatief korte periode het nodige is bereikt. Het verzoek van de Tweede Kamer, de beantwoording door de regering en de review van de Algemene Rekenkamer hebben tot een aantal lessen geleid, zowel voor het parlement als voor de regering. Het is zaak deze in een open dialoog te bespreken en hieruit – mede voor de nieuwe begrotings-opzet – lering te trekken.

Voorhoedeprojecten prestatiegegevens en beleidsevaluatie

Hoewel er de afgelopen jaren veel energie is gestoken in het ontwikkelen van prestatiegegevens, zijn er signalen dat het gebruik hiervan sterk kan verbeteren. Soms is de aansluiting tussen («verplichte kengetallen» in) de begroting en de feitelijke beleids- en bedrijfsvoeringsprocessen nog gebrekkig. Mede vanuit het besef dat hier een kritische succesfactor ligt voor de begroting en verantwoording nieuwe stijl, kondigde de regering in de Miljoenennota 1999 aan dit gebruik te willen stimuleren. Daartoe zijn onlangs de volgende acht voorhoedeprojecten gestart.

Tabel 5.3.1 Voorhoedeprojecten

Project	Ministerie
De Immigratie- en Naturalisatiedienst	Ministerie van Justitie
Jeugd en geweld	Ministerie van Justitie
Een selectie van onderwijsvelden	Ministerie van OCenW
De Belastingdienst	Ministerie van Financiën
Het Defensie Interservice Commando	Ministerie van Defensie
Klimaatbeleid	Ministerie van VROM
Rijkswaterstaat (Waterhuishouding en Congestiekans hoofdwegennet)	Ministerie van V&W
Inspectie Gezondheidsbescherming, Waren en Veterinaire Zaken	Ministerie van VWS

Naast het trekken van lessen die rijksbreed van belang zijn om het gebruik van prestatiegegevens te verbeteren, wordt beoogd vooruitgang te boeken op de specifieke beleidsterreinen zelf. De regering heeft bij de projectkeuze aansluiting gezocht bij de door de Tweede Kamer geformuleerde beleidsprioriteiten in het kader van de reeds genoemde motie-Melkert c.s. Voorhoedeprojecten kunnen zo gezien een middel zijn om op een door de Tweede Kamer als prioritair aangemerkt beleidsterrein op het gebied van prestatiegegevens voortgang te boeken voor de begroting en verantwoording nieuwe stijl.

Ten behoeve van de voorhoedeprojecten is een onderzoeksstramien ontwikkeld. Hierin staan vier factoren centraal, die bepalend lijken te zijn voor de kans dat prestatiegegevens worden gebruikt. Daarbij gaat het achtereenvolgens om de verwachtingen over de (on)mogelijkheden van de verschillende soorten prestatiegegevens, de (gepercipieerde) kwaliteit van informatie, de bestuurlijke inbedding van prestatiegegevens en het belang van een op resultaat gerichte overheidscultuur. Nog dit jaar wordt bij de acht voorhoedeprojecten de huidige situatie in kaart gebracht. Die wordt vergeleken met de in het stramien beschreven ideaaltypische situatie en er worden verbetervoorstellen geformuleerd. Vanaf 1 januari 2000 dienen deze te worden geïmplementeerd, bijvoorbeeld ten behoeve

³ Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 588, nrs. 1 en 2.

van de begrotingsvoorbereiding 2001. In het Financieel Jaarverslag van het Rijk zal de Tweede Kamer worden geïnformeerd over de bereikte resultaten.

5.4 Transparantie, resultaatgerichte aansturing en bedrijfsvoering van overheidsorganisaties

Interdepartementale beleidsonderzoeken naar de bedrijfsvoering van overheidsorganisaties

De interdepartementale beleidsonderzoeken naar de bedrijfsvoering van overheidsorganisaties vloeien voort uit de nota «Van uitgaven naar kosten»⁴. Doel van de onderzoeken is te bezien of voor bepaalde overheidsorganisaties een (meer) op resultaat gericht sturingsmodel mogelijk is: sturing op basis van afspraken over prestaties en daarvoor te maken kosten. Door de transparantie in de bedrijfsvoering te vergroten, wordt een doelmatigheidsverbetering beoogd.

Sinds de start in september 1997 zijn in totaal dertien overheidsorganisaties onderwerp geweest van een dergelijk interdepartementaal beleidsonderzoek, waarvan vijf in de periode september 1998 tot juni 1999. In het najaar 1999 worden deze vijf onderzoeksrapporten aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangeboden, voorzien van een regeringsstandpunt bij ieder rapport en een overzicht van de belangrijkste conclusies. In bijlage 7 wordt hier nader op ingegaan.

Government governance

Transparantie in de onderlinge relaties tussen aansturende en uitvoerende overheidsorganisaties en een heldere verantwoordelijkheids- en bevoegdhedenverdeling daarbij, is van wezenlijk belang. Om deze duidelijkheid te verkrijgen en ook om het bestaan van niet goed ingevulde sturings-, verantwoordelijkheids- en toezichtsrelaties («witte vlekken») aan het licht te brengen, kan het government governance-concept behulpzaam zijn. Bij diverse doorlichtingen van beleidsterreinen heeft het government governance-gedachtegoed al zijn waarde bewezen. Verdere operationalisering om te komen tot een brede toepasbaarheid wordt nu voorbereid.

Een nieuw agentschap

Voor overheidsorganisaties waarvan geconcludeerd wordt dat een op resultaat gericht sturingsmodel gebaat is met het baten-lastenstelsel, is in 1991 als uitvloeisel van het heroverwegingsrapport «Verder bouwen aan beheer» het agentschapsmodel geïntroduceerd. Per 1 januari 2000 wordt de Inspectie Gezondheidsbescherming, Waren en Veterinaire Zaken van het ministerie van VWS omgevormd tot agentschap. Daarmee komt het totale aantal agentschappen op 22. De Inspectie heeft een totale omzet in 2000 van circa 130 miljoen, het aantal personeelsleden bedraagt circa 875 fte's.

Mede naar aanleiding van de rijksbrede evaluatie van het agentschapsmodel (1998) wordt voorgesteld om het baten-lastenstelsel breder beschikbaar te stellen dan alleen voor agentschappen. Dit wordt geformaliseerd in de zevende wijziging van de Comptabiliteitswet. Aan diensten die een baten-lastenstelsel willen gaan voeren zonder de agentschaps-

⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 1996–1997, 25 257, nr. 1.

status worden dezelfde eisen gesteld als aan agentschappen. De zevende wijziging wordt in september 1999 aan de Raad van State voor advies voorgelegd.

De ervaring leert dat met een besluit om een resultaatgericht sturingsmodel in combinatie met een baten-lastenstelsel te gaan voeren een groot veranderingstraject in gang wordt gezet. In het najaar van 1999 wordt het project «Invoeringstraject voor diensten met een baten-lastenstelsel» in interdepartementaal verband opgestart. Met dit project wordt beoogd op grond van de opgedane ervaringen handreikingen te geven aan diensten die een baten-lastenstelsel willen gaan voeren. Het gaat hierbij om het inzichtelijk maken van de formele procedures, het actualiseren van de verslaggevingsvoorschriften en het bundelen van ervaringen met betrekking tot het management van het veranderingsproces.

5.5 Beleid ten aanzien van diensten die een baten-lastenstelsel voeren

Het aantal diensten dat een baten-lastenstelsel voert, groeit. Inmiddels is al een aantal jaren ervaring opgedaan met (de werking van) het baten-lastenstelsel in de rijksdienst. De te constateren groei en de ervaringen maken het wenselijk en noodzakelijk om het beleid rond diensten die een baten-lastenstelsel voeren nog eens goed tegen het licht te houden.

Agentschappen konden tot nu toe geen leningen afsluiten bij andere instanties dan het moederdepartement en moesten zelf reserveren voor toekomstige investeringen. Uit dien hoofde vervulde het eigen vermogen een financieringsfunctie. Daarnaast dient het eigen vermogen ook als buffer om tegenslagen in de exploitatie op te kunnen vangen. Afhankelijk van het investerings- en activiteiteniveau van een agentschap kan daardoor een relatief omvangrijke eigenvermogenspositie noodzakelijk zijn. Deze noodzaak is echter niet altijd zichtbaar in een jaarrekening van een agentschap, waardoor het beeld kan ontstaan van onnodige reservevorming. Afgezien van deze beeldvorming heeft financiering met eigen vermogen als nadeel dat de kosten van het vermogensbeslag niet zichtbaar worden en daardoor niet altijd deel uitmaken van de kostprijzen van producten en diensten van agentschappen. Bij financiering met rentedragend vreemd vermogen gaat dit automatisch.

De mogelijkheden om rentedragend vreemd vermogen aan te trekken waren echter beperkt: het agentschap was immers aangewezen op het moederdepartement. Met de introductie van een leenfaciliteit per 1 januari 1999 voor agentschappen is dit veranderd. Een agentschap wordt hiermee in staat gesteld voor investeringen een lening af te sluiten bij het ministerie van Financiën. Over deze lening dient rente vergoed te worden. Het beroep op de leenfaciliteit door agentschappen is aan autorisatie door de Staten-Generaal onderworpen. De lening zelf is een kapitaalontvangst, de investering en de aflossingen op de lening zijn kapitaaluitgaven. In bijlage 2.6 van de Miljoenennota wordt voor alle agentschappen gezamenlijk een beeld gegeven van het beroep op de leenfaciliteit in 2000.

Met de leenfaciliteit is het in principe niet meer noodzakelijk om zelf te reserveren voor toekomstige investeringen. Daarmee komt in wezen de financieringsfunctie van het eigen vermogen te vervallen. Dit is ook de lijn die is ingezet voor agentschappen die per 1 januari 2000 van start gaan. Om een eind te maken aan de discussies die in het kader van verzelfstandigingen ontstaan over het al dan niet (gedeeltelijk) afrekenen over de vermogensbestanddelen die in economische zin overgaan naar een te verzelfstandigen onderdeel, is de beleidslijn «Overdracht van vermogensbestanddelen» opgesteld. Uitgangspunt bij de beleidslijn is dat het

agentschap met een beroep op de leenfaciliteit het moederdepartement moet betalen voor de overdracht van vermogensbestanddelen. De eenmalige ontvangst bij het moederministerie is niet-relevant voor het uitgavenkader. In sommige gevallen zijn er dusdanige bedragen mee gemoeid dat het budgettaire beeld verstoord zou worden terwijl er juridisch gezien door de interne verzelfstandiging niets verandert. Ministeries moeten echter wel extra kosten maken. Met het beroep op de leenfaciliteit gaan de kostprijzen van de producten en diensten van agentschappen immers toenemen. Om te voorkomen dat toepassing van de beleidslijn een drempel opwerpt voor toekomstige agentschapsvorming, wordt rentecompensatie verstrekt voor het beroep op de leenfaciliteit uit hoofde van de overdracht van vermogensbestanddelen.

Het gevolg van de verplichte afrekening over de overgedragen vermogensbestanddelen en de introductie van de leenfaciliteit is dat nieuwe agentschappen nog slechts eigen vermogen uit hoofde van de bufferfunctie moeten aanhouden. Om te voorkomen dat er een discrepantie ontstaat tussen de huidige en de nieuwe agentschappen, heeft de regering ervoor gekozen om per 1 januari 2000 ook de financiering van de huidige agentschappen te veranderen. Op deze datum rekenen zij (alsnog) af over de overgedragen vermogensbestanddelen.

Van agentschappen wordt verwacht dat zij doelmatig en bedrijfsmatig functioneren, waarbij het streven erop gericht moet zijn de prijs-kwaliteitverhouding van de producten en diensten van de agentschappen te verbeteren. Structurele (doelmatigheids)winsten moeten zo veel mogelijk in de vorm van kostprijzverlagingen teruggesluisd worden naar de afnemers. Om dit te stimuleren en te structureren, wordt het eigen vermogen van agentschappen, behoudens een eventuele verplichte reserve, gemaximeerd op 5% van de gemiddelde jaaromzet, berekend over de laatste drie jaren. Wanneer het eigen vermogen boven het maximum uitkomt, moeten afspraken gemaakt worden om het overschot aan de afnemers te doen toekomen. Om de handelwijze ten aanzien van saldi van baten en lasten en de consequenties voor de vermogenspositie van de agentschappen in beeld te brengen, is in de regeringsnota «Van beleidsbegroting tot beleidsverantwoording» aangegeven dat agentschappen de meerjarige vermogensontwikkeling in het vervolg transparant zullen maken en zullen toelichten.

Lijst van gebruikte termen en hun betekenis

Aanvullende posten

Posten die nog niet in de ontwerp-begrotingswetvoorstellen (kunnen) worden opgenomen, maar die terwille van een volledig beeld wel reeds in de totaalcijfers van de rijksbegroting zijn begrepen. Het betreffen veelal posten waarvan de verdeling over de begrotingen nog niet wordt of kan worden aangegeven. Voorbeelden van aanvullende posten zijn de arbeidsvoorwaarden en de prijsbijstelling.

Actieven

Het aantal actieven geeft de werkgelegenheid (uitgedrukt in arbeidsjaren), verminderd met het uitkeringsvolume van de Ziektewet (uitgedrukt in arbeidsjaren), weer.

Agentschap

Een agentschap is een onderdeel van een ministerie waarvoor een afgezonderd en afwijkend beheer wordt gevoerd met als doel een doelmatiger beheer te realiseren. Agentschappen voeren een baten-lastenstelsel, hebben een eigen begroting en staan los van de begrotingsadministratie van het moederministerie. De ministeriële verantwoordelijkheid is niet gewijzigd.

AOW-spaarfonds

Fonds waarin middelen worden vrijgemaakt voor toekomstige AOW-uitgaven. Vanaf 1997 vinden jaarlijks stortingen in dit fonds plaats. Jaarlijks wordt over het in het fonds aanwezige vermogen rente vergoed.

Automatische stabilisatoren

Begrotingsmechanismen die een ten opzichte van de economische ontwikkeling tegenovergesteld verloop kennen: bij versnelling van de conjunctuur nemen de

belasting- en premie-inkomsten toe en de uitgaven voor werkloosheid af. Hierdoor neemt het begrotings-saldo toe. Bij vertraging van de conjunctuur treedt het omgekeerde op. Automatische stabilisatoren hebben daarmee een dempende invloed op de conjunctuur.

Baten-lastenstelsel

In een baten-lastenstelsel worden uitgaven en ontvangsten toegerekend aan het tijdvak waarin het verbruik van goederen en diensten plaatsvindt en de baten ontstaan. Dit stelsel maakt het mogelijk om de integrale kosten en opbrengsten af te leiden uit de administratie.

Bedrijfsvoering

Het geheel van activiteiten inzake de aanwending van personele, financiële, materiële en informatie-middelen in het kader van de beleids- en begrotingsprocessen waarvoor een minister verantwoordelijkheid draagt.

Begrotingsnormering

Keuze van een of meer budgettaire doelvariabelen, waarbij een referentiewaarde voor deze doelvariabele(n) wordt vastgesteld.

Belastinguitgaven

Overheidsuitgaven in de vorm van een derving of een uitstel van belastingontvangsten, voortvloeiend uit een voorziening in de wet voorzover die voorziening niet in overeenstemming is met de primaire heffingsstructuur van de wet.

Beleidsintensiveringen

Verhogingen van collectieve uitgaven en/of verlagingen van ontvangsten ten opzichte van de begroting en/of de meerjaren-cijfers, waaraan een beleids-

beslissing ten grondslag ligt. Deze term wordt meestal beperkt tot beleidsmatige mutaties in de netto-uitgaven. Een beleidsmatige verlaging van de belastingontvangsten wordt doorgaans aangeduid met de term lastenverlichting.

Beleidsevaluatie

Onderzoek waarbij op basis van de analyse van op systematische wijze verzamelde gegevens een uitspraak kan worden gedaan over het te voeren of gevoerde beleid.

Besparingsverlies

Budgettaire nadeel dat optreedt doordat een (voorgenomen) omhuiging minder besparingen oplevert dan aanvankelijk werd geraamd. Dit kan bijvoorbeeld het gevolg zijn van uitstel van de invoering van de omhuigingsmaatregel.

Bruto Binnenlands Product (BBP)

De som van de beloningen van de productiefactoren *in het Nederlandse productieproces*, plus het saldo van de indirecte belastingen en kostprijsverlagende subsidies.

Budgetdiscipline(regels)

Regels voor het omgaan met mutaties in de netto-uitgaven, gericht op het handhaven van een eerder vastgelegd uitgavenkader. De regels budgetdiscipline zijn beschreven in bijlage 14 van de Miljoenennota 1999.

Budgetdisciplinesector

Cluster van uitgaven en niet-belastingontvangsten die voor de regels budgetdiscipline op identieke wijze behandeld worden. Er zijn drie budgetdiscipline-sectoren: de Rijksbegroting in enge

zin, de Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt en de Zorg.

Budgetteringsafspraken

Budgetteringsafspraken maken deel uit van de regels budgetdiscipline. Ze hebben betrekking op die delen van de begroting waar, bij voorkomende mutaties in de begrotingsvoorbereiding en -uitvoering, per definitie alleen beleidsmatige mutaties worden onderkend. Derhalve wordt daar geen onderscheid gemaakt tussen tegenvallers, beleidsintensiveringen, meevallers, efficiencywinsten en ombuigingen.

Buitensporigetekorten-procedure

Een procedure in het EU-Verdrag die in werking kan treden als het tekort van een lidstaat van de Europese Unie de 3%-BBP overschrijdt. In het kader van deze procedure kan de Europese Raad van Ministers bijvoorbeeld aanbevelingen tot een lidstaat richten om het tekort terug te dringen en zo nodig sancties opleggen, waaronder geldelijke boetes.

Collectieve sector

Het totaal van de centrale overheid (voornamelijk het Rijk), de sociale fondsen en de lokale overheid. Wanneer gesproken wordt over het uitgavenkader, dan wordt met de collectieve sector bedoeld het totaal van de subsectoren Rijksbegroting in enge zin, Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt, en de Zorg.

Consolidatie

De post Consolidatie wordt gebruikt voor het corrigeren van de rijksbegroting voor dubbelstellingen als gevolg van het «brutoboeken» van onderlinge betalingen. Het brutoboeken houdt in dat zowel het departement dat de feitelijke betaling verricht, als het departement dat bijdraagt, de uitgaven in de begroting opneemt. Het ontvangende departement raamt de te ontvangen bijdragen ook aan de ontvangstenkant van de begroting. Dit geldt ook voor

bijdragen van een departement aan een agentschap. Hierdoor wordt het rekenkundige niveau van de totale rijksuitgaven en rijksontvangsten hoger dan het feitelijke niveau. Door middel van de post Consolidatie wordt hiervoor gecorrigeerd.

Contractloon(stijging)

(Stijging van) het looninkomen per werknemer als direct gevolg van de afgesloten collectieve arbeidsovereenkomsten (CAO) in de private sector en van arbeidsvoorwaardenafspraken met overheids personeel.

Decentralisatie

Het overdragen van verantwoordelijkheden en bevoegdheden naar decentrale overheden. Concreet kan dit leiden tot overheveling van taken (en de daartoe benodigde middelen) van de centrale overheid naar decentrale overheden.

Deflator BBP

De verwachte prijsontwikkeling van het Bruto Binnenlands Product. Op basis van de deflator BBP worden de reële uitgavenkaders en inkomstenlijkken omgerekend in lopende prijzen, zodat de geraamde inkomsten en uitgaven er aan kunnen worden getoetst.

Derdenrekening

Rekeningcourantverhouding die het Rijk heeft met derden en rekeningen waarop uitgaven en ontvangsten staan die conform de Comptabiliteitswet niet via de begroting lopen, omdat zij met derden of met andere onderdelen van het Rijk kunnen worden verrekend. De mutatie in het saldo van de derdenrekening is niet relevant voor het EMU-saldo.

Deregulering

Het afschaffen, vereenvoudigen of stroomlijnen van regelingen en wetten die de overheid oplegt aan bedrijven, instellingen en burgers. Doel hiervan is bevordering van dynamiek en aanpassingsvermogen van de economie en het vermijden van onnodige bureaucratie en onnodig hoge kosten ten

gevolge van ondoelmatige of inefficiënte regelgeving.

Desaldering

Het gelijktijdig verhogen of verlagen van uitgaven en niet-belastingontvangsten, die rechtstreeks met elkaar samenhangen. Desalderingen hebben dus geen invloed op het begrotingssaldo.

Doelmatigheid

Dit begrip betreft het verband tussen de ingezette middelen en de geleverde prestaties (in kwantiteit en kwaliteit). Doelmatigheid komt tot uitdrukking in kostprijzen per eenheid product en kwaliteitsgegevens.

Doeltreffendheid

Doeltreffendheid betreft de mate waarin – vanuit een beleidsdoelstelling als gewenst beschouwde – effecten worden bereikt *als gevolg van* bepaalde beleidsmaatregelen.

Ecofin-Raad

De Raad van ministers van Financiën van de Europese Unie.

Economische classificatie

Methode om uitgaven en ontvangsten in te delen naar macro-economische categorieën. Overzichten naar macro-economische categorieën worden opgesteld op basis van de economische codering van het stelsel van Economische Rekeningen van de EU (ESR95). Deze overzichten zijn inpasbaar in het systeem van de Nationale Rekeningen.

Economische en Monetaire Unie (EMU)

De in het verdrag van Maastricht geregelde unie tussen EU-lidstaten. De derde fase die op 1 januari 1999 van start is gegaan kenmerkt zich door onherroepelijk vastgelegde wisselkoersen, volledig vrij kapitaalverkeer en girale invoering van de gemeenschappelijke munt, de euro. In 2002 wordt de euro ook chartaal ingevoerd. In de EMU is de Europese Centrale Bank verantwoordelijk voor het gemeenschap-

pelijke monetaire beleid dat wordt uitgevoerd door het Europees Stelsel van Centrale Banken. Tevens vindt binnen de EMU coördinatie van het economisch beleid plaats.

Eindejaarsmarge

Voorziening in de regels budgetdiscipline die inhoudt dat het is toegestaan binnen een begroting tot maximaal 1,0% van het (gecorrigeerde) begrotingstotaal gelden tussen opeenvolgende jaren te schuiven. Op deze wijze kan het ondoelmatig besteden van begrotingsgeld worden beperkt.

EMU-saldo

Het EMU-saldo heeft betrekking op het *vorderingensaldo* van de *sector overheid op transactiebasis*. Het vorderingensaldo geeft de mutatie in het saldo van de financiële activa en passiva van de collectieve sector weer. Omdat het EMU-saldo betrekking heeft op de totale collectieve sector is niet alleen het vorderingensaldo van het Rijk van belang, maar ook de vorderingensaldi van de sociale fondsen en de lokale overheid. Weergave op transactiebasis wil zeggen dat de economische handeling die leidt tot de uitgave of ontvangst (transactie) zo veel mogelijk als meetmoment wordt genomen.

EMU-schuld

Het totaal van de uitstaande leningen ten laste van de gehele collectieve sector. Dit is de optelsom van de uitstaande leningen ten laste van het Rijk, de sociale fondsen en de lokale overheid, minus de onderlinge schuld van deze drie subsectoren. De EMU-schuld is een brutoschuldbegrip.

Extrapolaties (zie meerjarenramingen)

Financiële vernieuwing

Wijziging van het financieringssysteem van een voorziening of van een regeling teneinde te komen tot een doelmatiger en een doeltreffender beleid.

Financieringsbehoefte van het Rijk

De som van het feitelijke financieringstekort en de aflossingen op de bestaande staatsschuld.

Financieringstekort (feitelijk) van het Rijk

Het saldo van de relevante uitgaven en ontvangsten, minus de mutatie in het saldo van de derdenrekening. Relevante uitgaven en ontvangsten zijn in dit verband alle begrotingsuitgaven en -ontvangsten behalve de aflossingen, de uitgifte van schuld en de muntslag.

Fonds Economische Structuurversterking (FES)

Het Fonds Economische Structuurversterking wordt gevoed met een deel van de aardgasbaten, alsmede met de rentevrijval (na dividendderving) samenhangend met de ontvangsten uit de verkoop van staatsdeelnemingen, en eventueel opbrengsten van veilingen van etherfrequenties. De middelen in het FES worden gereserveerd voor investeringsprojecten van nationaal belang die de economische structuur versterken. Het betreft een verdeelfonds: vanuit het fonds worden bijdragen toegekend aan andere begrotingen van het Rijk.

Geïntegreerde kasverplichtingenadministratie

Een administratie waarin de aangegane verplichtingen worden geregistreerd, tezamen met de hieruit voortvloeiende betalingen in het jaar van aangaan en eventuele volgende jaren. Gedane betalingen worden geregistreerd in relatie tot de aangegane verplichtingen, zodat de nog openstaande verplichtingenbedragen kunnen worden vastgesteld.

Gemeentefonds

Fonds waaruit jaarlijks (algemene) uitkeringen worden gedaan aan de gemeenten, ter dekking van een deel van hun uitgaven. De jaarlijkse groei van het fonds op basis van de ontwikkeling van de netto-gecorrigeerde rijksuitgaven, wordt het *accres* genoemd.

Government governance

Het waarborgen van de onderlinge samenhang in de wijze van sturen beheersen en toezichhouden van een overheidsorganisatie, gericht op een efficiënte en effectieve realisatie van beleidsdoelstellingen, alsmede het daarover op een open wijze communiceren en verantwoording afleggen ten behoeve van belanghebbenden.

Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS)

De middelen voor het buitenlandse beleid worden verantwoord op verschillende begrotingen. Om de samenhang van het buitenlands beleid te versterken, zijn de financiële middelen hiertoe gebundeld onder de homogene groep internationale samenwerking. Op die manier wordt de omvang van de beschikbare middelen duidelijk gemaakt en kan een integrale afweging plaatsvinden omtrent de inzet van deze middelen.

Horizontale ontwikkeling

Ontwikkeling van de uitgaven en ontvangsten van jaar op jaar. De horizontale toelichting in de Miljoenennota (bijlage 5 geeft een toelichting op die ontwikkeling van de netto-uitgaven, die op dat moment in de meerjarencijfers ligt besloten.

i/a-ratio

De verhouding tussen het aantal inactieven en het aantal actieven. De *i/a-ratio* wordt gebruikt bij de besluitvorming over de aanpassing van de hoogte van het minimumloon en de sociale uitkeringen.

Ijklat

Het inkomstenkader waaraan bij de begrotingsvoorbereiding wordt afgemeten of zich per saldo mee- of tegenvallers voordoen bij de inkomsten. De ijklaten gelden voor de belastingen c.s., premies en gasbaten. De ijklaten worden gebruikt als toetsingsmaatstaf voor de mee- en tegenvallerformule. Indien de uiteindelijke inkomsten in positieve of negatieve zin afwijken van het geraamde inkomstenkader,

dan is de meevaller- en tegenvallerformule van toepassing.

IJklijn

Het uitgavenkader waaraan bij de begrotingsvoorbereiding en -uitvoering de uitgavenvoornemens en -ontwikkeling worden getoetst. Er zijn ijklijnen voor de sectoren Rijksbegroting in enge zin, Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt en Zorg.

Inactieven, niet-actieven

Het aantal inactieven of niet-actieven is gelijk aan het totaal aantal uitkeringsjaren in de sociale zekerheid voorzover geregeld in de socialezekerheidswetgeving. Een uitsplitsing kan gemaakt worden tussen inkomensvervanging in verband met ziekte, arbeidsongeschiktheid, werkloosheid en ouderdom.

Incidentele loonstijging

Het verschil tussen de feitelijke toename van het looninkomen per werknemer en de toename van de contractlonen. Dit verschil wordt veroorzaakt door bijvoorbeeld promoties, periodieken, overwerk en in- en uitstroom.

Infrastructuurfonds

Een begrotingsfonds waarin de middelen die voorheen op de begrotingen van Verkeer en Waterstaat, het Rijkswegenfonds en het Mobiliteitsfonds beschikbaar waren voor de uitgaven aan weg-, water- en railinfrastructuur, zijn samengevoegd. Tevens worden uit dit fonds uitgaven in het kader van de Investeringsimpuls 1994–1998 gedaan; de middelen hiervoor zijn afkomstig uit het Fonds Economische Structuurversterking (FES).

Interdepartementale beleids- onderzoeken

De evaluatie van beleidsterreinen en ontwikkeling van beleidsvarianten volgens een door de regering vastgestelde interdepartementale procedure. Deze procedure voorziet onder meer in de totstandkoming van openbare rapportages.

Interne markt

Fase in het Europese integratieproces waarvan het wezenlijke kenmerk is een geheel vrij verkeer van goederen, personen, diensten en kapitaal in de EU-lidstaten.

Intertemporele compensatie

De mogelijkheid om onder bepaalde voorwaarden af te wijken van het algemene uitgangspunt van de budgetdiscipline dat de fasering van compensatiemaatregelen in de tijd parallel moet lopen aan de omvang van de problematiek.

Kasstelsel

In een kasstelsel worden uitgaven en ontvangsten toegerekend aan het tijdvak waarin de feitelijke uitgaven en ontvangsten plaatsvinden.

Kengetal

Een kengetal is een getal dat inzicht geeft in de situatie en/of de ontwikkeling van een beleids- of productieproces.

Lastenverlichting respectievelijk -verzwaring

Een verlaging (respectievelijk verhoging) van belastingtarieven dan wel verruiming (respectievelijk beperking) van fiscale aftrekmogelijkheden of een verlaging (respectievelijk verhoging) van de tarieven van de socialeverzekeringspremies.

Leen- en depositofaciliteit

Een budgettaire faciliteit waarvan dienstonderdelen van het Rijk die een baten-lastenstelsel voeren gebruik kunnen maken om bij de minister van Financiën geldmiddelen te lenen om investeringen te plegen, dan wel om rentedragend geld uit te zetten.

Loonbijstelling

Middelen die nodig zijn om de extra uitgaven van ministeries ten gevolge van loonstijgingen te financieren. Deze middelen worden gereserveerd op de aanvullende post Arbeidsvoorwaarden.

Macromutaties

Mutaties als gevolg van (geraamde) wijzigingen in het economische beeld.

Mee- en tegenvallerformule

De mee- en tegenvallerformule bij de inkomsten bepaalt hoe mee- en tegenvallers bij de inkomsten verdeeld worden over lastenverlichting en tekortreductie (bij een meevaller), en lastenverzwaring en tekortverhoging (bij een tegenvaller). Zolang het EMU-tekort nog boven de $\frac{3}{4}$ %-BBP ligt, worden meevallers voor 75% aangewend ten behoeve van EMU-tekortreductie en voor 25% ten behoeve van lastenverlichting. Bij een EMU-tekort lager dan $\frac{1}{4}$ %-BBP geldt een verdeelsteutel tussen tekortreductie en lastenverlichting van 50%/50%. Bij een inkomsten-tegenvaller werkt de formule vergelijkbaar.

Meerjarenramingen (extrapolaties)

Ramingen van de uitgaven, niet-belastingontvangsten premie- en belastingontvangsten voor de vier jaren volgend op het begrotingsjaar. In de Miljoenennota beslaan de meerjarenramingen de periode t tot en met t+4. Bij het opstellen van de meerjarenramingen wordt, rekening houdend met de macro-economische verwachtingen, uitgegaan van bestaande wettelijke regelingen, concrete afspraken op kabinets- of ministerieel niveau (inclusief meerjarige ombuigingstaakstellingen), aangegane verplichtingen en kwantificeerbare exogene factoren. Voorzover deze factoren in enig jaar een uitgaven- of inkomsten-categorie niet beïnvloeden, wordt de meerjarenraming – behoudens de veronderstelde loon- en prijsontwikkeling – niet bijgesteld ten opzichte van de raming van het voorafgaande jaar.

Microlastenontwikkeling (MLO)

De microlastenontwikkeling is het saldobedrag waarmee de belastingopbrengst verandert als gevolg van belastingmaatregelen dan wel als gevolg van aanwijsbare

veranderingen in de systematiek van de premieheffing, alsmede de mutaties in de premieontvangsten anders dan uit hoofde van (macro-economische) grondslagmutaties.

Najaarsnota

Tussentijds overzicht van de lopende begrotingsuitvoering, waarin wordt aangegeven welke wijzigingen optreden ten opzichte van de Vermoedelijke Uitkomsten. De Najaarsnota moet uiterlijk op 1 december van het lopende begrotingsjaar bij de Staten-Generaal worden ingediend.

Nationale rekeningen

Overzichtsstatistiek van de Nederlandse economie opgesteld door het CBS in overeenstemming met internationale standaarden (ESR'95).

Nettogecorrigeerde rijks-uitgaven

Grondslag voor de berekening van het accres van het gemeente- en provinciefonds. Basis voor de nettogecorrigeerde rijksuitgaven vormen de brutorijksuitgaven minus de niet-belastingontvangsten van het Rijk. Correcties op de basis vormen onder meer de uitgaven voor de rente op de staatsschuld, ontwikkelingssamenwerking, de Europese Unie en het gemeente- en provinciefonds zelf.

Netto-uitgaven

De voor het uitgavenkader relevante (bruto)uitgaven vermindert met de voor het uitgavenkader relevante ontvangsten. Bij de relevante ontvangsten gaat het grotendeels om niet-belastingontvangsten op de Rijksbegroting en om eigen betalingen in de zorgsector.

Netto-uitgaven Rijksbegroting in enge zin

Relevante uitgaven en niet-belastingontvangsten van de rijksbegroting exclusief de uitgaven en niet-belastingontvangsten van de Rijksbegroting die tot de sector Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt dan wel tot de sector Zorg worden

gerekend. Tevens worden de relevante uitgaven gecorrigeerd voor enkele incidentele posten.

Netto-uitgaven Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt

De budgetdisciplinesector Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt omvat de sociale zekerheid op de Rijksbegroting alsmede de uitgaven van de sociale fondsen. Voor de sociale fondsen is het totaal van uitkeringen en administratiekosten relevant. Het bovenwettelijk gedeelte blijft buiten beschouwing.

Netto-uitgaven zorgsector

De uitgaven die tot het Budgettair Kader Zorg (BKZ) worden gerekend. Het BKZ omvat de via de AWBZ, ZFW en particuliere verzekeraars (voorzover betrekking hebbend op de particulier verzekerde voorzieningen die ook in het ZFW-verzekerde pakket zijn opgenomen) gefinancierde netto-uitgaven alsmede de via de rijksbegroting gefinancierde netto-uitgaven die tot de zorgsector worden gerekend. Bij het collectief gefinancierde deel van het BKZ worden de via de particuliere verzekeraars gefinancierde uitgaven niet meegenomen, met uitzondering van de via de omslagbijdrage WTZ gefinancierde uitgaven.

Niet-belastingontvangsten (of -middelen)

Alle begrotingsontvangsten van het Rijk die niet tot de belastingen worden gerekend. Het betreft een zeer heterogene groep. Het gaat daarbij vooral om ontvangsten die samenhangen met verleende overheidsdiensten en kredietverlening door het Rijk, sommige ontvangsten die als collectieve lasten worden aangemerkt, de aardgasbaten (exclusief vennootschapsbelasting) en incidentele ontvangsten uit de verkoop van staatsdeelnemingen.

Nominale mutaties

Mutaties als gevolg van wijzigingen in de lonen en prijzen.

Ombuiging

Beleidsmatige verlaging van de netto-uitgaven ten opzichte van een eerder vastgelegd ijkpunt.

Openeinderegeling

Regeling op grond waarvan derden buiten de overheid recht hebben op een geldelijke bijdrage van de overheid of van de sociale fondsen. Deze derden moeten voldoen aan in de regeling vastgestelde voorwaarden. Anders dan door het aanpassen van deze voorwaarden, kan de overheid het beroep op een openeinderegeling niet beheersen.

Overboeking

Een verschuiving van begrotingsuitgaven tussen verschillende begrotingen of budgetdiscipline-sectoren.

Participatiegraad

Het aantal mensen dat deelneemt aan het arbeidsproces in procenten van de beroepsbevolking, beide gedefinieerd in personen in de leeftijdscategorie 15 tot en met 64 jaar.

Prestatiegegevens

Kwantitatieve informatie over de prijs en kwaliteit van producten en diensten enerzijds en de resultaten (effecten) die met overheidsbeleid worden beoogd of behaald anderzijds.

Prijsbijstelling

Tegemoetkoming voor de extra uitgaven van ministeries ten gevolge van prijsstijgingen. Deze middelen worden gereserveerd op de aanvullende post prijsbijstelling.

Privatiseren

Het extern verzelfstandigen van overheidsactiviteiten naar een marktconform opererende onderneming. De geprivatiseerde instelling ontleent haar positie aan de werking van concurrentie op de markt.

Provinciefonds

Fonds waaruit jaarlijks (algemene) uitkeringen worden gedaan aan de provincies, ter dekking van een deel van hun uitgaven. De jaarlijkse

groei van het fonds op basis van de ontwikkeling van de netto-gecorrigeerde rijksuitgaven, wordt het accres genoemd.

Publiek-private samenwerking (PPS)

Vormen van samenwerking tussen markt en overheid, waarbij gezocht wordt naar een institutionele vormgeving waarin het bereiken van synergie-effecten en een efficiëntere allocatie van schaarse middelen centraal staan.

Reële uitgavenkader(s)

Plafondwaarden voor de netto-uitgaven in de collectieve sector. Binnen de collectieve sector worden drie sectoren onderscheiden: de Rijksbegroting in enge zin, de Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt en de Sector Zorg. De uitgavenkaders zijn uitgedrukt in reële termen. Dat betekent dat de in gulden gemeten uitgavenkaders, wanneer de algemene nominale ontwikkeling zich anders ontwikkelt dan bij het Regeerakkoord werd voorzien, daarvoor worden aangepast.

Rente (korte en lange)

De *korte* rente wordt gelijk verondersteld aan de driemaands interbancaire rente. De *lange* rente wordt gelijk verondersteld aan het rendement op langlopende staatsleningen.

Reserveringsfaciliteit voor investeringen

Voorziening in de regels budgetdiscipline die inhoudt dat het voor investeringen in kapitaalgoederen is toegestaan een verlaging in het eerstvolgende begrotingsjaar (en/of van nabije meerjarencijfers) te combineren met een in totaliteit even grote verhoging van de budgetten in verderaf gelegen jaren; er treedt dus compensatie over de jaren heen op.

Rijksbijdragen aan sociale fondsen

Bijdragen van het Rijk aan de socialeverzekeringsfondsen. Het betreft hier niet de betaling van de door het Rijk verschuldigde

premies, maar de daarvan los staande bijdragen die naast de premies dienen ter financiering van de socialeverzekeringsuitgaven.

Ruilvoet (van de collectieve sector)

De relatieve verhouding tussen het loon- en prijsniveau in de collectieve sector ten opzichte van het prijsniveau van het Bruto Binnenlands Product (BBP).

Ruilvoetwinst respectievelijk -verlies

Een zodanig verschil in ontwikkeling tussen het prijsniveau van het Bruto Binnenlands Product (BBP), enerzijds en het loon- en prijsniveau in de collectieve sector anderzijds, dat er sprake is van een uitgavenmeevaller (respectievelijk uitgaventegenvaller) ten opzichte van het uitgavenkader.

Sociale fondsen

Fondsen waaruit uitkeringen en voorzieningen worden verstrekt krachtens socialeverzekeringswetten. De financiering vindt voor het overgrote deel plaats via sociale premies en rijksbijdragen.

Specifieke uitkeringen

Uitkeringen van het Rijk aan gemeenten en provincies en uitkeringen van het Rijk rechtstreeks aan derden, waaraan ook andere publiekrechtelijke lichamen bijdragen. De bestedingsrichting van deze uitkeringen is vooraf aangegeven.

Staatsschuld (zie EMU-schuld)

Stabiliteits- en groeipact

Samenstel van Europese afspraken, waarin de lidstaten van de Europese Unie zich verplichten om op middellange termijn te streven naar een begrotingssaldo dat nabij evenwicht is of een overschot vertoont.

Trendmatig begrotingsbeleid

Bij een trendmatig begrotingsbeleid wordt, op basis van doelstellingen of randvoorwaarden voor het overheidstekort en de lastenontwikkeling, aan het begin

van de kabinetsperiode een uitgavenkader vastgesteld. Daar wordt tijdens de kabinetsperiode op gekoerst. Mutaties die tijdens die periode in de belasting- en premieontvangsten optreden komen tot uitdrukking in een mutatie van het tekort en van de lasten. De verdeling van de mutaties in de inkomsten over tekort- en lasten geschiedt op basis van de mee- en tegenvallerformule voor de inkomsten.

Uitgavenkader

Het uitgavenkader van een budgetdisciplinesector geeft de plafondwaarde voor de totale (netto-)uitgaven van die sector weer. Bij het Regeerakkoord zijn de kaders in reële termen vastgelegd. Bij de begrotingsvoorbereiding wordt het reële kader aangepast voor de prijsontwikkeling van het BBP.

Uitgavenprioriteiten

Beleidsmatige verhoging van uitgaven (intensivering).

Uitgavenreserve

De in de begroting opgenomen uitgavenreserve is bedoeld voor het opvangen van eventuele tegenvallers die zich in de komende jaren kunnen voordoen. Het gaat daarbij met name om tegenvallers door ruilvoetverliezen. De uitgavenreserve bedraagt 250 miljoen in 1999 en loopt op tot 1 miljard in 2002

Vermoedelijke Uitkomsten

Ten tijde van de Miljoenennota voorziene uitkomsten van de begrotingsuitvoering van het lopende jaar.

Verticale ontwikkeling

Mutaties van uitgaven en ontvangsten tussen de huidige meerjarencijfers en de overeenkomstige meerjarencijfers zoals die eerder luiden. De verticale toelichting in de Miljoenennota licht een dergelijke vergelijking van twee momentopnamen voor de relevante uitgaven en niet-belastingontvangsten toe. Aldus worden mee- en tegenvallers,

ombuigingen en tussentijdse beleidsintensiveringen geïnventarieerd.

Verzelfstandiging

Externe verzelfstandiging: taken worden bij of krachtens wet aan een verzelfstandigde eenheid buiten de rijksoverheid opgedragen. De ministeriële verantwoordelijkheid neemt af.

Interne verzelfstandiging: delegatie van taken en bevoegdheden binnen de rijksoverheid. De ministeriële verantwoordelijkheid blijft intact.

Volumemutaties

Mutaties, ontdaan van hun prijseffecten, bijvoorbeeld als gevolg van een groter aantal studenten dat recht heeft op studiefinanciering, meer personen die huursubsidie ontvangen, een uitbreiding van de investeringsprojecten etcetera.

Voorjaarsnota

Tussentijds overzicht van de lopende begrotingsuitvoering, waarin wordt aangegeven welke

wijzigingen ten opzichte van de ontwerpbegroting noodzakelijk worden geacht. Deze nota moet uiterlijk op 1 juni van dat jaar bij de Staten-Generaal worden ingediend.

Voorlopige Rekening (Februari-nota)

De laatste budgettaire nota over de voorlopige realisatie van de begroting van het voorgaande jaar. Deze nota moet uiterlijk op 1 maart van het opvolgende begrotingsjaar door de minister van Financiën bij de Staten-Generaal worden ingediend.

Wig

Gemiddeld: het verschil tussen de brutoloonkosten en het netto-inkomen van een werknemer als percentage van de loonkosten.

Marginaal: het deel van een (geringe) loonstijging dat afgedragen dient te worden aan belastingen en premies als percentage van de loonstijging.

WKA

Wet Koppeling met Afwijkingsmogelijkheid. Deze wet regelt de koppeling van het minimumloon en de sociale uitkeringen aan de contractloonontwikkeling van de mensen die werken in het bedrijfsleven en de collectieve sector. Van deze koppeling kan in bepaalde situaties worden afgeweken.

Zelfstandig bestuursorgaan (ZBO)

Organen waaraan de uitoefening van een wettelijke taak is opgedragen, zonder dat er sprake is van (volledige) ondergeschiktheid aan de minister, en die voor de uitoefening van de taak uit collectieve middelen (Rijksbijdragen en heffingen) worden gefinancierd.

Vergaderjaar 1999–2000

---

26 800

Nr. 2

NOTA OVER DE TOESTAND VAN 'S RIJKS FINANCIËN

Aangeboden 21 september 1999

Bijlagen bij de Miljoenennota 2000

1 Budgettaire kerngegevens

Tabel 1. Budgettaire kerngegevens; in miljoenen gulden/euro's of in % geharmoniseerd BBP

	Rekening 1998	Vermoedelijke Uitkomsten 1999	Ontwerp- begroting 2000	Ontwerp- begroting 2000 (EUR)
Netto uitgaven van de collectieve sector				
Netto uitgaven rijksbegroting in enge zin	161 800	172 528	178 362	80 937
Netto uitgaven sociale zekerheid en arbeidsmarkt	98 058	102 330	106 556	48 353
Netto uitgaven zorg	51 719	55 717	58 447	26 522
(Netto uitgaven Budgettair Kader Zorg)	(60 138)	(64 787)	(67 962)	(30 840)
Financieringstekort Rijk				
Totale begrotingsuitgaven	- 264 283	- 300 969	- 279 384	- 126 779
KTV rente	0	- 2 588	- 533	- 242
Uitgavenreserve	0	0	0	0
Totale niet-belastingontvangsten	87 181	114 943	84 663	38 418
Belastingen	179 540	189 422	196 778	89 294
Aflossing en uitgifte vaste schuld en muntslag	- 6 896	- 9 023	- 16 894	- 7 666
Consolidatie agentschappen	58	- 533	- 508	- 231
Vermogensconversie agentschappen	0	- 7 000	- 886	- 402
Mutatie derdenrekening	1 104	- 31	0	0
Feitelijk financieringssaldo	- 3 296	- 15 779	- 16 764	- 7 607
Idem in % BBP	0,4%	1,9%	2,0%	
Overige tekorten van de collectieve sector				
Vorderingensaldo centrale overheid	- 1,3%	- 1,7%	- 1,6%	
Vorderingensaldo sociale fondsen	0,2%	0,8%	0,9%	
Vorderingensaldo lokale overheid	0,3%	0,3%	0,3%	
EMU-saldo	- 0,8%	- 0,6%	- 0,5%	
Schuld en schuldquoten (in % geharmoniseerd BBP)				
Staatsschuld (conform EMU-definitie)	419 575	430 969	440 152	199 732
Staatsschuldquote	54,1%	53,2%	51,7%	
EMU-schuldquote	66,6%	64,3%	62,2%	
Micro-lastenontwikkeling (mld gld)				
waarvan belastingen	- 2,8	- 0,2	- 1,4	
waarvan premies	- 1,0	1,7	0,4	
waarvan lokale overheid	- 0,8	0,5	0,0	
Geharmoniseerd BBP	776 160	810 350	850 650	386 008

2 De uitgaven en niet-belastingontvangsten 1998–2004

Tabel 2.1 Uitgaven begrotingen¹; in miljoenen guldens/euro's

Begrotingen		1998	1999	2000
		Rekening	Vermoedelijke uitkomsten	Ontwerpbegroting
I	Huis der Koningin	13,4	14,0	14,3
II	Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	301,1	334,6	319,1
III	Algemene Zaken	72,0	94,5	86,7
IV	Koninkrijksrelaties	371,0	301,4	282,3
V	Buitenlandse Zaken	10 003,1	11 121,4	12 684,5
VI	Justitie	7 352,0	8 950,9	9 364,5
VII	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	7 511,5	7 880,1	7 529,0
VIII	Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen	40 204,1	42 639,9	43 248,0
IXA	Nationale Schuld	74 056,7	97 670,0	69 542,6
IXB	Financiën	5 807,2	6 603,1	7 306,9
X	Defensie	13 988,6	15 030,0	14 190,5
XIA	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	7 872,1	8 846,3	8 287,0
XIB	Rijksgebouwendienst	1 975,5	0,0	0,0
XII	Verkeer en Waterstaat	11 061,6	11 831,1	12 005,1
XIII	Economische Zaken	3 530,9	4 537,0	3 683,1
XIV	Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	3 758,4	4 296,6	3 900,1
XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	30 491,5	32 304,9	33 272,9
XVI	Volksgesondheid, Welzijn en Sport	11 229,6	11 811,0	11 095,8
HGIS	Internationale Samenwerking	(7 717,4)	(9 679,8)	(9 357,2)
AP	Aanvullende posten	- 0,1	515,7	5 450,3
GF	Gemeentefonds	22 377,4	24 007,6	24 230,3
PF	Provinciefonds	1 715,9	1 818,2	1 931,4
ISF	Infrastructuurfonds	9 626,3	10 723,7	11 220,3
FES	Fonds Economische Structuurversterking	2 372,3	3 350,5	3 806,6
DGF	Diergezondheidsfonds	0,0	0,0	0,0
EU	Belastingafdrachten aan de Europese Unie	7 630,0	7 272,0	7 479,0
CON	Consolidatie	- 9 039,0	- 10 985,7	- 11 546,3
Totaal		264 283,1	300 968,8	279 384,0
Totaal (EUR)		119 926,4	136 573,7	126 778,9

¹ In deze tabel zijn de uitgaven voor Internationale Samenwerking toegerekend aan de begrotingen waarop deze worden verantwoord. De totale uitgaven voor Internationale Samenwerking zijn tussen haakjes vermeld.

	2001	2002	2003	2004	Begrotingen
Meerjarenramingen					
	14,3	14,3	14,3	14,3	I
	314,4	311,4	315,0	308,5	II
	56,4	55,5	55,5	55,5	III
	265,1	266,9	266,9	266,9	IV
	13 483,3	15 381,4	15 831,5	17 651,0	V
	9 445,0	9 372,2	9 130,4	9 133,9	VI
	7 575,4	7 745,1	7 806,4	7 959,4	VII
	43 772,8	44 289,8	45 032,8	45 645,0	VIII
	73 249,3	85 588,3	59 378,7	65 023,8	IXA
	6 753,2	6 614,0	6 521,4	6 474,6	IXB
	14 040,7	14 212,7	14 092,0	13 969,4	X
	7 524,2	7 201,7	7 058,1	7 141,9	XIA
	0,0	0,0	0,0	0,0	XIB
	12 219,6	12 323,4	12 397,3	12 592,0	XII
	3 687,1	3 696,9	3 671,8	3 658,6	XIII
	3 817,7	3 837,6	3 730,4	3 800,1	XIV
	34 294,2	35 024,1	35 459,3	35 684,5	XV
	11 036,5	11 081,5	10 790,0	10 772,6	XVI
	(9 505,3)	(9 856,6)	(10 223,7)	(10 603,1)	HGIS
	9 612,7	12 745,0	17 746,7	21 792,0	AP
	24 243,0	24 348,3	24 592,9	24 587,2	GF
	1 936,0	1 936,0	1 936,0	1 936,0	PF
	11 014,0	10 552,7	10 695,1	9 785,3	ISF
	3 278,5	2 580,7	2 937,3	1 923,7	FES
	0,0	0,0	0,0	0,0	DGF
	7 548,0	6 259,0	6 479,0	5 518,0	EU
	- 11 299,7	- 11 044,5	- 11 157,7	- 11 157,7	CON
	287 881,7	304 394,0	284 781,1	294 536,5	
	130 635,0	138 128,0	129 228,0	133 654,8	

Tabel 2.2 Niet-belastingontvangsten begrotingen¹; in miljoenen gulden

Begrotingen		1998	1999	2000
		Rekening	Vermoedelijke uitkomsten	Ontwerpbegroting
II	Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	9,7	7,7	7,2
III	Algemene Zaken	15,9	9,5	6,4
IV	Koninkrijksrelaties	31,7	5,5	25,0
V	Buitenlandse Zaken	223,1	253,6	118,5
VI	Justitie	1 011,7	1 327,0	2 140,6
VII	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	491,4	774,1	683,1
VIII	Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen	3 394,9	3 702,2	2 288,7
IXA	Nationale Schuld	52 138,2	77 407,4	57 659,7
IXB	Financiën	11 263,0	15 404,5	4 727,2
X	Defensie	458,9	562,7	727,7
XIA	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	403,4	405,9	254,6
XIB	Rijksgebouwendienst	102,9	0,0	0,0
XII	Verkeer en Waterstaat	3 428,2	1 900,0	1 498,7
XIII	Economische Zaken	5 500,8	4 389,8	3 726,4
XIV	Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	584,5	807,9	740,2
XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	1 102,6	1 081,1	776,8
XVI	Volksgezondheid, Welzijn en Sport	434,9	404,1	317,1
HGIS	Internationale Samenwerking	(180,0)	(561,1)	(128,4)
AP	Aanvullende posten	- 0,2	34,5	1 796,9
GF	Gemeentefonds	0,2	0,0	0,0
ISF	Infrastructuurfonds	9 175,4	10 597,9	11 262,6
FES	Fonds Economische Structuurversterking	2 085,7	1 818,0	2 018,0
AOW-	AOW-spaarfonds	4 332,9	5 035,5	5 394,2
DGF	Diergezondheidsfonds	30,6	0,0	39,3
CON	Consolidatie	- 9 039,0	- 10 985,7	- 11 546,3
Totaal		87 181,4	114 943,2	84 662,6
Totaal (EUR)		39 561,2	52 159,0	38 418,2

¹ In deze tabel zijn de niet-belastingontvangsten voor Internationale Samenwerking toegerekend aan de begrotingen waarop deze worden verantwoord.

De totale niet-belastingontvangsten voor Internationale Samenwerking zijn tussen haakjes vermeld.

	2001	2002	2003	2004	Begrotingen
Meerjarenramingen					
	7,2	7,2	7,2	7,2	II
	6,4	6,4	6,4	6,4	III
	27,1	28,0	24,5	25,8	IV
	106,6	106,0	102,2	102,2	V
	1 681,4	1 665,6	1 667,3	1 698,3	VI
	524,9	553,4	540,4	553,6	VII
	2 192,7	2 197,7	2 123,3	2 133,7	VIII
	61 535,9	72 462,6	45 233,9	50 429,1	IXA
	5 573,2	5 630,0	5 448,8	5 472,3	IXB
	442,8	442,0	442,4	442,4	X
	266,4	168,4	120,3	119,5	XIA
	0,0	0,0	0,0	0,0	XIB
	1 125,9	1 098,8	1 061,7	1 046,7	XII
	3 506,4	3 015,8	3 022,5	2 947,8	XIII
	767,5	767,1	760,5	762,5	XIV
	789,7	801,0	801,0	801,0	XV
	236,8	226,0	226,5	226,5	XVI
	(114,9)	(114,3)	(110,5)	(110,5)	HGIS
	1 948,3	1 903,4	- 96,5	- 110,5	AP
	0,0	0,0	0,0	0,0	GF
	11 137,0	10 620,7	10 695,1	9 785,3	ISF
	2 051,0	1 753,0	1 670,0	1 711,0	FES
	5 927,4	6 543,0	7 196,9	7 878,7	AOW-
	111,3	103,3	101,3	99,3	DGF
	- 11 299,7	- 11 044,5	- 11 157,7	- 11 157,7	CON
	88 666,2	99 054,9	69 998,0	74 981,1	
	40 235,0	44 949,1	31 763,7	34 024,9	

2.3 Rijksbegroting in enge zin

Tabel 2.3.1 Raming netto uitgaven vallend onder de ijklijn; in miljoenen guldens/euro's

	1999	2000	2001	2002
1. Totale begrotingsuitgaven	300 969	279 384	287 882	304 394
2. Totale niet-belastingontvangsten	- 114 943	- 84 663	- 88 666	- 99 055
3. Gasbaten (excl. FES)	2 457	2 632	2 574	2 047
4. Aflossing en uitgifte vaste schuld en muntslag	9 023	16 894	17 044	17 044
5. Sociale zekerheid RBG	- 26 431	- 28 067	- 29 412	- 30 483
6. Onderlinge betalingen sociale zekerheid	228	227	204	181
7. Zorg RBG	- 1 960	- 1 464	- 1 530	- 1 549
8. Onderlinge betalingen zorg	- 6 603	- 6 784	- 6 856	- 6 987
9. Correcties:				
EU-Landbouwheffingen	550	550	550	550
VAW/Balansverkorting	- 1 396	- 898	- 400	- 400
Debudgettering	2	0	0	0
Netto verstrekking studieleningen	- 1 384	- 1 603	- 1 546	- 1 201
FES-saldo	- 1 533	- 1 789	- 1 228	- 828
Netto verkoop staatsbezit	2 886	1 673	1 691	1 744
BTW-compensatie	- 507	- 711	- 710	- 697
Winstafdracht DNB	1 700	1 200	1 475	1 425
Saldo heffings-/invorderingsrente + fiscale boetes	494	694	694	694
Collectieve lasten (milieuheffingen)	1 484	338	460	443
Rente sociale fondsen en AOW-spaarfonds	494	360	439	633
Restitutie omroepbijdrage		- 500		
Conversie agentschappen	7 000	886		
Militaire pensioenen	0	0	- 31	- 86
Totaal netto uitgaven onder de ijklijn	172 528	178 361	182 634	187 871
Totaal netto uitgaven onder de ijklijn (EUR)	78 290	80 937	82 875	85 252

Tabel 2.3.2 De opbouw van de reële ijklijn; in miljoenen guldens/euro's

	1999	2000	2001	2002
1. Totale begrotingsuitgaven	274 943	283 870	286 500	290 492
2. Totale niet-belastingontvangsten	- 84 039	- 90 753	- 90 301	- 88 116
3. Gasbaten (excl. FES)	2 178	2 192	2 149	2 047
4. Aflossing en uitgifte vaste schuld en muntslag	13 586	18 265	18 598	17 157
5. Sociale zekerheid RBG	- 26 439	- 27 175	- 27 831	- 28 633
6. Onderlinge betalingen sociale zekerheid	344	318	297	274
7. Zorg RBG	- 1 471	- 1 579	- 1 595	- 1 617
8. Onderlinge betalingen zorg	- 6 689	- 6 807	- 6 926	- 7 054
9. Correcties:				
EU-Landbouwheffingen	550	550	550	550
VAW/Balansverkorting	- 1 129	- 1 025	- 400	- 400
Debudgettering	2	0	0	0
Netto verstrekking studieleningen	- 1 320	- 1 678	- 1 385	- 1 174
FES-saldo	- 1 586	- 1 790	- 1 165	- 885
Netto verkoop staatsbezit	1 829	1 673	1 680	1 744
BTW-compensatie	- 507	- 711	- 710	- 697
Winstafdracht DNB	1 525	1 475	1 700	1 775
Saldo heffings-/invorderingsrente + fiscale boetes	494	694	694	694
Collectieve lasten (milieuheffingen)	1 507	1 605	1 748	1 750
Rente sociale fondsen en AOW-spaarfonds	236	354	507	705
KTV-rente	- 194	- 262	- 482	180
Totaal netto uitgaven	173 819	179 214	183 628	188 793
BBP-deflator MEV 1999/Regeerakkoord	1,0163	1,0385	1,0613	1,0845
Reële ijklijn	171 033	172 570	173 021	174 085
Reële ijklijn (EUR)	77 611	78 309	78 514	78 997

Tabel 2.3.3 Toetsing actuele netto uitgaven aan de ijklijn; in miljoenen guldens

	1999	2000	2001	2002
Reële ijklijn	171 033	172 570	173 021	174 085
BBP-deflator	1,0160	1,0405	1,0632	1,0865
Aanwending uitgavenreserve	131	0	0	0
Overboekingen	- 1 199	- 1 218	- 1 407	- 1 486
Statistisch	- 176	- 26	14	49
Uitgavenkader in lopende prijzen	172 525	178 315	182 563	187 707
Totaal netto uitgaven onder de ijklijn	172 528	178 361	182 634	187 871
Over-onderschrijding	3	46	70	164

Toelichting

Tabel 2.3.1 geeft een toelichting op de opbouw van de actuele netto uitgaven onder de ijklijn Rijksbegroting in enge zin. De netto uitgaven omvatten de totale begrotingsuitgaven minus de totale niet-belastingontvangsten. De verdeling van de uitgaven en niet-belastingontvangsten over de begrotingen staat vermeld in de tabellen 2.1 en 2.2 van deze bijlage.

Om de totale netto uitgaven te herleiden tot de netto uitgaven vallend onder de ijklijn, worden er diverse correcties aangebracht, weergegeven in de regels 3 tot en met 9. Deze correcties hebben ten eerste tot doel om dubbelstellingen tussen de verschillende budgetdisciplinesectoren te voorkomen (de uitgaven van de sector Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt en de sector Zorg op de Rijksbegroting en de onderlinge betalingen). Bovendien wordt gecorrigeerd voor een aantal incidentele factoren die het zicht op de structurele ontwikkeling vertekenen en daarmee een stabiel begrotingsbeleid bemoeilijken. Ten opzichte van vorig jaar zijn er drie correctiereeksen toegevoegd, te weten de restitutie van vooruitbetaalde omroepbijdragen, de conversie van de agentschapsvermogens en een correctiereeks als gevolg van een lening aan het ABP in verband met militaire pensioenen (welke overigens ook niet relevant is voor het EMU-tekort).

Tabel 2.3.2 geeft de opbouw van de ijklijn weer. De ijklijn is de weerslag van de uitgavenvoornemens uit het Regeerakkoord en komt overeen met de uitgavenramingen in de Miljoenennota 1999.

In tabel 2.3.3 is weergegeven hoe de actuele uitgaven zich verhouden tot de ijklijn in lopende prijzen. De ijklijn in lopende prijzen is te bepalen door de reële ijklijn te corrigeren voor de huidige raming van de prijsontwikkeling van het BBP. Daarnaast wordt gecorrigeerd voor de aanwending van de uitgavenreserve, de overboekingen tussen de sector Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt en de sector Zorg enerzijds en de Rijksbegroting in enge zin anderzijds en tot slot voor statistische factoren. Door deze correcties kan een zinvolle vergelijking tussen de actuele uitgaven en de ijklijn worden gemaakt.

De uitgavenreserve is een extra buffer die als aparte post is toegevoegd onder het totaal van de uitgavenkaders. De aanwending van de uitgavenreserve is evenredig over de drie sectoren verdeeld. De overboekingen bestaan grotendeels uit een overboeking van de EWLW-banen (Extra Werkgelegenheid voor Langdurig Werklozen) naar de sector Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt en uit een overboeking van middelen voor maatschappelijke opvang en verslavingszorg naar de sector Zorg. De correcties als gevolg van statistische factoren betreffen met name de budgettaire neutrale verwerking van de afschaffing van de omroepbijdrage, waarvoor ook de ijkklatten zijn gecorrigeerd.

2.4 Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt

Tabel 2.4.1 Raming netto uitgaven vallend onder de ijklijn; in miljoenen guldens/euro's

	1999	2000	2001	2002
1. AOW	40 756	42 419	43 217	44 372
2. ANW	3 496	3 461	3 417	3 331
3. WAO	20 337	20 978	21 431	21 936
4. WAZ	1 076	1 082	1 083	1 088
5. Wgf	1 799	1 943	2 158	2 170
6. AWF	5 693	5 737	5 751	5 928
7. Vangnet	2 742	2 870	2 889	2 922
8. Subtotaal fondsen	75 899	78 489	79 945	81 747
9. Begroting SZW	26 431	28 067	29 412	30 483
Totaal netto uitgaven onder de ijklijn	102 330	106 556	109 358	112 230
Totaal netto uitgaven onder de ijklijn EUR)	46 435	48 353	49 625	50 928

Tabel 2.4.2 De opbouw van de reële ijklijn; in miljoenen guldens/euro's

	1999	2000	2001	2002
1. AOW	41 032	42 390	43 732	44 971
2. ANW	3 477	3 437	3 367	3 275
3. WAO	19 845	20 530	21 047	21 603
4. WAZ	1 088	1 100	1 108	1 116
5. Wgf	1 834	1 856	1 876	1 848
6. AWF	6 557	6 544	6 538	6 624
7. Vangnet	2 564	2 685	2 783	2 874
8. Subtotaal fondsen	76 397	78 541	80 451	82 312
9. Begroting SZW	26 439	27 175	27 831	28 633
Totaal netto uitgaven	102 836	105 716	108 282	110 945
BBP-deflator MEV 1999/ Regeerakkoord	1,0163	1,0385	1,0613	1,0845
Reële ijklijn SZA	101 187	101 797	102 028	102 301
Reële ijklijn SZA (EUR)	45 917	46 193	46 298	46 422

Tabel 2.4.3 Toetsing actuele netto uitgaven aan de ijklijn; in miljoenen guldens

	1999	2000	2001	2002
Reële ijklijn	101 187	101 797	102 028	102 300
BBP-deflator	1,0160	1,0405	1,0632	1,0865
Aanwending uitgaven- reserve	77	0	0	0
Overboekingen	811	1 366	1 560	1 640
Statistisch	40	139	- 452	- 455
Uitgavenkader in lopende prijzen	103 734	107 424	109 585	112 334
Totaal netto uitgaven onder de ijklijn	102 330	106 556	109 358	112 230
Over-/onderschrijding	- 1 404	- 868	- 227	- 105

Toelichting

Tabel 2.4.1 geeft de actuele ramingen weer van de netto-uitgaven die vallen onder de ijklijn sociale zekerheid en arbeidsmarkt. Deze ramingen komen overeen met de ramingen in de Sociale Nota 2000.

In tabel 2.4.2 staat de ijklijn sociale zekerheid en arbeidsmarkt. De ijklijn komt overeen met de uitgavenraming van de verschillende regelingen in de Miljoenennota 1999 en de Sociale Nota 1999.

In tabel 2.4.3 is weergegeven hoe de actuele uitgaven zich verhouden tot de ijklijn in lopende prijzen. De ijklijn in lopende prijzen is te bepalen door de reële ijklijn te corrigeren voor de huidige raming van de prijsontwikkeling van het BBP. Verder is ook hier gecorrigeerd voor de aanwending van de uitgavenreserve, de overboekingen van en naar de overige budgetdisciplinesectoren en statistische factoren. Door genoemde correcties kan een zinvolle vergelijking gemaakt worden tussen de actuele uitgaven en de ijklijn.

Bij de overboekingen is de belangrijkste mutatie de overboeking van de EWLW-banen (Extra Werkgelegenheid voor Langdurig Werklozen) vanuit zowel de sector Rijksbegroting in enge zin als de sector Zorg. Voorts zijn de zogenaamde bruterings-effecten van de uitkeringen herberekend en als statistische mutatie verwerkt.

2.5 Zorg

Tabel 2.5.1 Raming netto uitgaven vallend onder het Budgettair Kader Zorg; in miljoenen guldens/euro's

	1999	2000	2001	2002
1. Premiegefinancierde uitgaven	62 827	66 498	69 507	72 771
2. Begrotingsgefinancierde uitgaven	1 960	1 464	1 530	1 549
Totaal netto uitgaven onder het BKZ	64 787	67 962	71 037	74 320
3. Particuliere verzekeringen/WTZ	- 9 070	- 9 516	- 9 946	- 10 405
Totaal netto uitgaven onder de ijklijn	55 717	58 447	61 091	63 915
Totaal netto uitgaven onder de ijklijn (EUR)	25 283	26 522	27 722	29 003

Tabel 2.5.2 De opbouw van het reëel Budgettair Kader Zorg; in miljoenen guldens/euro's

	1999	2000	2001	2002
1. Premiegefinancierde uitgaven	62 920	66 356	69 372	72 716
2. Begrotingsgefinancierde uitgaven	1 471	1 579	1 595	1 617
Totaal netto uitgaven onder het BKZ	64 391	67 935	70 967	74 333
BBP-deflator MEV 1999/ Regeerakkoord	1,0163	1,0385	1,0613	1,0845
Reëel BKZ	63 357	65 416	66 868	68 541
Reëel BKZ (EUR)	28 750	29 684	30 343	31 103

Tabel 2.5.3 De opbouw van de reële ijklijn zorg; in miljoenen guldens/euro's

	1999	2000	2001	2002
1. Totaal netto uitgaven onder het BKZ	64 391	67 935	70 967	74 333
2. Particuliere verzekeringen/WTZ	- 9 015	- 9 511	- 9 935	- 10 407
Totaal netto uitgaven onder de ijklijn zorg	55 376	58 424	61 032	63 926
BBP-deflator MEV/ Regeerakkoord	1,0163	1,0385	1,0613	1,0845
Reële ijklijn zorg	54 487	56 258	57 506	58 946
Reële ijklijn zorg (EUR)	24 725	25 529	26 095	26 749

Tabel 2.5.4 Toetsing actuele netto uitgaven aan het Budgettair Kader Zorg en de ijklijn zorg; in miljoenen guldens

	1999	2000	2001	2002
Reëel BKZ	63 357	65 416	66 868	68 541
BBP-deflator	1,0160	1,0405	1,0632	1,0865
Aanwending uitgavenreserve	49	0	0	0
Overboekingen	404	- 151	- 156	- 156
Statistisch	131	25	22	22
BKZ in lopende prijzen	64 955	67 940	70 960	74 336
Totaal netto uitgaven onder het BKZ	64 787	67 962	71 037	74 320
Over-/onderschrijding	- 168	22	77	- 16
Ijklijn zorg in lopende prijzen	55 861	58 428	61 025	63 929
Totaal netto uitgaven onder de ijklijn	55 717	58 447	61 091	63 915
Over-/onderschrijding	- 144	18	66	- 14

Toelichting

Tabel 2.5.1 geeft de raming van de actuele netto-uitgaven weer die vallen onder het Budgettair Kader Zorg. De netto BKZ-uitgaven bestaan uit premiegefinancierde en begrotingsgefinancierde uitgaven. De premiegefinancierde uitgaven zijn uitgaven betreffende het basis zorgpakket, waarvan de regering vindt dat het voor iedereen toegankelijk moet zijn (AWBZ- en ZFW-pakket). De begrotingsgefinancierde uitgaven betreffen uitgaven van de begroting van VWS, verminderd met de niet-belastingontvangsten, voorzover relevant voor het BKZ. Het verschil tussen de uitgaven vallend onder het BKZ en de uitgaven vallend onder de ijklijn zorg bestaat uit de niet-belastingontvangsten voor het particulier verzekerde ziekenfondspakket en de uitgaven voor de WTZ-omslagpremie.

In tabel 2.5.2 is het BKZ weergegeven, in tabel 2.5.3 staat de ijklijn zorg. Het BKZ en de ijklijn komen overeen met de uitgavenramingen in de Miljoenennota 1999. De ijklijn zorg bestaat uit het collectief gefinancierde gedeelte van het BKZ.

Tabel 2.5.4 geeft weer hoe de actuele uitgaven zich verhouden tot het BKZ en de ijklijn zorg, beide in lopende prijzen. Hiertoe is gecorrigeerd voor de actuele prijsontwikkeling van het BBP. Daarnaast is gecorrigeerd voor de aanwending van de uitgavenreserve, de overboekingen en statistische factoren. De twee grootste overboekingen betreffen een overboeking van de sector Rijksbegroting in enge zin voor de uitgaven voor maatschappelijke opvang en verslavingszorg, die omwille van de beheersbaarheid onder het BKZ zijn gebracht en een overboeking van de EWLW-banen (Extra Werkgelegenheid voor Langdurig Werklozen) naar de sector Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt. De belangrijkste statistische mutatie in 1999 betreft de implementatie van het Waarborgfonds die niet in 1998 maar in 1999 heeft plaatsgevonden. De hiervoor in 1998 gereserveerde gelden zijn daarom doorgeschoven naar 1999, onder gelijktijdige aanpassing van het BKZ.

2.6 De agentschappen

Tabel 2.6.1 Agentschapsbegrotingen 2000; in miljoenen gulden/euro's

Naam Agentschap	Moederdepartement	ingesteld per	lasten 1998	baten 1998	lasten 1999	baten 1999	lasten 2000	baten 2000
Centrum tot Bevordering van de Import uit Ontwikkelingslanden	BZ	1998	19,1	19,3	23,5	23,5	23,0	23,0
Immigratie- en Naturalisatiedienst	Justitie	1994	391,3	398,0	531,1	531,1	547,1	547,1
Dienst Justitiële Inrichtingen	Justitie	1995	1 926,3	1 949,0	2 357,2	2 355,1	2 463,5	2 463,5
Centraal Justitieel Incasso Bureau	Justitie	1996	50,6	54,8	64,6	69,0	82,7	82,7
Korps Landelijke Politiediensten	Justitie	1998	458,7	452,7	452,6	453,0	477,5	481,3
Informatievoorziening Overheids-personeel	BZK	1995	54,8	36,0	20,8	20,9	32,2	32,2
Centrale Archiefselectiedienst	BZK	1997	11,1	11,6	10,6	10,9	12,4	12,5
Basisadministratie Persoonsgegevens en Reisdocumenten	BZK	1998	24,0	27,8	57,8	57,4	56,5	59,2
IT-organisatie	BZK	1998	69,8	78,9	199,5	203,5	222,6	217,8
Centrale Financiën Instellingen	OCW	1996	102,5	95,8	91,2	88,3	83,7	83,7
Rijksarchiefdienst	OCW	1996	52,5	50,2	54,0	54,0	76,5	78,6
Defensie Telematica Organisatie	Defensie	1998	318,0	322,2	487,3	487,1	443,0	447,8
Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen	Defensie	1996	169,5	170,7	167,4	167,5	153,7	153,7
Rijksgebouwendienst	VROM	1999			1 860,0	1 861,8	1 867,3	1 867,3
Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut	V&W	1995	83,3	84,5	86,4	81,6	89,3	84,2
Rijksdienst voor Radiocommunicatie	V&W	1996	56,2	61,8	63,1	60,1	62,5	59,5
Senter	EZ	1994	66,4	74,8	81,1	81,1	75,7	78,2
Plantenziektenkundige Dienst	LNV	1994	36,8	36,8	32,4	32,4	33,8	33,8
Bureau Heffingen	LNV	1998	35,8	34,1	67,6	67,6	56,2	56,2
Laser	LNV	1999			139,0	139,0	90,0	90,0
College ter Beoordeling van Geneesmiddelen	VWS	1996	25,6	24,2	25,5	26,2	27,0	27,0
Inspectie Gezondheidsbescherming, Waren en Veterinaire Zaken	VWS	2000					129,4	129,8
Totaal			3 952,3	3 983,2	6 872,7	6 871,1	7 105,6	7 109,1
Totaal (EUR)			1 793,5	1 807,5	3 118,7	3 118,0	3 224,4	3 226,0

Tabel 2.6.2 Agentschapsbegrotingen 2000: saldi voor consolidatie in kasgegevens; in miljoenen gulden/euro's

Naam Agentschap	consolidatiesaldo 1998	consolidatiesaldo 1999	consolidatiesaldo 2000
Centrum tot Bevordering van de Import uit Ontwikkelingslanden	0,0	0,0	0,0
Immigratie- en Naturalisatiedienst	4,6	21,5	- 22,8
Dienst Justitiële Inrichtingen	- 6,0	4,2	21,4
Centraal Justitieel Incasso Bureau	1,4	0,6	0,0
Korps Landelijke Politiediensten	- 54,5	27,6	21,2
Informatievoorziening Overheidspersoneel	5,5	- 0,3	0,0
Centrale Archiefselectiedienst	1,3	1,3	0,3
Basisadministratie Persoonsgegevens en Reisdocumenten	0,7	0,0	0,0
IT-organisatie	- 3,5	- 0,3	3,9
Centrale Financiën Instellingen	7,0	4,4	6,4
Rijksarchiefdienst	- 3,2	1,5	- 5,0
Defensie Telematica Organisatie	- 13,5	3,5	- 4,3
Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen	- 2,2	2,5	- 1,2
Rijksgebouwendienst		452,0	482,5
Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut	1,1	3,3	2,7
Rijksdienst voor Radiocommunicatie	- 7,8	3,4	2,6
Senter	0,8	- 1,1	- 0,7
Plantenziektenkundige Dienst	- 0,1	2,7	0,0
Bureau Heffingen	8,6	5,5	- 0,9
Laser		1,4	1,9
College ter Beoordeling van Geneesmiddelen	1,7	- 0,5	- 0,5
Inspectie Gezondheidsbescherming, Waren en Veterinaire Zaken			0,8
Totaal consolidatiesaldo	- 58,1	533,2	508,3
Totaal consolidatiesaldo (EUR)	- 26,4	242,0	230,7

Toelichting

Agentschappen werken op basis van het stelsel van baten en lasten. Omdat dit stelsel afwijkt van het kasstelsel moeten de begrotingen van agentschappen in kastermen worden vertaald om zo de invloed op het EMU-saldo te kunnen bepalen. Deze vertaling komt erop neer dat lasten tot uitgaven en baten tot ontvangsten moeten worden herleid, waarbij alleen de uitgaven aan derden en ontvangsten van derden relevant zijn voor het EMU-saldo. Deze boekhoudkundige bewerking levert bovenstaande tabel op, waarin het geconsolideerde saldo van uitgaven aan derden minus ontvangsten van derden van de agentschappen is opgenomen.

Uit tabel 2.6.2 blijkt dat de agentschappen, in aanvulling op de belasting van het EMU-saldo door alle begrotingen, het EMU-saldo in 1999 respectievelijk in 2000 belasten met circa een half miljard gulden. Het totaal geconsolideerde saldo van de agentschappen is opgenomen in de berekening van het EMU-saldo in deze Miljoenennota.

Tabel 2.6.3 Beroep van agentschappen op de leenfaciliteit; in miljoenen gulden/euro's

Naam Agentschap	Lening voor de overdracht vermogensbestanddelen:		Lening voor nieuwe investeringen:		Aflossingen op leningen:	
	1999	2000	1999	2000	1999	2000
Centrum tot Bevordering van de Import uit Ontwikkelingslanden	-	0,2	-	0,1	-	0,1
Immigratie- en Naturalisatie- dienst	-	61,2	-	16,6	-	26,0
Dienst Justitiële Inrichtingen	-	231,2	-	106,3	-	85,0
Centraal Justitieel Incasso Bureau	-	7,3	-	2,5	-	2,5
Korps Landelijke Politiediensten	-	154,3	-	87,3	-	46,7
Informatievoorziening	-	-	-	-	-	-
Overheidspersoneel	-	0,0	-	0,0	-	0,0
Centrale Archiefsselectiedienst	-	2,9	-	0,3	-	0,9
Basisadministratie Persoons- gegevens en Reisdocumenten	-	1,3	-	0,6	-	0,6
IT-organisatie	-	15,8	-	16,0	-	12,8
Centrale Financiën Instellingen	-	11,0	-	12,2	-	5,8
Rijksarchiefdienst	-	10,7	-	0,0	-	1,1
Defensie Telematica Organisatie	-	223,5	-	29,2	-	33,5
Dienst Gebouwen, Werken en Terreinen	-	56,4	-	5,2	-	5,9
Rijksgebouwendienst	7 000,0	0,0	947,0	901,0	366,8	301,9
Koninklijk Nederlands Meteoro- logisch Instituut	-	28,3	-	11,3	-	10,1
Rijksdienst voor Radio- communicatie	-	25,4	-	8,8	-	9,2
Senter	-	2,3	-	1,6	-	1,4
Plantenziektenkundige Dienst	-	4,9	-	0,8	-	0,8
Bureau Heffingen	-	18,3	-	7,5	-	8,4
Laser	-	12,3	-	8,5	-	3,3
College ter Beoordeling van Geneesmiddelen	-	0,0	-	0,0	-	0,0
Inspectie Gezondheids- bescherming, Waren en Veterinaire Zaken	-	18,8	-	6,7	-	5,8
Totalen	7 000,0	886,1	947,0	1 222,5	366,8	561,8
Totalen (EUR)	3 176,5	402,1	429,7	554,7	166,4	254,9

Toelichting

Tabel 2.6.3 geeft een overzicht van het beroep op de leenfaciliteit door de verschillende agentschappen. Daarbij is onderscheid gemaakt in een

beroep op de leenfaciliteit uit hoofde van de overdracht van vermogensbestanddelen en het beroep uit hoofde van nieuwe investeringen. Beide zijn het gevolg van de doorgevoerde veranderingen in de financieringswijze van agentschappen. Dit is in hoofdstuk 5 nader toegelicht. De leningen zullen worden aangewend voor het doen van investeringen. Aangenomen wordt dat deze investeringen leiden tot uitgaven bij derden. Deze uitgaven zijn betrokken in het consolidatiesaldo in tabel 2.6.2. In de departementale begrotingen is voor het desbetreffende agentschap het geraamde beroep op de leenfaciliteit opgenomen.

Inzake de overdracht van vermogensbestanddelen is van belang dat de definitieve afrekening op basis van de balans per 31 december 1999 wordt vastgesteld. Dit betekent dat daarvoor de financiële verantwoordingen over 1999 nodig zijn. Bij Voorjaarsnota 2000/eerste suppletore begrotingen 2000 zullen eventuele bijstellingen van de nu opgenomen bedragen worden aangebracht.

3 De belasting- en premieontvangsten en de ijklaten voor de inkomsten

Deze bijlage bevat in de paragrafen 3.1 tot en met 3.4 een toelichting op de raming van de belastingontvangsten voor 1999 en 2000. Voor een uitgebreidere toelichting wordt verwezen naar de memorie van toelichting in begroting IX-B. Daar wordt de raming nader kwantitatief onderbouwd. In paragraaf 3.5 is een belastingraming voor de jaren 2001 tot en met 2004 opgenomen, waarin ook de gevolgen van het voorgenomen fiscale beleid uit het Regeerakkoord zijn verwerkt. In paragraaf 3.6 wordt de raming van premieontvangsten vermeld. In paragraaf 3.7 worden de geraamde totale overheidsinkomsten in 2000 getoetst aan de inkomstenijklat 2000 en wordt de inkomstenmeevaller 2000 toegelicht.

3.1 De belastingramingen voor 1999 en 2000

Tabel 3.1.1 Belastingopbrengsten op kasbasis voor 1998, 1999 en 2000; in miljoenen guldens/euro's

	Realisatie 1998	Ontwerp- begroting 1999	Voorjaars- nota 1999	Vermoe- delijke uitkomsten 1999	Ontwerp- begroting 2000
I Kostprijverhogende belastingen	93 509	98 530	99 635	101 458	106 832
Invoerrechten	3 634	3 510	3 205	3 355	3 260
Omzetbelasting	53 708	56 655	57 515	58 000	60 817
Belasting op personenauto's en motorrijwielen	5 278	5 100	5 000	5 805	5 744
Accijnzen	15 795	16 875	16 545	16 765	17 380
– Accijns van lichte olie	6 625	7 015	6 990	7 005	7 295
– Accijns van minerale oliën, anders dan lichte olie	4 266	4 625	4 460	4 505	4 700
– Tabaksaccijns	3 071	3 270	3 285	3 315	3 415
– Alcoholaccijns	878	965	905	890	910
– Bieraccijns	605	625	610	655	660
– Wijnaccijns	350	375	295	395	400
Belastingen van rechtsverkeer	6 769	6 640	7 145	7 505	7 658
– Overdrachtsbelasting	4 919	4 860	5 245	5 645	5 813
– Assurantiebelasting	1 183	1 200	1 235	1 195	1 240
– Kapitaalsbelasting	667	580	665	665	605
Motorrijtuigenbelasting	3 996	3 860	4 320	4 470	4 575
Belastingen op milieugrondslag	3 703	5 230	5 260	4 913	6 738
– Afvalstoffen- en grondwaterbelasting	501	570	525	569	752
– Regulerende energiebelasting	1 835	3 245	3 315	2 902	4 208
– Waterbelasting	0	0	0	0	269
– Belasting op brandstoffen	1 367	1 415	1 420	1 442	1 509
Verbruiksbelasting van alcoholvrije dranken en van enkele andere producten	423	450	435	435	445
Belasting op zware motorrijtuigen	203	210	210	210	215
II Belastingen op inkomen, winst en vermogen	85 961	87 590	85 575	87 874	89 851
Inkomstenbelasting	2 813	– 780	– 2 265	– 2 901	– 3 004
Loonbelasting	40 993	46 385	46 170	47 142	50 131
Dividendbelasting	4 266	3 725	3 960	5 030	4 655
Kansspelbelasting	229	240	245	255	265
Vennootschapsbelasting	33 716	34 180	33 305	33 903	33 221
Vermogensbelasting	1 476	1 525	1 530	1 680	1 750
Successierechten	2 468	2 315	2 630	2 765	2 833
III Niet aan afzonderlijke belastingsoorten toe te rekenen belastingontvangsten	70	90	85	90	95
IV Totaal generaal	179 540	186 210	185 295	189 422	196 778
Aandeel van het gemeentefonds	22 377	23 287	24 008	24 008	24 230
Aandeel van het provinciefonds	1 546	1 785	1 818	1 818	1 931
Aandeel van de Europese Unie					
1. in de invoerrechten ¹	3 634	3 510	3 205	3 355	3 260
2. in de omzetbelasting	4 008	4 030	3 979	3 917	4 091
Ten bate van begroting IX-B	147 975	153 598	152 285	156 324	163 265
Ten bate van begroting IX-B (EUR)	67 148	69 700	69 104	70 937	74 087

¹ Bruto afdracht inclusief perceptievergoedingen.

In tabel 3.1.1 staan in de laatste twee kolommen per belastingsoort de actuele belastingramingen voor 1999 en 2000 weergegeven. Voor 1999 zijn ook de eerdere ramingen bij de Ontwerpbegroting 1999 en de Voorjaarsnota 1999 opgenomen. De eerste kolom laat de gerealiseerde kasontvangsten in 1998 zien.

3.2 De belastingontvangsten in 1999

In tabel 3.2.1 zijn voor 1999 de belangrijkste mutaties ten opzichte van de Voorjaarsnota 1999 vermeld.

Tabel 3.2.1 Raming belastingopbrengsten 1999 op kasbasis; in miljoenen gulden/euro's

	Voorjaars- nota 1999	Vermoedelijke uitkomsten 1999	Vershil
Kostprijsverhogende belastingen	99 635	101 458	1 823
Omzetbelasting	57 515	58 000	485
Accijnzen	16 545	16 765	220
Belastingen van rechtsverkeer	7 145	7 505	360
Motorrijtuigenbelasting	4 320	4 470	150
Overig	14 110	14 718	608
Belastingen op inkomen, winst en vermogen¹	85 660	87 964	2 304
Inkomstenbelasting	- 2 265	- 2 901	- 636
Loonbelasting	46 170	47 142	972
Dividendbelasting	3 960	5 030	1 070
Vennootschapsbelasting	33 305	33 903	598
Overig ¹	4 490	4 790	300
Totaal generaal	185 295	189 422	4 127
Totaal generaal (EUR)	84 083	85 956	1 873

¹ Inclusief niet aan afzonderlijke belastingsoorten toe te rekenen belastingontvangsten.

De raming voor het *totaal* aan belastingontvangsten is voor 1999 ten opzichte van de Voorjaarsnota 1999 met 4,1 miljard verhoogd. Deze mutatie vloeit voort uit bijstellingen in het economisch beeld in de Macro Economische Verkenning 2000 ten opzichte van het Centraal Economisch Plan 1999 en uit inzichten vanuit de aanslag- en kasontwikkeling tot en met juli van de verschillende belastingsoorten.

De raming voor de *omzetbelasting* is ten opzichte van de raming bij Voorjaarsnota 1999 opwaarts bijgesteld met 0,5 miljard. De hogere raming is het gevolg van hoger geraamde binnenlandse bestedingen in de Macro Economische Verkenning 2000 ten opzichte van het Centraal Economisch Plan 1999 in samenhang met de kasontvangsten tot en met juli. De opwaartse bijstelling van de raming voor de *accijnzen* hangt eveneens samen met de hoger geraamde binnenlandse bestedingen en de kasontvangsten tot en met juli. Bij de *belastingen van rechtsverkeer* laat de overdrachtsbelasting een veel gunstigere ontwikkeling zien dan bij Voorjaarsnota werd verwacht. Deze gunstige kasontwikkeling is het gevolg van de aanhoudend sterke volume- en prijsontwikkeling op de markt voor onroerend goed. De raming van de overdrachtsbelasting is met 0,4 miljard verhoogd. De raming van de *motorrijtuigenbelasting* is met 0,2 miljard verhoogd in samenhang met de hoger dan verwachte kasontwikkeling tot en met juli. De raming voor de *overige kostprijsverhogende belastingen* is opwaarts bijgesteld met 0,6 miljard. Deze bijstelling is het saldo van een aantal opwaartse en neerwaartse aanpassingen. De belangrijkste opwaartse bijstelling is bij de raming voor de *belasting op personenauto's en motorrijwielen* die met 0,8 miljard is

verhoogd. Deze bijstelling heeft te maken met de hoge autoverkoppen in de eerste helft van 1999 en de daaruit voortvloeiende hoger dan verwachte kasrealisatie. Bij Voorjaarsnota werd nog uitgegaan van een inzakkende verkoop ten opzichte van het recordjaar 1998. Inmiddels blijkt dat de autoverkoppen in de eerste helft van 1999 ruim 20% hoger lagen dan in dezelfde periode vorig jaar. Tegenover deze meevallende ontwikkeling staat een tegenvaller bij de *regulerende energiebelasting*. In samenhang met de lager dan verwachte kasrealisatie is de raming neerwaarts aangepast met 0,4 miljard. Deze tegenvallende ontwikkeling is vooral een gevolg is van de relatief warme winter die heeft geleid tot een lager energieverbruik. De raming voor de *inkomstenbelasting* is neerwaarts bijgesteld met 0,6 miljard. Deze neerwaartse bijstelling heeft te maken met het hoger dan verwachte gebruik van de voorlopige teruggaaf. Voor een deel levert dit een structurele derving op van de inkomstenbelasting als gevolg van een toegenomen gebruik van aftrekposten. Voor een deel is de bijstelling incidenteel van aard, omdat aftrekposten die voorheen na afloop van het jaar werden verrekend met de inkomstenbelasting nu reeds lopende het jaar worden verrekend. De raming voor de *loonbelasting* is opwaarts bijgesteld met 1,0 miljard. Deze bijstelling heeft voor een deel (0,4 miljard) te maken met de lager geraamde nabetaling aan de fondsen in 1999. Ook de hoger geraamde werkgelegenheid is van belang (0,3 miljard). De raming van de *dividendbelasting* is met 1,1 miljard opwaarts bijgesteld. Deze forse bijstelling is in lijn met de zeer sterke kasontwikkeling tot en met juli. Deze meevaller heeft voor een deel een incidenteel karakter omdat de oorzaak gelegen is in een eenmalig hoge dividenduitkering van een grote beursgenoteerde onderneming. De raming voor de *vennootschapsbelasting* is opwaarts bijgesteld met 0,6 miljard. Voor het grootste deel hangt deze meevaller samen met de uitkomst van de arbitragezaak inzake de Common Area baten (0,5 miljard). Voorts is in samenhang met de hogere olieprijs de raming van de VpB-opbrengst uit de gasector opwaarts bijgesteld. De raming voor de *overige belastingen op inkomen, winst en vermogen* is opwaarts bijgesteld met 0,3 miljard. Deze bijstelling is in lijn met de kasrealisatie tot en met juli bij met name de *vermogensbelasting* en de *successierechten*.

3.3 De invloed van maatregelen op de belastingontvangsten 2000

Als gevolg van maatregelen neemt in 2000 de belastingopbrengst per saldo toe met 0,3 miljard ten opzichte van 1999. Deze toename is het gevolg van fiscale maatregelen met een omvang van –0,1 miljard en overige maatregelen met een totaal van 0,5 miljard. Deze overige maatregelen betreffen vooral maatregelen in de uitvoeringssfeer. Indien rekening wordt gehouden met de afschaffing van de omroepbijdragen en de restitutie van in 1999 betaalde omroepbijdragen over 2000, is sprake van een daling van de totale opbrengst met 1,6 miljard ten opzichte van 1999. In tabel 3.3.1 staan de kaseffecten van verschillende maatregelen uitgesplitst. Omdat vanaf 1999 voor de microlastenontwikkeling de effecten op transactiebasis relevant zijn, sluit het saldo van de fiscale maatregelen op kasbasis niet volledig aan bij de microlastenontwikkeling zoals deze neerslaat bij het Rijk (hoofdstuk 4, tabel 4.4.1). Daarnaast is ook de micro lastenontwikkeling bij de sociale premies relevant voor het totale lastenbeeld. Daarom wordt ter vergelijking in de rechterkolom van tabel 3.3.1 het effect op transactiebasis van belastingen en sociale premies weergegeven. Het totaal van 1,0 miljard sluit aan bij de lastenverlichting in de fiscale sfeer in tabel 4.4.1.

Tabel 3.3.1 Effect op de belastingopbrengst 2000 van maatregelen; mutaties ten opzichte van 1999; in miljoenen guldens/euro's

	Kas 2000 Belastingen	Trans 2000 Belastingen	Trans 2000 Belastingen en premies
Werkgelegenheids- en inkomenspakket	- 1 569	- 1 632	- 1 085
Verhoging maximum arbeidskostenforfait met 390 gulden	- 405	- 450	- 820
Verlaging tarief schijf 1a met 0,65%-punt (belastingen -0,15%-punt, premies -0,50%-punt)	- 160	- 195	- 845
Verhoging algemene ouderaftrek met 380 gulden	- 40	- 45	- 130
Fiscale faciliteit jonggehandicapten (Wajongers)	- 122	- 25	- 100
Lager BTW-tarief op arbeidsintensieve diensten	- 229	- 250	- 250
Aanpassing tarief schijf 1a en 1b i.v.m. nabetalingen (belastingen -0,35%-punt, premies +0,35%-punt)	- 870	- 950	0
Aanpassing tarief schijf 1b (belastingen +0,50%-punt; premies -0,50%-punt)	650	725	0
Overig belastingen en premies	- 393	- 442	1 060
Vergroeningspakket	240	235	0¹
Vergroening	1 627	1 821	1 821
- Regulerende energiebelastingen	1 045	1 160	1 160
- Verhoging tarief afvalstoffenbelasting op brandbaar afval	135	150	150
- Algemeen BTW-tarief bestrijdingsmiddelen en meststoffen	21	23	23
- Verhoging tarief grondwaterbelasting zelfonttrekkers	27	30	30
- Indexatie milieubelastingen	126	131	131
- BTW over verhoging energie- en milieubelastingen	170	170	170
- Invoering van algemene waterbelasting i.c.m. onder verlaagd BTW-tarief brengen van water e.d.	69	80	80
- Vergroening autobelastingen eerste tranche	34	77	77
Terugsluis gezinnen	- 1 079	- 1 167	- 1 167
- Verlaging belastingtarief 1a (-0,90%-punt)	- 1 014	- 1 102	- 1 102
- Positieve prikkels tweede tranche	- 65	- 65	- 65
Terugsluis bedrijven	- 308	- 419	- 554
- Verlaging VpB-tarief op de eerste 50.000 gulden winst met 3%-punt	- 126	- 180	- 180
- Verhoging zelfstandigenaftrek met f 1090	- 65	- 86	- 186
- Verbreding Milieu Investeringsaftrek	- 15	- 20	- 35
- Specifieke terugsluismaatregelen bedrijfsleven	- 37	- 43	- 53
- Positieve prikkels tweede tranche	- 65	- 90	- 100
Ondernemerspakket 21e eeuw eerste tranche	- 41	- 5	- 5
Verlaging van het VpB-tarief op de eerste 50 000 gulden winst met 2%-punt	- 84	- 120	- 120
Verlaging kapitaalsbelasting met 0,1%-punt	- 65	- 65	- 65
Ongedaan maken ombuiging Regeerakkoord WBSO en investeringsaftrek en handhaving WBSO percentage 13%	- 108	- 120	- 120
Afschaffing assurantie-reserve eigen risico en export risicoreserve	161	230	230
Pakket reparatie ondernemerssfeer	55	70	70
Afschaffing omroepbijdrage	- 643	- 33	- 33
Afschaffen omroepbijdrage (niet fiscaal)	- 1 918	- 1 418	- 1 418
Verhoging tarief schijf 1a met 1,10%-punt	1 275	1 385	1 385
Totaal doorwerking fiscale maatregelen uit voorgaande jaren	- 48	0	0
Totaal fiscale maatregelen inclusief afschaffen omroepbijdrage (lastenverlichting)	- 2 061	- 1 435	- 1 023
Totaal fiscale maatregelen exclusief afschaffen omroepbijdrage	- 143	- 17	
Totaal overige maatregelen	479	796	
Totaal maatregelen exclusief afschaffen omroepbijdrage	336	779	
Totaal maatregelen (EUR)	152	353	

¹ Inclusief compensatie werkgevers in de collectieve sector

Tabel 3.3.1 geeft een overzicht van de maatregelen die van invloed zijn op de belastingopbrengst in 2000.

De in tabel 3.3.1 opgenomen maatregelen leiden per saldo tot een toename van de belastingopbrengst met 0,3 miljard in 2000. De afschaffing van omroepbijdragen resulteert in een structurele inkomensderving

van 1,4 miljard. In 2000 is daarnaast sprake van restituties van omroepbijdragen die in 1999 reeds zijn betaald en die betrekking hebben op 2000. Het totaal van de restituties wordt geraamd op 0,5 miljard. Inclusief de afschaffing van de omroepbijdragen en deze restituties is sprake van een daling van de opbrengst met 1,6 miljard.

3.4 De belastingontvangsten in 2000

Tabel 3.4.1. bevat een beknopt overzicht van de belastingramingen voor 1999 en 2000. Een uitgebreid overzicht is opgenomen in tabel 3.1.1 aan het begin van deze bijlage.

Tabel 3.4.1 Raming belastingopbrengsten 2000 op kasbasis; in miljoenen gulden/euro's

	Vermoedelijke uitkomsten 1999	Ontwerp-begroting 2000	Vershil
Kostprijsverhogende belastingen	101 458	106 832	5 374
Omzetbelasting	58 000	60 817	2 817
Accijnzen	16 765	17 380	615
Belastingen van rechtsverkeer	7 505	7 658	153
Motorrijtuigenbelasting	4 470	4 575	105
Overig	14 718	16 402	1 684
Belastingen op inkomen, winst en vermogen¹	87 964	89 946	1 982
Inkomstenbelasting	- 2 901	- 3 004	- 103
Loonbelasting	47 142	50 131	2 989
Dividendbelasting	5 030	4 655	- 375
Vennootschapsbelasting	33 903	33 221	- 682
Overig ¹	4 790	4 943	153
Totaal belastingopbrengsten	189 422	196 778	7 356
Totaal belastingontvangsten (EUR)	85 956	89 294	3 338

¹ Inclusief niet aan afzonderlijke belastingsoorten toe te rekenen belastingontvangsten.

De totale opbrengst aan rijksbelastingen in 2000 zal naar verwachting 196,8 miljard bedragen. De opbrengst stijgt met 7,4 miljard ten opzichte van 1999 (stand Vermoedelijke Uitkomsten 1999). Deze stijging is het gevolg van 0,3 miljard aan maatregelen en 7,0 miljard aan endogene groei. De belangrijkste maatregelen zijn opgenomen in tabel 3.3.1. Voor de afzonderlijke belastingsoorten volgt hieronder een korte toelichting. De endogene groei van 7,0 miljard is het gevolg van de groei van de bestedingen, de toename van de werkgelegenheid en de winstontwikkeling.

De geraamde opbrengst van de *omzetbelasting* bedraagt 60,8 miljard voor 2000. Dit is een toename van 2,8 miljard ten opzichte van de vermoedelijke uitkomst voor 1999. Deze stijging wordt voor 2,5 miljard veroorzaakt door de prijs- en volume-ontwikkeling van de consumptieve bestedingen. Daarbij wordt voorzien dat anticipatie op de belastingherziening 2001 in 2000 leidt tot een eenmalig hogere consumptie resulterend in een additionele BTW-opbrengst. De stijging in 2000 is voorts voor 0,3 miljard het gevolg van maatregelen, waaronder de opbrengst van BTW op de aanleg van infrastructuur voor het openbaar vervoer en de exploitatie daarvan. De geraamde opbrengst van de *accijnzen* in 2000 neemt toe met 0,6 miljard. Deze toename is met name het gevolg van de geraamde volumestijging. De geraamde opbrengst van de *belastingen van rechts-*

verkeer neemt van 1999 op 2000 toe met 0,2 miljard. Deze stijging is voornamelijk het gevolg van de verwachte volume- en prijsstijging op de woningmarkt in 2000.

De opbrengst van de *motorrijtuigenbelasting* stijgt ten opzichte van de vermoedelijke uitkomsten 1999 met 0,1 miljard. Deze stijging is het gevolg van de groei van het wagenpark. De raming van de *overige kostprijsverhogende belastingen* bedraagt 16,4 miljard, een toename van 1,7 miljard ten opzichte van 1999. Deze stijging hangt in belangrijke mate samen met de afspraak uit het Regeerakkoord om de belastingen op milieu gefaseerd te verhogen. In dat kader wordt de *regulerende energiebelasting* per 1 januari verhoogd (1,2 miljard). Daarnaast levert de introductie van een *waterbelasting* een belangrijke bijdrage (0,3 miljard). Deze belasting vervangt het per 1 januari 1999 ingevoerde algemene BTW-tarief op de levering van water.

De geraamde opbrengst voor de *inkomstenbelasting* voor 2000 bedraagt –3,0 miljard. Dit is een afname met 0,1 miljard ten opzichte van de vermoedelijke uitkomst over 1999. Deze daling is het gevolg van maatregelen. Daarbij spelen met name de maatregelen in het kader van het werkgelegenheids- en inkomenspakket en de terugsluis van het vergroeningspakket een rol. De endogene groei is per saldo 0,2 miljard. Daarbij is rekening gehouden met verwachte anticipatie voorafgaand aan de belastingherziening 2001 (–0,3 miljard). Gegeven het feit dat de belastingtarieven in 2001 fors zullen dalen, kan niet worden uitgesloten dat een deel van de belastingplichtigen daar waar mogelijk aftrekposten willen vergelden tegen de tarieven in 2000. Dit leidt tot een eenmalige minderopbrengst bij de inkomstenbelasting in 2000, die overigens voor een deel zal worden gecompenseerd door een hogere opbrengst in 2001. Opgemerkt moet worden dat de raming van deze effecten met een meer dan gebruikelijke onzekerheid is omgeven. Met het overgangsrecht wordt getracht deze anticipatie-effecten tegen te gaan. De opbrengst voor de *loonbelasting* voor 2000 wordt geraamd op 50,1 miljard. Dit is een toename van 3,0 miljard ten opzichte van de vermoedelijke uitkomst over 1999. Deze stijging is het saldo van maatregelen met een omvang van –0,9 miljard en de endogene stijging van de totale loonsom als gevolg van de loon- en de werkgelegenheidsontwikkeling (3,9 miljard). Kwantitatief gezien de belangrijkste maatregel is de verlaging van het belastingtarief in de eerste schijf met 0,90% vanwege de terugsluis van het pakket vergroening.

De geraamde opbrengst van de *dividendbelasting* neemt in 2000 0,4 miljard af ten opzichte van 1999. Deze daling hangt samen met de sterk gestegen opbrengst in 1999 die voor een deel het gevolg is van een eenmalige hoge dividenduitkering. De geraamde opbrengst van de *vennootschapsbelasting* neemt in 2000 af met 0,7 miljard ten opzichte van het niveau in 1999 (33,9 miljard). Deze afname is het gevolg van een autonome daling van 0,2 miljard en een endogene daling van 0,5 miljard. De endogene daling hangt samen met de vertraagde doorwerking van de dalende economische groei ten opzichte van 1998. De belangrijkste autonome mutatie is de verlaging van het VpB-tarief met 0,5%-punt over de eerste 50 000 gulden winst (–0,2 miljard). De raming van de opbrengst voor 2000 voor de *overige belastingen op inkomen, winst en vermogen* ligt 0,2 miljard hoger dan het geraamde eindniveau voor 1999. Deze stijging doet zich voor bij de *successierechten* en de *vermogensbelasting*. Hierbij speelt de gestegen waarde van specifieke vermogensbestanddelen zoals huizen een rol.

3.5 Meerjarige belastingramingen

De meerjarige belastingraming zoals gepresenteerd in tabel 3.5.1 is voor de jaren 1999 en 2000 in het voorgaande toegelicht. De raming voor de jaren 2000–2002 is gebaseerd op het behoedzame scenario voor de middellange termijn van het Centraal Planbureau na verwerking van het Regeerakkoord. Tevens is het voorgenomen fiscale beleid in de raming verwerkt en is rekening gehouden met het lastenbeeld zoals geschetst in hoofdstuk 4 (tabel 4.4.3). De belastingramingen voor 2003 en 2004 hebben bij gebrek aan een macro-economisch beeld voor dat jaar een louter technisch karakter.

Tabel 3.5.1 Meerjarige belastingraming op kasbasis; in miljarden guldens/euro's						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal nominale belasting-opbrengsten	189,4	196,8	199,5	205,7	213,1	216,0
Totaal nominale belasting-opbrengsten (EUR)	86,0	89,3	90,5	93,3	96,7	98,0

3.6 De premieontvangsten in 2000

Tabel 3.6.1 bevat de ramingen voor de premie-inkomsten voor 1999 en 2000. Deze ramingen zijn conform de ramingen van het Centraal Planbureau in de Macro Economische Verkenning 2000. Een uitgebreid overzicht van deze ramingen is opgenomen in de Sociale Nota 2000 (voor wat betreft de sociale zekerheidsfondsen) en de Zorgnota 2000 (voor wat betreft de zorgfondsen).

Tabel 3.6.1 Raming van de premieontvangsten 1999 en 2000; in miljarden guldens/euro's		
	1999	2000
Sociale zekerheidsfondsen		
AOW	42,4	44,0
ANW	3,8	3,5
WAZ/AAW	1,2	1,4
WAO	21,4	21,9
WGF	2,1	2,5
AWF	10,7	11,7
Zorgfondsen		
AWBZ	27,9	28,7
ZFW	20,1	22,3
Totaal¹	129,0	135,3
Totaal¹ (EUR)	58,5	61,4

¹ Inclusief derving premies volksverzekeringen vanwege afdrachtkortingen

3.7 Toetsing overheidsinkomsten aan de inkomstenijklatten

De regering heeft in de zogeheten mee- en tegenvallerformule afgesproken dat eventuele mee- of tegenvallers bij de overheidsinkomsten volgens een bepaalde sleutel ten gunste respectievelijk ten laste komen van het EMU-tekort en de ruimte voor lastenverlichting. Bij een EMU-tekort beneden de $\frac{3}{4}$ % BBP worden meevallende overheidsinkomsten voor 50% gebruikt om het tekort te verlagen en voor 50% voor extra lastenverlichting. Is het EMU-tekort hoger dan $\frac{3}{4}$ % BBP, dan wordt 75% van de

meevaller ingezet voor het verlagen van het tekort en 25% voor extra lastenverlichting. Bij een inkomstentegenvaller werkt de formule symmetrisch.

Om te beoordelen of er inderdaad sprake is van inkomstenmee- of tegenvallers zijn in de Miljoenennota 1999 ijklaten voor de overheidsinkomsten opgesteld voor de jaren 1999 tot en met 2002. Daarbij wordt gekeken naar de belastingopbrengsten van het Rijk, milieu- en landbouweffingen, omroepbijdragen, sociale premies, en het niet-belasting gedeelte van de aardgasbaten (exclusief FES-deel). De geraamde belasting- en premieopbrengsten voor 2000 zijn gebaseerd op de ramingen in tabel 3.1.1 respectievelijk 3.6.1. De raming van de gasbaten is gebaseerd op de begroting van het ministerie van EZ.

Toetsing van de geraamde overheidsinkomsten in 2000 aan de inkomstenijklat voor 2000 levert een geraamde inkomstenmeevaller op van 1,3 miljard. Deze meevaller doet zich met name voor bij de belastingen (tabel 3.7.1).

Tabel 3.7.1 Toetsing actuele raming overheidsinkomsten aan de inkomstenijklat 2000; in miljarden guldens/euro's

	Belastingen c.s.		Premies	Gasbaten	Totaal	Totaal (EUR)
	Belastingen	Milieu- en landbouweffingen en omroepbijdragen				
Reële ijklat 2000	186,5	2,0	129,3	2,1	319,9	145
BBP-deflator-MEV 2000	7,6	0,1	5,2	0,1	13,0	6
Correctiepost	1,4	- 1,2	1,2	0,0	1,4	0,6
IJKlat 2000 in lopende prijzen	195,5	0,9	135,7	2,2	334,2	152
Actuele raming inkomsten	196,8	0,9	135,3	2,6	335,5	152
Overschrijding	1,3	0,0	- 0,4	0,4	1,3	0,6

In tabel 3.7.1 is de reële inkomstenijklat uit de Miljoenennota 1999 met behulp van de BBP-deflator 2000 (conform MEV 2000) nominaal gemaakt, waarbij gecorrigeerd is voor beleidsmatige wijzigingen in het inkomstenbeeld. Op deze manier hebben alleen (structurele) endogene ontwikkelingen van de belasting- en premie-inkomsten invloed op de inkomstenmee- en tegenvallers. Daarom is de afschaffing van de omroepbijdrage (een beleidsmaatregel) in de correctiepost verwerkt, zowel bij de belastingen als bij de omroepbijdrage. Evenmin is bij het bepalen van de meevaller rekening gehouden met de effecten van anticipatie op de belastingherziening 2001. Deze effecten zijn immers niet structureel van aard. Verder is in het Regeerakkoord afgesproken dat resterende inkomstenmeevallers over 1998 volledig worden benut voor extra tekortreductie, inclusief de doorwerking naar latere jaren. De structurele inkomstenmeevaller over 1998 bedraagt 1,2 miljard (het saldo van een structurele belastingmeevaller van 1,4 miljard en een premietegenvaller van 0,2 miljard). Door deze meevaller in de correctiepost op te nemen heeft deze geen invloed op omvang van de inkomstenmee- en tegenvallers in latere jaren.

4 Belastinguitgaven

4.1 Inleiding

Belastinguitgaven zijn een derving of een uitstel van belastingontvangsten die voortvloeien uit een voorziening in de wet voorzover die voorziening niet in overeenstemming is met de primaire heffingsstructuur van de wet. Bijlage 5 van de Miljoenennota 1999 bevatte voor het eerst een overzicht van het geraamde budgettaire belang in 1998 van belastinguitgaven in de loonbelasting, de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting. In deze Miljoenennota wordt het overzicht geactualiseerd voor het jaar 1999. Voor een aantal algemene opmerkingen rond het thema belastinguitgaven wordt verwezen naar de Miljoenennota 1999.

Ook de Algemene Rekenkamer heeft zich het afgelopen jaar gebogen over het onderwerp belastinguitgaven. In maart van dit jaar heeft zij aan de Tweede Kamer het rapport «Belastingen als beleidsinstrument» aangeboden (Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 452, nr. 2) waarin zij verslag doet van de bevindingen van haar onderzoek naar stimulerings- en ontmoedigingsregelingen in het belastingrecht. Ten behoeve van dat onderzoek is voor 28 stimuleringsregelingen, die in de periode 1988–1998 zijn ingevoerd of aangepast, gekeken naar de beleidsvoorbereiding, de beleidsuitvoering en de beleidsresultaten. In haar rapport geeft de Algemene Rekenkamer onder meer aan het wenselijk te achten dat er meer inzicht ontstaat in de resultaten van stimuleringsmaatregelen, zodat beter afgewogen kan worden of een regeling moet worden aangepast of voortgezet. Mede naar aanleiding van deze wens van de Algemene Rekenkamer is dit punt ook aan de orde geweest tijdens het Algemeen Overleg van 24 juni 1999 over het Rekenkamerrapport. Bij die gelegenheid is toegezegd te bezien of het mogelijk is een toetsingskader te ontwikkelen voor fiscale stimuleringsregelingen aan de hand waarvan kan worden beoordeeld of een fiscale regeling wenselijk is.

4.2 Overzicht van belastinguitgaven

Tabel 4.2.1 bevat een overzicht van het budgettaire belang van belastinguitgaven in de loon- en inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting voor het jaar 1999. De belastinguitgaven zijn daarbij verdeeld in een viertal categorieën, te weten verlaging lastendruk op ondernemingen (winstsfeer; niet-arbeid), verlaging lastendruk op arbeid, verlaging lastendruk op inkomsten uit vermogen en overige regelingen. De belastinguitgaven die de lastendruk op ondernemingen verlagen zijn onderverdeeld in de drie subcategorieën algemeen, investeringen in het algemeen en investeringen ten behoeve van het milieu. De belastinguitgaven die de lastendruk op arbeid verlagen zijn gesplitst in regelingen die een verlichting betekenen voor werkgevers en regelingen die een verlichting betekenen voor werknemers.

In het overzicht is naast het belastingeffect ook het effect op de premies volksverzekeringen opgenomen. Ter informatie is tevens per regeling naast het totale budgettaire belang voor 1999 de in de vorige Miljoenennota opgenomen raming voor 1998 weergegeven.

Tabel 4.2.1 Overzicht van belastinguitgaven in de loonbelasting, inkomstenbelasting en vennootschapsbelasting in 1999; in miljoenen guldens, budgettair belang op transactiebasis

	LB/IB	VpB	Totaal belasting	Premies	Totaal 1999	Oorspronke- lijke raming 1998
Verlaging lastendruk op ondernemingen (winstsfeer; niet-arbeid)						
a) Algemeen						
Zelfstandigenaftrek	945	–	945	1140	2085	1615
Extra zelfstandigenaftrek starters	55	–	55	80	135	85
Meewerkaftrek	40	–	40	20	60	75
FOR, niet omgezet in een lijfrente	375	–	375	125	500	495
Vrijstelling stakingswinst	135	–	135	15	150	150
Doorschuiving stakingswinst	50	–	50	–	50	50
Doorschuiving winst aanmerkelijk belang bij aandelenfusie	75	–	75	–	75	50
Landbouwvrijstelling	150	50	200	–	200	200
b) Investeringsaftrek						
Willekeurige afschrijving immateriële bedrijfsmiddelen	–	–	–	–	<10	<10
Willekeurige afschrijving investeringen continentaal plat	–	55	55	–	55	60
Willekeurige afschrijving gebouwen aangewezen gebieden	–	40	40	–	40	65
Willekeurige afschrijving starters	45	–	45	50	95	115
Willekeurige afschrijving laboratoria	–	–	–	–	–	–
Willekeurige afschrijving Arbo-bedrijfsmiddelen	–	15	15	–	15	15
Willekeurige afschrijving films	25	–	25	–	25	–
Willekeurige afschrijving zeeschepen	–	35	35	–	35	15
Keuzeregime winst uit zeescheepvaart (tonnagebelasting)	–	25	25	–	25	25
S&O zelfstandigenaftrek	5	–	5	–	5	5
c) Investeringsaftrek ten behoeve van het milieu						
VAMIL	15	70	85	5	90	130
Energie-investeringsaftrek	65	120	185	10	195	190
Bosbouwvrijstelling	–	–	–	–	< 10	< 10
Vrijstelling vergoeding bos- en natuurbeheer	–	–	–	–	< 1	–
Verlaging lastendruk op arbeid						
a) Gericht op werkgevers						
Afdrachtvermindering lage lonen	1705	–	1705	–	1705	1635
Doorstroomafdrachtvermindering lage lonen	265	–	265	–	265	120
Afdrachtvermindering langdurig werklozen	110	–	110	430	540	375
Afdrachtvermindering onderwijs	110	–	110	215	325	375
Afdrachtvermindering kinderopvang	100	–	100	–	100	50
Afdrachtvermindering zeevaart	55	–	55	100	155	155
Afdrachtvermindering S&O	650	–	650	–	650	630
Afdrachtvermindering scholing	110	–	110	–	110	–
Scholingsaftrek	25	210	235	25	260	260
b) Gericht op werknemers						
Spaarloonregeling c.a.	1075	–	1075	825	1900	1715
Carpoolregeling	15	–	15	15	30	30
Feestdagenregeling	95	–	95	95	190	190
Zeedagenaftrek	–	–	–	–	< 10	< 10
Vakantiebonnen	95	–	95	120	215	225
Verlaging lastendruk op inkomsten uit vermogen						
Groen beleggen	35	–	35	–	35	30
Inkomsten bosbezit	–	–	–	–	< 1	< 1
Vrijstelling van rente in bepaalde kapitaalsuitkeringen	250	–	250	75	325	325
Rentevrijstelling bij begrafenisuitkeringen	–	–	–	–	< 10	<10
Gedeeltelijke vrijstelling inkomsten uit kamerverhuur	15	–	15	20	35	35
Aftrek kosten monumentenwoning	30	–	30	10	40	45
Saldo-vrijstelling ontvangen rente	805	–	805	360	1165	1155
Dividendvrijstelling	290	–	290	70	360	220
Tante Agaathregeling	60	–	60	–	60	45
Vrijstelling premies Jeugdspaarwet	7	–	7	3	10	10
Overige regelingen						
Vrijstelling bepaalde uitkeringen (o.a. huursubsidie)	265	–	265	905	1170	1025
Kostenforfait niet-actieven	400	–	400	700	1100	600
Aftrek pensioenen voormalig huispersoneel	–	–	–	–	< 5	< 5
Aftrek afkoopsommen echtscheidingsuitkeringen	–	–	–	–	< 10	< 10
Aftrek voor studiekosten	105	–	105	110	215	175
Giftenaftrek	375	20	395	115	510	420
45%-tarief	300	–	300	–	300	260
20%-tarief	120	–	120	–	120	20
10%-tarief	90	–	90	–	90	80
Invoerbeprijvrijstelling	20	–	20	105	125	140

Het budgettaire belang van alle belastinguitgaven gezamenlijk is niet gelijk aan het totaal van de afzonderlijke regelingen; met name als gevolg van de progressieve tariefstructuur is het totale budgettaire belang van belastinguitgaven hoger dan de som van de in het overzicht opgenomen bedragen. Hoewel in verband hiermee bezwaren verbonden zijn aan het totaliseren van de verschillende posten is, om een indicatie te geven van het relatieve belang van belastinguitgaven naar inkomenscategorie en naar doel, in tabel 4.2.2 en in tabel 4.2.3 een totaaltelling gemaakt.

Tabel 4.2.2 Budgettair belang belastinguitgaven, naar inkomenscategorie; in miljarden guldens/euro's

	belasting	premies	totaal
Verlaging lastendruk op ondernemingen	2,9	1,6	4,5
Verlaging lastendruk op arbeid	4,6	1,8	6,4
Verlaging lastendruk op inkomsten uit vermogen	1,5	0,5	2,0
Overige regelingen	1,7	1,9	3,6
Totaal	10,7	5,9	16,6
Totaal (EUR)	4,9	2,7	7,5

Tabel 4.2.3 Budgettair belang belastinguitgaven, naar doel; in miljarden guldens/euro's

	belasting	premies	totaal
Bevordering werkgelegenheid	3,4	1,4	4,7
Bevordering ondernemerschap	2,4	1,6	4,0
Behoud van natuur en milieu	0,3	0,0	0,4
Versterking technologische infrastructuur/scholing	1,2	0,4	1,6
Bevordering sparen	1,4	0,5	1,9
Overige regelingen	2,0	2,1	4,1
Totaal	10,7	5,9	16,6
Totaal (EUR)	4,9	2,7	7,5

Zoals blijkt uit tabel 4.2.3 zijn de twee voornaamste doeleinden waarop de bestaande belastinguitgaven zich richten de bevordering van de werkgelegenheid en van het ondernemerschap. Daarmee ligt het zwaartepunt van de bestaande stimuleringsregelingen in de sfeer van de versterking van de economische structuur. Ook de relatief belangrijke categorie van belastinguitgaven met als doel de versterking van de technologische infrastructuur en scholing ligt in die sfeer. Dit geheel aan fiscale regelingen vormt een belangrijke impuls voor de werkgelegenheid en de economische groei. De positieve effecten van belastinguitgaven, ook voor het milieu, komen in overzichten van belastinguitgaven naar hun aard niet tot uitdrukking.

Van het totale budgettaire belang van de belastinguitgaven ter grootte van 16,6 miljard komt circa 95% voor rekening van de loonbelasting, inkomstenbelasting en premies volksverzekeringen. De rest, circa 5%, heeft betrekking op de vennootschapsbelasting.

Ook in 1999 heeft het overgrote deel van de belastinguitgaven betrekking op verlaging van de lastendruk op ondernemingen en op arbeid, te weten circa 66%, tegenover 68% in 1998. Het budgettaire belang kan ook worden afgezet tegen de per heffingswet te ontvangen belastingen en premies volksverzekeringen, uitgedrukt in een percentage hiervan. Voor de

loonbelasting, inkomstenbelasting en premies volksverzekeringen tezamen bedraagt dat belang circa 13% en voor de vennootschapsbelasting circa 3%.

4.3 Ontwikkeling tussen 1998 en 1999

Het budgettaire belang van de verschillende belastinguitgaven (inclusief premies volksverzekeringen) bedraagt in 1999 in totaal 16,6 miljard. Ten opzichte van de oorspronkelijke raming voor 1998 betekent dit een toename met circa 2 miljard. Deze toename is voor een bedrag van ruim 0,8 miljard het gevolg van inhoudelijke wijzigingen in de verschillende belastinguitgaven. Meer dan de helft hiervan houdt verband met maatregelen in het kader van de koopkrachtreparatie die in de loop van 1998 heeft plaatsgevonden. In tabel 4.3.1 is een overzicht opgenomen van de wijzigingen die na 1 januari 1998 zijn aangebracht en die invloed hebben op het budgettaire belang van de desbetreffende regelingen.

Tabel 4.3.1 Wijzigingen belastinguitgaven tussen 1 januari 1998 en 1 januari 1999; in miljoenen guldens/euro's, budgettair belang op transactiebasis

	LB/IB	VpB	Totaal belasting	Premies	Totaal
Verhoging niet-actievenforfait in het kader van koopkrachtreparatie	175	–	175	270	445
Verhoging zelfstandigenaftrek in het kader van koopkrachtreparatie	25	–	25	25	45
Verhoging investeringsaftrek in verband met kosten euro	20	20	40	20	60
Verhoging zelfstandigenaftrek in verband met kosten euro	20	–	20	25	45
Verhoging voltijds criterium afdrachtverminderingen van 32 naar 36 uur	– 20	–	– 20	– 50	– 70
Verhoging SPAK	90	–	90	–	90
Invoering afdrachtvermindering scholingskosten non-profitsector	110	–	110	–	110
Verhoging afdrachtvermindering kinderopvang	25	–	25	–	25
Verruiming afdrachtvermindering kinderopvang en onderwijs	10	–	10	15	25
Verhoging zelfstandigenaftrek in verband met compensatie energiebelastingen	25	–	25	15	40
Invoering regeling willekeurige afschrijving films	25	–	25	–	25
Totaal	505	20	525	320	840
Totaal (EUR)	229	9	238	145	381

De toename van het budgettaire belang van belastinguitgaven tussen 1998 en 1999 wordt daarnaast met name veroorzaakt door endogene ontwikkelingen, waaronder de in de wet opgenomen automatische inflatiecorrectie van de bedragen in een aantal regelingen en de toename van het aantal belastingplichtigen dat van een bepaalde regeling gebruik maakt. Ten slotte is van belang dat ten behoeve van de ramingen 1999 voor een groot aantal belastinguitgaven in de loon- en inkomstenbelasting gebruik kon worden gemaakt van een nieuw ramingsmodel met recentere basisgegevens. Dit heeft in bepaalde gevallen geleid tot soms forse bijstellingen van eerdere ramingen. Dit geldt onder andere voor de raming van het budgettaire gevolg van het bijzondere tarief van 20%, van de dividendvrijstelling en van de zelfstandigenaftrek.

4.4 Wijzigingen in de regelgeving na 1 januari 1999

In de zomer van 1999 is in het kader van de eerste tranche van de vergroening een wetsvoorstel bij de Tweede Kamer ingediend op grond waarvan een milieu-investeringsaftrek wordt ingevoerd. Daarnaast wordt in het Belastingplan 2000 voorgesteld om enige regelingen, die als belastinguitgaven zijn aan te merken, aan te passen. In het kader van de tweede tranche van de vergroening worden middelen uitgetrokken voor de zogenoemde positieve prikkels in de inkomsten- en

de vennootschapsbelasting. Om de verhoging van de milieubelastingen te compenseren voor het bedrijfsleven worden middelen uitgetrokken voor een verhoging van de zelfstandigenaftrek en de milieu-investeringsaftrek. Dit gebeurt ook voor nog nader in te vullen positieve milieuprikkels voor bedrijven. Daarnaast wordt, gelet op het stijgende investeringsbedrag van de willekeurige afschrijving op Arbo-bedrijfsmiddelen, het budget van deze regeling verhoogd met 10 miljoen. De anti-samenloopbepaling voor de afdrachtverminderingen voor onderwijs en langdurig werklozen wordt voor nieuwe gevallen opgeheven, zodat het mogelijk wordt deze beide cumulatief voor een werknemer toe te passen. In het kader van de tweede tranche positieve prikkels wordt het budget van de energie-investeringsaftrek verhoogd en zal de regeling onder meer verbreed worden met energiebesparingsprojecten. Ten slotte is een voorstel opgenomen voor de invulling van de in het belastingplan 1997 reeds aangekondigde regeling voor willekeurige afschrijving op laboratoria. In tabel 4.4.1 is een overzicht opgenomen van de wijzigingen die na 1 januari 1999 zijn voorgesteld en die invloed hebben op het budgettaire belang van de desbetreffende regelingen (belastingen en premies volksverzekeringen).

Tabel 4.4.1 Wijzigingen belastinguitgaven na 1 januari 1999; in miljoenen guldens/euro's, budgettair belang op transactiebasis

	LB/IB	VpB	Totaal belasting	Premies	Totaal
Introductie milieu-investeringsaftrek in kader vergroening eerste tranche	16	–	16	11	27
Verruiming milieu-investeringsaftrek	36	–	36	25	61
Positieve milieuprikkels bedrijven	13	–	13	10	23
Verhoging budget willekeurige afschrijving Arbo-bedrijfsmiddelen	–	10	10	–	10
Opheffing anticumulatieregeling afdrachtvermindering langdurige werklozen en afdrachtvermindering onderwijs	10	–	10	20	30
Verhoging zelfstandigenaftrek in verband met compensatie energiebelastingen	90	–	90	95	185
Verruiming energie-investeringsaftrek	65	25	90	10	100
Willekeurige afschrijving laboratoria	–	10	10	–	10
Totaal	230	45	275	171	446
Totaal (EUR)	104	20	125	78	202

4.5 Een ijklijn voor belastinguitgaven

Mede naar aanleiding van de voorstellen in het tiende rapport van de Studiegroep Begrotingsruimte, getiteld «Op weg naar begrotings-evenwicht» (Tweede Kamer, vergaderjaar 1996–1997, 25 400, nr. 1) is in het Regeerakkoord aangekondigd dat zal worden gezien of het wenselijk is een ijklijn te introduceren voor belastinguitgaven.

Het belangrijkste argument dat wordt genoemd voor het introduceren van een ijklijn voor belastinguitgaven is dat de strakke beheersing van de «normale» uitgaven via de ijklijnsystematiek leidt, of zou kunnen leiden tot een verschuiving («een vlucht») naar belastinguitgaven. De beheersbaarheid en doorzichtigheid van het budgettaire beleid zou daardoor in gevaar (kunnen) komen.

Het kabinet heeft met ingang van de begrotingsvoorbereiding 1998 besloten dat ministers tegelijkertijd met claims voor uitgavenintensiveringen ook hun wensen ten aanzien van fiscale maatregelen op hun terrein kenbaar moeten maken. Bij de besluitvorming kan hierdoor een integrale afweging worden gemaakt tussen alle intensiveringen en ombuigingen, hetzij via de uitgavenkant, hetzij via de inkomstenkant. De transparantie van het begrotingsproces is daarmee in belangrijke mate vergroot. Daarnaast wordt sinds vorig jaar jaarlijks een overzicht in de

Miljoenennota gepresenteerd van het budgettaire belang van belastinguitgaven. Op basis van deze overzichten kan het parlement zich ieder jaar in het kader van de jaarlijkse begrotingsbehandeling een oordeel vormen over de ontwikkeling van de belastinguitgaven en over de eventuele noodzaak om deze ontwikkeling bij te sturen. De mogelijkheid om onder het uitgavenkader uit te komen via een vlucht naar belastinguitgaven wordt ook in belangrijke mate ingeperkt doordat in het huidige Regeerakkoord de afspraak over de totale omvang van de lastenverlichting is aangevuld met de zogenoemde mee- en tegenvallerformule. Hiermee is de ruimte voor lastenverlichtende maatregelen, inclusief extra belastinguitgaven ingekaderd. Deze aanpak biedt het parlement voldoende mogelijkheden om ten aanzien van de budgettaire gevolgen van belastinguitgaven goede afwegingen te maken.

In een discussie over belastinguitgaven kan niet voorbij worden gegaan aan het feit dat belastinguitgaven een belangrijk instrument zijn van koopkrachtbeleid. Wanneer dit nodig is, kunnen door aanpassingen van bestaande fiscale regelingen ingrepen worden verricht in de koopkracht van specifieke bevolkingsgroepen. De introductie van een ijklijn voor belastinguitgaven zou een belemmering kunnen vormen voor het voeren van een adequaat koopkrachtbeleid met fiscale instrumenten. Hetzelfde geldt voor het gebruik van belastinguitgaven als instrument in het kader van het werkgelegenheidsbeleid en het bevorderen van ondernemerschap. Belastinguitgaven vormen ook een onderdeel van de in het Regeerakkoord afgesproken behandeling van mee- en tegenvallers bij de inkomsten. Daarnaast belemmert een ijklijn de inzet van belastinguitgaven als terugsluisinstrument. Het afgelopen jaar werden deze onder meer ingezet in het kader van de terugsluis van de verhoging van de energiebelastingen en in verband met de kosten verbonden aan de introductie van de euro.

De ijklijnen voor de «gewone» uitgaven hebben als doel de netto reële uitgaven van het Rijk, de sociale fondsen en de zorgsector te begrenzen. Belastinguitgaven wijken in een aantal opzichten duidelijk af van «gewone» overheidsuitgaven. Dit maakt het uitvoeringstechnisch ook veel lastiger om een beleidsmatig bruikbare ijklijn voor belastinguitgaven te construeren. In de eerste plaats zijn er de afbakeningsproblemen die beginnen met het ontbreken van een algemeen aanvaarde en eenduidig te interpreteren definitie van belastinguitgaven. Bij gewone overheidsuitgaven is het helder wat er onder de ijklijn valt, bij belastinguitgaven is dit vaak niet het geval. De uitgaven onder de normale ijklijnen zijn bijna volledig (behalve rente-uitgaven) in kastermen gedefinieerd. Door de feitelijk aanwezige geldstromen bij deze uitgaven is monitoring op kasbasis goed mogelijk. Doordat de uitgaven op kasbasis worden beheerst, kan vrij gemakkelijk op enig moment de onder- of overschrijding van het uitgavenkader worden bepaald. Bij belastinguitgaven, waar zich geen feitelijke en aanwijsbare geldstromen voordoen, ligt dit anders. Het gaat er daarbij om te achterhalen hoe bepaalde belastinginkomsten zouden zijn indien een bepaalde fiscale regeling niet zou bestaan. Bij belastinguitgaven is er derhalve geen sprake van duidelijke, goed meetbare geldstromen. Dit heeft tot gevolg dat cijfers over de omvang van belastinguitgaven naar hun aard minder nauwkeurig zijn en met een grotere onzekerheid worden omgeven waardoor zij zich minder lenen voor de toepassing van ijklijnen. Om de nauwkeurigheid van deze cijfers te verbeteren zou de Belastingdienst het budgettaire belang van elke specifieke fiscale maatregel (aftrekpost, toepassing bijzonder tarief, etcetera) die als een belastinguitgave wordt aangemerkt, apart moeten gaan registreren en monitoren. Dit gebeurt thans in een beperkt aantal

gevallen. Consequentie van de uitbreiding naar alle belastinguitgaven is dat de administratieve lastendruk voor burgers en bedrijven zal toenemen.

Een ander hiermee samenhangend en niet onbelangrijk probleem is het gegeven, dat het budgettaire belang van een bepaalde belastinguitgave in de regel pas kan worden bepaald nadat de definitieve aangiftes bij de Belastingdienst zijn binnengekomen en de definitieve aanslagen zijn opgelegd en geanalyseerd. Het duurt in het algemeen tot circa 2,5 jaar na afloop van het belastingjaar voordat hierover voldoende nauwkeurige uitspraken gedaan kunnen worden. Dat is te laat om binnen de reguliere begrotingscyclus nog iets met deze budgettaire gegevens te doen. Het uitgavenkader voor het jaar $t + 1$ ligt dan immers al vast.

Samenvattend: naar het oordeel van de regering zal de introductie van een ijklijn niet wezenlijk bijdragen aan een grotere beheersbaarheid van belastinguitgaven. Ook biedt de huidige aanpak ten aanzien van belastinguitgaven het parlement voldoende mogelijkheden om ter zake van de budgettaire gevolgen van belastinguitgaven goede afwegingen te maken. Daarnaast zijn er uitvoeringsproblemen en zal de administratieve lastendruk voor burgers en bedrijven toenemen. Op deze gronden, en ook rekening houdend met het belang van belastinguitgaven als instrument voor het voeren van een adequaat koopkrachtbeleid en als terugsluisinstrument, verdient een ijklijn voor belastinguitgaven geen aanbeveling. Daarentegen is, zoals in de inleiding is aangegeven, toegezegd om te bezien of het mogelijk is een toetsingskader te ontwikkelen voor fiscale stimuleringsregelingen aan de hand waarvan kan worden beoordeeld of een fiscale regeling al dan niet wenselijk is.

4.6 Korte toelichting op de verschillende belastinguitgaven

Deze paragraaf bevat een toelichting op de in tabel 4.2.1 opgenomen posten. Daarbij wordt in het kort aangegeven wat de verschillende regelingen inhouden naar de situatie per 1 januari 1999. De bedragen en percentages die golden voor 1998 zijn tussen haakjes vermeld.

Verlaging lastendruk op ondernemingen

1 Zelfstandigenaftrek

Een belastingplichtige tussen de 18 en 65 jaar die op jaarbasis ten minste 1225 uur werkt in een voor zijn rekening gedreven onderneming geniet de zelfstandigenaftrek. Sinds 1 januari 1998 geldt als aanvullende eis, dat de in de onderneming gestoken tijd ten minste 50% bedraagt van de totale hoeveelheid tijd die is besteed aan het drijven van een onderneming en het verrichten van arbeid (al dan niet in dienstbetrekking). Deze laatste eis geldt niet indien men korter dan 5 jaar een onderneming drijft. De zelfstandigenaftrek bedraagt per 1 januari 1999 maximaal f 11 815 (f 10 750) bij een winst minder dan f 94 560 (f 92 610) en neemt geleidelijk af tot f 7 515 (f 6 550) bij een winst groter dan f 106 575 (f 104 370).

2 Extra zelfstandigenaftrek starters

Starters genieten een extra zelfstandigenaftrek van f 3 775 (f 3 697) indien ze in de 5 eraan voorafgaande jaren niet meer dan 2 maal de zelfstandigenaftrek hebben genoten.

3 Meewerkaftrek

Indien de partner van een ondernemer meewerkt in diens onderneming zonder hiervoor een vergoeding te ontvangen, heeft de ondernemer recht

op de meewerkaftrek. Deze aftrek varieert, naar gelang het aantal uren dat door de partner in de onderneming gewerkt wordt, van 1,25% van de winst bij ten minste 525 uur tot maximaal 4% van de winst bij ten minste 1750 uur.

4 FOR, niet omgezet in een lijfrente

De fiscale oudedagsreserve biedt ondernemers de mogelijkheid in eigen beheer een oudedagsvoorziening op te bouwen. Bij staking van de onderneming kan deze fiscale oudedagsreserve belastingvrij worden omgezet in een lijfrente. Voorzover dat niet gebeurt, omdat er geen behoefte bestaat aan een dergelijke oudedagsvoorziening, werkt de regeling als een belastinguitgave.

5 Vrijstelling stakingswinst

Van met een gehele of gedeeltelijke staking van een onderneming behaalde winst is maximaal f 20 000 vrijgesteld van belastingheffing. Voor belastingplichtigen die de leeftijd van 55 jaar hebben bereikt wordt de vrijstelling verhoogd tot f 45 000 in geval van gehele staking. De vrijstelling wordt per afzonderlijke onderneming toegepast. Het is mogelijk de stakingsvrijstelling in gedeelten verspreid over verschillende jaren te benutten.

6 Doorschuiving stakingswinst

Op verzoek is doorschuiving van stakingswinst zonder belastingheffing mogelijk in het kader van overdracht van (een deel van) de onderneming in geval van overlijden, echtscheiding, overdracht van de onderneming aan kinderen na het bereiken van de leeftijd van 55 jaar dan wel bij arbeidsongeschiktheid, overdracht van de onderneming aan de echtgenoot mits deze jonger is dan 55 jaar of in geval van inbreng van de onderneming in een naamloze vennootschap of besloten vennootschap. De belastingplichtige voor wiens rekening de onderneming zal worden voortgezet, is verplicht de oude boekwaarden van de overgedragen vermogensbestanddelen over te nemen.

7 Doorschuiving winst uit aanmerkelijk belang bij aandelenfusie

Over het voordeel uit de vervreemding van aandelen of winstbewijzen in het kader van een aandelenfusie hoeft bij aanmerkelijkbelanghouders niet te worden geheven. De bij de aandelenfusie verkregen aandelen of winstbewijzen worden geacht tot een aanmerkelijk belang te horen. Als verkrijgingsprijs van de verworven aandelen geldt de verkrijgingsprijs van de vervreemde aandelen.

8 Landbouwvrijstelling

Op grond van deze regeling worden voordelen uit landbouwbedrijf die verband houden met de waardeverandering van de grond niet tot de fiscale winst gerekend, tenzij deze waardeverandering in de uitoefening van het bedrijf is ontstaan. De vrijstelling is niet van toepassing indien de waardeverandering verband houdt met de omstandigheid dat de grond binnenkort niet meer in het kader van de uitoefening van een landbouwbedrijf zal worden aangewend.

9 Investeringsaftrek

De investeringsaftrek is een extra aftrek van een gedeelte van het investeringsvolume. Het maximumniveau bedraagt 27% (24%) bij een

investeringsvolume tussen f 3 800 (f 3 700) en f 64 000 (f 63 000), geleidelijk afnemend tot nihil bij een investeringsvolume van meer dan f 556 000 (f 545 000) per jaar. De verhoging van het maximumpercentage met 3% is een tijdelijke maatregel die is bedoeld om met name kleine bedrijven tegemoet te komen voor de kosten van de invoering van de euro en geldt alleen voor 1999 en 2000.

10 Willekeurige afschrijving immateriële bedrijfsmiddelen

Op grond van deze regeling kan willekeurig worden afgeschreven op immateriële activa, die worden verkregen in het kader van de verwerving van een voordien buiten Nederland gedreven zelfstandig deel van een onderneming.

11 Willekeurige afschrijving investeringen continentaal plat

Deze regeling biedt aan olie- en gasproducenten de mogelijkheid om willekeurig af te schrijven op investeringen in nieuwe bedrijfsmiddelen die bestemd zijn ten behoeve van de winning van aardolie en aardgas op het continentale plat.

12 Willekeurige afschrijving nieuwe gebouwen in aangewezen gebieden

Op basis van deze regeling kan ter zake van investeringen van meer dan 5 miljoen in de jaren 1996, 1997 en 1998 tot maximaal 50% van de voortbrengings- of aanschaffingskosten willekeurig worden afgeschreven op nieuwe bedrijfsgebouwen in aangewezen regio's met een zwakke economische structuur. Deze regeling geldt voor aan de vennootschapsbelasting onderworpen lichamen. Inmiddels is aan de Europese Commissie om toestemming verzocht om deze maatregel te verlengen voor 1999.

13 Willekeurige afschrijving starters

Startende ondernemers/natuurlijke personen kunnen op basis van deze regeling willekeurig afschrijven op bedrijfsmiddelen. De regeling geldt onder meer niet voor investeringen in bedrijfsmiddelen die ter beschikking worden gesteld aan derden, investeringen in gronden, in personenauto's en in effecten en is bovendien alleen van toepassing voor starters die feitelijk een onderneming drijven.

14 Willekeurige afschrijving laboratoria

Deze regeling biedt de mogelijkheid gedeeltelijk (maximaal 50%) willekeurig af te schrijven op laboratoriumgebouwen voor zover daarin speur- en ontwikkelingswerk plaatsvindt. In verband met het overleg met de Europese Commissie hierover is deze regeling feitelijk nog niet in werking getreden. De Europese Commissie heeft inmiddels toestemming verleend om deze regeling in te voeren. Naar verwachting zal de regeling per 1 januari 2000 ook feitelijk in werking treden.

15 Willekeurige afschrijving Arbo-bedrijfsmiddelen

Op grond van deze regeling, die per 1 januari 1998 is ingevoerd, kan een ondernemer willekeurig afschrijven op aangewezen bedrijfsmiddelen die de arbeidsomstandigheden verbeteren.

16 Willekeurige afschrijving films

Op grond van deze regeling, die met terugwerkende kracht per 1 januari 1998 is ingevoerd, kan een ondernemer die investeert in de productie van bioscoopfilms willekeurig afschrijven op deze investering.

17 Willekeurige afschrijving zeeschepen

Deze regeling biedt de mogelijkheid om vervroegd af te schrijven op zeeschepen. Deze regeling kan uitsluitend worden toegepast indien niet wordt gekozen voor de forfaitaire winstbepaling (zie punt 18).

18 Keuzeregime winst uit zeescheepvaart (tonnagebelasting)

Op verzoek van de belastingplichtige wordt, in afwijking van het algemene systeem van winstbepaling, de winst uit zeescheepvaart op basis van deze regeling forfaitair bepaald aan de hand van de tonnage van de schepen waarmee die winst wordt behaald.

19 Extra zelfstandigenaftrek spur- en ontwikkelingswerk (S&O)

Op grond van deze regeling hebben ondernemers recht op een verhoging van de zelfstandigenaftrek met f 10 621 (f 10 402) indien een bepaald deel van de tijd die in beslag wordt genomen door het voor eigen rekening feitelijk drijven van een onderneming wordt besteed aan spur- en ontwikkelingswerk.

20 Vervroegde afschrijving milieu-investeringen (VAMIL)

Op basis van deze regeling mag willekeurig worden afgeschreven op aangewezen milieu-investeringen. Deze regeling leidt in beginsel, evenals de andere regelingen voor vervroegde afschrijving, voor de belastingplichtige tot een liquiditeits- en rentevoordeel, maar niet tot een belastingvoordeel.

21 Energie-investeringsaftrek

Op grond van deze regeling wordt een extra aftrek op de fiscale winst verleend voor aangewezen investeringen in energiebesparende bedrijfsmiddelen. Het tegemoetkomingspercentage bedraagt maximaal 52% bij energie-investeringen tussen f 3 800 (f 3 700) en f 64 000 (f 63 000) in een kalenderjaar en neemt af tot 40% naarmate de omvang van de betreffende investeringen toeneemt. Per belastingplichtige wordt maximaal f 205 miljoen aan investeringen in aanmerking genomen.

22 Bosbouwvrijstelling

Deze regeling houdt in dat voor- en nadelen uit bosbouwbedrijf niet tot de winst worden gerekend. Er kan worden geopteerd voor het buiten toepassing laten van deze vrijstelling. Dit laatste is aantrekkelijk in jaren waarin ter zake van deze activiteiten verliezen worden geleden. Indien gebruik wordt gemaakt van de optie geldt dit voor ten minste 10 jaar.

23 Vrijstelling vergoeding bos- en natuurbeheer

Deze regeling strekt ertoe de op grond van aan te wijzen regelingen en overeenkomsten, door de overheid verstrekte subsidies voor de kosten van aanleg en instandhouding van bos en natuur gedeeltelijk vrij te stellen van belastingheffing. De Tijdelijke regeling particulier natuurbeheer en zeven proefprojecten zijn aangewezen voor deze vrijstelling. De omvang

van het vrij te stellen deel is op forfaitaire wijze vastgesteld op 90% en houdt verband met de mate waarin de subsidie geen betrekking heeft op arbeid.

Verlaging lastendruk op arbeid

24 Afdrachtvermindering lage lonen

Werkgevers genieten de afdrachtvermindering lage lonen voor werknemers van wie het loon in het desbetreffende loontijdvak niet meer bedraagt dan het toetsloon voor dat tijdvak. Het toetsloon voor de afdrachtvermindering lage lonen bedraagt voor werknemers die de leeftijd bereikt hebben van 23 jaar per kalenderjaar f 34 673 (f 33 396). De afdrachtvermindering lage lonen bedraagt daarbij maximaal f 3 980 (f 3 660) per kalenderjaar.

25 Doorstroomafdrachtvermindering lage lonen

De doorstroomafdrachtvermindering lage lonen geldt voor werknemers van 23 jaar en ouder waarvoor de werkgever door het overschrijden van de inkomensgrens geen recht meer heeft op de afdrachtvermindering lage lonen. Het recht op de doorstroomafdrachtvermindering bestaat alleen indien het recht op de afdrachtvermindering lage lonen niet langer dan 24 maanden voor het desbetreffende loontijdvak is geëindigd. Voorts mag het loon in het desbetreffende loontijdvak niet hoger zijn dan het toetsloon voor dat tijdvak. Het toetsloon bedraagt f 38 976 (f 37 526) per kalenderjaar. De doorstroomafdrachtvermindering bedraagt f 1 990 (f 1 830) per kalenderjaar.

26 Afdrachtvermindering langdurig werklozen

De afdrachtvermindering langdurig werklozen komt toe aan werkgevers die werknemers in dienst nemen die beschikken over een Verklaring langdurig werkloze en van wie het loon in het desbetreffende loontijdvak niet meer bedraagt dan het toetsloon voor dat tijdvak. Het toetsloon voor de afdrachtvermindering langdurig werklozen bedraagt f 38 976 (f 37 526) per kalenderjaar. De afdrachtvermindering bedraagt f 4 750 (f 4 610) per kalenderjaar.

27 Afdrachtvermindering onderwijs

Ook de afdrachtvermindering onderwijs bedraagt f 4 750 (f 4 610). Deze geldt voor leerlingen die de beroepspraktijkvorming van de beroepsbegeleidende leerweg volgen (vroeger: het leerlingwezen), bepaalde studenten in het hoger beroepsonderwijs met wie een leer-werkovereenkomst is gesloten en bepaalde categorieën assistenten en onderzoekers in opleiding. Verder geldt in het algemeen de voorwaarde dat het loon van deze werknemer niet meer bedraagt dan het toetsloon voor dat tijdvak. Het toetsloon is ook hier op f 38 976 (f 37 526) per kalenderjaar gesteld. De laatstgenoemde voorwaarde geldt onder andere niet voor werknemers die op het inhoudingstijdstip de 25-jarige leeftijd reeds hebben bereikt.

28 Afdrachtvermindering kinderopvang

Indien een werkgever kosten maakt voor kinderopvang voor kinderen jonger dan 13 jaar, van zijn werknemers, heeft hij recht op een vermindering van afdracht loonbelasting ter grootte van 30% (20%) van die kosten.

29 Afdrachtvermindering zeevaart

Deze vermindering belooft met betrekking tot zeevarenden die aan de loonbelasting zijn onderworpen 40% (40%) van het in het loontijdvak verdiende loon, en 10% (10%) voor zeevarenden die niet zijn onderworpen aan de loonbelasting maar wel premieplichtig zijn voor de volksverzekeringen.

30 Afdrachtvermindering speur- en ontwikkelingswerk (S&O)

De vermindering speur- en ontwikkelingswerk is van toepassing op werknemers die direct betrokken zijn bij speur- en ontwikkelingswerk. De afdrachtvermindering bedraagt 40% van het S&O-loon van die werknemers. Voorzover het S&O-loon per kalenderjaar meer bedraagt dan f 150 000, bedraagt de vermindering 13% (17,5%) van het loon. Per inhoudingsplichtige bedraagt de vermindering maximaal f 15 000 000 per kalenderjaar.

31 Afdrachtvermindering scholingskosten non-profitsector

Deze afdrachtvermindering bestaat sinds 1 januari 1999. Deze faciliteit geldt voor werkgevers die niet zijn onderworpen aan de inkomstenbelasting of de vennootschapsbelasting en die kosten van scholing hebben gemaakt ten behoeve van bij hem werkzame personen. De afdrachtvermindering scholing non-profit bedraagt in beginsel 7% van de scholingskosten. Als de totale scholingskosten lager zijn dan f 256 000 geldt voor de eerste f 62 000 een afdrachtvermindering van 14% in plaats van 7%. De afdrachtvermindering wordt verhoogd met 14% van de scholingskosten die betrekking hebben op personen van 40 jaar en ouder. De afdrachtvermindering bedraagt per werkgever maximaal f 1 750 000 per kalenderjaar.

32 Scholingsaftrek

Deze regeling geeft ondernemingen recht op een extra aftrek op de fiscale winst ter hoogte van 40% (40%) van de eerste f 62 000 (f 60 000) aan gemaakte kosten en lasten van scholing, mits de kosten en lasten in totaal niet meer bedragen dan f 256 000 (f 250 000). Voor de overige kosten en lasten van scholing geldt een verlaagd tegemoetkomingspercentage van 20% (20%). Het tegemoetkomingspercentage wordt verhoogd met 40% (40%) indien de kosten van scholing betrekking hebben op in de onderneming werkzame personen van 40 jaar en ouder. De scholingsaftrek bedraagt maximaal f 5 000 000 (f 5 000 000).

33 Spaarloonregeling c.a.

Uitkeringen op grond van een spaarloonregeling of een winstdelingsregeling zijn voor de werknemer onbelast. Spaarloon moet gedurende ten minste 4 jaar geblokkeerd zijn. De vrijstelling geldt voor de spaarloonregeling en winstdelingsregeling tezamen en bedraagt maximaal f 1 706 (f 1 670) per jaar. De werkgever is hierover 10% belasting verschuldigd. Premies op besparingen van de werknemer, verstrekt door de werkgever in het kader van een premiespaarregeling, blijven onbelast tot een bedrag van f 1 138 (f 1 114) per jaar indien de besparingen ten minste 4 jaar geblokkeerd zijn.

34 Carpoolregeling

De meerrijders houden hun recht op toepassing van het reiskostenforfait of de in dit verband van toepassing zijnde onbelaste vergoeding van de

werkgever. Daarboven kan de werkgever een bepaald bedrag per inzittende onbelast uitkeren, afhankelijk van de reisafstand tot een maximum van f 1 024 (f 1 000). De regeling geldt voor werknemers die in het kalenderjaar ten minste 120 dagen voor woon-werkverkeer hebben gereisd met een personenauto en daarmee minimaal 15 kilometer een of meer werknemers vervoeren. Men kan onder bepaalde voorwaarden ook kiezen voor de tot en met 1997 geldende meerijregeling.

35 Feestdagenregeling

Deze regeling biedt de mogelijkheid om ter gelegenheid van algemeen erkende feestdagen, het Sint-Nicolaasfeest, een jubileum van de werkgever en/of de verjaardag en andere persoonlijke feestdagen van de werknemer onbelast geschenken toe te kennen voorzover de waarde van deze geschenken niet meer bedraagt dan f 300 (f 300) per jaar.

36 Zeedagenaftrek

De zeedagenaftrek is een naast het normale arbeidskostenforfait bestaande forfaitaire kostenaftrek voor zeelieden die in verband met werkzaamheden doorgaans ten minste 180 dagen per jaar aan boord van een zeeschip of in een buitenlandse haven hebben doorgebracht. Deze aftrek bedraagt f 9 per zeedag.

37 Vakantiebonnen

De waarde van regelmatig bij de betaling van het loon verstrekte vakantiebonnen en vakantietoeslagbonnen werd tot 1997 gesteld op 75% van de waarde van die bonnen zelf. Dit is nu in beginsel niet meer mogelijk. Op grond van overgangsrecht blijven uit deze regeling voorlopig nog belastingdervingen voortvloeien.

Verlaging lastendruk op inkomsten uit vermogen

38 Groen beleggen

Op grond van deze regeling wordt het rendement dat wordt behaald op zogenoemde groene beleggingen, indien als zodanig erkend, vrijgesteld van belastingheffing.

39 Vrijstelling voordelen uit bosbezit

Deze regeling stelt de voordelen vrij die een particuliere belegger behaalt uit in Nederland gelegen bosbezit.

40 Vrijstelling van rente begrepen in kapitaalsuitkeringen uit levensverzekering bij leven

Rente begrepen in een kapitaalsuitkering uit levensverzekering bij in leven zijn, is vrijgesteld indien de kapitaalsuitkering niet meer bedraagt dan f 207 000 (f 203 000) en gedurende ten minste 20 jaar jaarlijks premie is betaald. Is gedurende ten minste 15 jaar premie betaald dan zijn kapitaalsuitkeringen tot f 61 000 (f 60 000) vrijgesteld.

41 Rentevrijstelling bij kapitaalsuitkeringen uit levensverzekering bij overlijden («begrafenisuitkering»)

Rente begrepen in overlijdensuitkeringen uit levensverzekeringen ten gevolge van overlijden is vrijgesteld indien het overlijden plaatsvindt voor het bereiken van de leeftijd van 72 jaar en indien het overlijden plaatsvindt

na het bereiken van de leeftijd van 72 jaar en ten minste 15 jaar premie is voldaan. Indien het overlijden plaatsvindt na het bereiken van de leeftijd van 72 jaar is de rente eveneens vrijgesteld indien uitsluitend een kapitaal bij overlijden is verzekerd en deze kapitaalsuitkering tezamen met andere kapitaalsuitkeringen uit levensverzekering ten gevolge van de overlijden niet meer dan f 12 200 (f 11 900) belooft.

42 Gedeeltelijke vrijstelling inkomsten uit kamerverhuur

Inkomsten uit kamerverhuur zijn vrijgesteld indien de opbrengst niet meer dan f 7 000 (f 6 800) per jaar bedraagt en zowel huurder als verhuurder in het bevolkingsregister is ingeschreven op het woonadres.

43 Aftrek kosten monumentenwoning

Alle kosten, lasten en afschrijvingen van monumentwoningen kunnen, in tegenstelling tot bij overige eigen woningen, in aftrek worden gebracht voor zover ze zowel f 300 (f 300) als 1,75% van de waarde van de monumentenwoning doch ten hoogste f 24 000 (f 24 000) overtreffen.

44 Saldovrijstelling ontvangen rente

Het saldo van ontvangen en betaalde rente is tot ten hoogste f 1 000 (f 1 000) vrijgesteld van heffing. Voor twee partners bedraagt deze vrijstelling gezamenlijk f 2 000 (f 2 000). Voor de aan een ouder toegerekende rente van minderjarige kinderen geldt daarnaast een vrijstelling van ten hoogste f 500 (f 500) per kind. Verder is rente ontvangen op spaartegoeden in het kader van een premiespaarregeling of een spaarloonregeling vrijgesteld tot f 1 000 (f 1 000) en voor partners tot f 2 000 (f 2 000).

45 Dividendvrijstelling

Ontvangen dividend is tot een bedrag van ten hoogste f 1 000 (f 1 000) vrijgesteld van heffing. Voor twee partners bedraagt deze vrijstelling f 2 000 (f 2 000). Daarnaast is dividend ontvangen op aandelen of winstbewijzen in het kader van een premiespaarregeling of een spaarloonregeling vrijgesteld tot f 1 000 (f 1 000) en voor partners tot f 2 000 (f 2 000).

46 Tante Agaathregeling

Op grond van deze regeling geldt tot een bedrag van f 5 000 (f 5 000) per persoon een extra belastingvrijstelling van de rente ter zake van leningen die (direct of indirect) zijn verstrekt aan startende ondernemers dan wel een extra dividendvrijstelling. Bovendien kan het eventuele verlies dat op deze leningen wordt geleden tot een bedrag van f 50 000 (f 50 000) per persoon in aftrek worden gebracht op het inkomen.

47 Vrijstelling premies Jeugdspaarwet

Premies ontvangen op grond van de inmiddels vervallen Jeugdspaarwet zijn vrijgesteld van heffing. Op grond van overgangsrecht blijven uit deze regeling nog enige jaren belastingdervingen voortvloeien.

Overige regelingen

48 Vrijstelling bepaalde uitkeringen

Van heffing zijn vrijgesteld bepaalde uitkeringen waaronder bijzondere-bijstandsuitkeringen en individuele huursubsidie.

49 Kostenforfait niet-actieven

Voor inkomsten uit vroegere arbeid geldt een forfaitaire arbeidskosten-aftrek van f 1 055 (dit is per 1 april 1998 met terugwerkende kracht tot 1 januari 1998 verhoogd van f 618 tot f 1 033 op jaarbasis).

50 Aftrek pensioenen voormalig huispersoneel

Betaalde termijnen van pensioenen die niet reeds als kosten van een onderneming aftrekbaar zijn, zijn aftrekbaar als persoonlijke verplichting. Dit komt thans alleen nog voor met betrekking tot voormalig huispersoneel.

51 Aftrek afkoopsommen echtscheidingsuitkering

Betaalde afkoopsommen ter zake van de verplichting tot voorziening in het levensonderhoud van de gewezen echtgenoot worden als persoonlijke verplichtingen voor aftrek in aanmerking genomen.

52 Aftrek voor studiekosten

Uitgaven ter zake van de opleiding of studie voor een beroep zijn aftrekbaar als buitengewone lasten voorzover zij meer bedragen dan een bedrag van f 800 of, indien dit minder is, 2% van het onzuiver inkomen.

53 Giftenaftrek

Met schriftelijke bescheiden gestaafde giften aan binnen het Rijk gevestigde kerkelijke, charitatieve, culturele, wetenschappelijke en het algemeen nut beogende instellingen zijn aftrekbaar. De aftrek bedraagt maximaal 10% (10%) van het onzuiver inkomen (inkomstenbelasting) of 6% (6%) van de winst (vennootschapsbelasting). Voor giften in de vorm van lijfrenten geldt geen maximum (inkomstenbelasting). Hierbij is echter vereist dat de gift geschiedt op basis van een bij notariële akte vastgelegde verplichting om gedurende ten minste 5 jaren schenkingen te doen.

54 Het 45%-tarief

Voor een aantal limitatief opgesomde inkomensbestanddelen geldt een vast bijzonder tarief van 45%.

55 Het 20%-tarief

Voor een aantal limitatief opgesomde inkomensbestanddelen geldt een vast bijzonder tarief van 20%.

56 Het 10%-tarief bij herkapitalisatie

Inkomsten in de vorm van bonusaandelen, uitgereikt in het kader van een herkapitalisatie worden belast tegen een tarief van 10% indien aan bepaalde voorwaarden is voldaan.

57 Invorderingsvrijstelling

De regeling komt er in grote lijnen op neer dat in de aanslagsfeer in een inkomensgebied tot circa 132% maal de belastingvrije som minus de bovenbasisaftrek vrijstelling van belastingbetaling wordt verleend, en in het traject van 132% tot 196% maal de belastingvrije som minus de bovenbasisaftrek een tot nihil aflopende gedeeltelijke vrijstelling, een en ander voor zover de belasting niet reeds als loonbelasting of dividendbelasting is ingehouden.

5 Horizontale toelichting 1999–2004

Per begroting (of begrotingsfonds dan wel aanvullende post) wordt in deze bijlage een toelichting gegeven op het verloop van de uitgaven en niet-belastingontvangsten vanaf 1999 tot en met 2004 volgens de huidige inzichten. Ook het verloop van de meerjarencijfers van de sectoren sociale zekerheid en zorg wordt op hoofdlijnen toegelicht.

De ontwikkeling in de uitgaven en niet-belastingontvangsten wordt in principe toegelicht per hoofdbeleidsterrein. Indien de cijfers geen stijging of daling van betekenis (in verhouding tot het begrotingstotaal) laten zien, wordt over het algemeen geen toelichting gegeven. Als zich op het hoofdbeleidsterrein in totaal niet, maar op artikelniveau wél substantiële stijgingen of dalingen voordoen, worden deze aangegeven en toegelicht. Voor een meer gedetailleerde toelichting op artikelniveau wordt verwezen naar de desbetreffende begrotingen, respectievelijk de Sociale Nota en de Zorgnota.

De uitgaven voor internationale samenwerking worden separaat als totaal gepresenteerd. De totalen per begroting zijn derhalve exclusief de bedragen die onder de homogene groep Internationale Samenwerking (hgIS) vallen. In het kader van de eurogewenning worden de meerjarige totaalstanden zowel in gulden als euro weergegeven; de totalen van de beleidsterreinen zijn vermeld in gulden.

I HUIS DER KONINGIN: UITGAVEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	14	14	14	14	14	14
Totaal (EUR)	6	7	7	7	7	7
<i>Algemeen</i>	14	14	14	14	14	14

II HOGE COLLEGES VAN STAAT EN KABINET DER KONINGIN: UITGAVEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	335	319	314	311	315	309
Totaal (EUR)	152	145	143	141	143	140
<i>Staten-Generaal</i>	187	180	179	177	177	177
<i>Raad van State</i>	65	64	63	63	63	63
<i>Algemene Rekenkamer</i>	47	46	47	46	46	46
<i>Nationale ombudsman</i>	13	15	12	11	11	11
<i>Algemeen/overige colleges</i>	23	14	13	14	18	11

De hogere uitgaven bij de Staten-Generaal in 1999 (ten opzichte van latere jaren) worden verklaard door uitgaven bij de Tweede Kamer voor

millennium en de kosten samenhangend met de parlementaire enquête vliegcrash Bijlmermeer. De uitgaven zijn in dit jaar ook hoger door een informatiseringsproject bij beide Kamers van de Staten-Generaal. Ook bij de Nationale ombudsman beïnvloedt een automatiseringsproject de uitgaven (in 2000). Daarnaast leidt de verhuizing van de Ombudsman in het najaar van 2000 tot extra uitgaven.

Het ongelijkmatige verloop in de uitgavenramingen bij het beleidsterrein Algemeen en overige colleges wordt verklaard door de afkoop van opgebouwde pensioenrechten van met name (ex-)Tweedekamerleden die na verkiezingen een nieuwe baan vinden. Tevens is de taakstelling uit het Regeerakkoord voor de Tweede Kamer verwerkt op dit beleidsterrein. Bij Najaarsnota wordt bezien in hoeverre invulling kan plaatsvinden.

II HOGE COLLEGES VAN STAAT EN KABINET DER KONINGIN: NIET-BELASTING-ONTVANGSTEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	8	7	7	7	7	7
Totaal (EUR)	4	3	3	3	3	3

III ALGEMENE ZAKEN: UITGAVEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	65	62	56	56	56	56
Totaal (EUR)	30	28	26	25	25	25
<i>Algemeen</i>	65	62	56	56	56	56

De hogere uitgaven in 1999 vloeien voort uit voorlichtingsactiviteiten voor andere departementen. De bijdragen die andere departementen leveren in de kosten voor deze activiteiten verklaren ook de hogere ontvangsten bij Algemene Zaken in 1999. Door het aflopen van het GIS-project, dat de integratie van de gemeenschappelijke infrastructuur en het geschikt maken van deze infrastructuur voor nieuwe mediatechnieken beoogt, dalen de uitgaven van 2000 op 2001.

III ALGEMENE ZAKEN: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	10	6	6	6	6	6
Totaal (EUR)	4	3	3	3	3	3
<i>Algemeen</i>	10	6	6	6	6	6

IV KONINKRIJKSRELATIES: UITGAVEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	0	282	265	267	267	267
Totaal (EUR)	0	128	120	121	121	121
<i>Samenwerking met de Nederlandse Antillen en Aruba</i>	0	282	265	267	267	267

Met ingang van 1 januari 2000 vallen de uitgaven én ontvangsten samenwerking met de Nederlandse Antillen en Aruba niet meer onder de homogene groep Internationale Samenwerking (hgIS). Ten opzichte van latere jaren zijn de uitgaven in 2000 hoger als gevolg van de incidentele bijdrage van Nederland aan de maatregelen ter verbetering van de situatie in de Koraalspecht-gevangenis op Curaçao.

IV KONINKRIJKSRELATIES: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	0	25	27	28	25	26
Totaal (EUR)	0	11	12	13	11	12
<i>Samenwerking met de Nederlandse Antillen en Aruba</i>	0	25	27	28	25	26

V BUITENLANDSE ZAKEN: UITGAVEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	3 861	5 048	5 509	6 996	7 128	8 606
Totaal (EUR)	1 752	2 291	2 500	3 175	3 235	3 905
<i>Europese Unie</i>	3 861	5 048	5 509	6 996	7 128	8 606

De stijging van de uitgaven aan de Europese Unie (= BNP-afdrachten) is het gevolg van een stijging van het EU-uitgavenniveau, alsmede van een verdergaande verschuiving van BTW-afdrachten naar BNP-afdrachten, waartoe tijdens de top van Berlijn is besloten. De overige uitgaven op de begroting van Buitenlandse Zaken vallen onder hgIS.

V BUITENLANDSE ZAKEN: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	134	0	0	0	0	0
Totaal (EUR)	61	0	0	0	0	0
<i>Overige ontvangsten IS</i>	134	0	0	0	0	0

De NIO (Nederlandse Investeringsbank voor Ontwikkelingslanden) heeft het per 31 december 1998 op de rekening-courantfaciliteit bij het Ministerie van Financien bestaande negatieve saldo in 1999 aangezuiverd.

VI JUSTITIE: UITGAVEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	8 938	9 362	9 443	9 370	9 129	9 132
Totaal (EUR)	4 056	4 248	4 285	4 252	4 142	4 144
<i>Algemeen</i>	418	393	397	369	367	365
<i>Internationale aangelegenheden en vreemdelingenzaken</i>	2 445	2 556	2 508	2 427	2 188	2 188
<i>Preventie, jeugd en sancties</i>	3 236	3 426	3 511	3 512	3 510	3 511
<i>Wetgeving en rechtspleging</i>	2 839	2 351	2 380	2 409	2 407	2 409
<i>Rechtshandhaving</i>	0	636	647	654	657	659

De incidentele hogere uitgaven in 1999 op het beleidsterrein Algemeen worden verklaard door de kosten voor de millenniumproblematiek. Tevens worden in 2001 eenmalig kosten gemaakt voor de inrichting van de nieuwbouw van het Nederlands Forensisch Instituut. De voornaamste oorzaak voor de daling van de uitgaven vanaf 2002 is de afloop van de middelen voor de invoering van de euro.

De uitgaven op het beleidsterrein Internationale aangelegenheden en vreemdelingenzaken hebben betrekking op de uitgaven voor de opvang van asielzoekers en voor de Immigratie- en Naturalisatiedienst. De stijging in 2000 ten opzichte van 1999 hangt samen met de veronderstelde toename van het gemiddeld aantal asielzoekers in de opvang als gevolg van de inschatting dat de uitstroom van asielzoekers in 1999 lager zal zijn dan de instroom in de opvang. De daling vanaf 2001 is het gevolg van de aanname dat de uitstroom zal toenemen door het wegwerken van de achterstand in de te behandelen asielverzoeken en door de verwachte stijging van het aantal verwijderingen.

De uitgaven voor Preventie, jeugd en sancties nemen meerjarig toe met name door de oploop in de bij Regeerakkoord ter beschikking gestelde middelen voor het veiligheidsbeleid. Deze gelden worden besteed aan het programma Jeugd en Geweld en aan een uitbreiding van de sanctiecapaciteit.

Het uitgavenverloop op het beleidsterrein Wetgeving en rechtspleging wordt verklaard door twee ontwikkelingen. In de eerste plaats wordt met ingang van 2000 een deel van de uitgaven en ontvangsten op dit beleidsterrein verantwoord op het nieuw gevormde beleidsterrein Rechtshandhaving. In de tweede plaats worden de uitgaven meerjarig positief beïnvloed door de uitvoeringskosten van acht nieuwe regio-plannen voor het verkeerstoezicht, door de verhoging van de uurvergoeding van de sociale advocatuur en door de oploop van de gelden die in het Regeerakkoord beschikbaar zijn gesteld voor het veiligheidsbeleid. Ook zijn extra middelen vrijgemaakt voor vervangingsinvesteringen in vaar- en vliegtuigen alsook voor het opvangen van het exploitatietekort bij het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD).

Op het nieuwe beleidsterrein worden onder andere de bijdrage aan de KLPD, de bijdrage van het ministerie van Justitie in de uitgaven voor opleidingen bij de politie (LSOP) en de personele en materiële uitgaven van een aantal diensten verantwoord.

VI JUSTITIE: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	1 327	2 141	1 681	1 666	1 667	1 698
Totaal (EUR)	602	971	763	756	757	771
<i>Algemeen</i>	14	14	19	10	10	10
<i>Internationale aangelegenheden en vreemdelingenzaken</i>	245	426	355	345	335	335
<i>Preventie, jeugd en sancties</i>	28	293	28	29	29	29
<i>Wetgeving en rechtspleging</i>	1 040	1 172	1 198	1 201	1 212	1 243
<i>Rechtshandhaving</i>	0	235	81	81	81	81

Op het beleidsterrein Algemeen doet zich in 2002 een daling voor ten opzichte van 2001 als gevolg van het wegvallen van een bijdrage van het ministerie van VROM in het kader van de huisvesting in 1999, 2000 en 2001.

De regering heeft besloten tot een additionele bijdrage voor de opvang van asielzoekers uit de hglS-middelen gekoppeld aan de instroomverwachting. Dit verklaart bij Internationale aangelegenheden en vreemdelingenzaken de oploop van 1999 naar 2000 en de afloop in de jaren daarna. Daarnaast worden de ontvangsten in 2000 eenmalig verhoogd door de conversie vermogens agentschappen.

Deze conversie resulteert ook in eenmalig hogere ontvangsten in 2000 op twee andere beleidsterreinen van de Justitiebegroting, te weten Preventie, jeugd en sancties en Rechtshandhaving. Ten behoeve van de vergroting van de verkeersveiligheid wordt het verkeerstoezicht geïntensiveerd, wat resulteert in extra ontvangsten boeten en transacties vanaf 2000 op het beleidsterrein Preventie, jeugd en sancties.

De ontvangsten op het nieuwe beleidsterrein Rechtshandhaving betreft onder meer de ontvangsten uit de beveiligingsheffing burgerluchthavens.

VII BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES: UITGAVEN

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	7 877	7 529	7 575	7 745	7 806	7 959
Totaal (EUR)	3 575	3 416	3 437	3 514	3 542	3 612
<i>Algemeen</i>	192	187	186	183	184	182
<i>Openbaar bestuur</i>	314	330	345	343	349	348
<i>Minderhedenbeleid</i>	259	263	252	243	243	245
<i>Openbare orde en veiligheid</i>	6 575	6 233	6 325	6 536	6 597	6 754
<i>Binnenlandse veiligheidsdienst</i>	95	98	99	100	100	100
<i>Management en personeelsbeleid</i>	362	366	318	290	284	281
<i>Informatievoorziening en automatiseringsbeleid</i>	55	28	25	25	25	25
<i>Algemene bestuursdienst</i>	5	6	7	6	6	6
<i>Constitutionele zaken en koninkrijksrelaties</i>	20	18	18	18	17	17

Naar aanleiding van de geleden waterschade als gevolg van de extreem zware regenval in september en oktober 1998 heeft de regering besloten om in 1999 de gedupeerden voor een deel tegemoet te komen. Deze uitgaven zijn verantwoord op het beleidsterrein Openbare orde en veiligheid. De uitgavenstijging van 2001 op 2002 wordt met name

verklaard door de oloploop van de bij Regeerakkoord beschikbare middelen voor sterkte-uitbreiding van de politie. Het uitgavenverloop wordt verder positief beïnvloed door de verhoging van de normvergoeding van de regionale politiekorpsen en extra middelen voor de versterking van de rampenbestrijding.

De kosten verbonden aan de invoering Ziektewet en Werkloosheidswet voor overheidspersoneel op het beleidsterrein Management en personeelsbeleid slaan met name neer in 1999 en 2000. Daarnaast dalen na 2000 de uitgaven door het natuurlijk verloop bij de gerechtigden van de pensioenregelingen van de stichting Administratie Indonesische Pensioenen.

In 1999 worden op het beleidsterrein Informatievoorziening en automatiseringsbeleid eenmalig extra uitgaven gedaan voor de oplossing van het millenniumprobleem.

VII BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES: NIET-BELASTING-ONTVANGSTEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	774	683	525	553	540	554
Totaal (EUR)	351	310	238	251	245	251
<i>Algemeen</i>	265	10	17	17	17	17
<i>Openbaar bestuur</i>	136	201	102	130	103	102
<i>Minderhedenbeleid</i>	4	4	4	4	4	4
<i>Openbare orde en veiligheid</i>	347	374	371	384	397	412
<i>Binnenlandse veiligheidsdienst</i>	0	0	0	0	0	0
<i>Management en personeelsbeleid</i>	19	91	29	17	17	17
<i>Informatievoorziening en automatiseringsbeleid</i>	3	4	2	2	2	2
<i>Constitutionele zaken en koninkrijksrelaties</i>	1	0	0	0	0	0

De incidenteel hogere ontvangsten in 1999 op het beleidsterrein Algemeen hangen samen met de gedeeltelijke vervreemding van de aandelen Roccade Informatica Groep NV.

De eenmalig hogere ontvangstenraming op het beleidsterrein Openbaar bestuur in 2000 ten opzichte van 1999 wordt veroorzaakt doordat de gemeenten het teveel ontvangen voorschot ten behoeve van de Extra Werkgelegenheid Langdurig Werklozen-banen (EWLW) terugstorten. Door de invoering van de nieuwe paspoortwet in 1992 laat 2002 een stijging zien omdat verwacht wordt dat in dat jaar veel nieuwe paspoorten zullen worden uitgegeven.

Op het beleidsterrein Openbare orde en veiligheid leidt de rijksbrede conversie vermogens agentschappen in 2000 tot een eenmalige toename van de ontvangstenraming. Onder meer als gevolg van de Regeerakkoord-prioriteit van sterkte-uitbreiding van de politie neemt het aantal agenten toe. Dit resulteert vanaf 2001 in toenemende ontvangsten door een groei in de premieontvangsten van de dienst Geneeskundige Verzorging Politie.

VIII ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAPPEN: UITGAVEN

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	42 533	43 142	43 667	44 184	44 927	45 539
Totaal (EUR)	19 301	19 577	19 815	20 050	20 387	20 665
<i>Ministerie algemeen</i>	953	873	803	791	791	787
<i>Primair onderwijs</i>	11 283	11 356	11 681	12 012	12 341	12 412
<i>Voortgezet onderwijs</i>	8 167	8 682	8 810	9 015	9 181	9 367
<i>Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie</i>	4 644	4 662	4 636	4 637	4 661	4 720
<i>Hoger beroepsonderwijs</i>	2 854	2 728	2 751	2 700	2 725	2 739
<i>Wetenschappelijk onderwijs</i>	5 646	5 613	5 587	5 600	5 628	5 562
<i>Onderzoek en wetenschaps- beleid</i>	1 412	1 354	1 395	1 426	1 413	1 401
<i>Huisvesting</i>	5	0	0	0	0	0
<i>Studiefinancieringsbeleid</i>	4 655	4 644	4 618	4 608	4 787	4 946
<i>Overige programma-uitgaven</i>	219	513	601	549	540	750
<i>Cultuur</i>	2 696	2 717	2 784	2 847	2 860	2 856

De daling van de uitgaven op het beleidsterrein Ministerie algemeen wordt verklaard door de taakstellingen uit het Regeerakkoord: verhoging van arbeidsproductiviteit, een doelmatiger inkoop en beperkingen van het personele volume en externe advisering.

De stijging van de uitgaven op het beleidsterrein Primair onderwijs wordt onder andere verklaard door de Regeerakkoordmiddelen voor klassenverkleining en ICT in het onderwijs en door de stijging van het aantal leerlingen.

Een stijging van de leerlingenaantallen is ook de belangrijkste verklaring voor de meerjarige toename van de uitgaven op het beleidsterrein Voortgezet onderwijs. De forse stijging in 2000 ten opzichte van 1999 is verder vooral het gevolg van de budgettaire overheveling van de uitgaven voor leerlingen in het speciaal voortgezet onderwijs, dat deel uitmaakte van het beleidsterrein Primair onderwijs, naar het beleidsterrein Voortgezet onderwijs.

De daling van de uitgaven in 2000 ten opzichte van 1999 op het terrein Hoger beroepsonderwijs vloeit voort uit het aflopen van het project «Kwaliteit en studeerbaarheid».

Op het terrein van Onderzoek en wetenschapsbeleid kan de daling in 2000 ten opzichte van 1999 worden verklaard uit een verandering in het patroon van kasuitgaven bij TNO en NWO. In 2003 is er ten opzichte van 2002 sprake van een daling van de uitgaven doordat de onderzoeksprojecten, waarvoor uit het Fonds Economische Structuurversterking (FES) in 2000 extra geld beschikbaar is gesteld, eind 2002 aflopen.

Bij het Studiefinancieringsbeleid wordt de hogere uitgavenraming vanaf 2003 onder andere veroorzaakt door hogere uitgaven voor de aanvullende beurs. Deze stijging hangt samen met een verwachte toename van het aantal studenten dat een beroep zal doen op een aanvullende beurs. Het hogere niveau wordt verder verklaard door de oploop van de uitgaven voor de reisvoorziening voor studenten na afloop van de tijdelijke dekkingsmaatregel uit het Regeerakkoord (het onder de prestatiebeurs brengen van de OV-kaart).

Op het beleidsterrein Overige programma-uitgaven worden met name uitgaven begroot die nog niet aan een bepaald beleidsterrein kunnen worden toebedeeld dan wel beleid dat betrekking heeft op meerdere schoolsoorten. De sterke stijging van de uitgaven in 2000 ten opzichte van 1999 is het saldo van diverse veranderingen. De belangrijkste veranderingen zijn de oploop in de middelen voor onderwijs aan leerplichtige asielzoekerskinderen en in de raming voor de gemiddelde personeelslasten. Het verloop van de uitgaven na 2000 wordt onder andere verklaard

door de uitgaven voor afspraken uit de CAO-onderwijs, zoals het budget voor competentiebeloning, dat tijdelijk op dit beleidsterrein is geraamd alsook door de, nog niet aan de beleidsterreinen toebedeelde, gelden voor ICT in het onderwijs.

Op het beleidsterrein Cultuur is meerjarig sprake van hogere uitgaven die enerzijds voortvloeien uit de bij Regeerakkoord ter beschikking gestelde middelen voor Cultuur en door hogere ramingen bij het onderdeel media.

VIII ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAPPEN: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	3 702	2 289	2 193	2 198	2 123	2 134
Totaal (EUR)	1 680	1 039	995	997	964	968
<i>Ministerie algemeen</i>	9	23	2	2	2	2
<i>Primair onderwijs</i>	81	34	34	34	34	34
<i>Voortgezet onderwijs</i>	9	9	8	8	8	8
<i>Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie</i>	72	53	49	49	37	37
<i>Hoger beroepsonderwijs</i>	11	5	5	5	5	5
<i>Wetenschappelijk onderwijs</i>	2	2	2	2	2	2
<i>Onderzoek en wetenschapsbeleid</i>	194	204	209	211	181	181
<i>Huisvesting</i>	4	0	0	0	0	0
<i>Studiefinancieringsbeleid</i>	1 544	1 560	1 496	1 499	1 466	1 477
<i>Overige programma-ontvangsten</i>	0	0	0	0	0	0
<i>Ontvangsten cultuur</i>	1 776	398	388	388	388	388

Uit de rijksbrede conversie van de vermogens van de agentschappen vloeit in 2000 een eenmalige ontvangst voort die wordt verantwoord op het beleidsterrein Algemeen.

Door vertragingen in 1998 bij de terugvordering van te veel betaalde materiële vergoedingen aan scholen in het Primair onderwijs komen deze ontvangsten in 1999 binnen.

Ook de verwachte ontvangsten in de Beroeps- en volwasseneneducatie in het kader van Europese Structuurfondsprojecten voor 1998 zijn vertraagd en vloeien in 1999 naar de sector.

Bij het beleidsterrein Onderzoek en wetenschapsbeleid wordt het niveau van de jaren 2000–2002 bepaald door ontvangsten uit het FES voor de tijdelijke projecten Biomade, Watergraafsmeer en het Delfts Kenniscluster. De dalende tendens bij de ontvangsten uit hoofde van het Studiefinancieringsbeleid na 2000 wordt veroorzaakt door het saldo van enerzijds de hogere lesgeldontvangsten als gevolg van de jaarlijkse prijsindexering en anderzijds de lagere ontvangsten op oude studieleningen en kortlopende schulden.

De daling van de ontvangsten bij Cultuur in 2000 ten opzichte van 1999 is met name het gevolg van het vervallen van de ontvangsten van de omroepbijdragen door de afschaffing van deze bijdragen. Daarnaast zijn er eenmalige opbrengsten van de verkoop van het Nederlands Omroepbedrijf (NOB) in 1999.

IXA NATIONALE SCHULD (TRANSACTIEBASIS): UITGAVEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	29 616	29 145	29 144	30 562	31 581	32 031
Totaal (EUR)	13 439	13 225	13 225	13 869	14 331	14 535

De lagere rente-uitgaven voor de Nationale Schuld in 2000 ten opzichte van 1999 zijn voornamelijk het gevolg van een neerwaartse bijstelling van de rekenrente 2000. De stijging van de uitgaven Nationale Schuld vanaf 2001 is vooral het gevolg van de stijging van de rentelasten door de groei van de nominale staatsschuld en de rentedotaties aan het AOW-spaarfonds.

IXA NATIONALE SCHULD (TRANSACTIEBASIS): NIET-BELASTINGONTVANGSTEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	375	412	431	437	436	436
Totaal (EUR)	170	187	196	198	198	198

De oploep van de ontvangsten vanaf 2000 wordt verklaard door toenevende rente-ontvangsten die samenhangen met de uitboeking van huisvestingsbudgetten onderhanden werk als uitvloeisel van de stelselherziening Rijksgebouwendienst (RGD).

IXB FINANCIËN: UITGAVEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	6 079	6 762	6 284	6 223	6 119	6 119
Totaal (EUR)	2 759	3 068	2 852	2 824	2 777	2 777
<i>Algemeen</i>	555	1 000	551	544	453	456
<i>Financiën binnenland</i>	170	177	125	107	77	63
<i>Financiën buitenland</i>	227	347	347	347	347	347
<i>Fiscale zaken en belastingen</i>	5 127	5 237	5 261	5 226	5 242	5 254

De incidenteel hogere uitgaven in 2000 op het beleidsterrein Algemeen worden verklaard door de restitutie samenhangend met het opheffen van de omroepbijdrage. In de periode 1999 tot en met 2002 zijn middelen ter beschikking gekomen voor de invoering van de euro (met name voor aanpassing van de geautomatiseerde systemen bij de Belastingdienst en de nationale voorlichtingscampagne). Deze middelen lopen af in 2002, wat de daling vanaf dat jaar op dit beleidsterrein verklaart.

Op het beleidsterrein Financiën binnenland vinden in 1999 en 2000 betalingen plaats op grond van in 1991 overgenomen aandelen NedCar door de Staat van DSM. Onderdeel van deze overeenkomst was dat de betaling van de aandelen veel later plaatsvindt dan de overdracht omdat pas tot betaling wordt overgegaan vanaf het moment dat de Staat opbrengsten uit NedCar genereert. De daling vanaf 2002 is het gevolg van de voltooiing van de productie van euromunten.

Het lagere uitgavenniveau in 1999 op het terrein Financiën buitenland ten

opzichte van latere jaren is het gevolg van een meevallende ontwikkeling bij de Exportkredietverzekering. Naar huidig inzicht blijven (geraamde) grote schades in 1999 uit.

IXB FINANCIËN: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	15 360	4 683	5 529	5 586	5 405	5 428
Totaal (EUR)	6 970	2 125	2 509	2 535	2 453	2 463
<i>Algemeen</i>	8 724	941	1 028	1 025	857	731
<i>Financiën binnenland</i>	4 161	1 400	1 671	1 748	1 703	1 827
<i>Financiën buitenland</i>	814	493	433	392	392	391
<i>Fiscale zaken en belastingen</i>	1 662	1 849	2 398	2 421	2 453	2 479

De incidenteel fors hogere ontvangsten in 1999 ten opzichte van 2000 op het beleidsterrein Algemeen zijn met name het gevolg van de ontvangst van 7 miljard die de verkoopwaarde weerspiegelt van de gebouwen die door de RGD aan de departementen worden verhuurd. Tegenover deze ontvangsten staat een schuld van gelijke omvang van de RGD aan het Ministerie van Financiën. Tevens wordt de ontvangstenraming beïnvloed door ontvangsten die voortvloeien uit de overdracht van roerende en onroerende zaken bij de verzelfstandiging van de Dienst Landbouwkundig Onderzoek (DLO). Als gevolg van het in 2003 wegvallen van de Regeerakkoordtaakstelling met betrekking tot hogere opbrengsten uit verkoop agrarische domeinen gedurende deze kabinetsperiode, nemen de verkoopopbrengsten na de kabinetsperiode af.

De fors hogere ontvangsten in 1999 op het beleidsterrein Financiën binnenland volgt uit de verkoop van de aandelen van de Nederlandse Investerings Bank (NIB). De ontvangsten worden tevens beïnvloed door de winstuitkering van De Nederlandsche Bank (DNB). In 1999 is de winstuitkering fors hoger dan in 2000 door de reeds ontvangen slotuitkering over 1998. Daarnaast zijn er in 1999 hogere ontvangsten in verband met de verkoop van aandelen NedCar door de Staat. Vanaf 2002 vindt een verdere stijging van de ontvangsten plaats in verband met de aflossing van leningen door de Postbank.

De hogere ontvangsten in 1999 op het beleidsterrein Financiën buitenland ten opzichte van latere jaren zijn hoofdzakelijk het gevolg van een goed betalingsgedrag van enkele debiteurenlanden in het kader van de Exportkredietverzekering.

Op het terrein Fiscale zaken en belastingen doen zich twee ontwikkelingen voor. Ten eerste zijn de ontvangsten heffings- en invorderingsrente in 1999 lager dan in latere jaren. Ten tweede wordt de forfaitaire vergoeding voor de inning van de EU-douanerechten op grond van de afspraken in Berlijn verhoogd van 10% naar 25%, wat leidt tot een ophoop in de ontvangsten na 2000.

X DEFENSIE: UITGAVEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	14 455	13 794	13 747	13 923	13 802	13 680
Totaal (EUR)	6 560	6 259	6 238	6 318	6 263	6 208
<i>Algemeen</i>	743	805	827	845	807	799
<i>Pensioenen en uitkeringen</i>	1 818	1 747	1 792	1 866	1 888	1 905
<i>Koninklijke Marine</i>	3 054	2 940	2 872	2 862	2 930	2 908
<i>Koninklijke Landmacht</i>	4 773	4 597	4 494	4 574	4 472	4 423
<i>Koninklijke Luchtmacht</i>	2 673	2 313	2 523	2 571	2 794	2 783
<i>Koninklijke Marechaussee</i>	519	503	519	523	520	518
<i>Multi-service projecten en DICO</i>	875	887	720	682	393	342
<i>(Defensie Interservice Commando)</i>						

De oplopende uitgaven op het beleidsterrein Pensioenen en uitkeringen met ingang van 2002 is het gevolg van een financieringsafspraken die gemaakt is met het ABP. Omdat het ministerie van Defensie bij het totstandkomen van de pensioenovereenkomst met het ABP tijdelijk onvoldoende middelen ter beschikking had om aan de volledige premieverplichting te voldoen, verstrekt het ministerie vanaf 2001 een lening aan het ABP. Het ABP kan op deze manier de benodigde vermogensopbouw realiseren.

De uitgaven bij het krijgsmachtdeel Koninklijke Marine vertonen in de jaren 1999 tot en met 2002 een daling. De lagere uitgaven hangen voornamelijk samen met de voortgang van het project ter vervanging van vier huidige fregatten door nieuwe schepen van de Zeven Provinciën-klasse en de daarmee samenhangende betalingsmomenten. De stijging van de uitgaven in 2003 wordt met name veroorzaakt door investeringen in elektronisch materieel en de aanschaf van munitie.

De verlaging van de uitgaven op het beleidsterrein van de Koninklijke Landmacht tot en met 2001 vloeit onder meer voort uit de beperking van de omvang van het SHORAD-project (Short Range Air Defence) en de neerwaartse bijstelling van het project Verbetering Leopard 2 ten gevolge van de opheffing van enkele mobilisabele tankbataljons.

De verlaging van het uitgavenniveau van de Koninklijke Luchtmacht in 2000 wordt voornamelijk veroorzaakt door lagere uitgaven voor het MLU-project (Mid-Life-Update) voor F-16 gevechtsvliegtuigen als gevolg van de opheffing van het 306 squadron. In 2002 stijgen de uitgaven weer, onder andere door de vervanging van verouderde Bölkow-105 en Aloutte-III helikopters door een beperkt aantal nieuwe helikopters. Door het voorlopig parkeren van nog te realiseren efficiencybesparingen op een nieuw opgenomen artikel, kent de uitgavenreeks van de multi-service projecten en het DICO vanaf 2001 een dalend verloop. Het streven is om uiterlijk bij het verschijnen van de nieuwe Defensienota meer inzicht te geven in de wijze waarop het ministerie deze taakstellingen gaat invullen. De sterke daling van de uitgaven in 2003 wordt veroorzaakt door de afronding van het investeringsprogramma voor de Apache-helikopters voor de Luchtmobiele Brigade.

X DEFENSIE: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	520	724	440	439	439	439
Totaal (EUR)	236	329	200	199	199	199
<i>Algemeen</i>	44	318	38	38	38	38
<i>Pensioenen en uitkeringen</i>	4	4	4	4	4	4
<i>Koninklijke Marine</i>	145	120	116	115	115	115
<i>Koninklijke Landmacht</i>	163	122	122	122	122	122
<i>Koninklijke Luchtmacht</i>	107	98	97	97	97	97
<i>Koninklijke Marechaussee</i>	10	10	10	10	10	10
<i>Multi-service projecten en DICO (Defensie Interservice Commando)</i>	45	52	52	53	53	53

Op het beleidsterrein Algemeen worden in 2000 eenmalig extra ontvangsten geboekt. Deze ontvangsten hangen samen met de rijksbrede operatie rond de vermogensconversie bij de agentschappen.

Bij de krijgsmachtdelen doen zich verschillende herfaseringen voor aan de ontvangstenkant. Zo is er in 1999 sprake van terugontvangsten inzake Foreign Military Sales-voorschotten – het betreft hier vooruitbetalingen op bestellingen van materiaal en munitie – als gevolg van eerdere verträgen in de afwikkelingsprocedures daarvan.

Daarnaast vindt in 1999 de afrekening van het bouwcontract voor onderzeeboten van de Walrusklasse plaats (beleidsterrein Koninklijke Marine) en wordt er BTW teruggevorderd over 1998.

Ten slotte is de verkoop van het Militair Hospitaal in Utrecht in 1999 gerealiseerd en niet in 1998 zoals oorspronkelijk geraamd. Dit leidt tot hogere ontvangsten op het beleidsterrein Koninklijke Landmacht.

XI VOLKSHUISVESTING, RUIMTELIJKE ORDENING EN MILIEUBEHEER: UITGAVEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	8 833	8 272	7 511	7 189	7 045	7 129
Totaal (EUR)	4 008	3 754	3 409	3 262	3 197	3 235
<i>Algemeen</i>	322	258	244	229	224	221
<i>Rijkshuisvesting</i>	173	158	152	113	91	100
<i>Volkshuisvesting</i>	7 104	6 627	5 885	5 655	5 602	5 684
<i>Ruimtelijke ordening</i>	104	101	108	99	98	98
<i>Milieubeheer</i>	1 129	1 129	1 122	1 094	1 030	1 027

De hogere uitgaven in 1999 op het beleidsterrein Algemeen ten opzichte van latere jaren worden voor een groot deel verklaard door de kosten voor het millenniumprobleem. De afloop in latere jaren wordt verklaard door de doelmatigheidsstaakstelling uit hoofde van het Regeerakkoord die op deze post is geparkeerd.

De daling van de uitgaven op het beleidsterrein Rijkshuisvesting vanaf 2002 houdt met name verband met het aflopen van een aantal investeringsprojecten bij het ministerie van Algemene Zaken, de Nationale ombudsman en de Raad van State.

Het dalende verloop van de uitgaven op het beleidsterrein Volkshuisvesting vanaf 1999 wordt met name veroorzaakt door het aflopen van een aantal afkoopregelingen van subsidies. Het betreft de afkoop van

dynamische kostprijs subsidies (DKP), woonwagens en standplaatsen en niet-winstbeogende instellingen (NWI's). Daar staan oplopende uitgaven tegenover voor stedelijke vernieuwing (ISV) en Individuele Huursubsidie (IHS). Ook komt een deel van de voorziene middelen voor ISV in 2000 en 2001 in latere jaren tot besteding.

XI VOLKSHUISVESTING, RUIMTELIJKE ORDENING EN MILIEUBEHEER: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	406	255	266	168	120	120
Totaal (EUR)	184	116	121	76	55	54
<i>Algemeen</i>	77	32	33	35	35	35
<i>Rijkshuisvesting</i>	0	0	0	0	0	0
<i>Volkshuisvesting</i>	190	141	137	98	77	77
<i>Ruimtelijke ordening</i>	0	0	0	0	0	0
<i>Milieubeheer</i>	139	81	95	34	7	7

De hogere ontvangstenraming op het beleidsterrein Algemeen in 1999 wordt veroorzaakt door een vermogensterugstorting van het Kadaster. De eenmalige meerontvangsten in 1999 op het beleidsterrein Volkshuisvesting houden verband met het terugvorderen van de nog uitstaande woonwageningen als gevolg van de afkoop van de subsidies voor woonwagens en standplaatsen. Verder wordt het meerjarige patroon verklaard door ontvangsten uit hoofde van de Huursubsidiewet samenhangend met de vermogenstoets.

Naast bijdragen uit het FES tot en met 2002 voor bodemsanering op VINEX-locaties, dalen op het beleidsterrein Milieubeheer de ontvangsten van garanties op het gebied van bodemsanering. Ten slotte worden tussen 1999 en 2002 uit het FES gelden aan de VROM-begroting toegevoegd voor het kenniscentrum NIDO, Kennisontwikkeling en kennis-transfer bodem- en milieutechnologie. Het wegvallen van deze ontvangsten verklaart de daling van de ontvangsten na 2002.

XII VERKEER EN WATERSTAAT: UITGAVEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	11 818	11 992	12 207	12 311	12 385	12 579
Totaal (EUR)	5 363	5 442	5 539	5 586	5 620	5 708
<i>Algemeen</i>	7 440	7 725	8 136	8 216	8 262	8 467
<i>Rijkswaterstaat</i>	585	550	506	504	504	508
<i>Personenvervoer</i>	3 051	2 993	2 905	2 979	2 986	3 004
<i>Luchtvaartangelegenheden</i>	307	350	324	287	310	278
<i>Goederenvervoer</i>	348	280	246	236	234	234
<i>Telecommunicatie en postzaken</i>	30	35	32	31	31	31
<i>Meteorologische aangelegenheden</i>	56	60	58	57	57	57

De stijgende uitgaven op het beleidsterrein Algemeen, waar de bijdrage van de begroting van Verkeer en Waterstaat aan het Infrastructuurfonds wordt verantwoord, zijn het gevolg van de jaarlijkse groei van het budget voor investeringen in infrastructuur.

De uitgavendaling op het beleidsterrein van Rijkswaterstaat is het gevolg van een afname van indirecte uitvoeringsuitgaven (kosten die niet aan afzonderlijke producten zijn toe te rekenen).

Het verloop van de uitgaven voor het beleidsterrein Luchtvaart-aangelegenheden wordt veroorzaakt door twee ontwikkelingen. In de eerste plaats dalen de uitgaven door het via de tarieven kostendekkend maken van de luchtverkeersbegeleiding. In de tweede plaats zijn de uitgaven in 2000 en 2001 hoger als gevolg van de fasering van de geluidsisolatiemaatregelen bij Schiphol.

Op het beleidsterrein Goederenvervoer zijn de uitgaven in 1999 hoger dan in latere jaren als gevolg van de beëindiging van de Europese sloop-regeling voor de herstructurering van de binnenvaart.

XII VERKEER EN WATERSTAAT: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	1 900	1 499	1 126	1 099	1 062	1 047
Totaal (EUR)	862	680	511	499	482	475
<i>Algemeen</i>	17	31	27	18	14	104
<i>Rijkswaterstaat</i>	30	30	30	30	30	30
<i>Personenvervoer</i>	26	41	56	71	76	76
<i>Luchtvaart-aangelegenheden</i>	75	125	122	124	125	125
<i>Goederenvervoer</i>	99	46	48	50	50	50
<i>Telecommunicatie en postzaken</i>	1 653	1 197	842	806	766	661
<i>Meteorologische aangelegenheden</i>	0	28	0	0	0	0

De ontvangsten Algemeen zijn in 2000 en 2001 hoger als gevolg van de uitdeling van de impuls uit het Regeerakkoord voor Bereikbaarheid en Kennis. De sterke toename van de ontvangsten in 2004 ten opzichte van 2003 wordt verklaard door de dividendraming over de Staatsaandelen in de NV Westerscheldetunnel die in 2003 gereed zal komen.

Bij het beleidsterrein Personenvervoer worden de oplopende ontvangsten veroorzaakt door toenemende dividenden NS en VSN.

De incidenteel lagere ontvangsten in 1999 op het beleidsterrein Luchtvaart-aangelegenheden zijn veroorzaakt door een vertraging in de ontvangsten uit de aan de luchtvaartsector door te berekenen tarieven in verband met geluidsisolatie van woningen.

Op het beleidsterrein Goederenvervoer halveren de ontvangsten structureel vanaf 2000 doordat de EU-bijdrage voor de sloopregeling voor de binnenvaart afloopt.

De eenmalige ontvangsten in 2000 op het beleidsterrein Telecommunicatie en postzaken zijn het gevolg van de aflossing door KPN van een door de Staat verstrekte lening.

XIII ECONOMISCHE ZAKEN: VERPLICHTINGEN

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	5 924	3 977	3 961	3 789	3 792	3 811
Totaal (EUR)	2 688	1 805	1 797	1 719	1 721	1 729
<i>Algemeen</i>	783	762	728	764	750	734
<i>Industrieel en algemeen technologiebeleid</i>	1 359	1 024	1 094	1 044	1 056	1 020
<i>Industrie- en dienstenbeleid</i>	600	152	22	22	23	23
<i>Ruimtelijk economisch beleid</i>	831	317	313	310	309	309
<i>Ondernemerschap en marktwerking</i>	1 065	1 063	1 063	913	909	908
<i>Buitenlandse economische betrekkingen en exportbevordering</i>	0	0	0	0	0	0
<i>Energiebeleid</i>	1 286	659	740	737	744	817
<i>Aansluiting verplichtingen-kas</i>	-2 161	-746	-732	-574	-607	-624
Totaal uitgaven (kasbasis)	3 763	3 231	3 229	3 215	3 185	3 187

Bovenstaande ramingen betreffen verplichtingenbedragen. De toelichtingen richten zich op de ontwikkelingen in de verplichtingenramingen omdat deze het door het ministerie van Economische Zaken te voeren beleid het beste weerspiegelen.

In 1999 is het verplichtingenbedrag op het beleidsterrein Industrieel en algemeen technologiebeleid eenmalig hoger dan in latere jaren. Dit wordt onder meer veroorzaakt door een incidentele ophoging van het ruimtevaartbudget voor Nederlandse deelname aan ruimtevaartprogramma's en het project Gigaport (technologische Internetprojecten). Daarnaast wordt een aantal verplichtingen in latere jaren naar 1999 verschoven in verband met de oprichting van Syntens (fusie tussen IMK Voorlichting en het ICCN).

De hogere verplichtingenbedragen in 1999 en 2000 ten opzichte van latere jaren op het beleidsterrein Industrie- en dienstenbeleid worden voornamelijk verklaard door de financiële afwikkeling van NedCar. Daarnaast is er sprake van een intensivering van de steun aan de scheepsbouw in 1999 en 2000, die in de jaren 2001 tot en met 2003 tot uitgaven zal leiden.

Het beleidsterrein Ruimtelijk economisch beleid kent een hoog verplichtingenbedrag in 1999 ten opzichte van volgende jaren. Dit wordt onder meer verklaard door de Regeerakkoordintensivering voor bedrijventerreinen binnen het cluster vitaliteit steden. Deze gelden worden binnen het Grotestedenbeleid ingezet voor stadseconomie. Om meerjarige toezeggingen in het kader van dit beleid te kunnen doen, is de verplichtingenruimte 2000–2004 in de tijd naar voren gehaald.

De hogere verplichtingenbedragen op het beleidsterrein Ondernemerschap en marktwerking voor de jaren 1999 tot en met 2001 ten opzichte van de jaren daarna, hangen samen met een verhoging van het garantiëplafond voor verbetering van de financieringsvoorwaarden voor het Midden- en kleinbedrijf.

Het verplichtingenbedrag op het beleidsterrein Energiebeleid is in 1999 aanmerkelijk hoger dan in de volgende jaren. Dit wordt verklaard door verplichtingen die in 1999 zijn aangegaan ten behoeve van programma's die voortvloeien uit de Energiebesparingsnota. Daarnaast zijn er in dit jaar verplichtingen aangegaan in het kader van het CO₂-reductieplan. In 2004 worden wederom verplichtingen aangegaan voor de exploitatie van de Hoge Flux Reactor te Petten.

XIII ECONOMISCHE ZAKEN: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	3 997	3 720	3 501	3 011	3 017	2 943
Totaal (EUR)	1 814	1 688	1 589	1366	1 369	1 335
<i>Algemeen</i>	84	88	84	87	88	88
<i>Industrieel en algemeen technologiebeleid</i>	243	166	162	165	106	106
<i>Industriebeleid</i>	325	50	45	120	281	173
<i>Ruimtelijk economisch beleid</i>	5	25	52	17	28	2
<i>Ondernemerschap en marktwerking</i>	190	214	221	237	247	247
<i>Wet investeringsrekening</i>	15	10	4	1	0	0
<i>Energiebeleid</i>	3 136	3 168	2 933	2 383	2 266	2 326

Bovenstaande ramingen betreffen kasramingen.

De hogere ontvangsten op het beleidsterrein Industrieel en algemeen technologiebeleid in 1999 worden hoofdzakelijk veroorzaakt door incidentele extra ontvangsten bij de technologische ontwikkelingskredieten en ontvangsten uit het FES.

De ontwikkeling bij de ontvangstenramingen op het beleidsterrein Industriebeleid is het gevolg van de overeenkomst die de Staat met NedCar en Volvo heeft gesloten over de financiële afwikkeling van NedCar.

De ontvangsten op het beleidsterrein Ruimtelijk economisch beleid worden enerzijds beïnvloed door het aflossen in de jaren 2000 tot en met 2003 van een in het verleden aan de NOM verstrekte lening. Anderzijds levert de verkoop van de gronden bij Beek in 2001 en 2003 een meeropbrengst op.

Als gevolg van een bijgestelde raming van de afdrachten van Holland Casino, is er een toename van de ontvangsten op het beleidsterrein Ondernemerschap en marktwerking.

De hogere ontvangsten in 1999 en 2000 vloeien onder andere voort uit het eindvonnis van de arbiters in de procedure tussen NAM en Brigitta over de zogenoemde Common Area (het overloopgebied van de Eems-Dollard). Tevens nemen de aardgasbaten in de periode tot en met 2001 toe als gevolg van een hogere dollarkoers en een hogere olieprijs.

XIV LANDBOUW, NATUURBEHEER EN VISSERIJ: UITGAVEN

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	4 254	3 859	3 774	3 794	3 690	3 759
Totaal (EUR)	1 930	1 751	1 713	1 722	1 674	1 706
<i>Algemeen</i>	431	396	376	364	367	370
<i>Internationale aangelegenheden</i>	24	89	89	89	89	89
<i>Landbouw</i>	588	284	279	278	201	203
<i>Natuur, groene ruimte en recreatie</i>	1 033	1 134	1 142	1 179	1 166	1 221
<i>Visserijen</i>	33	18	18	15	15	15
<i>Milieu, gezondheid en kwaliteit</i>	310	331	403	398	398	399
<i>Wetenschap en kennisoverdracht</i>	1 834	1 606	1 466	1 470	1 453	1 461

De daling van de uitgaven op het beleidsterrein Algemeen vanaf 1999 vloeit voort uit de bij Regeerakkoord afgesproken taakstelling uit hoofde van doelmatigheid.

De toename van de uitgaven op het beleidsterrein Internationale aangelegenheden vanaf 2000 hangt samen met de opheffing van het Landbouw-Egalisatiefonds afdeling A (LEF A) en de integratie daarvan in de begroting van LNV. Op het LEF A worden de uitgaven en ontvangsten verantwoord die samenhangen met de aan- en verkoop van interventieproducten uit hoofde van het Europese landbouwbeleid.

Daarnaast dalen de uitgaven op het beleidsterrein Landbouw sterk. Ten opzichte van 1999 zijn de landbouwuitgaven in 2000 fors lager als gevolg van twee incidentele intensiveringen in 1999. In de eerste plaats zijn in 1999 middelen beschikbaar gesteld voor de extra opkoop van varkensrechten. In de tweede plaats is voor agrariërs die niet onder de Wet tegemoetkoming schade bij rampen (WTS) vallen, geld uitgetrokken in het kader van de oogstschaderegeling. De daling van de uitgaven in 2003 is het gevolg van het aflopen van tijdelijke programmagelden (1996 tot en met 2002) voor het beleid van de Integrale Notitie Mest- en Ammoniakbeleid.

In tegenstelling tot de landbouwuitgaven vertonen de uitgaven voor Natuur, groene ruimte en recreatie een stijgende lijn, met name in 2000 en 2004. De hogere uitgaven worden ingezet voor onder andere intensiveringen op het gebied van de aanleg van natte natuur, de versterking van de kwaliteit van natuur- en landschapsbeheer en de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Een deel van deze intensivering betreft compensatie voor de grondprijsstijging in het kader van de EHS.

De uitgaven voor de visserijsector blijven nagenoeg constant vanaf het jaar 2000. De daling na 1999 hangt samen met de aflopende investeringen voor de bouw van een patrouillevaartuig.

Op het beleidsterrein Milieu, gezondheid en kwaliteit stijgen de uitgaven in de jaren 2000 en 2001 samenhangend met de opbrengst van de varkensheffing, die in het Diergezondheidsfonds wordt gestort. Daarnaast is sprake van hogere uitvoeringslasten bij de Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees (RVV).

Ten slotte zijn incidentele factoren verantwoordelijk voor de dalende uitgaven van 1999 tot en met 2001 op het beleidsterrein Wetenschap en kennisoverdracht. In 1999 is de begroting van LNV verhoogd door een lening en een subsidie voor de aankoop door de Dienst Landbouwkundig Onderzoek (DLO) van onroerend goed in het kader van de verzelfstandiging. Daarnaast zijn in 2000 middelen toegevoegd conform dezelfde systematiek in verband met de verzelfstandiging van de proefstations praktijkonderzoek.

XIV LANDBOUW, NATUURBEHEER EN VISSERIJ: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	808	740	768	767	761	763
Totaal (EUR)	367	336	348	348	345	346
<i>Algemeen</i>	239	48	12	12	12	12
<i>Internationale aangelegenheden</i>	1	73	155	155	155	155
<i>Landbouw</i>	58	65	51	52	52	52
<i>Natuur, groene ruimte en recreatie</i>	192	198	194	195	195	196
<i>Visserijen</i>	7	7	6	6	6	6
<i>Milieu, gezondheid en kwaliteit</i>	279	312	313	311	312	313
<i>Wetenschap en kennisoverdracht</i>	32	38	36	35	28	28

De eenmalig hogere ontvangsten op het beleidsterrein Algemeen in 1999 hangen samen met de opbrengst van de verkoop van de afvalverwerkingsmaatschappij VAM N.V. in dat jaar.

Op het beleidsterrein Internationale aangelegenheden stijgen de ontvangsten voor landbouwheffingen vanaf 2001 als gevolg van de bij de EU-top in Berlijn afgesproken verhoging van de perceptiekostenvergoeding. Via de begroting van LNV worden de hogere ontvangsten toegevoegd aan de algemene middelen ten behoeve van de invulling van de Regeerakkoordtaakstelling beperking EU-afdrachten van 1,3 miljard. Daarnaast worden de ontvangsten ook verhoogd door de integratie van het LEF A in de begroting van LNV vanaf 2000.

De ontvangsten op het beleidsterrein Landbouw laten een lichte stijging zien in 2000 als gevolg van de tijdelijke bestemmingsheffing uit hoofde van de Integrale Notitie Mest- en Ammoniakbeleid.

De toename van de ontvangsten op het beleidsterrein Milieu, gezondheid en kwaliteit van 1999 op 2000 komt in de eerste plaats voort uit de opbrengst van de varkensheffingen ten behoeve van het Diergezondheidsfonds. Ten tweede zijn de tarieven van de RVV verhoogd.

XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID: UITGAVEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	32 303	33 271	34 293	35 023	35 458	35 683
Totaal (EUR)	14 659	15 098	15 561	15 893	16 090	16 192
<i>Ministerie</i>	417	421	403	397	392	394
<i>Arbeidsmarkt</i>	8 113	8 998	9 587	9 995	10 155	10 161
<i>Sociale verzekeringen</i>	14 533	14 820	15 133	15 483	15 823	16 086
<i>Bijstandszaken</i>	9 034	8 815	8 945	8 911	8 891	8 890
<i>Overig beleid</i>	206	218	224	238	197	152

De toename van de uitgaven op het beleidsterrein Arbeidsmarkt na 1999 is het gevolg van de intensiveringen waartoe bij Regeerakkoord is besloten. Het betreft de Wet sociale werkvoorziening (WSW), de sluitende aanpak en de Instroom-/Doorstroombanen. Daarnaast wordt een groot deel van de toename vanaf 2000 verklaard door de overboeking van middelen voor de Extra Werkgelegenheid Langdurig Werklozen-banen (EWLW) van BZK en VWS naar SZW.

De uitgaven op het beleidsterrein Sociale verzekeringen bestaan grotendeels uit de Algemene Kinderbijslagwet (AKW), de Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening Jonggehandicapten (Wajong), de Rijksbijdrage aan de Algemene Ouderdomswet (AOW) en de financiering van het AOW-spaarfonds. De meerjarige uitgavenstijging op dit beleidsterrein wordt met name veroorzaakt door de jaarlijkse storting van 250 miljoen in het AOW-spaarfonds die is opgenomen in het wetsvoorstel premiemaximering AOW en introductie spaarfonds AOW.

De daling van de uitgaven op het beleidsterrein Bijstandszaken in 2000 ten opzichte van 1999 wordt voornamelijk veroorzaakt door een dalende volumeraming als gevolg van de gunstige ontwikkeling van de werkloosheid.

Het verloop van de uitgaven op het beleidsterrein Overig beleid is het saldo-effect van enerzijds het aflopen in 2000 van de stimuleringsregeling Samenwerking Werk en Inkomen, waarvoor de subsidie in 2000 lager is dan in 1999, anderzijds wordt de toename in de uitgaven tot en met 2002 met name veroorzaakt door de in het Regeerakkoord vrijgemaakte middelen voor het arbeidsomstandighedenbeleid en de stimuleringsregeling Dagindeling. Door het aflopen van de middelen voor het arbeidsomstandighedenbeleid dalen na 2002 de uitgaven op dit beleidsterrein.

XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	1 081	777	790	801	801	801
Totaal (EUR)	491	353	358	364	364	364
<i>Ministerie</i>	7	7	7	7	7	7
<i>Arbeidsmarkt</i>	78	0	0	0	0	0
<i>Sociale verzekeringen</i>	803	767	778	789	789	789
<i>Bijstandszaken</i>	193	0	0	0	0	0
<i>Overig beleid</i>	1	3	4	5	5	5

De ontvangsten op het beleidsterrein Arbeidsmarkt betreffen restituties van te veel bevoorschotpte middelen voor met name de Wet inschakeling werkzoekenden (WIW), Jeugd Werkgarantiewet (JWG) en Banenpool uit voorgaande jaren.

De ontvangsten op het beleidsterrein Sociale verzekeringen betreffen de anticumulatie van arbeidsongeschiktheidsuitkeringen en WSW-loon.

De incidentele ontvangsten in 1999 op het beleidsterrein Bijstandszaken betreffen met name restituties van te veel bevoorschotpte middelen voor de bijstand.

XVI VOLKSGEZONDHEID, WELZIJN EN SPORT: UITGAVEN

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	11 811	11 095	11 036	11 081	10 790	10 772
Totaal (EUR)	5 359	5 035	5 008	5 028	4 896	4 888
<i>Algemeen</i>	317	280	273	267	264	264
<i>Staatstoezicht volksgezondheid</i>	62	56	54	54	55	55
<i>Welzijn</i>	3 049	3 062	3 112	3 195	2 924	2 898
<i>Volksgezondheid</i>	7 963	7 269	7 172	7 149	7 138	7 138
<i>Inspectie gezondheidsbescherming</i>	126	125	121	118	118	118
<i>Rijksinstituut voor volksgezondheid en milieu</i>	293	302	304	299	290	299

De lagere uitgaven na 1999 op het beleidsterrein Algemeen vloeien met name voort uit de bij Regeerakkoord afgesproken taakstelling uit hoofde van doelmatigheid. Daarnaast is er een eenmalige verhoging in 1999 als gevolg van de nieuwbouw.

De uitgaven voor Welzijn in 1999 worden onder andere verklaard door een eenmalige verhoging van 22,5 miljoen in het kader van het project Tegoeden Tweede Wereldoorlog. Daarnaast nemen de uitgaven enerzijds toe door de intensiveringen uit het Regeerakkoord voor jeugdzorg, kinderopvang en sport, terwijl anderzijds de uitgaven dalen door onder andere de productiviteitstaakstelling van het Regeerakkoord en de uitgaven uit hoofde van pensioenen en uitkeringen voor oorlogsgetroffenen.

Op het beleidsterrein Volksgezondheid worden de lagere uitgaven vanaf 2000 (ten opzichte van 1999) met name verklaard door de overboeking voor Extra Werkgelegenheid Langdurig Werklozen-banen (EWLW) van de Zorg naar SZW. Daarnaast zijn de uitgaven in 1999 hoger door een eenmalige storting in het Waarborgfonds Bouw.

XVI VOLKSGEZONDHEID, WELZIJN EN SPORT: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	404	317	237	226	227	227
Totaal (EUR)	183	144	108	103	103	103
<i>Algemeen</i>	5	5	5	5	5	5
<i>Staatstoezicht volksgezondheid</i>	3	2	2	2	2	2
<i>Welzijn</i>	79	60	60	61	61	61
<i>Volksgezondheid</i>	169	82	22	12	12	12
<i>Inspectie gezondheidsbescherming</i>	3	20	2	2	2	2
<i>Rijksinstituut voor volksgezondheid en milieu</i>	146	148	147	146	146	146

In het kader van de Wet inburgering nieuwkomers (WIN) zijn minder projecten tot uitvoering gekomen dan oorspronkelijk geraamd. In 1999 worden de te veel vooruitbetaalde subsidies gerestitueerd op het beleidsterrein Welzijn.

De dalende ontvangsten bij Volksgezondheid van 1999 op 2000 worden verklaard door de afrekening van de Extra Werkgelegenheid Langdurig Werklozen-banen (EWLW). Met ingang van 2000 worden deze banen overgeboekt naar de begroting van het ministerie van SZW.

De rijksbrede conversie van de vermogens van de agentschappen leidt in 2000 tot een eenmalige ontvangst op het beleidsterrein Inspectie gezondheidsbescherming.

INTERNATIONALE SAMENWERKING: UITGAVEN

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	9 680	9 357	9 505	9 857	10 224	10 603
Totaal (EUR)	4 393	4 246	4 313	4 473	4 639	4 812
<i>Algemene Zaken</i>	29	25	0	0	0	0
<i>Koninkrijksrelaties</i>	301	0	0	0	0	0
<i>Buitenlandse Zaken</i>	7 260	7 637	7 974	8 385	8 704	9 045
<i>Waaronder:</i>						
– <i>Algemeen</i>	1 195	1 226	1 213	1 228	1 273	1 274
– <i>Veiligheid, mensenrechten, conflictbeheersing en democratie</i>	618	562	568	577	602	602
– <i>Maatschappelijke ontwikkeling</i>	1 372	1 394	1 436	1 481	1 507	1 507
– <i>Macrosteun, schuldverlichting en speciale landenfondsen</i>	725	1 055	1 328	1 728	1 948	2 291
– <i>Overige IS-programma's</i>	1 121	1 199	1 184	1 173	1 163	1 163
– <i>Economie, werkgelegenheid en regionale ontwikkeling</i>	1 151	1 101	1 129	1 081	1 085	1 082
– <i>Diversen</i>	1 079	1 099	1 115	1 118	1 126	1 126
<i>Justitie</i>	13	2	2	2	2	2
<i>Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties</i>	3	1	1	1	1	1
<i>Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen</i>	107	106	106	106	106	106
<i>Financiën</i>	524	545	469	391	403	355
<i>Defensie</i>	575	397	294	290	290	290
<i>Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer</i>	14	15	13	13	13	13
<i>Verkeer en Waterstaat</i>	13	13	13	13	13	13
<i>Economische Zaken</i>	774	452	458	482	487	472
<i>Landbouw, Natuurbeheer en Visserij</i>	43	42	44	44	41	41
<i>Sociale Zaken en Werkgelegenheid</i>	2	2	2	2	2	2
<i>Volksgezondheid, Welzijn en Sport</i>	1	1	1	1	1	1
<i>Aanvullende Post IS</i>	9	122	130	129	165	265
<i>Algemeen</i>	13	0	0	0	0	0

De uitgaven op de begroting van Algemene Zaken in 1999 en 2000 betreffen de kosten van de Nederlandse deelname aan de wereldtentoonstelling in Hannover in 2000.

Omdat de Antillen en Aruba niet meer voldoen aan de criteria uit de DAC-1-lijst van de OESO vallen de uitgaven ten behoeve van deze eilanden niet meer binnen de ODA-criteria. De regering heeft besloten om de uitgaven en ontvangsten van het begrotingshoofdstuk Koninkrijksrelaties per 1 januari 2000 niet meer onder hglS te laten vallen.

De uitgavenontwikkeling op de begroting van Buitenlandse Zaken heeft de volgende oorzaken:

- De uitgaven op het beleidsterrein «Maatschappelijke ontwikkeling» nemen toe vanwege de koppeling van het medefinancieringsprogramma aan de omvang van ODA.
- De groei van het beleidsterrein «Macrosteun, schuldverlichting en speciale landenfondsen» betreft in de eerste plaats de reservering van ODA-middelen in het kader van het Stabiliteitspact voor Zuidoost-Europa. Voor de overige middelen geldt dat het beleid wordt gevolgd zoals uiteengezet in het Overzicht schuldenmaatregelen 1998.
- De uitgaven op het beleidsterrein «Economie, werkgelegenheid en regionale ontwikkeling» zijn vanaf 2002 lager omdat in 2001 de laatste

bijdrage ten behoeve van het Programma Samenwerking Opkomende Markten aan het agentschap Senter wordt overgemaakt.

De hogere uitgaven in 1999 op de Justitiebegroting zijn het gevolg van de incidentele kosten van 10 miljoen in 1999 voor de bouw van VN-cellen ten behoeve van het Joegoslavië-tribunaal.

De uitgaven op de begroting van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties in 1999 betreffen overboekingen van het ministerie van Buitenlandse Zaken in het kader van de subsidieregeling met Midden- en Oost-Europa en de uitvoering van het Indonesiëprogramma 1999.

Op de begroting van Financiën treden onder meer aanpassingen op van de geraamde uitgaven ten aanzien van de deelnemingen in het kapitaal van multilaterale instellingen als gevolg van nieuwe inzichten in de kapitaalverhogingen en wijzigingen in verzilveringsschema's van de fondsen van regionale ontwikkelingsbanken. De daling vanaf 2001 is voornamelijk het gevolg van een lagere Nederlandse bijdrage aan de twaalfde middelenaanvulling van de International Development Association (IDA). Voorts vervallen in 2002 de geraamde uitgaven aan de Wereldbank omdat een eventuele kapitaalverhoging niet voor 2003 wordt verwacht.

Als logisch uitvloeisel van het regeringsbesluit om de middelen voor de Nederlandse Antillen en Aruba niet meer onder de uitgaven van hglS te brengen, dalen ook de uitgaven bij het ministerie van Defensie door het eveneens buiten hglS plaatsen van de kustwacht Nederlandse Antillen en Aruba.

De uitgaven en ontvangsten op de begroting van Economische Zaken zijn in 1999 hoger dan in 2000 vanwege de eenmalige terugvordering van de door EZ aan de Stichting Economische Samenwerking Nederland/opkomende markten (SENO) ter beschikking gestelde achtergestelde lening, welke wordt omgezet in een begrotingsreserve ter afdekking van niet in de markt verzekerbare risico's op export en investeringen in Oost-Europa en opkomende markten.

De Aanvullende Post betreft de nog niet verdeelde middelen als gevolg van de koppeling van hglS aan de BNP-ontwikkeling. In 2004 staan bovendien uitgaven geraamd die nog moeten worden toebedeeld aan de ODA-begroting van Buitenlandse Zaken.

INTERNATIONALE SAMENWERKING: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	561	128	115	114	111	111
Totaal (EUR)	255	58	52	52	50	50
<i>Koninkrijksrelaties</i>	6	0	0	0	0	0
<i>Buitenlandse Zaken</i>	120	119	107	106	102	102
<i>Defensie</i>	43	4	3	3	3	3
<i>Economische Zaken</i>	393	6	5	5	5	5

De ontvangsten op de begroting Koninkrijksrelaties vallen per 1 januari 2000 niet meer onder hglS (zie de toelichting bij de uitgaven).

De daling van de ontvangsten bij Defensie wordt verklaard door het vanaf 2000 buiten de hglS plaatsen van de kustwacht Nederlandse Antillen en Aruba en doordat voor de vredesoperaties alleen in 1999 ontvangsten worden geraamd.

De eenmalige stijging van de ontvangsten van Economische Zaken in

1999 houdt verband met de bij de uitgaven toegelichte eenmalige terugvordering door EZ van een aan SENO verstrekte achtergestelde lening.

GEMEENTEFONDS: UITGAVEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	24 008	24 230	24 243	24 348	24 593	24 587
Totaal (EUR)	10 894	10 995	11 001	11 049	11 160	11 157
<i>Algemeen</i>	7	7	7	7	7	7
<i>Algemene uitkering</i>	23 412	23 635	23 774	24 036	24 289	24 293
<i>Integratie-uitkeringen</i>	589	588	462	306	297	287

De toename van de algemene uitkeringen uit het gemeentefonds en het provinciefonds wordt onder andere bepaald door de ontwikkeling van de zogenoemde netto gecorrigeerde uitgaven van het Rijk. Ontwikkelingen op de Rijksbegroting werken aldus door naar de fondsen. Bij Voorjaarsnota 1999 zijn de definitieve standen van de accressen gemeente- en provinciefonds voor 1999 en 2000 vastgesteld en vanuit de aanvullende post Accres gemeentefonds/provinciefonds overgeboekt naar de fondsen. Naast deze toevoeging worden uit hoofde van het Regeerakkoord middelen aan het gemeentefonds toegevoegd voor klassenverkleining, bijzondere bijstand en de Wvg. Voor kinderopvang worden vanaf 2003 middelen in het gemeentefonds gestort. Tot die tijd worden de middelen via een specifieke uitkering van het ministerie van VWS ter beschikking gesteld.

Verder wordt als gevolg van het Regeerakkoord in totaal 45 miljoen structureel aan het gemeentefonds onttrokken in verband met de efficiencyvoordelen die behaald kunnen worden door het project Samenwerking werk en inkomen (Swi).

Met ingang van 2001 wordt een aantal integratie-uitkeringen (tijdelijke uitkeringen die in een geleidelijke overgang voorzien tussen een historische, specifieke verdeling naar een verdeling via de maatstaven van het gemeentefonds) overgeheveld naar de algemene uitkering uit het gemeentefonds.

PROVINCIEFONDS: UITGAVEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	1 818	1 931	1 936	1 936	1 936	1 936
Totaal (EUR)	825	876	879	879	879	879
<i>Algemene uitkering</i>	1 660	1 785	1 790	1 790	1 790	1 790
<i>Integratie-uitkeringen</i>	158	146	146	146	146	146

Met ingang van 2000 wordt structureel een bedrag van circa 80 miljoen aan het provinciefonds toegevoegd in verband met het wetsvoorstel tot afschaffing van de omroepbijdrage ter compensatie voor de provincies die met afschaffing van de omroepbijdrage de mogelijkheid verliezen om provinciale opslagen te heffen. Daarnaast leidt de toevoeging van het accres 2000 tot hogere uitgaven.

ACCRES GEMEENTEFONDS/PROVINCIEFONDS: UITGAVEN

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	0	362	1 380	2 097	3 176	4 303
Totaal (EUR)	0	164	626	952	1 441	1 953

Bij Voorjaarsnota 1999 zijn de accressen 1999 en 2000 geheel overgeboekt naar het gemeente- en provinciefonds. Sinds de stand Voorjaarsnota zijn de accresbedragen tussentijds aangepast aan nieuwe opgaven van de netto-gecorrigeerde rijksuitgaven. Dat geschiedt meerjarig. Op basis van de laatste macro-economische gegevens is het accres van gemeente- en provinciefonds voor 2000 sinds de stand Voorjaarsnota met 362 miljoen toegenomen. Dit accres wordt niet uitgekeerd maar gereserveerd op de aanvullende post. Pas bij Voorjaarsnota 2000 zullen opnieuw definitieve standen worden vastgesteld en overgeboekt naar gemeente- en provinciefonds.

INFRASTRUCTUURFONDS: UITGAVEN

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	10 724	11 220	11 014	10 553	10 695	9 785
Totaal (EUR)	4 866	5 092	4 998	4 789	4 853	4 440
<i>Droge infrastructuur</i>	6 444	6 526	6 267	6 321	6 302	5 563
<i>Natte infrastructuur</i>	1 679	1 762	1 600	1 651	1 638	1 606
<i>Grote projecten</i>	2 443	2 782	3 062	2 492	2 693	2 595
<i>Overige uitgaven</i>	157	150	85	89	61	20

De daling bij het beleidsterrein Droge infrastructuur van 2003 op 2004 hangt mede samen met de geplande, dalende bijdragen uit het FES voor de aanleg van droge infrastructuurprojecten.

Het verloop bij het beleidsterrein Grote projecten wordt enerzijds veroorzaakt door de afloop van het investeringsniveau voor de Westerscheldetunnel in 2003 en 2004 en anderzijds door de programmering van de aanleg van de Betuweroute en de HSL-Zuid; voor de Betuweroute is de actualisering van de aanlegplanning oorzaak van de stijging in 2000 en 2001.

Bij het beleidsterrein Overige uitgaven hangt de daling samen met de aflopende programma's voor bodemsanering en voor multi- en intermodaal vervoer.

INFRASTRUCTUURFONDS: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	10 598	11 263	11 137	10 621	10 695	9 785
Totaal (EUR)	4 809	5 111	5 054	4 820	4 853	4 440
<i>Droge infrastructuur</i>	103	87	69	68	78	44
<i>Natte infrastructuur</i>	250	227	193	145	145	145
<i>Grote projecten</i>	158	100	70	71	48	28
<i>Overige ontvangsten</i>	0	0	108	167	33	0
<i>Bijdrage departementen</i>	10 087	10 848	10 697	10 169	10 391	9 568

De daling op het beleidsterrein Droge infrastructuur wordt veroorzaakt door afnemende bijdragen van derden (waaronder de EU) in de kosten van aan te leggen en te verbeteren wegen en van onderhoud. De ontvangsten voor Natte infrastructuur stijgen in de periode 1999–2001 door de EU-bijdragen aan de INTERREG Rijn-Maas Activiteiten (hoogwaterbescherming).

De daling bij het beleidsterrein Grote projecten hangt onder meer samen met afnemende EU-bijdragen in de kosten van de HSL-Zuid en de Betuweroute.

De Overige ontvangsten in 2001 tot en met 2003 wordt veroorzaakt door de verwachte bijdrage uit de EU-structuurfondsen voor investeringen in stads- en streekvervoer.

De fluctuaties op het beleidsterrein Bijdrage departementen zijn voornamelijk het gevolg van het ritme waarin de FES-bijdragen voor infrastructuurprojecten beschikbaar komen. Dit is afhankelijk van enerzijds de financieringsbehoefte bij de projectrealisaties en anderzijds de mogelijkheden binnen het FES. Met name ten behoeve van de aanleg van de Betuweroute wordt uit het FES in 2000 en 2001 een hogere bijdrage ontvangen, uit het totaal voor dit project beschikbare bedrag. Op de lange termijn is sprake van een stijging van de bijdragen aan het Infrastructuurfonds door de jaarlijks stijgende structurele bijdrage van de begroting van Verkeer en Waterstaat.

FONDS ECONOMISCHE STRUCTUURVERSTERKING: UITGAVEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	3 351	3 807	3 279	2 581	2 937	1 924
Totaal (EUR)	1 520	1 727	1 488	1 171	1 333	873
<i>Fonds Economische Structuurversterking</i>	3 351	3 807	3 279	2 581	2 937	1 924

Het Fonds Economische Structuurversterking (FES) is een verdeelfonds. Het kasritme van de FES-uitgaven wordt bepaald door de financieringsbehoefte van goedgekeurde FES-projecten, uiteraard passend binnen de budgettaire randvoorwaarden van de FES-wet. Het overgrote deel van de uitgaven is bestemd voor het Infrastructuurfonds.

De hogere uitgaven in 2000 en 2001 worden veroorzaakt door een hogere bijdrage in die jaren ten behoeve van de aanleg van de Betuweroute. De lagere uitgaven in 2001 ten opzichte van 2000 zijn het gevolg van het aflopen van de FES-bijdragen aan het programma Samen werken aan bereikbaarheid (SWAB). De toenemende en afnemende uitgaven in de jaren 2002 t/m 2004 worden veroorzaakt door een per jaar verschillende financieringsbehoefte van met name de Betuweroute en de HSL-Zuid, alsmede door de Regeerakkoordimpuls voor bereikbaarheid zoals vastgesteld bij het MIT 1999–2003.

FONDS ECONOMISCHE STRUCTUURVERSTERKING: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	1 818	2 018	2 051	1 753	1 670	1 711
Totaal (EUR)	825	916	931	796	758	776
<i>Fonds Economische Structuurversterking</i>	1 818	2 018	2 051	1 753	1 670	1 711

De voeding van het FES bestaat enerzijds uit een vast percentage (41,5%) van de totale NBM-aardgasbaten, anderzijds uit vrijvallende rente uit hoofde van de omvang van de staatsschuld door onder andere verkoop van staatsdeelnemingen (gecorrigeerd voor dividendderving). Het verloop in de meerjarencijfers wordt enerzijds veroorzaakt door een oplopende reeks van 1999 tot en met 2002 van de rentecomponent, anderzijds door het verloop van de ramingen voor de totale NBM-aardgasbaten en een positieve wijziging van de macrovariabelen (met name de olieprijs) in 1999 en 2000.

AOW-SPAARFONDS: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	5 036	5 394	5 927	6 543	7 197	7 879
Totaal (EUR)	2 285	2 448	2 690	2 969	3 266	3 575

Ten behoeve van de toekomstige financiering van de AOW-lasten worden via de begroting van SZW bijdragen geleverd in de vorm van jaarlijkse stortingen in het fonds. In het wetsvoorstel premiemaximering AOW en introductie spaarfonds AOW is opgenomen dat de jaarlijkse storting in het AOW-spaarfonds vanaf 1999 jaarlijks met 250 miljoen wordt verhoogd. Tevens is vastgelegd dat het structurele deel van de belastingmeevaller over 1998 wordt aangewend voor een duurzame verhoging van de voeding van het AOW-spaarfonds. Het fonds ontvangt ten slotte rentebaten over het totaal opgebouwde vermogen. Deze rentebaten worden aan het fondsvermogen toegevoegd.

DIERGEZONDHEIDSFONDS: UITGAVEN

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	0	0	0	0	0	0
Totaal (EUR)	0	0	0	0	0	0

De thans geraamde uitgaven van het Diergezondheidsfonds (DGF) zijn in de onderhavige begroting als pro-memorie post opgenomen. Op het moment dat een ziekte zich voordoet, zal de begroting van dit fonds volgens het reguliere begrotingsproces door middel van een suppletoire wet worden aangepast.

DIERGEZONDHEIDSFONDS: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	0	39	111	103	101	99
Totaal (EUR)	0	18	51	47	46	45

Het verloop van de ontvangsten van het DGF zijn gebaseerd op de opbrengsten van de varkensheffing.

ARBEIDSVOORWAARDEN: UITGAVEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	59	2 366	4 032	5 349	7 586	9 230
Totaal (EUR)	27	1 074	1 830	2 427	3 443	4 188

Op de aanvullende post Arbeidsvoorwaarden worden middelen gereserveerd die nodig zijn om de loongevoelige uitgaven op de Rijksbegroting op het kostenpeil van het desbetreffende jaar te brengen. De oploop in de cijfers ontstaat doordat jaarlijks een structurele reservering wordt opgenomen teneinde de begrotingsuitgaven (zoals deze op de afzonderlijke begrotingen staan) van constante naar lopende prijzen te brengen (voor het totaal van de Rijksbegroting). De reservering betreft een bijdrage van de regering voor de arbeidsvoorwaardenontwikkeling in de collectieve sector, bestaande uit onder andere de elementen primair loon, incidenteel loon en werkgeverspremies.

KOPPELING UITKERINGEN/NOMINALE BIJSTELLING AKW: UITGAVEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	0	381	814	1 206	1 672	2 249
Totaal (EUR)	0	173	369	547	759	1 021

Op de aanvullende post Koppeling uitkeringen/nominale bijstelling AKW worden de kosten van de indexering van de begrotingsgefinancierde socialezekerheidsregelingen geraamd. De uitgavenraming neemt jaarlijks toe als gevolg van de structurele jaartranche die benodigd is om de uitkeringen op het juiste prijspeil te brengen.

PRIJSBIJSTELLING/INDEXERING WSF: UITGAVEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	0	896	1 781	2 618	3 233	3 873
Totaal (EUR)	0	407	808	1 188	1 467	1 758
<i>Prijsbijstelling</i>	0	814	1 625	2 364	2 895	3 460
<i>Indexering studiefinanciering</i>	0	82	156	254	338	413

De uitgaven voor de prijsbijstelling bevat de meest actuele raming van de prijsstijgingen die zich voordoen op de Rijksbegroting. Als gevolg van de tranchegewijze opbouw (zo hebben de in het jaar 2001 voorziene uitgaven aan prijsbijstelling betrekking op zowel het jaar 2000 als 2001) ontstaat een in de tijd oplopend uitgavenniveau. De prijsbijstelling voor het jaar 2000 wordt naar verwachting in het voorjaar 2000 toegeedeeld aan de departementale begrotingen.

De indexering studiefinanciering betreft de uitgavenraming voor de prijsstijgingen van de normbedragen in de studiefinanciering voor de kosten van levensonderhoud en ziektekosten.

BELASTINGAFDRACHTEN AAN DE EUROPESE UNIE: UITGAVEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	7 272	7 479	7 548	6 259	6 479	5 518
Totaal (EUR)	3 300	3 394	3 425	2 840	2 940	2 504
<i>Invoerrechten</i>	3 355	3 260	3 370	3 475	3 595	3 700
<i>BTW-afdrachten</i>	3 917	4 219	4 178	2 784	2 884	1 818

De opbrengst van de invoerrechten dalen in 2000 nog als gevolg van de WTO/GATT-afspraken, in de jaren daarna wordt een jaarlijkse stijging voorzien van ongeveer 5% in 2002, aflopend naar 3,5% in 2004.

De BTW-afdrachten stijgen als gevolg van de verwachte bestedingsgroei conform de cijfers van het Centraal Planbureau (CPB). Vanaf 2002 worden de effecten zichtbaar van de in Berlijn overeengekomen verschuiving van BTW- naar BNP-afdrachten, alsmede van de korting die Nederland dan krijgt op de VK-compensatie. Zie bijlage 9 bij deze Miljoenennota voor een integraal overzicht.

ALGEMEEN (VOORHEEN NADER TE BEPALEN): UITGAVEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	435	1 324	1 476	1 345	1 916	1 873
Totaal (EUR)	197	601	670	610	869	850

Het niveau van deze aanvullende post wordt in 1999 bepaald door de (negatieve) correctieboekingen uit hoofde van de ramingstechnische veronderstelling rond de eindejaarsmarge 1999. De oploop die in daarop volgende jaren optreedt, is met name het gevolg van het reserveren van gelden voor het CO₂-reductieplan/klimaatbeleid, de behoedzaamheidsreserve GF/PF en BTW openbaar vervoer.

ALGEMEEN (VOORHEEN NADER TE BEPALEN): NIET-BELASTINGONTVANGSTEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	34	1 797	1 948	1 903	- 97	- 111
Totaal (EUR)	16	815	884	864	- 44	- 50

In het Regeerakkoord is op deze aanvullende post een stelpost opgenomen van in totaal 8 miljard voor de jaren 1999 tot en met 2002 voor de verkoopopbrengsten van staatsdeelnemingen. De renteopbrengst die met deze verkopen samenhangt wordt aangewend ten behoeve van de (taakstellende) structurele voeding van het FES van 300 miljoen in 2002. De stelpost is voor 1999 volledig gerealiseerd en in 2000 reeds voor ruim 200 miljoen. Het negatieve bedrag vanaf 2003 wordt verklaard door het feit dat de dividendderving die optreedt als gevolg van de verkoop van deelnemingen op deze post geboekt staat.

CONSOLIDATIE						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Consolidatie rijksbegroting	- 10 986	- 11 546	- 11 300	- 11 045	- 11 158	- 11 158
Consolidatie rijksbegroting (EUR)	- 4 985	- 5 240	- 5 128	- 5 012	- 5 063	- 5 063

De post Consolidatie wordt gebruikt voor het corrigeren van de Rijksbegroting voor dubbeltellingen als gevolg van het «bruto-boeken» van bijdragen. Het bruto-boeken houdt in dat zowel het departement dat de betaling verricht als het departement dat bijdraagt, de uitgaven in de begroting opneemt. Het ontvangende departement raamt de te ontvangen bijdragen ook aan de ontvangstenkant van de begroting. Hierdoor wordt het rekenkundige niveau van de totale rijksuitgaven en de rijksontvangsten hoger dan het feitelijke niveau. Door de post Consolidatie wordt hiervoor gecorrigeerd.

De hoogte van de post wordt voornamelijk bepaald door de bijdrage van het ministerie van Verkeer en Waterstaat aan het Infrastructuurfonds.

SOCIALE ZEKERHEID EN ARBEIDSMARKT: UITGAVEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	103 102	107 018	109 826	112 704	114 764	117 841
Totaal (EUR)	46 786	48 563	49 837	51 143	52 078	53 474
Begrotingsgefinancierd						
<i>Arbeidsmarkt</i>	8 113	8 998	9 587	9 995	10 155	10 161
<i>Sociale verzekeringen</i>	9 910	9 941	9 976	10 049	10 111	10 125
<i>Bijstandszaken</i>	9 034	8 815	8 945	8 911	8 891	8 890
<i>Overig</i>	146	146	158	189	160	117
<i>Aanvullende posten</i>	0	629	1 214	1 813	2 510	3 266
Premiegefinancierd						
<i>Werknemersverzekeringen</i>	30 572	31 527	32 228	32 956	33 344	33 957
<i>Volksverzekeringen</i>	44 252	45 880	46 634	47 703	48 499	50 218
<i>Overige verzekeringen</i>	1 076	1 082	1 083	1 088	1 094	1 107

De toename van de uitgaven op het beleidsterrein Arbeidsmarkt na 1999 is het gevolg van de intensiveringen in de WSW, in de sluitende aanpak en in de Instroom-/Doorstroombanen waartoe in het Regeerakkoord is besloten.

De daling van de uitgaven op het beleidsterrein Bijstandszaken in 2000 ten

opzichte van 1999 wordt voornamelijk veroorzaakt door een dalende volumeraming als gevolg van de gunstige ontwikkeling van de werkloosheid.

De toename van de uitgaven tot en met 2002 op het beleidsterrein Overig wordt met name veroorzaakt door de in het Regeerakkoord vrijgemaakte middelen voor het arbeidsomstandighedenbeleid. Door het aflopen van de middelen voor dit arbeidsomstandighedenbeleid dalen na 2002 de uitgaven op dit beleidsterrein.

Op de Aanvullende posten zijn reserveringen opgenomen voor de kosten van indexeringen van begrotingsgefinancierde socialezekerheidsregelingen en nog niet aan de begroting toegedeelde budgetten. De oploop in de uitgaven op de Aanvullende posten wordt voornamelijk veroorzaakt doordat jaarlijks een structurele tranche nodig is om de uitgaven op het juiste prijspeil te brengen.

Bij de beoordeling van het uitgavenverloop van de premiegefinancierde uitgaven dient rekening te worden gehouden met het feit dat de premiegefinancierde uitgaven – in tegenstelling tot de begrotingsgefinancierde uitgaven – in lopende prijzen worden geraamd. Een gedeelte van de uitgavenstijging bij de verzekeringen wordt derhalve veroorzaakt door de kosten van de koppeling van uitkeringen.

De uitgaven voor de volksverzekeringen laten vanaf 1999 een oplopende ontwikkeling zien. Dit is, afgezien van de koppeling, ook het gevolg van een toenemend aantal AOW'ers.

SOCIALE ZEKERHEID EN ARBEIDSMARKT: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	772	462	468	475	475	475
Totaal (EUR)	350	210	213	216	216	216
<i>Ontvangsten begroting SZW</i>	772	462	468	475	475	475

De daling van de ontvangsten van 1999 op 2000 is het gevolg van incidenteel hogere terugontvangsten voor de bijstand en arbeidsmarktbeleid.

ZORG: UITGAVEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	71 653	74 817	77 995	81 418	84 352	87 401
Totaal (EUR)	32 515	33 950	35 393	36 946	38 277	39 661
<i>Preventieve zorg</i>	985	993	984	984	983	983
<i>Curatief-somatische zorg</i>	27 916	28 206	28 258	28 348	28 571	28 678
<i>Farmaceutische hulp en hulpmiddelen</i>	8 216	8 240	8 217	8 256	8 196	8 196
<i>Geestelijke gezondheidszorg</i>	5 877	6 016	6 116	6 196	6 291	6 314
<i>Gehandicapten</i>	6 598	6 738	6 861	6 967	7 071	7 133
<i>Ouderenzorg en thuiszorg</i>	16 456	16 833	17 087	17 221	17 309	17 314
<i>Beheer en diversen</i>	3 334	2 863	2 832	2 819	2 801	2 810
<i>Aanvullende post</i>	384	3 030	5 725	8 712	11 214	14 059
<i>Verschil Zorgnota (ZN)-BKZ</i>	1 889	1 899	1 914	1 916	1 916	1 916

ZORG: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal	6 866	6 855	6 959	7 098	7 187	7 275
Totaal (EUR)	3 116	3 111	3 158	3 221	3 262	3 301
<i>Preventieve zorg</i>	3	2	2	2	2	2
<i>Curatief-somatische zorg</i>	1 004	1 010	1 017	1 023	1 026	1 026
<i>Farmaceutische hulp en hulpmiddelen</i>	207	208	209	209	210	210
<i>Geestelijke gezondheidszorg</i>	293	289	288	287	288	288
<i>Gehandicapten</i>	557	557	569	578	578	578
<i>Ouderenzorg en thuiszorg</i>	2 568	2 582	2 630	2 669	2 669	2 669
<i>Beheer en diversen</i>	331	241	180	168	168	168
<i>Aanvullende post</i>	15	68	151	248	333	420
<i>Verschil Zorgnota (ZN)-BKZ</i>	1 889	1 899	1 914	1 916	1 916	1 916

Door de uitgaven en ontvangsten te salderen ontstaan de netto-uitgaven die relevant zijn voor de toetsing aan het Budgettair Kader Zorg. Deze totalen worden ook toegelicht in hoofdstuk 4 en bijlage 2 van deze Miljoenennota.

De Zorgnota-uitgaven moeten worden onderscheiden van de voor het BKZ relevante uitgaven. In het BKZ is gecorrigeerd voor uitgaven waarvoor de minister van VWS niet de primaire budgettaire verantwoordelijkheid draagt. De totale uitgaven die in deze Horizontale toelichting gebruikt zijn sluiten aan bij de totale uitgaven in de Zorgnota door een correctiepost. Om de netto-uitgaven in overeenstemming te brengen met het BKZ zijn deze uitgaven aan de ontvangstenzijde weer tegengeboekt.

In het Regeerakkoord is afgesproken dat de volumegroei van de zorg-uitgaven in deze kabinetsperiode 5,66 miljard mag bedragen; dit impliceert een jaarlijkse groei van 2,3%. Van de totale budgettaire ruimte wordt een deel, overeenkomend met 1% volumegroei, gereserveerd voor demografische ontwikkeling: groei en vergrijzing van de bevolking. Naast de volumegroei is op de Aanvullende post ook een raming opgenomen voor de loon- en prijsontwikkeling in de zorgsector. Deze component draagt aanzienlijk bij aan de oploop van de bedragen.

Inmiddels is met de partijen in het veld door middel van de zogenoemde meerjarenafspraken overeenstemming bereikt over de aanwending van de intensiveringsmiddelen. De meerjarenafspraken betreffen een nieuw instrument in het zorgterrein; de partijen in het veld weten, dankzij deze afspraken, waar zij meerjarig aan toe zijn.

Voor nieuw beleid gelden de volgende prioriteiten. In de eerste plaats zullen de bij het Regeerakkoord aan de zorgsector beschikbaar gestelde middelen worden ingezet voor het verminderen van de werkdruk, met name in de caresector (verpleeghuizen, verzorgingshuizen en thuiszorg). In de tweede plaats zullen in de cure- én de caresector de wachttijden worden teruggebracht. Hiertoe zijn plannen van aanpak ontwikkeld. Conform de intentie van de meerjarenafspraken wordt de toekenning van intensiveringsmiddelen gekoppeld aan prestatie-afspraken over wachtlijsten, werkdruk, arbeidsmarktbeleid, doelmatigheid (benchmarking), samenwerking en informatievoorziening. Duidelijk is voor alle partijen dat inzet van extra middelen gekoppeld is aan het realiseren van de in de meerjarenafspraken vastgelegde prestaties. Hiervoor is een goede informatievoorziening nodig om te kunnen volgen of de vastgelegde prestaties worden verwezenlijkt; ook hierover zijn in de akkoorden met partijen afspraken gemaakt.

De hogere ontvangsten Beheer en diversen in 1999 worden verklaard door incidentele ontvangsten als gevolg van de te hoge bevoorschotting verzorgingshuizen. Tevens is de afrekening verwerkt van de regeling Extra Werkgelegenheid Langdurig Werklozen (EWLW). Op de Aanvullende post is rekening gehouden met diverse wijzigingen op het terrein van de eigen bijdragen (extra opbrengsten tot 2002).

Voor de extrapolatie van de jaren na 2002 is gebruikgemaakt van een groeivoet van 1,1%. Deze 1,1% komt overeen met de verwachte demografisch bepaalde groei van de zorguitgaven. De volgende regering zal dienen te beslissen over de intensiveringsruimte na 2002. Voor de nominale bouw is gebruik gemaakt van een verwachte specifieke ontwikkeling. Ter voorbereiding op de volgende kabinetsperiode zullen de ramingen voor de nominale bouw opnieuw beoordeeld worden.

6 Verticale toelichting 1998–2004

De Verticale toelichting bevat een cijfermatig overzicht voor alle begrotingen van mutaties die zich hebben voorgedaan ná de Miljoenennota 1999. Het betreft mutaties in de sectoren Rijksbegroting in enge zin, Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt en Zorg (zowel begrotings- als premiegefinancierd). Alleen als mutaties op een begroting niet de Rijksbegroting in enge zin betreffen, wordt dit expliciet in het cijfermatige overzicht aangegeven.

Per begroting wordt een cijfermatig overzicht gepresenteerd, gevolgd door een tekstuele toelichting op de grootste en beleidsmatig meest interessante mutaties voor 1999 en latere jaren. De mutaties voor 1998 worden wel gepresenteerd in het cijfermatige overzicht, maar zijn overigens reeds toegelicht in de uitvoeringsnota's over 1998. Op dit punt wijkt de Verticale toelichting af van eerdere versies van deze bijlage. De Verticale toelichting krijgt op deze manier een meer beleidsmatig karakter, waarbij de nadruk wordt gelegd op de belangrijkste mutaties per begroting. Voor een meer gedetailleerde toelichting op deze en andere mutaties wordt verwezen naar de begrotingen 2000 van de ministeries. Tevens is ervoor gekozen om, eveneens in tegenstelling tot eerdere jaren, in de tabellen een driedeling aan te brengen in de categorieën mutaties:

1. Mee- en tegenvallers;
2. Beleidsmatige mutaties;
3. Technische mutaties.

Alle overboekingen, desalderingen, statistische correcties en mutaties die niet tot een ijklijn behoren zijn in deze laatste categorie «technische mutaties» geclusterd. Van de categorieën mee- en tegenvallers en beleidsmatige mutaties worden de mutaties groter dan 25 miljoen separaat in de tabel gepresenteerd, van de categorie technische mutaties alleen de mutaties die groter zijn dan 50 miljoen. Voor de kleinste begrotingen, waar alle mutaties onder de omschrijving «diversen» vallen, wordt volstaan met één totaalmutatie voor de drie categorieën tezamen.

De totalen per begroting worden in eerste instantie gepresenteerd exclusief de bedragen die onder de homogene groep Internationale Samenwerking (hgIS) vallen. Door middel van een aansluitregel wordt het deel van begroting dat onder de hgIS valt zichtbaar gemaakt. De laatste regel geeft per begroting de totaalstand inclusief hgIS aan. De mutaties die optreden binnen het hgIS-gedeelte van de begroting worden gepresenteerd en toegelicht in de Verticale toelichting van alle hgIS-uitgaven.

Louter technische mutaties, zoals de uitdeling van de loon- en prijsbijstelling en de toevoeging uit hoofde van de eindejaarsmarge worden wel in deze Verticale toelichting gepresenteerd, maar niet toegelicht. De post «diversen» is het saldo van mutaties die kleiner zijn dan 25 miljoen; deze post wordt niet toegelicht. In het kader van de eurogewinning

worden de totaalstanden Miljoenennota 2000 per begroting (exclusief en inclusief hgIS) zowel in gulden als euro weergegeven; alle mutaties zijn vermeld in gulden.

Op verschillende begrotingen is in 2000 sprake van een incidentele niet-relevante ontvangst in verband met de conversie van het vermogen van de agentschappen, voor een totaalbedrag van bijna 0,9 miljard gulden. Dit vloeit voort uit een wijziging in het beleid ten aanzien van agentschappen. Het agentschap doet hierbij een beroep op de leenfaciliteit van het ministerie van Financiën. Met het bedrag dat wordt geleend, wordt alsnog afgerekend met het moederdepartement over de overgedragen vermogensbestanddelen. Hierdoor genereert het moederdepartement in 2000 een eenmalige ontvangst. Door deze operatie wordt de kostprijsberekening van de agentschappen zuiverder, omdat de kosten van het vermogensbeslag daar voortaan in opgenomen zullen zijn. Op de toelichting per begroting wordt aangegeven welke agentschappen het betreft.

I HUIS DER KONINGIN: UITGAVEN							
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	13,6	14,0	14,0	14,0	14,0	14,0	
Extrapolatie							14,3
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	- 0,2	0,0	0,3	0,3	0,3	0,3	
STAND MILJOENENNOTA 2000	13,4	14,0	14,3	14,3	14,3	14,3	14,3
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	6,1	6,4	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5

II HOGE COLLEGES VAN STAAT EN KABINET DER KONINGIN: UITGAVEN							
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	306,3	304,2	292,3	288,8	287,4	290,9	
Extrapolatie							308,5
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	- 5,2	30,4	26,8	25,6	24,0	24,1	
STAND MILJOENENNOTA 2000	301,1	334,6	319,1	314,4	311,4	315,0	308,5
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	136,6	151,8	144,8	142,7	141,3	142,9	140,0

II HOGE COLLEGES VAN STAAT EN KABINET DER KONINGIN: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN							
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	7,5	7,3	7,3	7,3	7,3	7,3	
Extrapolatie							7,2
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	2,2	0,4	- 0,1	- 0,1	- 0,1	- 0,1	
STAND MILJOENENNOTA 2000	9,7	7,7	7,2	7,2	7,2	7,2	7,2
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	4,4	3,5	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3

III ALGEMENE ZAKEN: UITGAVEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999 (excl. IS)	61,1	57,2	57,3	52,7	51,9	51,9	
Extrapolatie							55,5
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	5,5	8,2	4,4	3,7	3,6	3,6	
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS)	66,6	65,4	61,7	56,4	55,5	55,5	55,5
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS) (EUR)	30,2	29,7	28,0	25,6	25,2	25,2	25,2
Totaal internationale samenwerking	5,4	29,1	25,0	0,0	0,0	0,0	0,0
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS)	72,0	94,5	86,7	56,4	55,5	55,5	55,5
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS) (EUR)	32,7	42,9	39,3	25,6	25,2	25,2	25,2

III ALGEMENE ZAKEN: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	7,8	5,6	5,6	5,6	5,6	5,6	
Extrapolatie							6,4
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	8,1	3,9	0,8	0,8	0,8	0,8	
STAND MILJOENENNOTA 2000	15,9	9,5	6,4	6,4	6,4	6,4	6,4
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	7,2	4,3	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9

IV KONINKRIJKSRELATIES: UITGAVEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999 (excl. IS)	20,2	19,3	19,2	19,2	19,0	19,0	
1. Mee- en tegenvallers diversen	-0,1						
	-0,1						
2. Beleidsmatige mutaties diversen		0,2	-0,3	-0,3			
		0,2	-0,3	-0,3			
3. Technische mutaties Antillen en Aruba uit hgIS diversen		-19,4	290,7 -27,4	265,3 -19,1	266,9 -18,8	266,9 -18,8	
		-19,4	263,3	246,2	248,1	248,1	
Extrapolatie							266,9
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	-0,1	-19,2	263,1	245,9	247,9	247,9	
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS)	20,1	0,1	282,3	265,1	266,9	266,9	266,9
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS) (EUR)	9,1	0,0	128,1	120,3	121,1	121,1	121,1
Totaal internationale samenwerking	350,9	301,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS)	371,0	301,4	282,3	265,1	266,9	266,9	266,9
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS) (EUR)	168,4	136,8	128,1	120,3	121,1	121,1	121,1

IV KONINKRIJKSRELATIES: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999 (excl. IS)	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	
Extrapolatie							25,8
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	0,5	- 0,2	24,8	26,9	27,8	24,3	
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS)	0,7	0,0	25,0	27,1	28,0	24,5	25,8
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS) (EUR)	0,3	0,0	11,3	12,3	12,7	11,1	11,7
Totaal internationale samenwerking	30,9	5,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS)	31,6	5,5	25,0	27,1	28,0	24,5	25,8
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS) (EUR)	14,3	2,5	11,3	12,3	12,7	11,1	11,7

Op de begroting van Koninkrijksrelaties is sprake van een belangrijke ontwikkeling, gelegen in het feit dat de uitgaven en ontvangsten van de Nederlandse Antillen en Aruba per 1 januari 2000 geen onderdeel meer uitmaken van de homogene groep Internationale Samenwerking (hgIS).

V BUITENLANDSE ZAKEN: UITGAVEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999 (excl. IS)	3 831,8	4 282,0	4 476,0	4 600,0	4 645,0	4 721,0	
1. Mee- en tegenvallers							
BNP-afdrachten aan EU	40,7	- 421,0	307,0	286,0	427,0	500,0	
diversen	- 1,8						
	38,9	- 421,0	307,0	286,0	427,0	500,0	
2. Beleidsmatige mutaties							
Berlijn: BNP-afdrachten aan EU			265,0	623,0	1 924,0	1 907,0	
tijdelijke financiering NIO	133,9						
diversen	- 0,1						
	133,8		265,0	623,0	1 924,0	1 907,0	
3. Technische mutaties							
diversen	0,3						
	0,3						
Extrapolatie							8 606,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	173,1	- 421,0	572,0	909,0	2 351,0	2 407,0	
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS)	4 004,9	3 861,0	5 048,0	5 509,0	6 996,0	7 128,0	8 606,0
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS) (EUR)	1 817,3	1 752,0	2 290,7	2 499,9	3 174,6	3 234,5	3 905,2
Totaal internationale samenwerking	5 998,2	7 260,4	7 636,5	7 974,3	8 385,4	8 703,5	9 045,0
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS)	10 003,1	11 121,4	12 684,5	13 483,3	15 381,4	15 831,5	17 651,0
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS) (EUR)	4 539,2	5 046,4	5 756,0	6 118,5	6 979,8	7 184,0	8 009,7

V BUITENLANDSE ZAKEN: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999 (excl. IS)	96,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
1. Mee- en tegenvallers diversen	2,6						
	2,6						
2. Beleidsmatige mutaties tijdelijke financiering NIO diversen	0,4	133,9					
	0,4	133,9					
3. Technische mutaties diversen	0,5						
	0,5						
Extrapolatie							0,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	3,5	133,9	0,0	0,0	0,0	0,0	
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS)	99,9	133,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS) (EUR)	45,3	60,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal internationale samenwerking	123,2	119,7	118,5	106,6	106,0	102,2	102,2
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS)	223,1	253,6	118,5	106,6	106,0	102,2	102,2
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS) (EUR)	101,2	115,1	53,8	48,4	48,1	46,4	46,4

De uitgavenmeevaller in 1999 van de BNP-afdrachten aan de Europese Unie (EU), het Vierde Eigenmiddel, wordt verklaard door de neerwaartse bijstelling van de EU-uitgaven in 1999.

In de jaren 2000 en verder vallen de BNP-afdrachten juist hoger uit, met name door de verschuiving van BTW-afdrachten naar BNP-afdrachten, waar tijdens de top van Berlijn over de Agenda 2000 toe is besloten.

De hier weergegeven mutaties geven een partieel beeld van de EU-afdrachten en dienen in samenhang te worden gezien met de wijzigingen op de aanvullende post belastingafdrachten aan de EU en de vergoeding voor de inning van deze belastingafdrachten die wordt verantwoord op de begrotingen van Financiën en LNV. Daarom is in bijlage 9 van deze Miljoenennota, «Nederland en de financiën van de Europese Unie», een integraal overzicht opgenomen van alle financiële relaties met de EU, alsmede een integrale toelichting op de mutaties ten opzichte van de stand Miljoenennota 1999. Hoofdlijn daarvan is dat op het totaal van de afdrachten aan de EU, bij de onderhandelingen in Berlijn, een besparing is gerealiseerd van 1,55 miljard in 2002, in dat jaar 0,25 miljard hoger dan de 1,3 miljard waar bij de opstelling van het Regeerakkoord van werd uitgegaan.

De ontvangsten op de begroting van Buitenlandse Zaken zijn in 1999 incidenteel hoger. Oorzaak hiervan is het aanzuiveren van het negatieve saldo uit 1998 op de rekening-courantfaciliteit bij het ministerie van Financiën door de Nederlandse Investeringsbank voor Ontwikkelingslanden (NIO).

VI JUSTITIE: UITGAVEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999 (excl. IS)	7 343,3	7 634,5	7 431,8	7 273,8	7 282,1	7 283,6	
1. Mee- en tegenvallers							
asielzoekers	44,0	1 114,0	1 931,0	2 391,0	2 551,0	2 636,0	
diversen	- 51,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	
	- 7,6	1 114,6	1 931,6	2 391,6	2 551,6	2 636,6	
2. Beleidsmatige mutaties							
asielbeleid		- 194,0	- 590,0	- 836,0	- 1 063,0	- 1 388,0	
intensivering verkeerstoezicht		54,6	101,9	92,6	92,1	90,1	
Korps Landelijke Politie Diensten millennium	30,0	25,6	20,0	30,0	30,0	30,0	
tariefsverhoging sociale advocatuur			29,5	52,0	60,0	62,0	
versterking rechterlijke organisatie		30,0					
voorfinanciering huisvesting		- 26,0	1,0	- 4,0	4,0	4,0	
diversen	0,1	30,8	132,4	136,9	107,6	104,4	
	30,1	- 79,0	- 305,2	- 528,5	- 769,3	- 1 097,5	
3. Technische mutaties							
loonbijstelling tranche 1999		161,3	194,9	183,0	182,8	183,1	
prijsbijstelling tranche 1999		57,5	53,0	51,2	51,0	50,9	
diversen	- 16,8	49,1	56,3	71,8	72,5	72,1	
	- 16,8	267,9	304,2	306,0	306,3	306,1	
Extrapolatie							9 132,1
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	5,8	1 303,6	1 930,5	2 169,1	2 088,3	1 845,0	
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS)	7 349,1	8 938,1	9 362,3	9 442,9	9 370,4	9 128,6	9 132,1
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS) (EUR)	3 334,9	4 055,9	4 248,4	4 285,0	4 252,1	4 142,4	4 144,0
Totaal internationale samenwerking	3,0	12,8	2,2	2,2	1,8	1,8	1,8
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS)	7 352,1	8 950,9	9 364,5	9 445,1	9 372,2	9 130,4	9 133,9
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS) (EUR)	3 336,2	4 061,7	4 249,4	4 286,0	4 252,9	4 143,2	4 144,8

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	952,9	1 277,9	1 296,6	1 304,0	1 307,5	1 310,7	
1. Mee- en tegenvallers							
boeten en transacties	29,9		35,0	20,0	20,0	20,0	
diversen	32,2	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	
	62,1	0,6	35,6	20,6	20,6	20,6	
2. Beleidsmatige mutaties							
asielzoekers (toerekening hgIS)			120,0	110,0	100,0	90,0	
boeten en transacties		26,6	110,4	145,6	127,1	127,1	
indexatie boeten en transacties			18,0	18,0	37,0	37,0	
intensivering verkeerstoezicht			32,8	30,9	30,0	27,5	
verhogen boeten en transacties			25,0	25,0	25,0	25,0	
diversen			26,5			11,0	
		26,6	332,7	329,5	319,1	317,6	
3. Technische mutaties							
diversen	- 3,4	21,9	21,6	27,3	18,4	18,4	
Niet tot een ijklijn behorend conversie agentschapsvermogen			454,0				
	- 3,4	21,9	475,6	27,3	18,4	18,4	
Extrapolatie							1 698,3
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	58,8	49,1	844,0	377,4	358,1	356,6	
STAND MILJOENENNOTA 2000	1 011,7	1 327,0	2 140,6	1 681,4	1 665,6	1 667,3	1 698,3
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	459,1	602,2	971,4	763,0	755,8	756,6	770,7

Bij de uitgaven voor asielzoekers is sprake van een tegenvaller van 1,1 miljard in 1999 (oplopend tot 2,6 miljard in 2003): de instroomveronderstelling is opwaarts bijgesteld en de uitstroomveronderstelling neerwaarts. Ook op andere begrotingen zoals BZK en OCenW is sprake van tegenvallers in verband met asielzoekers. Daartegenover staat een aantal beleidsmaatregelen met een beoogde besparing van circa 0,2 miljard in 1999, oplopend tot bijna 1,4 miljard in 2003. Het gaat hierbij om een intensivering van het terugkeerbeleid van uitgeprocedeerde asielzoekers, het niet meer opvangen van uitgeprocedeerde asielzoekers en een kostenbesparing bij de opvang.

Voorts heeft de regering, naar aanleiding van het Interdepartementaal Beleidsonderzoek Verkeer, besloten tot een forse intensivering van de verkeershandhaving in de vorm van regioplannen. Deze hebben een positief effect op de verkeersveiligheid. De plannen richten zich op de speerpunten van het verkeersbeleid, zoals het handhaven van de maximale snelheid, het voorkomen van rijden onder invloed en het rijden door rood licht. De intensivering van het verkeerstoezicht leidt tot extra uitgaven en meer dan evenredige extra ontvangsten uit hoofde van boeten en transacties. Verder is ook naar aanleiding van de feitelijke groei van het aantal processen-verbaal de raming van de ontvangsten boeten en transacties opwaarts bijgesteld.

De bijdrage aan het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD) wordt verhoogd met een bedrag dat oploopt tot jaarlijks 30 miljoen met ingang van 2001. Met deze verhoging wordt een dreigend exploitatietekort afgewend en de vervanging van vlieg- en vaartuigen mogelijk gemaakt. Ten slotte zal per 1-1-2000 het uurtarief voor de sociale advocatuur worden verhoogd van f 125,- tot f 154,- per uur (inclusief indexering). Als

gevolg hiervan worden de uitgaven opwaarts bijgesteld van 29,5 miljoen in 2000 oplopend tot 62 miljoen in 2003.

De ontvangstenraming wordt vanaf 2000 verhoogd als gevolg van het besluit van de regering om een additionele bijdrage te leveren uit de hgIS-middelen voor de opvang van asielzoekers.

De incidentele ontvangst in 2000 uit hoofde van de conversie van het agentschapsvermogen betreft de agentschappen Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI), Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) en Korps Landelijke Politiediensten (KLPD) en Centraal Justitieel Incassobureau (CJIB).

VII BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES: UITGAVEN							
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999 (excl. IS)	7 444,6	7 745,8	7 895,7	7 929,0	8 100,7	8 159,1	
1. Mee- en tegenvallers							
asielzoekers	1,2	73,0	149,0	189,0	218,0	231,0	
waterschade september/oktober 1998	77,9	525,0					
diversen	- 40,2	- 3,0	- 6,3	- 7,3	- 9,3	- 11,8	
	38,9	595,0	142,7	181,7	208,7	219,2	
2. Beleidsmatige mutaties							
asielbeleid		- 10,0	- 34,0	- 61,0	- 90,0	- 120,0	
herfasering c2000		- 60,0	- 45,0	- 40,0	- 40,0	- 20,0	
normvergoeding politie		21,0	42,0	60,0	88,0	88,0	
OOW-operatie		30,0	- 30,0				
Regeerakkoord: sociale infrastructuur		23,9	50,8	65,6	95,6	110,6	
versterking rampenbestrijding			13,0	38,0	42,0	49,0	
diversen	12,7	64,8	50,9	47,1	5,5	- 4,7	
	12,7	69,7	47,7	109,7	101,1	102,9	
3. Technische mutaties							
loonbijstelling tranche 1999		225,0	233,5	233,9	239,9	242,3	
naar SZW: EWLW-banen		- 850,0	- 959,1	- 979,9	- 999,0	- 999,0	
OOW-operatie			70,0	10,0			
diversen	11,9	91,3	98,0	90,5	93,3	81,5	
	11,9	- 533,7	- 557,6	- 645,5	- 665,8	- 675,2	
Extrapolatie							7 958,9
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	63,7	131,3	- 367,2	- 354,1	- 356,1	- 353,2	
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS)	7 508,3	7 877,1	7 528,5	7 574,9	7 744,6	7 805,9	7 958,9
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS) (EUR)	3 407,1	3 574,5	3 416,3	3 437,3	3 514,3	3 542,2	3 611,6
Totaal internationale samenwerking	3,2	3,0	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS)	7 511,5	7 880,1	7 529,0	7 575,4	7 745,1	7 806,4	7 959,4
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS) (EUR)	3 408,6	3 575,8	3 416,5	3 437,6	3 514,6	3 542,4	3 611,8

VII BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	464,2	506,0	479,4	481,8	512,1	502,8	
1. Mee- en tegenvallers diversen	9,0	3,0	12,0	15,0	15,0	15,0	
	9,0	3,0	12,0	15,0	15,0	15,0	
2. Beleidsmatige mutaties terugontvangsten EWLW-banen diversen	2,6	- 7,3	90,0 0,2	0,2	0,2	0,2	
	2,6	- 7,3	90,2	0,2	0,2	0,2	
3. Technische mutaties OOW-operatie diversen	15,3	29,8	70,0 11,7	10,0 18,0	26,2	22,5	
Niet tot een ijklijn behorend vervreemding Roccade diversen		242,6	20,0				
	15,3	272,4	101,7	28,0	26,2	22,5	
Extrapolatie							553,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	27,2	268,1	203,7	43,1	41,3	37,6	
STAND MILJOENENNOTA 2000	491,4	774,1	683,1	524,9	553,4	540,4	553,6
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	223,0	351,3	310,0	238,2	251,1	245,2	251,2

Als gevolg van de hogere instroom van asielzoekers vallen de uitgaven voor de VVTV-regeling en de politie-inzet bij asielcentra voor 1999 tot en met 2003 hoger uit. Daartegenover staat het besparingseffect van de intensivering van het terugkeerbeleid en het niet meer opvangen van uitgeprocedeerde asielzoekers.

Het budgettaire beslag in 1999 van de waterschade als gevolg van de extreem zware regenval in september/oktober 1998, waarop de Wet tegemoetkoming schade bij rampen (WTS) van toepassing is verklaard, wordt thans geraamd op 525 miljoen. Dit is 375 miljoen lager dan in een eerder stadium werd voorzien, hetgeen enerzijds wordt veroorzaakt door een lager dan geraamd aantal schadetegemoetkomingen aan agrarische bedrijven en anderzijds door een lagere dan geraamde gemiddelde schadevergoeding per agrarisch bedrijf.

De uitgavenverhoging politie vloeit voort uit de door de regering genomen beslissing om, boven op de intensiveringen uit het Regeerakkoord, additionele middelen beschikbaar te stellen voor het op een reëel niveau brengen van de normvergoeding politie. Besloten is tot een algemene verhoging van de normvergoeding, de invoering van een prestatiecomponent in de financiering en het inlopen van de achterstanden op het gebied van informatie- en communicatietechnologie (ICT). In het kader van de versterking van de sociale infrastructuur zijn middelen voor de inburgering van oudkomers en verbetering van de leefbaarheid aan de BZK-begroting toegevoegd. De middelen voor inburgering oudkomers zijn bestemd voor het verbeteren van de beheersing van de Nederlandse taal van al langer in ons land verblijvende minderheden. De middelen voor leefbaarheid zijn bedoeld voor het verbeteren van de leefbaarheid en veiligheid in met name achterstandswijken. Voor de versterking van de rampenbestrijding zijn middelen, oplopend tot 49 miljoen structureel vanaf 2003, vrijgemaakt. Tezamen met de hiervoor

reeds op de BZK-begroting beschikbare middelen belooft het extra budget voor de rampenbestrijding vanaf 2003 85 miljoen structureel.

Met ingang van 1999 worden de zogenoemde EWLW-banen (Extra Werkgelegenheid Langdurig Werklozen) overgeboekt van de BZK-begroting naar de SZW-begroting. Aan de ontvangstenkant van de begroting komen in het kader van de EWLW-banen terugontvangsten van 90 miljoen in 2000 binnen. Deze zijn het gevolg van een te hoog gebleken bevoorschotting aan de gemeenten in 1998. Het aantal gerealiseerde banen is achtergebleven bij de aanvankelijke prognose. Daarnaast is er sprake van een eenmalige – niet voor een ijklijn relevante – ontvangst in 1999 in verband met de gedeeltelijke vervreemding van de aandelen Roccade Informatica Groep N.V.

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999 (excl. IS)	39 749,4	40 904,3	41 536,3	41 982,7	42 806,5	43 362,8	
1. Mee- en tegenvallers							
asielzoekers		44,0	99,0	131,0	142,0	148,0	
gemiddelde personeelslasten		- 45,0	- 61,0	- 101,0	- 127,0	- 77,0	
omroepen	110,6						
OV-studentenkaart (vertraging prestatieregime)		42,0	84,0	- 126,0			
studiefinanciering/tegemoetkoming studiekosten		- 27,4	2,2	5,0	- 52,6	- 46,6	
volume leerlingen en studenten		- 7,5	97,0	116,8	133,7	183,3	
diversen	- 60,5	11,0	- 67,4	- 73,9	- 80,0	- 188,1	
	50,1	17,1	153,8	- 48,1	16,1	19,6	
2. Beleidsmatige mutaties							
asielbeleid		- 6,6	- 23,0	- 41,0	- 56,0	- 78,0	
beperving incidentele looncomponent		- 25,9	- 75,3	- 110,9	- 167,8	- 226,2	
cao		197,0	177,3	212,9	252,4	337,2	
centraal beheerde middelen				- 20,0	- 60,0	- 127,0	
frictieregeling Primair onderwijs			- 10,0	- 25,0	- 25,0	- 25,0	
herfasering vernieuwing en inventaris			12,0	36,0	- 141,6	36,0	
indexering basisbeurs thuiswonenden			- 23,0	- 31,0	- 47,0	- 63,0	
informatie- en communicatietechnologie		175,5	165,2	165,2	165,2		
intertemporele compensatie herontwerp							
IB-Groep		45,0	10,0	- 20,0	- 29,0	- 4,0	
invoeringskosten euro		5,6	58,7	37,7	2,8		
omroepen			50,7	44,2	35,3	26,4	
onderwijsverzorging/Landelijke Organen							
Beroepsonderwijs			- 10,0	- 20,0	- 30,0	- 35,0	
optimale doorstroming/achterstanden/voorhoedescholen			35,0	35,0	35,0	35,0	
optimalisatie doorstroming VO/BVE				- 15,0	- 40,0	- 50,0	
project- en vernieuwingsgelden		- 15,0	- 40,0	- 40,0	- 40,0	- 40,0	
Regeerakkoord: monumentenzorg		5,0	22,0	32,0	40,0	52,6	
sportrechten (media)	41,4						
storting aankoopfonds kunst	100,0						
volume OV-studentenkaart						50,0	
diversen	134,4	- 78,5	- 114,4	- 26,6	22,0	71,8	
	275,8	302,1	235,2	213,5	- 83,7	- 39,2	
3. Technische mutaties							
indexering basisbeurs thuiswonenden			23,0	31,0	47,0	63,0	
indexering studiefinanciering		55,7	47,9	71,4	87,9	103,6	
loonbijstelling tranche 1999		987,0	1 054,3	1 067,8	1 086,0	1 102,1	
prijlsbijstelling tranche 1999		140,8	141,5	142,6	146,7	147,7	
diversen	30,1	51,7	- 12,5	- 15,6	- 12,0	- 10,3	
Niet tot een ijklijn behorend							
indexering studiefinanciering		56,1	64,9	69,5	68,1	67,9	
studiefinanciering		19,4	- 102,3	153,3	41,1	118,1	
diversen	- 6,5			- 1,3	- 20,0	- 8,5	
	23,6	1 310,7	1 216,8	1 518,7	1 444,8	1 583,6	
Extrapolatie							45 539,1
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	350,2	1 629,1	1 605,9	1 684,1	1 377,4	1 564,0	
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS)	40 099,6	42 533,4	43 142,2	43 666,8	44 183,9	44 926,8	45 539,1
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS) (EUR)	18 196,4	19 300,8	19 577,1	19 815,1	20 049,8	20 386,9	20 664,7
Totaal internationale samenwerking	104,5	106,5	105,8	105,9	105,9	105,9	105,9
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS)	40 204,1	42 639,9	43 248,0	43 772,7	44 289,8	45 032,7	45 645,0
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS) (EUR)	18 243,8	19 349,1	19 625,1	19 863,2	20 097,8	20 434,9	20 712,8

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	3 278,7	3 656,0	3 537,1	3 487,1	3 516,5	3 474,4	
1. Mee- en tegenvallers							
lesgelden	50,0	8,0	- 0,8	- 15,6	- 26,6	- 13,5	
omroepen	110,6						
studiefinanciering	- 30,0	- 62,7	- 50,7	- 23,0	- 25,6	- 25,6	
diversen	- 56,1	19,6	- 37,1	- 39,0	- 38,6	- 36,4	
	74,5	- 35,1	- 88,6	- 77,6	- 90,8	- 75,5	
2. Beleidsmatige mutaties							
afschaffing omroepbijdragen			- 1 202,0	- 1 220,0	- 1 240,0	- 1 259,7	
sportrechten (media)	41,4						
diversen	0,2	31,1	38,0	39,0	42,0		
	41,6	31,1	- 1 164,0	- 1 181,0	- 1 198,0	- 1 259,7	
3. Technische mutaties							
omroepbijdragen		- 1 233,5					
diversen	24,2	78,0	12,9	- 6,3	- 15,9	- 22,2	
Niet tot een ijklijn behorend							
omroepbijdragen		1 233,5					
diversen	- 24,2	- 27,5	- 8,8	- 29,5	- 14,1	6,3	
	0,0	50,5	4,1	- 35,8	- 30,0	- 15,9	
Extrapolatie							2 133,7
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	116,2	46,2	- 1 248,4	- 1 294,4	- 1 318,8	- 1 351,1	
STAND MILJOENENNOTA 2000	3 394,9	3 702,2	2 288,7	2 192,7	2 197,7	2 123,3	2 133,7
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	1 540,5	1 680,0	1 038,6	995,0	997,3	963,5	968,2

De herziening van de raming van in- en uitstroom van het aantal asielzoekers leidt ertoe dat de uitgaven in 1999 en volgende jaren voor het onderwijs hoger uitvallen. Daar staan rijksbrede maatregelen tegenover die leiden tot een matiging van de uitgaven.

De invoering van het prestatieregime voor de OV-studentenkaart, waarbij de kaart eerst als een lening en pas na voldoende studieresultaat van een lening in een gift wordt omgezet, heeft een jaar vertraging opgelopen. Daardoor worden de uitgaven in 1999 en 2000 nog niet als lening geormerkt, maar nog als een gift verwerkt. Dit heeft als consequentie dat de relevante uitgaven in 1999 en 2000 hoger zijn dan voorzien, terwijl ze in 2001 lager zullen zijn.

Jaarlijks worden de prognoses ten aanzien van de ontwikkelingen van het leerlingen- en studentenvolume aangepast. De meest recente inzichten op dit vlak nopen tot een opwaartse bijstelling van de uitgaven die oploopt tot ruim 180 miljoen in 2003. Hier staat tegenover dat er sprake is van een meevallende ontwikkeling van de gemiddelde personeelslasten bij onder andere het Primair en Voortgezet onderwijs en van lagere uitgaven voor de studiefinanciering.

Bij de beleidsmatige mutaties is er sprake van extra uitgaven voor de CAO-onderwijs, waarvoor binnen de OCenW-begroting herschikkingen hebben plaatsgevonden.

Uit het Fonds Economische Structuurversterking (FES) en de aanvullende post Algemeen zijn aan de begroting de middelen toebedeeld die in het Regeerakkoord voor monumentenzorg respectievelijk informatie- en communicatietechnologie (ICT) in het onderwijs zijn uitgetrokken.

Daarnaast is besloten om voor ICT eenmalig in 1999 20 miljoen extra uit te trekken voor de aanschaf van computers door scholen.

Het herontwerp van de Informatie Beheer Groep leidt in de jaren 1999 en 2000 tot meerkosten. De ruimte hiertoe is gevonden in een intertemporele verschuiving, waarbij de uitgaven in de jaren daarna verlaagd kunnen worden. Als tegemoetkoming in de kosten die de invoering van de euro met zich meebrengt zal OCenW over de periode 1999–2002 uit de aanvullende post Algemeen in totaal ruim 100 miljoen ontvangen. Op basis van de realisatie 1998 en recente CBS-inzichten in de ontwikkeling van het aantal huishoudens is de raming van de uitgaven aan de omroepen vanaf 2000 opwaarts bijgesteld.

Voorts is sprake van de volgende beleidsmatige uitgavenverlagingen. De incidentele looncomponent is in alle onderwijssectoren beperkt. Dit leidt tot een besparing die stapsgewijs oploopt tot circa 225 miljoen in 2003.

De centraal beheerde middelen zijn verlaagd met 25 miljoen in 2001 oplopend tot 127 miljoen in 2003 en 157 miljoen in de jaren daarna. In het Primair onderwijs wordt de frictieregeling aangepast. Deze regeling is bedoeld om grote formatieve schommelingen op te vangen. Vanwege de invoering van de klassenverkleining en de gestegen leerlingaantallen in het Primair onderwijs is de regeling echter minder relevant geworden. Daarnaast vindt er een uitgavendaling plaats van 23 miljoen in 2000 oplopend tot 63 miljoen in 2003 als gevolg van de gewijzigde indexerings-systematiek van de basisbeurs voor thuiswonenden.

Ook de uitgaven voor onderwijsverzorging in het Voortgezet onderwijs en voor de Landelijke Organen Beroepsonderwijs zullen als gevolg van een efficiencykorting structureel met 35 miljoen worden verlaagd.

Bij de afronding van de begrotingsvoorbereiding 2000 heeft de regering besloten dat de verbetering van de doorstroom VO/BVE kan plaatsvinden zonder de taakstelling oplopend tot 50 miljoen waar eerder in de begrotingsvoorbereiding toe was besloten. Dit is mogelijk door een herprioritering binnen de OCenW-begroting en de inzet van de beschikbaar gekomen middelen van 35 miljoen. Deze laatste middelen worden daarnaast ingezet voor vroegschoolse opvang in de honderd grootste risicowijken in ons land. Deze programma's beogen de sociale cohesie te versterken. Ten slotte worden middelen aangewend voor een extra bijdrage aan voorhoedescholen (ICT).

Op diverse beleidsterreinen heeft een korting op de project- en vernieuwingsmiddelen plaatsgevonden die oploopt tot structureel 40 miljoen. Ten slotte heeft een herfasering plaatsgevonden van de bij Regeerakkoord beschikbaar gestelde middelen voor vernieuwingen in het Voortgezet onderwijs en voor de inventaris in het Beroepsonderwijs.

Aan de ontvangstenkant van de OCenW-begroting is vanwege het afschaffen van de omroepbijdragen per 1 januari 2000 ruim 1,2 miljard aan ontvangsten afgeboekt die voortaan deel uitmaken van de inkomsten-ijklatten.

Voorts zal in 1999 en latere jaren een aantal ontvangsten naar verwachting lager uitvallen. Dit zit vooral bij de Studiefinanciering. Zo wordt op basis van realisatiecijfers over 1998 verwacht dat de ontvangsten op zowel langlopende als kortlopende studieschulden lager zijn dan aanvankelijk voorzien.

IXA NATIONALE SCHULD (TRANSACTIEBASIS): UITGAVEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	30 818,5	30 053,6	31 000,8	31 137,8	32 367,9	33 011,2	
1. Mee- en tegenvallers							
wijziging kapitaalmarktberoep en rente boete bij vervroegde aflossing		- 423,7	- 1 228,8	- 1 315,9	- 1 437,8	- 1 250,5	
rente AOW spaarfonds		96,0					
rente vaste schuld	162,3	82,9	- 17,3	- 67,8	- 72,1	- 29,9	
rente vlottende schuld	282,5						
schuldconversie		- 185,0	- 599,0	- 599,0	- 285,0	- 139,0	
diversen	- 3,0						
	441,8	- 429,8	- 1 845,1	- 1 982,7	- 1 794,9	- 1 419,4	
2. Beleidsmatige mutaties							
diversen		- 7,6	- 10,7	- 10,7	- 10,7	- 10,7	
		- 7,6	- 10,7	- 10,7	- 10,7	- 10,7	
3. Technische mutaties							
Niet tot een ijklijn behorend agio bij inkoop	601,2						
	601,2						
Extrapolatie							32 030,8
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	1 042,9	- 437,4	- 1 855,8	- 1 993,4	- 1 805,6	- 1 430,1	
STAND MILJOENENNOTA 2000	31 861,4	29 616,2	29 145,0	29 144,4	30 562,3	31 581,1	32 030,8
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	14 458,1	13 439,2	13 225,4	13 225,2	13 868,6	14 330,9	14 534,9
Kas-transactiever verschillen							
rente AOW spaarfonds		122,9					
agio		2 616,3					
disagio		1 161,9					
overig		2 107,3	1 332,4	1 378,1	396,5	1 220,7	1 302,0
Stand Miljoenennota 2000 op kasbasis		35 624,6	30 477,4	30 522,5	30 958,8	32 801,8	33 332,8

IXA NATIONALE SCHULD (TRANSACTIEBASIS): NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	1 817,2	340,2	340,2	340,2	340,2	340,2	
1. Mee- en tegenvallers							
ontvangen rente bij uitgifte van schuld	57,0						
rente kortlopende schuld	262,6						
rente uitboeking huisvestingsbudgetten							
onderhanden werk		17,2	36,2	53,5	59,4	59,4	
rentecompensatie vermogensconversie							
agentschappen			35,2	34,9	34,6	34,3	
diversen	2,0	17,3	0,5	2,5	2,5	2,5	
	321,6	34,5	71,9	90,9	96,5	96,2	
3. Technische mutaties							
Niet tot een ijklijn behorend							
agio bij uitgifte schuld	917,0						
diversen	0,5						
	917,5						
Extrapolatie							436,1
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	1 239,1	34,4	71,9	90,8	96,4	96,1	
STAND MILJOENENNOTA 2000	3 056,3	374,6	412,1	431,0	436,6	436,3	436,1
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	1 386,9	170,0	187,0	195,6	198,1	198,0	197,9
Kas-transactieverschillen							
agio		2 176,1					
disagio		0,5					
overig		1 243,6	799,9	800,0	800,0	800,0	800,0
Stand Miljoenennota 2000 op kasbasis		3 794,8	1 212,0	1 231,0	1 236,6	1 236,3	1 236,1

Als gevolg van een neerwaartse bijstelling van zowel de lange als de korte rente is er – gesaldeerd met een wat hoger kapitaalmarktberoep door een hoger feitelijk financieringstekort 1999 en 2000 – sprake van een meevaller op de begroting van de Nationale Schuld van 0,4 miljard in 1999 oplopend tot ruim 1,2 miljard in 2003.

Daarnaast vindt in het kader van de schuldherstructureringsoperatie in 1999 een omvangrijke schuldconversie plaats. In de periode tot en met 2002 heeft de omruil van juli 1999 per saldo een daling van de rentelasten tot gevolg, terwijl in de periode 2003–2005 de rentelasten per saldo zullen stijgen. Daarnaast is een verlaging van de rentelasten voorzien, samenhangend met een vervolg op bovenstaande omruil later dit jaar.

De rente ten behoeve van het AOW-spaarfonds is gewijzigd op basis van de lagere rentestanden 1999 en 2000, alsmede door een wijziging in de rentevergoedingssystematiek van het AOW-spaarfonds ter verkleining van de gevoeligheid voor renteschommelingen.

Bij de ontvangsten is vanaf 1999 sprake van rente-ontvangsten die samenhangen met de uitboeking van huisvestingsbudgetten onderhanden werk, als uitvloeisel van de stelselherziening rijkshuisvesting. Daarnaast treedt een rentemutatie op als gevolg van de vermogensconversie bij de agentschappen. In 2000 zullen agentschappen een beroep doen op de leenfaciliteit, ter grootte van de waarde van de om niet meegekregen activa. Met dit geleende geld zullen die activa alsnog

afgerekend worden met het moederdepartement. Over het geleende geld is rente verschuldigd, dat op de begroting Nationale Schuld als ontvangst wordt geboekt.

IXB FINANCIËN: UITGAVEN							
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999 (excl. IS)	5 434,9	5 865,5	5 923,0	6 013,0	5 977,4	5 933,1	
1. Mee- en tegenvallers							
Exportkredietverzekering	- 24,6	- 120,0	- 40,0	- 40,0	- 40,0	- 40,0	
wet waardering onroerende zaken			28,8	10,8	10,8	10,8	
diversen	- 59,4	- 16,9	0,7	0,7	0,7	1,2	
	- 84,0	- 136,9	- 10,5	- 28,5	- 28,5	- 28,0	
2. Beleidsmatige mutaties							
intertemporele compensatie containerscan		32,6	- 5,1	- 11,0	- 16,5		
invoeringskosten euro		57,1	57,4	76,8	73,8		
NedCar: aflossing NIB/DSM		17,8	33,2				
diversen	- 4,8	89,8	10,9	11,5	11,6	11,6	
	- 4,8	197,3	96,4	77,3	68,9	11,6	
3. Technische mutaties							
loonbijstelling tranche 1999		95,7	131,2	118,2	116,2	116,3	
naar RGD ivm huisvestingskosten	- 72,5						
diversen	- 1,5	57,3	121,5	103,7	89,4	85,7	
Niet tot een ijklijn behorend			500,0				
restitutie omroepbijdragen							
diversen	- 45,5						
	- 119,5	153,0	752,7	221,9	205,6	202,0	
Extrapolatie							6 119,2
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	- 208,0	213,4	838,5	270,8	245,9	185,6	
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS)	5 226,9	6 078,9	6 761,5	6 283,8	6 223,3	6 118,7	6 119,2
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS) (EUR)	2 371,9	2 758,5	3 068,2	2 851,5	2 824,0	2 776,5	2 776,8
Totaal internationale samenwerking	580,3	524,1	545,4	469,4	390,7	402,7	355,4
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS)	5 807,2	6 603,0	7 306,9	6 753,2	6 614,0	6 521,4	6 474,6
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS) (EUR)	2 635,2	2 996,3	3 315,7	3 064,5	3 001,3	2 959,3	2 938,0

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999 (excl. IS)	10 731,9	5 385,9	4 735,5	5 026,5	5 195,6	5 068,6	
1. Mee- en tegenvallers							
afdracht staatsloterij	30,7	25,0	25,0	25,0	25,0	25,0	
correctie extrapolatie							- 112,0
diverse ontvangsten belastingdienst	28,5						
Exportkredietverzekering	274,8	330,0	60,0		- 40,0	- 40,0	
inningskosten douane		- 9,0	- 18,5	8,0	13,3	27,3	
kosten vervolging	26,4						
diversen	23,2	59,7	2,2	- 36,1	- 33,1	- 35,1	
	383,6	405,7	68,7	- 3,1	- 34,8	- 134,8	
2. Beleidsmatige mutaties							
Berlijn: hogere perceptiekostenvergoeding EU				526,0	542,0	560,0	
middelenafpraak Defensie	- 1,9	20,0		193,0	196,0	158,5	
middelenafpraak LNV verkoopopbrengsten							
DLO			126,5				
middelenafpraak RGD		- 64,5	- 28,6	- 29,9	- 5,2	- 1,8	
vergoedingen benzinestations			25,0	50,0	75,0	75,0	
verkoop agrarische domeinen	20,4	210,0		- 25,0	- 50,0	- 25,0	
verkoopopbrengst rijkshuisvesting	- 61,2						
verkoopopbrengsten (diversen)		157,5					
diversen	24,2	56,5	11,7	11,9	12,7	12,6	
	- 18,5	379,5	134,6	726,0	770,5	779,3	
3. Technische mutaties							
diversen		6,8	19,1	4,5	4,5	4,6	
Niet tot een ijklijn behorend							
correctie extrapolatie							112,0
heffings- en invorderingsrente	81,5						
overdracht rijksgebouwen RGD		7 000,0					
verkoop NIB		2 007,6					
winstuitkering DNB	8,8	175,0	- 275,0	- 225,0	- 350,0	- 425,0	
diversen	25,6						
	115,9	9 189,4	- 255,9	- 220,5	- 345,5	- 308,4	
Extrapolatie							5 428,2
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	480,8	9 974,5	- 52,4	502,6	390,3	336,1	
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS)	11 212,7	15 360,4	4 683,1	5 529,1	5 585,9	5 404,7	5 428,2
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS) (EUR)	5 088,1	6 970,2	2 125,1	2 509,0	2 534,8	2 452,5	2 463,2
Totaal internationale samenwerking	2,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS)	11 215,2	15 360,4	4 683,1	5 529,1	5 585,9	5 404,7	5 428,2
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS) (EUR)	5 089,2	6 970,2	2 125,1	2 509,0	2 534,8	2 452,5	2 463,2

Op basis van een nieuwe risico-analyse worden de ramingen voor de schade-uitkeringen aangaande de Exportkredietverzekering meerjarig neerwaarts bijgesteld. Verder wordt verwacht dat het goede betalingsgedrag van een aantal groteschuldenlanden zich in elk geval op korte termijn zal voortzetten, waardoor de raming van de ontvangsten met name in 1999 aanzienlijk kan worden verhoogd. De ontvangsten worden vanaf 2002 neerwaarts bijgesteld, gelet op de gestaag afnemende vorderingen.

Met het oog op de introductie van de euro zijn uitgaven voorzien voor de aanpassing van de systemen van het kerndepartement en de Belastingdienst, alsmede voor nationale voorlichtingsactiviteiten. Deze uitgaven zijn voor 50% gefinancierd uit de aanvullende post euro.

Per 1 januari 2000 worden de omroepbijdragen afgeschaft. De in 1999 reeds vooruitbetaalde omroepbijdragen over het jaar 2000, worden in 2000 aan de huishoudens gerestitueerd. Deze terugbetaling is niet-relevant voor het EMU-tekort in 2000 en is om deze reden als technische post ook niet relevant voor de uitgavenkaders in de begroting.

Aan de ontvangstenkant is er sprake van de volgende belangrijke wijzigingen.

De bijdrage van de EU in de inning van de EU-douanerechten nemen toe met circa 0,5 miljard vanaf 2001. Dit is met name het gevolg van de recente afspraken binnen de EU (Berlijn) om de forfaitaire vergoeding van 10% naar 25% te verhogen. Voorts leidt de actualisatie van de raming van de invoerheffingen per saldo nog tot een meevaller (zie voor een integraal overzicht bijlage 9).

Als gevolg van het feit dat de Rijksgebouwendienst (RGD) de status van agentschap heeft gekregen, zullen de verkoopontvangsten en ontvangsten uit huur aan derden, gerealiseerd bij Domeinen, voortaan buiten begrotingsverband aan de RGD toekomen. Deze ontvangsten zullen dan ook vanaf 1999 als baten op de RGD-begroting verantwoord worden.

In verband met een nieuwe vergoedingssystematiek voor de ingebruikgeving van benzinstations zijn hogere ontvangsten voorzien oplopend tot 75 miljoen in 2002.

Op grond van een middelenafpraak met het ministerie van Defensie worden de opbrengsten uit de verkoop van Defensiematerieel toegevoegd aan de begroting van Defensie.

In het kader van de privatisering van het landbouwkundig onderzoek worden op grond van de middelenafpraak met het ministerie van LNV de proefstations voor landbouwkundig onderzoek overgedragen aan het kenniscentrum Wageningen (zie ook uitgaven LNV).

De ontvangsten van Domeinen komen in 1999 210 miljoen hoger uit dan geraamd door het (aanhoudend) hoge volume aan agrarische verkopen. De versnelling in de realisatie van de verkooptaakstelling uit het Regeerakkoord leidt tot neerwaartse bijstellingen in latere jaren.

De 7 miljard overdracht rijksgebouwen RGD is een technische boeking die niet relevant is voor de ijklijn en samenhangt met de agentschapsstatus van de RGD en de introductie van een huur- en verhuurmodel voor de rijkshuisvesting per 1 januari 1999. De 7 miljard weerspiegelt de verkoopwaarde van de gebouwen die door de RGD aan de departementen worden verhuurd. Tegenover deze ontvangsten staat een schuld van gelijke omvang van de RGD aan het ministerie van Financiën. In de inleiding bij deze bijlage is een algemene toelichting opgenomen over de vermogensconversie agentschappen.

In 1999 is de Staat overgegaan tot de verkoop van aandelen Nationale Investeringsbank (NIB) waardoor een eenmalige ontvangst kan worden geboekt van ruim 2 miljard in 1999.

De hogere winstuitkering DNB van 175 miljoen in 1999 vloeit met name voort uit de slotuitkering over 1998. De winstafdracht daalt in latere jaren als gevolg van een lagere rentestand dan eerder geraamd, waardoor de beleggingsopbrengsten afnemen. Daarbij komt dat vanwege de start van de derde fase EMU de voorspelling van de winst van DNB met meer onzekerheden omgeven is. Dit heeft geleid tot een nieuwe winstramings-systematiek die uitgaat van constante rentestanden en wisselkoersen.

X DEFENSIE: UITGAVEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999 (excl. IS)	14 104,3	13 787,1	13 462,5	13 221,3	13 342,8	13 262,2	
2. Beleidsmatige mutaties							
aanpassing kasritme investeringsuitgaven		- 150,0	- 100,0	- 75,0	- 50,0	- 25,0	
apparaatskosten Lucht- en Landmacht	- 85,1						
bijstelling verrekenbare ontvangsten	- 44,0	- 1,6	- 9,7	- 15,2	- 15,0	- 15,3	
efficiencybesparing o.m. op ondersteunende diensten Defensie			- 25,0	- 50,0	- 75,0	- 100,0	
eindejaarsmarge		117,3					
intertemporele compensatie investeringen	- 143,7	143,7					
Koninklijke Marine en Landmacht		72,0					
middelelensafpraak 2001-2004				193,0	196,0	158,5	
nieuw personeelsbeleid n.a.v. Hoofdlijnennotitie			50,0	100,0	100,0	100,0	
reservering kapitaaldekking pensioenen	- 35,6	35,6					
diversen	- 94,2	44,3	- 28,8	- 89,1	- 93,7	- 94,7	
	- 402,6	261,3	- 113,5	63,7	62,3	23,5	
3. Technische mutaties							
loonbijstelling tranche 1999		275,8	267,2	264,7	263,6	261,6	
prijsbijstelling tranche 1999		121,6	120,5	117,1	119,7	119,2	
diversen	- 14,2	9,4	57,1	47,8	48,3	48,5	
Niet tot een ijklijn behorend ABP kapitaaldekking				31,9	86,4	87,2	
	- 14,2	406,8	444,8	461,5	518,0	516,5	
Extrapolatie							13 679,8
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	- 416,9	668,2	331,3	525,3	580,3	540,2	
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS)	13 687,4	14 455,3	13 793,8	13 746,6	13 923,1	13 802,4	13 679,8
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS) (EUR)	6 211,1	6 559,5	6 259,4	6 237,9	6 318,0	6 263,3	6 207,6
Totaal internationale samenwerking	301,2	574,7	396,7	294,1	289,6	289,6	289,6
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS)	13 988,6	15 030,0	14 190,5	14 040,7	14 212,7	14 092,0	13 969,4
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS) (EUR)	6 347,7	6 820,3	6 439,4	6 371,4	6 449,4	6 394,7	6 339,0

X DEFENSIE: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999 (excl. IS)	528,1	442,1	442,2	442,8	441,4	444,9	
1. Mee- en tegenvallers diversen	10,0						
	10,0						
2. Beleidsmatige mutaties afrekening Foreign Military Sales-cases Koninklijke Marine en Landmacht diversen	- 70,8 - 24,5	72,0 4,5	- 9,7	- 15,2	- 15,0	- 18,4	
	- 95,3	76,5	- 9,7	- 15,2	- 15,0	- 18,4	
3. Technische mutaties diversen Niet tot een ijklijn behorend conversie agentschapsvermogen		1,2	11,7	12,0	12,5	12,8	
			279,9				
		1,2	291,6	12,0	12,5	12,8	
Extrapolatie							439,3
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	- 85,3	77,6	281,9	- 3,1	- 2,5	- 5,6	
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS)	442,8	519,7	724,1	439,7	438,9	439,3	439,3
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS) (EUR)	200,9	235,8	328,6	199,5	199,2	199,3	199,3
Totaal internationale samenwerking	16,1	43,0	3,6	3,1	3,1	3,1	3,1
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS)	458,9	562,7	727,7	442,8	442,0	442,4	442,4
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS) (EUR)	208,2	255,3	330,2	200,9	200,6	200,8	200,8

Door een actualisatie van de relatie tussen verplichtingen en kasuitgaven voor investeringen is een lagere raming van de benodigde kasuitgaven mogelijk in 1999 en latere jaren. Daarnaast zijn er in de begroting efficiencybesparingen opgenomen die vanaf 2000 worden gerealiseerd, mede door de invoering van verschillende vormen van concurrentiestelling bij de ondersteunende diensten van het ministerie van Defensie. De concrete invulling zal in de eerste suppletore begroting/Voorjaarsnota 2000 worden aangegeven.

De reeds in de Miljoenennota 1999 verwerkte taakstelling uit het Regeerakkoord van structureel 375 miljoen is in de Hoofdlijnennotitie ingevuld. De taakstelling wordt voor een deel gerealiseerd door extra verkoopopbrengsten vanaf 2001 die Defensie verkrijgt door de afstoting van roerende en onroerende goederen (met name materieel). De ontvangsten komen binnen op de begroting van Financiën en worden op basis van een middelenafpraak toegevoegd aan de uitgaven van Defensie. Voorts vindt een verlaging plaats van de investeringsuitgaven voor groot materieel bij de verschillende krijgsmachtdelen. In de begroting van Defensie is de toedeling, alsmede een nadere toelichting, opgenomen. Bovendien is er in het kader van de Hoofdlijnennotitie vanaf 2000 geld beschikbaar gekomen voor een vernieuwing van het personeelsbeleid van Defensie en zijn er extra middelen uitgetrokken voor milieubeleid.

De incidentele ontvangst in 2000 uit hoofde van de conversie van de agentschapsvermogens betreft de agentschappen Directie Gebouwen, Werken en Terreinen (DGW&T) en Defensie Telematica Organisatie (DTO).

XIA VOLKSHUISVESTING, RUIMTELIJKE ORDENING EN MILIEUBEHEER: UITGAVEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999 (excl. IS)	8 063,8	8 451,7	8 308,6	7 654,4	6 923,8	6 661,0	
1. Mee- en tegenvallers							
huursubsidie	54,1	25,1	18,1	10,0	6,7	1,6	
diversen	- 68,1	- 0,3	0,5	9,0	- 11,9	- 19,0	
	- 14,0	24,8	18,6	19,0	- 5,2	- 17,4	
2. Beleidsmatige mutaties							
automatisering	- 38,1						
besparingen milieubeleid		- 21,4	- 42,1	- 57,8	- 58,3	- 60,5	
bodemsanering	26,8						
eindejaarsmarge		71,2					
fasering stadsvernieuwing			- 140,0	- 300,0	100,0	170,0	
Regeerakkoord: investeringen stedelijke vernieuwing		56,0	121,0	134,0	159,0	245,0	
Regeerakkoord: overige NMP3-opties		5,0	25,0	25,0	40,0	50,6	
Rijksgebouwendienst (diversen)		28,5	34,5	54,0	49,7	15,0	
diversen	- 8,0	- 0,7	- 35,5	- 4,2	12,8	8,5	
	- 19,3	138,6	- 37,1	- 149,0	303,2	428,6	
3. Technische mutaties							
afkoop woonwagens		- 63,1	- 26,7	- 20,5	- 20,5	- 20,5	
bodemsanering Vinex (FES)	- 135,0	87,0	18,0	30,0			
diversen	- 9,9	12,2	- 8,5	- 22,5	- 12,0	- 6,3	
Niet tot een ijklijn behorend							
afkoop woonwagens		173,6					
diversen	- 26,3	7,6	- 0,8				
	- 171,2	217,3	- 18,0	- 13,0	- 32,5	- 26,8	
Extrapolatie							7 129,1
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	- 204,3	380,8	- 36,2	- 143,0	265,2	384,3	
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS)	7 859,5	8 832,5	8 272,4	7 511,4	7 189,0	7 045,3	7 129,1
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS) (EUR)	3 566,5	4 008,0	3 753,9	3 408,5	3 262,2	3 197,0	3 235,0
Totaal internationale samenwerking	12,6	13,8	14,6	12,7	12,7	12,7	12,7
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS)	7 872,1	8 846,3	8 287,0	7 524,1	7 201,7	7 058,0	7 141,8
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS) (EUR)	3 572,2	4 014,3	3 760,5	3 414,3	3 268,0	3 202,8	3 240,8

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	435,6	289,3	231,1	188,5	127,9	127,1	
1. Mee- en tegenvallers							
huursubsidie		- 29,3	- 16,0	29,0	16,3		
diversen	10,2	5,6	7,0	2,8	1,5	0,9	
	10,2	- 23,7	- 9,0	31,8	17,8	0,9	
2. Beleidsmatige mutaties							
bodemsanering	26,1						
diversen	43,3	0,3	12,0	14,8	16,6	- 9,1	
	69,4	0,3	12,0	14,8	16,6	- 9,1	
3. Technische mutaties							
bodemsanering Vinex (FES)	- 135,0	87,0	18,0	30,0			
diversen	6,1	- 4,6	2,6	1,3	6,0	1,5	
Niet tot een ijklijn behorend diversen	16,9	57,4					
	- 112,0	139,8	20,6	31,3	6,0	1,5	
Extrapolatie							119,5
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	- 32,2	116,6	23,5	77,9	40,5	- 6,8	
STAND MILJOENENNOTA 2000	403,4	405,9	254,6	266,4	168,4	120,3	119,5
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	183,1	184,2	115,5	120,9	76,4	54,6	54,2

Er is sprake van een per saldo tegenvaller bij de uitgaven aan Individuele Huursubsidie (IHS) van circa 50 miljoen in 1998, 25 miljoen in 1999 en verder aflopend in latere jaren. Aan de ontvangstenzijde is de raming voor de vordering uit hoofde van de vermogenstoets bijgesteld, omdat het uitvoeren van de controles op het vermogen van IHS-gerechtigden langer duurt dan aanvankelijk was gepland.

De belangrijkste beleidsmatige verhoging van de VROM-begroting betreft de toevoeging aan de begroting van de Regeerakkoordmiddelen oplopend tot structureel 0,3 miljard vanuit de aanvullende post Algemeen en het FES voor de stimulering en ondersteuning van de stedelijke vernieuwing en voor intensiveringen voortvloeiend uit het Nationaal Milieubeleidsplan 3. Deze laatste intensiveringen betreffen uitgaven voor reductie van mest en ammoniak, klimaatbeleid, loden leidingen en maatregelen NO_x en geluid.

Daarnaast zijn er de volgende mutaties op de VROM-begroting. Er is sprake van een fasering in de uitgaven voor stadsvernieuwing van in totaal 440 miljoen van 2000 en 2001 naar latere jaren. Een aantal maatregelen op het milieuterrein bij bodemsanering, garanties bodem, geluid en verkeer, en voertuigtechniek en No_x, leidt tot een besparing oplopend tot 60 miljoen in 2003.

De hogere uitgaven bij de RGD zijn voornamelijk een gevolg van de extra huisvestingskosten voor de uitbreiding van de Raad van State en tegenvallers als gevolg van nacalculaties bij de stelselwijziging rijks-huisvesting.

Door de vertraging in de aanpak van de bodemsanering op VINEX-locaties is er sprake van een fasering in de uitgaven van 135 miljoen in 1998 naar latere jaren. De verwachting is dat de vertraging in de komende jaren zal worden ingelopen, waardoor de saneringsprogramma's in 2001 kunnen

worden afgerond. Aangezien deze uitgaven vergoed worden door het FES staat deze mutatie ook aan de ontvangstenzijde.

De afkoop van subsidies voor woonwagens en standplaatsen slaat neer in twee mutaties. Het afkoopbedrag zelf bedraagt ongeveer 174 miljoen en is niet relevant voor het uitgavenkader. Hier staat tegenover dat het ministerie van VROM als gevolg van de afkoop meerjarig minder aan subsidies hoeft uit te keren (wel relevant voor het uitgavenkader).

XIB RIJKSGEBOUWDIENST: UITGAVEN							
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	1 780,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
1. Mee- en tegenvallers							
gebouwgebonden millenniumproblematiek	- 65,0						
	- 65,0						
2. Beleidsmatige mutaties							
aankoop Apple-gebouw te Apeldoorn	33,8						
aankoop rechtbanken Zutphen en Arnhem	114,6						
diversen	- 13,5						
	134,9						
3. Technische mutaties							
van Financien/Belastingdienst t.b.v.							
huisvestingsprogramma	72,5						
diversen	52,6						
	125,1						
Extrapolatie							0,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	194,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
STAND MILJOENENNOTA 2000	1 975,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	896,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	148,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
1. Mee- en tegenvallers							
ontvangsten bouwactiviteiten	- 25,5						
diversen	- 45,5						
	- 71,0						
2. Beleidsmatige mutaties							
definitieve realisatie 1998	41,5						
diversen	- 3,3						
	38,2						
3. Technische mutaties							
diversen	- 13,1						
	- 13,1						
Extrapolatie							0,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	- 46,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
STAND MILJOENENNOTA 2000	102,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	46,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Met de inwerkingtreding van het nieuwe rijkshuisvestingsstelsel vanaf 1 januari 1999 is een huur-verhuurmodel tussen de RGD en de departementen geïntroduceerd. Dit betekent dat de huisvestingskosten vanaf 1999 op de departementale begrotingen worden verantwoord. De mutaties 1998 zijn toegelicht in de uitvoeringsnota's over 1998.

XII VERKEER EN WATERSTAAT: UITGAVEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999 (excl. IS)	10 925,3	11 575,5	11 733,5	11 966,5	12 080,5	12 178,1	
1. Mee- en tegenvallers							
commissie-De Boer	- 42,0						
eurovignet	- 27,8						
geluidsisolatie Schiphol fase 2	- 56,3						
millennium	- 27,7						
diversen	- 17,9	- 0,3					
	- 171,7	- 0,3					
2. Beleidsmatige mutaties							
eindejaarsmarge		25,1					
intertemporele compensatie wateroverlast		- 4,0	- 7,0	- 6,0	27,0	- 10,0	
kostendeekkende tarieven luchtverkeersbegeleiding			- 15,0	- 25,0	- 25,0	- 25,0	
onderzoeksuitgaven			- 26,0	- 26,0	- 25,5	- 25,5	
Regeerakkoord: bereikbaarheid en kennis (uit FES)		8,0	25,0	19,0	12,0	10,0	
Regeerakkoord: sanering waterbodems		13,0	22,0	26,0	31,5		
spoorwegpensioenfonds	157,5	- 135,5					
versobering infrastructuur/innovatief aanbesteden			- 50,0	- 50,0	- 50,0	- 50,0	
diversen	2,5	52,0	40,0	30,6	15,7	5,3	
	160,0	- 41,4	- 11,0	- 31,4	- 14,3	- 95,2	
3. Technische mutaties							
loonbijstelling tranche 1999		119,3	132,2	122,6	119,6	121,1	
millennium	66,9						
prijsbijstelling tranche 1999		124,6	127,4	132,7	136,6	140,9	
diversen	38,1	40,5	10,5	16,7	- 11,5	39,7	
Niet tot een ijklijn behorend							
diversen	29,5						
	134,5	284,4	270,1	272,0	244,7	301,7	
Extrapolatie							12 579,3
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	122,9	242,6	258,9	240,4	230,2	206,5	
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS)	11 048,2	11 818,1	11 992,4	12 206,9	12 310,7	12 384,6	12 579,3
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS) (EUR)	5 013,5	5 362,8	5 441,9	5 539,2	5 586,4	5 619,9	5 708,2
Totaal internationale samenwerking	13,4	12,9	12,7	12,7	12,7	12,7	12,7
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS)	11 061,6	11 831,0	12 005,1	12 219,6	12 323,4	12 397,3	12 592,0
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS) (EUR)	5 019,5	5 368,7	5 447,7	5 545,0	5 592,1	5 625,6	5 714,0

XII VERKEER EN WATERSTAAT: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	2 697,9	1 640,8	1 171,0	878,2	874,6	876,2	
1. Mee- en tegenvallers							
hoger dividend KPN	31,1						
diversen	18,7						
	49,8						
2. Beleidsmatige mutaties							
dividenden NS/VSN		25,0	40,0	55,0	70,0	75,0	
Project Mainport Rotterdam (PMR)	25,0						
Regeerakkoord: bereikbaarheid en kennis (uit FES)		8,0	25,0	19,0	12,0	10,0	
diversen	6,8	40,7	3,2	4,0	6,5	4,5	
	31,8	73,7	68,2	78,0	88,5	89,5	
3. Technische mutaties							
overige ontvangsten KPN	635,0	226,0	220,0	180,0	145,0	105,0	
diversen	41,5	1,9	- 10,3	- 10,3	- 10,3	- 10,3	
Niet tot een ijklijn behorend							
conversie agentschapsvermogen			53,7				
diversen	- 27,6	- 42,3	- 3,9		1,0	1,3	
	648,9	185,6	259,5	169,7	135,7	96,0	
Extrapolatie							1 046,7
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	730,3	259,2	327,7	247,7	224,2	185,5	
STAND MILJOENENNOTA 2000	3 428,2	1 900,0	1 498,7	1 125,9	1 098,8	1 061,7	1 046,7
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	1 555,6	862,2	680,1	510,9	498,6	481,8	475,0

De toevoeging van de Regeerakkoordgelden aan de begroting is bedoeld voor maatregelen voor bereikbaarheid en mobiliteit (waaronder zeehavenontwikkeling en ondergronds bouwen) en voor de sanering van waterbodems. Het grootste deel van de Regeerakkoordimpuls voor de aanleg van infrastructuur loopt overigens via het Infrastructuurfonds.

De beleidsmaatregelen bestaan uit een reductie van de rijkskosten van de luchtverkeersbegeleiding die via aanpassing van de tarieven kostendekkend wordt doorberekend aan de sector, een beperking van het onderzoeksbudget en ten slotte (op het Infrastructuurfonds) een besparing door versoering van infrastructuur en/of innovatief aanbesteden. Uit onderzoek verricht in het kader van het interdepartementaal beleidsonderzoek *Innovatief Aanbesteden bij Rijkswaterstaat* is naar voren gekomen dat innovatief aanbesteden tot aanzienlijke maatschappelijke voordelen kan leiden, zoals een betere prijs/kwaliteitverhouding en een kortere doorlooptijd in de uitvoering. Dit leidt ook tot kostenbesparingen.

Aan de ontvangstenkant van de begroting zijn de ontvangsten wegens dividendopbrengsten NS/VSN opgenomen.

Daarnaast heeft een bijstelling van de ontvangsten plaatsgevonden voor de herzieningsbaten BTW en de aflossingen van de leningen aan KPN, op grond van in maart 1993 gemaakte afspraken bij de beursgang KPN. De mutatie is budgettair neutraal en technisch vanwege de even grote tegenboeking bij de BTW-ontvangsten.

De incidentele ontvangsten in 2000 uit hoofde van de conversie van het agentschapsvermogen betreft de agentschappen Rijksdienst voor Radiocommunicatie (RDR) en KNMI. In de inleiding bij deze bijlage is een algemene toelichting opgenomen.

XIII ECONOMISCHE ZAKEN: UITGAVEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999 (excl. IS)	3 171,7	3 395,5	3 054,9	2 964,5	2 937,6	2 943,1	
1. Mee- en tegenvallers							
actualisatie WIR raming	63,0						
Centraal Orgaan Voorraadvorming Aardolie-producten	6,3	- 3,1	0,7	29,5	29,5	29,5	
diversen	0,1					- 3,0	
	69,4	- 3,1	0,7	29,5	29,5	26,5	
2. Beleidsmatige mutaties							
CO ₂ -beleid		23,6	41,5	38,1	24,4	17,6	
opbrengst grond Beek ten behoeve van knooppunt Born						46,0	
Regeerakkoord: bedrijventerreinen		16,7	11,0	14,8	22,5	47,5	
Regeerakkoord: duurzame energie-impuls		10,0	20,0	23,0	27,0	40,0	
Regeerakkoord: gigaport (uit FES)		25,0	38,0	39,0	40,0		
ruimtevaart			7,3	34,0	13,7	6,1	
scheepsbouw		10,4	13,3	36,3	21,6	10,0	
twinning en referentieprojecten	45,6						
wijziging financiële relatie met NedCar		206,9	- 82,1	- 61,0	9,4	32,3	
diversen	- 12,9	- 27,3	- 11,4	- 15,2	18,6	- 33,1	
	32,7	265,3	37,6	109,0	177,2	166,4	
3. Technische mutaties							
afdekking verlies Volvo 400		83,6	82,1	77,1	2,9		
diversen	- 29,9	22,1	55,3	49,6	68,1	48,8	
	- 29,9	105,7	137,4	126,7	71,0	48,8	
Extrapolatie							3 186,9
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	72,1	367,5	175,8	264,9	277,6	242,0	
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS)	3 243,8	3 763,0	3 230,7	3 229,4	3 215,2	3 185,1	3 186,9
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS) (EUR)	1 472,0	1 707,6	1 466,0	1 465,4	1 459,0	1 445,3	1 446,2
Totaal internationale samenwerking	287,1	774,0	452,4	457,7	481,7	486,7	471,7
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS)	3 530,9	4 537,0	3 683,1	3 687,1	3 696,9	3 671,8	3 658,6
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS) (EUR)	1 602,3	2 058,8	1 671,3	1 673,1	1 677,6	1 666,2	1 660,2

XIII ECONOMISCHE ZAKEN: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999 (excl. IS)	5 336,3	2 954,3	2 917,0	2 866,1	2 778,3	2 772,1	
1. Mee- en tegenvallers							
gasbaten buitenland	43,0						
diversen	6,2		5,0	3,0	1,0		
	49,2		5,0	3,0	1,0		
2. Beleidsmatige mutaties							
Holland Casino			10,0	15,0	20,0	30,0	
opbrengst verkoop grond Beek				30,0		16,0	
Regeerakkoord: gigaport (uit FES)		25,0	38,0	39,0	40,0		
technische ontwikkelingskredieten		25,0					
wijziging financiële relatie met NedCar		224,7	- 48,9	- 48,9	100,2	264,8	
diversen	15,2	47,2	61,8	61,0	37,4	20,5	
	15,2	321,9	60,9	96,1	197,6	331,3	
3. Technische mutaties							
afdekking verlies Volvo 400		83,6	82,1	77,1	2,9		
diversen	13,2	6,2	8,0	4,3	1,3	1,3	
Niet tot een ijklijn behorend							
Common Area-baten		355,0	204,0				
gasbaten		279,0	441,0	424,0	- 1,2	- 117,0	
gasbaten binnenland	62,9						
diversen	16,8	- 3,1	2,0	30,5	30,7	29,5	
	92,9	720,7	737,1	535,9	33,7	- 86,2	
Extrapolatie							2 942,5
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	157,2	1 042,6	803,1	635,1	232,3	245,1	
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS)	5 493,5	3 996,9	3 720,1	3 501,2	3 010,6	3 017,2	2 942,5
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS) (EUR)	2 492,8	1 813,7	1 688,1	1 588,8	1 366,2	1 369,1	1 335,2
Totaal internationale samenwerking	7,3	393,0	6,3	5,2	5,2	5,2	5,2
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS)	5 500,8	4 389,9	3 726,4	3 506,4	3 015,8	3 022,4	2 947,7
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS) (EUR)	2 496,2	1 992,0	1 691,0	1 591,1	1 368,5	1 371,5	1 337,6

In het kader van het Regeerakkoord hebben intensiveringen plaatsgevonden ten behoeve van bedrijventerreinen (als onderdeel van de plannen met betrekking tot de stadseconomie), duurzame energie en het project Gigaport (technologische Internet-projecten). Daarnaast zijn in het kader van het CO₂-beleid gelden beschikbaar gesteld voor de uitvoering van programma's die zich richten op nieuwe doorbraaktechnologieën in de industrie, duurzame bedrijventerreinen en de ontwikkeling van de Energieprestatiekeuring (EPK).

Voorts zijn extra middelen uitgetrokken voor de ruimtevaart en voor de verbetering van de concurrentiepositie van de scheepsbouw.

De Staat heeft begin 1999 het restant van de in haar bezit zijnde aandelen NedCar verkocht. In vervolg op deze stap wordt de financiële relatie met NedCar en Volvo zoveel mogelijk beëindigd. Een belangrijk onderdeel van de overeenkomst betreft het wegstrepen van de schuld van de Staat in verband met de Volvo 400 tegen een deel van de lening van de Staat aan NedCar van 700 miljoen en de opbrengsten van reserveonderdelen in 1999. Hierdoor treden mutaties op bij zowel de uitgaven als de ontvangsten.

Efficiencymaatregelen bij Holland Casino en de opening van een casino in Utrecht leiden tot een verhoogde ontvangstenraming. In de arbitrage-procedure over de Common-Area is de einduitspraak gedaan dat de Staat minimaal 68,2% ontvangt van het aan de NAM toegewezen bedrag. Deze uitspraak leidt tot hogere ontvangsten in 1999 en 2000. De hogere aardgasbaten in de periode tot en met 2001 zijn een gevolg van een hogere dollarkoers en een hogere olieprijs.

XIV LANDBOUW, NATUURBEHEER EN VISSERIJ: UITGAVEN							
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999 (excl. IS)	3 448,2	3 701,0	3 317,4	3 369,5	3 352,9	3 325,4	
1. Mee- en tegenvallers							
minder grondaankopen		- 31,0					
stijging leerlingaantallen		16,0	29,0	29,0	29,0	29,0	
varkenspest	85,0	15,0					
diversen	- 14,2	- 20,0					
	70,8	- 20,0	29,0	29,0	29,0	29,0	
2. Beleidsmatige mutaties							
Regeerakkoord: natuur en ruimtelijke kwaliteit		138,5	204,3	213,8	236,3	238,0	
oogstschaderegeling		125,0					
opkoop varkensrechten		217,1					
aankoop proefstations praktijkonderzoek DLO			126,5				
maatregelen stimuleringskader			- 31,7	- 31,8	- 31,9	- 32,1	
apparaat Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees	34,9	32,1	23,0	23,7	22,9	24,5	
beëindiging mestprogramma						- 60,0	
intertemporele compensatie reconstructie		- 30,0			15,0	15,0	
diversen	- 36,0	- 35,3	- 10,9	- 22,6	- 33,9	- 61,9	
	- 1,1	447,4	311,2	183,1	208,4	123,5	
3. Technische mutaties							
integratie LEF/LNV			66,3	66,3	66,3	66,3	
loonbijstelling tranche 1999		62,8	72,2	68,3	67,8	67,8	
voortfinanciering varkenspest	142,0						
diversen	56,0	62,6	62,7	57,9	69,5	77,7	
	198,0	125,4	201,2	192,5	203,6	211,8	
Extrapolatie							3 759,3
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	268,0	552,8	541,2	404,3	440,8	364,2	
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS)	3 716,2	4 253,8	3 858,6	3 773,8	3 793,7	3 689,6	3 759,3
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS) (EUR)	1 686,3	1 930,3	1 751,0	1 712,5	1 721,5	1 674,3	1 705,9
Totaal internationale samenwerking	42,2	42,8	41,5	43,8	43,9	40,8	40,8
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS)	3 758,4	4 296,6	3 900,1	3 817,6	3 837,6	3 730,4	3 800,1
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS) (EUR)	1 705,5	1 949,7	1 769,8	1 732,4	1 741,4	1 692,8	1 724,4

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	476,9	550,5	502,6	565,0	561,8	561,4	
1. Mee- en tegenvallers							
EU-bijdrage varkenspest diversen	- 73,0 6,1		75,0				
	- 66,9		75,0				
2. Beleidsmatige mutaties							
Berlijn: hogere perceptiekostenvergoeding EU diversen	- 1,5	- 0,8	10,0	82,0 8,0	82,0 7,0	82,0	
	- 1,5	- 0,8	10,0	90,0	89,0	82,0	
3. Technische mutaties							
integratie LEF/LNV voorschot EU varkenspest diversen	142,0 33,9	41,1	66,3 50,8	66,3 46,3	66,3 50,0	66,3 50,9	
Niet tot een ijklijn behorend opbrengst verkoop VAM diversen		217,1	35,6				
	175,9	258,2	152,7	112,6	116,3	117,2	
Extrapolatie							762,5
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	107,4	257,4	237,6	202,5	205,3	199,1	
STAND MILJOENENNOTA 2000	584,3	807,9	740,2	767,5	767,1	760,5	762,5
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	265,1	366,6	335,9	348,3	348,1	345,1	346,0

Als gevolg van stijgende leerlingaantallen is er sprake van een tegenvaller bij het voortgezet agrarisch onderwijs van structureel 29 miljoen.

De in het Regeerakkoord voorziene intensivering voor natuur en ruimtelijke kwaliteit wordt thans op de begroting van LNV verantwoord (overgeboekt vanuit de aanvullende post Algemeen). De middelen oplopend tot 238 miljoen in 2003 worden ingezet voor het beperken van de ruimtedruk en de verhoging van de ruimtekwaliteit, voor de realisering van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en voor ICT in het landbouwonderwijs. Hiertoe worden investeringen gedaan ten behoeve van de glastuinbouw, de aanleg van natte natuur, de versterking van de kwaliteit van natuur- en landschapsbeheer en de kennisinfrastructuur. Tevens wordt hiermee ten dele de grondprijsstijging opgevangen ten behoeve van de verwerving van grond voor de EHS.

Daarnaast is in 1999 sprake van twee incidentele verhogingen van de LNV-begroting. In de eerste plaats is voor agrariërs die niet onder de Wet tegemoetkoming schade bij rampen (WTS) vielen, 125 miljoen uitgetrokken in het kader van de oogstschaderegeling. In de tweede plaats is 217 miljoen extra beschikbaar gesteld ten behoeve van de opkoop van varkensrechten.

Een incidentele verhoging van de uitgaven in het jaar 2000 heeft betrekking op de aankoop van de proefstations praktijkonderzoek door de Dienst Landbouwkundig Onderzoek (DLO), waarvan de kosten 126,5 miljoen bedragen. LNV subsidieert de helft van de koopsom en leent de andere helft aan DLO. Daarnaast zal op het Stimuleringskader vanaf het jaar 2000 ongeveer 32 miljoen minder worden uitgegeven dan eerder gedacht. De varkenspest heeft ook invloed gehad op de apparaatsuitgaven van de Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees (RVV). Zowel de direct met

de varkenspest samenhangende apparaatskosten, als de in gang gezette vernieuwing van het diergezondheidsbeleid zorgen voor structureel hogere uitgaven voor personeel en materieel. Een deel hiervan wordt gecompenseerd door hogere tarieven.

Met ingang van 1 januari 2000 wordt het Landbouw-Egalisatiefonds afdeling A (LEF A) opgeheven en geïntegreerd in de begroting van LNV. Op het LEF A worden de uitgaven en ontvangsten verantwoord die samenhangen met de aan- en verkoop van interventieproducten uit hoofde van het Europese landbouwbeleid. De overheveling naar de LNV-begroting leidt vanaf 2000 tot een verhoging van de uitgaven en ontvangsten van LNV van circa 66 miljoen.

Aan de ontvangstenkant van de LNV-begroting is in 2000 sprake van een extra ontvangst van de EU van 75 miljoen als bijdrage in de varkenspest, na overigens een tegenvaller van 73 miljoen in 1998.

Op de EU-top in Berlijn is afgesproken dat het percentage van de perceptiekostenvergoeding per 2001 wordt verhoogd van 10% naar 25%. Dit leidt tot hogere ontvangsten die dienen ter invulling van de Regeerakkoordtaakstelling beperking EU-afdrachten van 1,3 miljard. In 1999 worden voorts hogere ontvangsten ter hoogte van 217 miljoen gerealiseerd door de verkoop van de afvalverwerkingsmaatschappij VAM N.V.

XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID: UITGAVEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999 (excl. IS)	31 121,8	31 082,1	31 459,9	31 895,4	32 436,0	32 725,0	
1. Mee- en tegenvallers							
diversen	- 16,8	0,5	0,4	0,3			
experimenten activering uitkeringsgelden	- 90,0						
gemeentelijk werkfonds	- 137,1	- 111,7	- 66,2				
I/D-banen		- 110,0	- 70,0	- 58,0	- 27,0	101,0	
nominale ontwikkeling		496,1	550,9	568,9	577,3	591,3	
volume-ontwikkeling sociale zekerheid	- 226,3	- 639,1	- 505,0	- 406,4	- 349,4	- 246,4	
Wet voorzieningen gehandicapten	- 57,0						
diversen	- 55,2	52,6	41,9	- 16,0	0,3	- 15,5	
	- 582,4	- 311,6	- 48,0	88,8	201,2	430,4	
2. Beleidsmatige mutaties							
diversen	- 0,1	10,6	21,2	24,1	7,6	1,7	
Sociale zekerheid							
IHS banenpoolers		27,8	17,4	10,4			
koopkrachtverbetering			126,2	148,1	120,5	92,4	
sluitende aanpak		175,0	150,0	225,0	250,0	250,0	
samenwerking werk en inkomen	- 50,2	50,2					
uitstel beperking export uitkeringen		7,3	18,6	18,5	32,1	10,4	
versnelling bevoorschotting arbeidsvoorziening		150,0	- 150,0				
diversen		86,7	105,6	126,1	167,9	101,5	
	- 50,3	507,6	289,0	552,2	578,1	456,0	
3. Technische mutaties							
diversen	0,6	18,0	23,3	19,8	21,4	21,4	
Sociale zekerheid							
naar GF: uitstel toeslagen			- 155,5				
uitdeling loonbijstelling tranche 1999		206,4	216,3	226,3	258,4	258,5	
van BZK: EWLW-banen		850,0	959,1	979,9	999,0	999,0	
van VWS: EWLW-banen			533,1	542,1	541,0	542,0	
diversen		- 44,3	22,2	15,3	15,6	25,5	
Niet tot een ijklijn behorend							
diversen	- 0,4	- 5,0	- 28,0	- 27,0	- 28,0		
	0,2	1 025,1	1 570,5	1 756,4	1 807,4	1 846,4	
Extrapolatie							35 683,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	- 632,4	1 221,1	1 811,5	2 397,3	2 586,6	2 732,8	
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS)	30 489,4	32 303,2	33 271,4	34 292,7	35 022,6	35 457,8	35 683,0
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS) (EUR)	13 835,5	14 658,6	15 097,9	15 561,3	15 892,6	16 090,0	16 192,2
Totaal internationale samenwerking	2,1	1,7	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS)	30 491,5	32 304,9	33 272,9	34 294,2	35 024,1	35 459,3	35 684,5
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS) (EUR)	13 836,4	14 659,3	15 098,6	15 562,0	15 893,2	16 090,7	16 192,9

XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	795,7	815,6	828,6	841,6	853,2	853,2	
1. Mee- en tegenvallers							
diversen	0,4				- 0,3	- 0,3	
Sociale zekerheid							
ontvangsten arbeidsmarkt	71,5	77,3					
ontvangsten bijstand	215,9	192,7					
ontvangsten sociale verzekeringen	7,8	25,9					
diversen	11,3	90,2	66,5	67,8	69,1	69,1	
	306,9	386,1	66,5	67,8	68,8	68,8	
3. Technische mutaties							
diversen		0,5					
Niet tot een ijklijn behorend							
diversen		- 121,1	- 118,3	- 119,7	- 121,0	- 121,0	
		- 120,6	- 118,3	- 119,7	- 121,0	- 121,0	
Extrapolatie							801,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	306,9	265,5	- 51,8	- 51,9	- 52,2	- 52,2	
STAND MILJOENENNOTA 2000	1 102,6	1 081,1	776,8	789,7	801,0	801,0	801,0
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	500,3	490,6	352,5	358,4	363,5	363,5	363,5

In 1999 zal zich op grond van de huidige inzichten op de SZW-begroting een meevaller voordoen van 0,3 miljard, die in latere jaren omslaat in een tegenvaller oplopend tot 0,4 miljard in 2003. De meevaller wordt overwegend verklaard door de effecten op de ABW van de gunstige ontwikkeling van de werkloosheid. Hiermee samenhangend ontstaat een ontvangstenmeevaller bij de bijstand vanwege hoge bevoorschotting in voorgaande jaren.

Verder zijn de voorziene middelen bij de Wet Inschakeling Werkzoekenden (WIW) en de Instroom-/Doorstroombanen (I/D-banen) niet volledig uitgeput.

De lagere uitgaven bij de WIW treden met name op als gevolg van een meevallende jeugdwerkloosheid en een iets vertraagde aanloop van de WIW. Bij de I/D-banen zijn de lagere uitgaven het gevolg van het feit dat de nieuwe banen pas gedurende het jaar helemaal zijn opgevuld en niet al aan het begin van het jaar. Dit gaat niet ten koste van het totaal aantal I/D-banen ultimo dit jaar. De achteruitgang in huursubsidie per 1-7-99 van sommige groepen ex-banenpoolers in de WIW zal tijdelijk worden tegemoetgekomen. In het kader van de koopkrachtverbetering zijn de basisbedragen van de kinderbijslag verhoogd.

De middelen van de sluitende aanpak die bij Regeerakkoord beschikbaar zijn gesteld, worden nu op de SZW-begroting verantwoord. Aan deze middelen is voor 1999 100 miljoen toegevoegd vanuit de eindejaarsmarge.

Voorts is sprake van een vertraging in de uitvoering van de Wet beperking export uitkeringen.

De technische mutaties bestaan met name uit overboekingen. Ten eerste wordt een bedrag van ruim 150 miljoen in 2000 overgeboekt naar het gemeentefonds, als gevolg van het uitstel van de decentralisatie toeslagen ABW. Daarnaast worden middelen voor de EWLW-banen (Extra Werkgelegenheid voor Langdurig Werklozen) overgeheveld van de

begrotingen van BZK (sector Rijksbegroting in enge zin) en VWS (sector Zorg) naar die van SZW. Het gaat hier om een bedrag van circa 1,5 miljard.

XVI VOLKSGEZONDHEID, WELZIJN EN SPORT: UITGAVEN							
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999 (excl. IS)	11 267,9	11 200,2	11 027,1	10 983,1	10 956,9	10 930,6	
1. Mee- en tegenvallers							
diversen	- 42,9						
Zorg							
EWLW-banen	- 47,0	- 30,0					
diversen	9,4						
	- 80,5	- 30,0					
2. Beleidsmatige mutaties							
Regeerakkoord: jeugdzorg		12,5	65,0	77,5	90,0	90,0	
Regeerakkoord: kinderopvang		50,0	120,0	170,0	250,0		
diversen	- 13,7	53,5	- 0,3	- 17,7	- 47,1	- 51,8	
Zorg							
diversen	- 3,3	47,9	82,2	96,8	88,0	88,2	
	- 17,0	163,9	266,9	326,6	380,9	126,4	
3. Technische mutaties							
loonbijstelling tranche 1999		67,1	67,7	67,3	67,7	67,7	
overheveling maatschappelijke opvang naar							
zorg		- 355,1	- 355,5	- 355,6	- 355,6	- 355,6	
diversen	20,6	25,5	32,2	33,1	34,3	33,1	
Zorg							
naar SZW: EWLW-banen			- 533,1	- 542,1	- 541,0	- 542,0	
overheveling maatschappelijke opvang van							
RBG-eng		355,1	355,5	355,6	355,6	355,6	
storting waarborgfonds		120,0					
diversen	16,2	121,4	94,2	79,1	74,7	64,8	
Niet tot een ijklijn behorend							
loonbijstelling tranche 1999		172,9	171,5	171,1	170,7	170,7	
storting Waarborgfonds		- 120,0					
diversen	21,5	89,3	- 11,6	- 62,5	- 63,4	- 62,1	
	58,3	476,2	- 179,1	- 254,0	- 257,0	- 307,8	
Extrapolatie							10 772,1
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	- 39,0	610,3	68,2	52,9	124,1	- 141,1	
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS)	11 228,9	11 810,5	11 095,3	11 036,0	11 081,0	10 789,5	10 772,1
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS) (EUR)	5 095,5	5 359,4	5 034,8	5 007,9	5 028,3	4 896,1	4 888,2
Totaal internationale samenwerking	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS)	11 229,5	11 811,0	11 095,8	11 036,5	11 081,5	10 790,0	10 772,6
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS) (EUR)	5 095,7	5 359,6	5 035,1	5 008,1	5 028,6	4 896,3	4 888,4

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	389,3	313,3	223,5	223,0	223,0	222,7	
1. Mee- en tegenvallers							
diversen	- 3,7						
Zorg							
terugontvangsten EWLW-banen		44,7	43,5				
diversen	8,7						
	5,0	44,7	43,5				
2. Beleidsmatige mutaties							
diversen		15,0	2,8	2,8	2,8	2,8	
Zorg							
diversen	26,3		7,7	7,7			
	26,3	15,0	10,5	10,5	2,8	2,8	
3. Technische mutaties							
diversen	15,6	6,6	3,7	3,1	3,6	4,4	
Zorg							
diversen	- 1,1	24,3	16,8	- 0,1	- 3,6	- 3,6	
Niet tot een ijklijn behorend							
diversen			18,8				
	14,5	30,9	39,3	3,0	0,0	0,8	
Extrapolatie							226,5
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	45,6	90,8	93,6	13,8	3,0	3,8	
STAND MILJOENENNOTA 2000	434,9	404,1	317,1	236,8	226,0	226,5	226,5
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	197,3	183,4	143,9	107,5	102,6	102,8	102,8

Als gevolg van een lager dan geraamde bezetting van de EWLW-banen (extra werkgelegenheid voor langdurig werklozen) in de zorgsector zijn de uitgaven in 1998 bijna 50 miljoen en in 1999 30 miljoen lager uitgevallen.

De in het Regeerakkoord voorziene intensiveringen jeugdzorg en kinderopvang worden thans vanuit de aanvullende post Algemeen op de begroting van VWS verantwoord. Vanaf 2003 zal de intensivering kinderopvang via het gemeentefonds verlopen. Onderdeel van de intensivering jeugdzorg vormt ook een deel van de besparing op de uitvoeringskosten die de afschaffing van de omroepbijdragen met zich meebrengt. Het bureau jeugdzorg wordt een onafhankelijke rechtspersoon onder één gezag en één financiering. Met de provincies en de grote steden worden resultaatafspraken gemaakt over de inzet van de intensiveringsmiddelen. De intensiveringsmiddelen voor de kinderopvang worden onder andere ingezet voor uitbreiding van de kinderopvang-capaciteit met circa 71 000 plaatsen in de periode 1999–2002, met een accent op opvang voor 4–12-jarigen.

Er is sprake van de volgende technische mutaties. In 1999 heeft de oprichting van het Waarborgfonds plaatsgevonden. In het verleden is gebleken dat de financiering van bouwactiviteiten in de zorgsector tot problemen leidde. Dit hield verband met de door kapitaalverstrekkers als onvoldoende beoordeelde solvabiliteitspositie van de zorginstellingen. Door de hogere rentepercentages of zelfs het tijdelijk wegvallen van het aanbod op de kapitaalmarkt, stagneerde de bouw. Om te voorkomen dat dit in de toekomst weer problemen oplevert, is besloten over te gaan tot

oprichting van het Waarborgfonds. De middelen waren gereserveerd op het budget van de rijksbijdrage voor de volksgezondheid.

In de Miljoenennota 1999 is reeds aangekondigd dat de uitgaven voor Maatschappelijke opvang, Vrouwenopvang en Verslavingszorg met ingang van de Voorjaarsnota/eerste suppletore Wet 1999 in verband met het karakter van de uitgaven en de samenhang met overige zorguitgaven, vanuit het kader Rijksbegroting in enge zin naar het zorgkader (BKZ) worden overgeheveld. Voorts worden de EWLW-banen met ingang van 2000 vanuit de zorg overgeheveld naar de begroting van SZW (sector Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt).

Bij de ontvangsten van de VWS-begroting is sprake van hogere terugontvangsten bij de EWLW-banen in 1999 en 2000, die het gevolg zijn van een niet-volledige bezetting van het aantal arbeidsplaatsen in 1997 en 1998.

HOMOGENE GROEP INTERNATIONALE SAMENWERKING: UITGAVEN							
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	8 149,0	8 722,2	9 028,4	9 315,5	9 654,7	10 022,5	
1. Mee- en tegenvallers							
EU-toerekening	- 37,6	14,5	19,5	24,9	30,4	20,6	
macro-raming BNP		- 5,6	6,6	- 72,3	- 35,2	7,7	
opvangkosten asielzoekers			120,0	110,0	100,0	90,0	
personeel en materieel	- 34,0						
vertraging aanvragen IFOM en GOM	- 43,0						
diversen	- 60,6	- 0,8	- 2,4	- 1,6	- 1,7	- 1,5	
	- 175,2	8,1	143,7	61,0	93,5	119,8	
2. Beleidsmatige mutaties							
aanwending bandbreedte hgIS		194,8	82,7	12,6			
aanwending revisie BNP ten behoeve van Balkan asielbeleid		331,3	383,7	479,5	460,0	426,3	
bedrijfslevenprogramma	- 57,0	25,0	35,0	35,0	35,0	35,0	
europes ontwikkelingsfonds	- 31,2			4,7			
hulp aan Suriname	- 20,6	- 60,0	- 60,0				
intertemporele compensatie ODA		- 80,0	80,0				
intertemporele compensatie 1998	- 70,0	70,0					
Koraal specht		52,0	28,0				
kwijtschelding Exportkredietverzekering			50,0	100,0	100,0	100,0	
macro-economische steun en schuldenbeleid	108,4						
multilaterale banken	- 16,9	- 63,0	- 88,0	- 44,0	- 90,0	- 35,7	
noodhulp	35,0	- 20,0	- 40,0	- 40,0	- 40,0	- 40,0	
diversen	- 209,8	111,4	44,0	- 124,3	- 61,3	- 109,2	
	- 262,1	561,5	507,0	423,5	403,7	376,4	
3. Technische mutaties							
Antillen en Aruba uit hgIS			- 328,1	- 301,1	- 302,7	- 302,3	
SENO		380,0					
diversen	5,7	8,3	6,4	6,4	7,4	7,4	
	5,7	388,3	- 321,7	- 294,7	- 295,3	- 294,9	
Extrapolatie							10 603,1
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	- 431,6	957,6	328,8	189,8	201,9	201,2	
STAND MILJOENENNOTA 2000	7 717,4	9 679,8	9 357,2	9 505,3	9 856,6	10 223,7	10 603,1
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	3 502,0	4 392,5	4 246,1	4 313,3	4 472,7	4 639,3	4 811,5

HOMOGENE GROEP INTERNATIONALE SAMENWERKING: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	202,8	188,8	157,1	144,5	139,4	132,4	
1. Mee- en tegenvallers diversen	2,8						
	2,8						
2. Beleidsmatige mutaties diversen	- 32,5	- 15,9	- 1,9	- 0,8	3,6	3,3	
	- 32,5	- 15,9	- 1,9	- 0,8	3,6	3,3	
3. Technische mutaties							
SENO		380,0					
diversen	7,1	8,3	- 27,0	- 28,8	- 28,7	- 25,0	
Niet tot een ijklijn behorend diversen			0,2				
	7,1	388,3	- 26,8	- 28,8	- 28,7	- 25,0	
Extrapolatie							110,5
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	- 22,8	372,3	- 28,7	- 29,6	- 25,1	- 21,9	
STAND MILJOENENNOTA 2000	180,0	561,1	128,4	114,9	114,3	110,5	110,5
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	81,7	254,6	58,3	52,1	51,9	50,1	50,1

In het Regeerakkoord is een deel van de uitgaven voor asielzoekers onder hglS gebracht. In lijn met de hogere uitgaven in verband met asielzoekers is deze reeks ook opgehoogd.

De belangrijkste beleidsmatige wijziging is gelegen in de extra uitgaven voor humanitaire hulp, vredes- en wederopbouw, macrosteun en vredesoperaties in Zuidoost-Europa. Deze uitgaven worden met name gedekt uit extra ruimte die vanaf 1999 ontstaat voor de hglS door een forse verhoging van het BNP als gevolg van de CBS-revisie. Besloten is deze forse verhoging van het BNP met ingang van 1999 door te laten werken naar de ruimte van hglS door de 1,1% BNP hglS-indexatiegrondslag en daarbinnen de 0,8% BNP ODA-omvang te handhaven. De ruimte binnen hglS neemt hierdoor toe, met ruim 300 miljoen in 1999 oplopend tot ruim 400 miljoen structureel.

Met behoud van de 0,8% BNP-inspanning voor ODA heeft voorts een verhoging plaatsgevonden van de raming van kwijtschelding Exportkredietverzekering ten behoeve van de DAC-landen. Via een intertemporele compensatie van ODA-uitgaven is 80 miljoen van 1999 naar 2000 overgeheveld.

De forse onderuitputting van de hglS-uitgaven op de diverse begrotingen in 1998 van bijna 0,3 miljard wordt via de zogenoemde bandbreedtesystematiek in latere jaren weer beschikbaar gesteld.

Ter verbetering van de situatie in de gevangenis Koraalspecht op Curaçao zijn extra middelen uitgetrokken van 52 miljoen in 1999 en 28 miljoen in 2000.

Tevens heeft een intensivering plaatsgevonden van de activiteiten van Buitenlandse Zaken met betrekking tot ambtsberichten en instroomtoezicht ten behoeve van asielzoekers (25 miljoen in 1999 en 35 miljoen in latere jaren).

Ten slotte is sprake van de volgende technische mutaties. Met ingang van 2000 maken de uitgaven en ontvangsten in verband met de Antillen en Aruba niet langer onderdeel uit van de hGIS.

Als gevolg van een technische wijziging van de systematiek van een reserve voor risico's op via SENO verstrekte leningen voor export en investeringen in Oost-Europese landen en opkomende markten, waarbij een achtergestelde lening bij SENO wordt omgezet in een reserve op de EZ-begroting, nemen de ontvangsten en uitgaven op de EZ-begroting eenmalig met 380 miljoen toe in 1999.

GEMEENTEFONDS: UITGAVEN							
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	22 492,5	23 286,8	23 134,9	23 194,1	23 233,4	23 229,1	
1. Mee- en tegenvallers							
wijziging betalingsverloop algemene uitkering	- 88,8	88,8					
diversen	- 2,3						
	- 91,1	88,8					
2. Beleidsmatige mutaties							
Regeerakkoord: kinderopvang						250,0	
Regeerakkoord: WVG		25,0	74,6	124,6	199,6	199,6	
terugdraaien uitname bijstand			20,0	30,0	40,0	40,0	
diversen	- 23,5	9,5	7,4	18,4	29,5	28,4	
	- 23,5	34,5	102,0	173,0	269,1	518,0	
3. Technische mutaties							
amendement bijzondere bijstand		50,0					
uitbetaling behoedzaamheidsreserve 1998		346,9					
accres 1999		209,6	209,6	209,6	209,6	209,6	
accres 2000			578,7	578,7	578,7	578,7	
van SZW: uitstel toeslagen			155,5				
diversen	2,2	- 36,0	- 11,9	- 10,0	- 40,1	- 40,1	
Niet tot een ijklijn behorend							
diversen	- 2,7	27,0	61,5	97,6	97,6	97,6	
	- 0,5	597,5	993,4	875,9	845,8	845,8	
Extrapolatie							24 587,2
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	- 115,1	720,8	1 095,4	1 048,9	1 114,9	1 363,8	
STAND MILJOENENNOTA 2000	22 377,4	24 007,6	24 230,3	24 243,0	24 348,3	24 592,9	24 587,2
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	10 154,4	10 894,2	10 995,2	11 001,0	11 048,8	11 159,8	11 157,2

In 1998 is een bedrag van 88,8 miljoen niet tot uitkering gekomen doordat een aantal gegevens op basis waarvan een deel van de algemene uitkering over de gemeenten wordt verdeeld, pas na afloop van 1998 beschikbaar was. Dit bedrag komt in 1999 alsnog tot uitkering.

Daarnaast doen zich in 1999 en latere jaren op het gemeentefonds nog enkele belangrijke wijzigingen voor die voortvloeien uit het Regeerakkoord. Zo heeft de regering besloten om de extra middelen voor kinderopvang vanaf 2003 over te hevelen naar het gemeentefonds; in de jaren 1999 tot en met 2002 worden deze middelen via een specifieke uitkering op de begroting van Volksgezondheid, Welzijn en Sport aan gemeenten ter beschikking gesteld. Verder worden vanaf 1999 extra middelen, oplopend tot bijna 0,2 miljard in 2004, aan het gemeentefonds toegevoegd voor de Wet voorzieningen gehandicapten (Wvg). De VNG achtte de Regeerakkoordonttrekkingen aan het gemeentefonds in

de sfeer van de Algemene bijstandswet (ABW) niet in overeenstemming met de afspraken die gelden voor de normering van het fonds. Na bestuurlijk overleg is besloten de specifieke uitnames terug te draaien. Tegelijkertijd worden de budgettaire effecten van de decentralisatie van de ABW voor de Rijksbegroting meegenomen bij de normering. Dit leidt via een lager accres tot een verlaging van het gemeentefonds.

In 1999 wordt tevens 50 miljoen aan het gemeentefonds toegevoegd uit hoofde van een door de Tweede Kamer aangenomen amendement op de begroting van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in verband met een verhoging van de middelen voor de bijzondere bijstand. Van de behoedzaamheidsreserve van het gemeentefonds over 1998 wordt in 1999 bijna 350 miljoen aan de gemeenten uitgekeerd. Deze betaling geschiedt uit de aanvullende post Algemeen, waar een bedrag voor de behoedzaamheidsreserve wordt gereserveerd.

In de Voorjaarsnota 1999 is het accres van het gemeentefonds voor 1999 en 2000 vastgesteld. Van de aanvullende post van het gemeentefonds wordt voor het accres 1999 structureel ruim 200 miljoen vanaf 1999 naar het gemeentefonds overgeboekt, terwijl het vastgestelde accres voor 2000 (578,7 miljoen) vanaf 2000 wordt verwerkt. Ten slotte wordt een bedrag van ruim 150 miljoen in 2000 overgeboekt van de begroting van SZW naar het gemeentefonds, als gevolg van het uitstel van de decentralisatie toeslagen ABW.

PROVINCIEFONDS: UITGAVEN							
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	1 712,8	1 785,3	1 796,9	1 801,5	1 801,5	1 801,5	
2. Beleidsmatige mutaties							
diversen	0,2		0,2	0,2	0,2	0,2	
	0,2		0,2	0,2	0,2	0,2	
3. Technische mutaties							
compensatie provinciale opcenten			80,9	80,9	80,9	80,9	
diversen	3,0	32,7	53,4	53,4	53,4	53,4	
Niet tot een ijklijn behorend							
diversen	-0,1	0,2					
	2,9	32,9	134,3	134,3	134,3	134,3	
Extrapolatie							1 936,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	3,1	32,9	134,5	134,5	134,5	134,5	
STAND MILJOENENNOTA 2000	1 715,9	1 818,2	1 931,4	1 936,0	1 936,0	1 936,0	1 936,0
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	778,6	825,1	876,4	878,5	878,5	878,5	878,5

Met ingang van 2000 wordt structureel een bedrag van 80,9 miljoen aan het provinciefonds toegevoegd in verband met het wetsvoorstel tot afschaffing van de omroepbijdragen. Het bedrag is bedoeld als compensatie voor de provincies die met afschaffing van de omroepbijdragen de mogelijkheid verliezen om provinciale opcenten te heffen.

ACCRES GEMEENTEFONDS/PROVINCIEFONDS: UITGAVEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	0,0	179,7	1 163,4	1 912,3	2 608,7	3 253,1	
1. Mee- en tegenvallers							
accres gemeentefonds		34,7	58,0	304,3	318,2	716,0	
accres provinciefonds		2,6	- 20,2	3,0	10,0	46,1	
		37,3	37,8	307,3	328,2	762,1	
3. Technische mutaties							
naar gemeentefonds: accres 1999		- 209,6	- 209,6	- 209,6	- 209,6	- 209,6	
naar gemeentefonds: accres 2000			- 578,7	- 578,7	- 578,7	- 578,7	
diversen		- 7,4	- 51,3	- 51,3	- 51,3	- 51,3	
		- 217,0	- 839,6	- 839,6	- 839,6	- 839,6	
Extrapolatie							4 302,9
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	0,0	- 179,7	- 801,8	- 532,3	- 511,4	- 77,5	
STAND MILJOENENNOTA 2000	0,0	0,0	361,6	1 380,0	2 097,3	3 175,6	4 302,9
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	0,0	0,0	164,1	626,2	951,7	1 441,0	1 952,6

Als gevolg van de ontwikkeling in de netto-gecorrigeerde rijksuitgaven is de raming voor de accresen van het gemeentefonds en het provinciefonds voor 1999 aangepast. Op basis van de Voorjaarsnota is de definitieve stand van het accres 1999 bepaald. Wijzigingen na de Voorjaarsnota worden verrekend met de behoedzaamheidsreserve op de aanvullende post Algemeen. Voor de jaren 2000 en verder wordt de stand Miljoenennota 1999 op een soortgelijke manier aangepast.

Daarnaast worden de definitief vastgestelde standen van de accresen 1999 en 2000 voor het gemeente- en het provinciefonds overgeboekt naar de respectievelijke fondsen.

INFRASTRUCTUURFONDS: UITGAVEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	9 323,3	10 098,6	10 222,1	9 958,2	9 638,3	10 411,9	
1. Mee- en tegenvallers diversen	- 3,6						
	- 3,6						
2. Beleidsmatige mutaties							
Beneluxtunnel/knooppunt Badhoevedorp/ Clausplein/Ketelmeer	200,0	- 18,0	- 50,0	- 64,0	- 68,0		
Betuweroute: aanpassing kasritme millennium	- 45,0	45,0	15,0	30,0	35,0	- 20,0	
diversen	72,0		- 15,0	- 7,1	- 35,0	20,0	
	227,0	27,0	- 50,0	- 41,1	- 68,0	0,0	
3. Technische mutaties							
Betuweroute: aanpassing kasritme prijsbijstelling tranche 1999		85,2	249,0	310,0	- 50,0	- 151,0	
Regeerakkoord: bereikbaarheid en kennis versobering infrastructuur/innovatief aanbesteden		336,0	705,0	782,0	944,5	329,0	
diversen	29,0	186,4	- 50,0	- 50,0	- 50,0	- 50,0	
Niet tot een ijklijn behorend diversen	50,5	- 9,5	53,8	- 31,3	37,9	50,9	
	79,5	598,1	1 048,3	1 096,9	982,5	283,3	
Extrapolatie							9 785,3
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	303,0	625,1	998,2	1 055,8	914,4	283,2	
STAND MILJOENENNOTA 2000	9 626,3	10 723,7	11 220,3	11 014,0	10 552,7	10 695,1	9 785,3
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	4 368,2	4 866,2	5 091,6	4 997,9	4 788,6	4 853,2	4 440,4

INFRASTRUCTUURFONDS: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	9 034,9	9 990,3	10 214,4	10 028,7	9 638,3	10 411,9	
1. Mee- en tegenvallers diversen	5,6						
	5,6						
2. Beleidsmatige mutaties diversen	85,9						
	85,9						
3. Technische mutaties							
Betuweroute: aanpassing kasritme			249,0	310,0	- 50,0	- 151,0	
prijsbijstelling tranche 1999		85,2	90,5	97,6	100,1	104,4	
Regeerakkoord: bereikbaarheid en kennis		336,0	705,0	782,0	944,5	329,0	
versobering infrastructuur/innovatief aanbesteden			- 50,0	- 50,0	- 50,0	- 50,0	
diversen	29,0	186,4	53,8	- 31,3	37,9	50,9	
Niet tot ijklijn behorend							
diversen	20,0						
	49,0	607,6	1 048,3	1 108,3	982,5	283,3	
Extrapolatie							9 785,3
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	140,5	607,6	1 048,2	1 108,3	982,4	283,2	
STAND MILJOENENNOTA 2000	9 175,4	10 597,9	11 262,6	11 137,0	10 620,7	10 695,1	9 785,3
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	4 163,6	4 809,1	5 110,7	5 053,8	4 819,5	4 853,2	4 440,4

Het Infrastructuurfonds is ten opzichte van de stand Miljoenennota 1999 per saldo verhoogd als gevolg van enerzijds een kasritmeaanpassing voor de Betuweroute en de uitdeling van de bij Regeerakkoord extra beschikbaar gestelde middelen voor infrastructuur, en anderzijds een besparing voorzien uit hoofde van doelmatigheid.

Door een geactualiseerde planning voor de aanleg van de Betuweroute is een deel van de uit het FES beschikbare middelen eerder beschikbaar gesteld. Dit om oplevering in 2005 te kunnen garanderen. Voor verbetering van bereikbaarheid zijn veel extra middelen uitgetrokken. De impuls uit het Regeerakkoord is, tezamen met de middelen uit het Infrastructuurfonds, in een samenhangend programma conform het vastgestelde MIT 1999–2003 verdeeld over wegen en openbaar vervoer (inclusief lokaal/regionaal), rail personen en goederen, en vaarwegen.

Ter bevordering van een doelmatige besteding van de beschikbare investeringsmiddelen kan een besparing worden bereikt door een beperkte versobering van infrastructuur en innovatief aanbesteden. Uit onderzoek verricht in het kader van het interdepartementaal beleidsonderzoek Innovatief Aanbesteden bij Rijkswaterstaat is naar voren gekomen dat innovatief aanbesteden tot aanzienlijke maatschappelijke voordelen kan leiden, zoals een betere prijs-kwaliteitverhouding en een kortere doorlooptijd in de uitvoering.

FONDS ECONOMISCHE STRUCTUURVERSTERKING: UITGAVEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	2 545,3	3 205,8	3 495,0	2 913,7	2 638,2	3 463,4	
3. Technische mutaties							
Niet tot een ijklijn behorend							
Betuweroute						- 586,0	
Betuweroute: aanpassing kasritme			249,0	310,0	- 50,0	- 151,0	
Regeerakkoord: bereikbaarheid		328,0	705,0	773,0	924,0	925,0	
Regeerakkoord: verdeelpost Infra		- 386,8	- 817,9	- 888,2	- 1 067,0	- 745,0	
VROM bodemsanering Vinex	- 135,0	87,0	18,0	30,0			
diversen	- 38,0	116,5	157,5	140,0	135,5	30,9	
	- 173,0	144,7	311,6	364,8	- 57,5	- 526,1	
Extrapolatie							1 923,7
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	- 173,0	144,7	311,6	364,8	- 57,5	- 526,1	
STAND MILJOENENNOTA 2000	2 372,3	3 350,5	3 806,6	3 278,5	2 580,7	2 937,3	1 923,7
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	1 076,5	1 520,4	1 727,4	1 487,7	1 171,1	1 332,9	872,9

FONDS ECONOMISCHE STRUCTUURVERSTERKING: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	2 082,4	1 620,0	1 705,0	1 749,0	1 753,0	1 753,0	
3. Technische mutaties							
Niet tot een ijklijn behorend							
aardgasbaten		198,0	313,0	302,0		- 83,0	
diversen	3,3						
	3,3	198,0	313,0	302,0		- 83,0	
Extrapolatie							1 711,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	3,3	198,0	313,0	302,0	0,0	- 83,0	
STAND MILJOENENNOTA 2000	2 085,7	1 818,0	2 018,0	2 051,0	1 753,0	1 670,0	1 711,0
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	946,4	825,0	915,7	930,7	795,5	757,8	776,4

Het Fonds Economische Structuurversterking (FES) is een verdeelfonds. Het kasritme van de FES-uitgaven wordt bepaald door de financieringsbehoefte van goedgekeurde FES-projecten, uiteraard passend binnen de budgettaire randvoorwaarden van de FES-Wet. Het grootste deel van de uitgaven is bestemd voor het Infrastructuurfonds.

De uitdeling van de Regeerakkoordimpuls voor bereikbaarheid, stedelijke vernieuwing, milieu en kennis naar de diverse begrotingshoofdstukken heeft in het afgelopen jaar grotendeels plaatsgevonden. Door een geactualiseerde planning voor de aanleg van de Betuweroute is een deel van de FES-middelen voor dit project eerder beschikbaar gesteld. De voorfinancieringsbijdrage voor de Betuweroute is om technische redenen geïntegreerd met het onderdeel bereikbaarheid.

Aan de ontvangstenkant van het FES is de raming voor aardgasbaten tot en met 2001 opwaarts en na 2002 neerwaarts bijgesteld als gevolg van volume-ontwikkelingen en een gewijzigde olieprijs en dollarkoers.

AOW-SPAARFONDS: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	4 337,5	4 829,8	5 411,6	5 995,2	6 615,0	7 226,3	
3. Technische mutaties							
Niet tot een ijklijn behorend rentebaten	- 4,6	76,6	- 93,6	- 8,4	- 8,9	- 9,6	
versnelling rente 2,8 miljard		129,1	160,2	198,2	210,4	217,2	
wijziging systematiek			- 84,0	- 257,6	- 273,5	- 237,0	
	- 4,6	205,7	- 17,4	- 67,8	- 72,0	- 29,4	
Extrapolatie							7 878,7
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	- 4,6	205,7	- 17,4	- 67,8	- 72,0	- 29,4	
STAND MILJOENENNOTA 2000	4 332,9	5 035,5	5 394,2	5 927,4	6 543,0	7 196,9	7 878,7
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	1 966,2	2 285,0	2 447,8	2 689,7	2 969,1	3 265,8	3 575,2

Het AOW-spaarfonds ontvangt rentebaten over het totaal opgebouwde vermogen. Deze rentebaten worden aan het fondsvermogen toegevoegd. De rente ten behoeve van het AOW-spaarfonds is gewijzigd op basis van de lagere rentestanden 1999 en 2000. Om de gevoeligheid van het AOW-spaarfonds voor renteschommelingen te verzachten zal worden overgegaan op een andere rentesystematiek, namelijk fictieve belegging in tien-jaars staatsobligaties. In verband daarmee is consistentie betracht ten aanzien van het moment van rentebijschrijving over de jaarlijkse storting van 2,8 miljard die op 1 januari van elk jaar plaatsvindt.

DIERGEZONDHEIDSFONDS: NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	30,6	0,0	39,3	111,3	103,3	101,3	
Extrapolatie							99,3
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
STAND MILJOENENNOTA 2000	30,6	0,0	39,3	111,3	103,3	101,3	99,3
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	13,9	0,0	17,8	50,5	46,9	46,0	45,1

ARBEIDSVOORWAARDEN: UITGAVEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	24,9	2 940,1	4 608,2	6 227,8	7 518,3	9 801,3	
1. Mee- en tegenvallers							
nominale ontwikkeling		- 333,2	199,8	211,5	216,6	124,6	
diversen	- 4,3						
Sociale zekerheid							
nominale ontwikkeling		- 17,3	55,5	79,6	118,5	146,9	
Zorg							
diversen		- 7,2	- 0,4	- 2,1	- 6,4	- 15,1	
	- 4,3	- 357,7	254,9	289,0	328,7	256,4	
2. Beleidsmatige mutaties							
intertemporele verschuiving CAO Rijk		- 55,3	49,8	6,1	- 0,5		
Sociale zekerheid							
diversen		- 14,5					
Zorg							
diversen		- 3,0	1,0	0,1			
		- 72,8	50,8	6,2	- 0,5		
3. Technische mutaties							
uitdeling loonbijstelling tranche 1999		- 2 050,9	- 2 226,4	- 2 192,6	- 2 210,1	- 2 228,9	
diversen	- 20,5	- 39,4	- 52,8	- 70,6	- 130,7	- 150,5	
Sociale zekerheid							
uitdeling loonbijstelling tranche 1999		- 206,4	- 216,3	- 226,3	- 258,4	- 258,5	
diversen		79,0	127,0	174,0	274,0	341,0	
Zorg							
diversen		- 41,9	- 44,6	- 43,8	- 43,5	- 43,4	
Niet tot een ijklijn behorend							
uitdeling loonbijstelling tranche 1999		- 172,9	- 171,5	- 171,1	- 170,7	- 170,7	
diversen		- 18,6	36,5	39,4	41,7	39,9	
	- 20,5	- 2 451,1	- 2 548,1	- 2 491,0	- 2 497,7	- 2 471,1	
Extrapolatie							9 229,8
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	- 24,9	- 2 881,4	- 2 242,4	- 2 195,8	- 2 169,5	- 2 214,9	
STAND MILJOENENNOTA 2000	0,0	58,7	2 365,8	4 032,0	5 348,8	7 586,4	9 229,8
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	0,0	26,6	1 073,6	1 829,6	2 427,2	3 442,6	4 188,3

Op de aanvullende post arbeidsvoorwaarden worden de middelen gereserveerd die nodig zijn om de loongevoelige uitgaven op de diverse begrotingen te indexeren. Dit gebeurt door middel van de loonbijstelling die jaarlijks uit de aanvullende post arbeidsvoorwaarden wordt overgeboekt naar de departementale begrotingen.

Op grond van de meest recente macro-economische inzichten doen zich op alle ijklijnen in 1999 meevallers voor. Vanaf 2000 zijn er tegenvallers in de raming voor de loonbijstelling voor de sectoren Rijksbegroting in enge zin en Sociale Zekerheid.

Het beslag van de CAO Rijk is niet in ieder afzonderlijk jaar van de kabinetsperiode gelijk aan de ter beschikking gestelde loonruimte. Om deze reden vindt een intertemporele verschuiving plaats, waarbij het surplus aan ruimte in 1999 aan de overige jaren van de kabinetsperiode is toegevoegd.

Met de uitdeling van de loonbijstelling tranche 1999 voor de drie ijklijnen worden de begrotingen 1999 en de ontwerpbegrotingen 2000 op het loonniveau 1999 gebracht. De uitdeling van de loonbijstelling tranche 1999 voor het gedeelte dat niet tot een ijklijn behoort heeft betrekking op de indexering van de rijksbijdragen volksgezondheid.

KOPPELING UITKERINGEN/NOMINALE BIJSTELLING AKW: UITGAVEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	0,0	585,1	1 050,8	1 382,8	1 814,5	2 283,7	
1. Mee- en tegenvallers							
Sociale zekerheid							
nominale ontwikkeling		- 527,1	- 575,9	- 576,6	- 588,5	- 621,8	
diversen			- 12,7	- 2,1	14,2	37,3	
		- 527,1	- 588,6	- 578,7	- 574,3	- 584,5	
3. Technische mutaties							
Sociale zekerheid							
bruterings-effecten		7,4	21,5	149,6	151,2	209,7	
diversen		- 65,4	- 102,7	- 139,7	- 185,2	- 237,1	
		- 58,0	- 81,2	9,9	- 34,0	- 27,4	
Extrapolatie							2 248,8
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	0,0	- 585,1	- 669,8	- 568,8	- 608,3	- 611,9	
STAND MILJOENENNOTA 2000	0,0	0,0	381,0	814,0	1 206,2	1 671,8	2 248,8
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	0,0	0,0	172,9	369,4	547,3	758,6	1 020,5

De nominale ontwikkeling op deze aanvullende post heeft betrekking op begrotingsgefinancierde socialezekerheidsuitgaven. De mutaties betreffen wijzigingen in het premiebeeld en indices die bepalend zijn voor de aanpassing van de hoogte van de uitkeringen.

PRIJSBIJSTELLING/INDEXERING WSF: UITGAVEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	0,0	724,2	1 479,2	2 269,2	3 046,1	3 642,3	
1. Mee- en tegenvallers							
indexering WSF		18,5	25,1	32,1	32,7	40,5	
raming prijsbijstelling		- 3,2	199,0	247,0	303,8	379,7	
diversen		- 8,0					
Sociale zekerheid							
diversen		16,7	20,4	31,1	47,0	53,6	
Zorg							
diversen		2,2	3,9	4,8	6,0	6,9	
		26,2	248,4	315,0	389,5	480,7	
3. Technische mutaties							
naar OCenW: indexering studiefinanciering		- 55,7	- 70,9	- 102,4	- 134,9	- 166,6	
uitdeling prijsbijstelling tranche 1999		- 602,3	- 602,0	- 606,4	- 606,4	- 612,1	
diversen		6,1	- 34,0	44,1	40,3	- 12,5	
Sociale zekerheid							
diversen		- 16,7	- 2,6	3,7	10,3	17,7	
Zorg							
diversen		- 6,2	- 5,7	- 5,3	- 5,3	- 5,3	
Niet tot een ijklijn behorend							
naar OCenW: indexering studiefinanciering		- 58,1	- 64,9	- 69,5	- 68,1	- 67,9	
diversen		- 17,5	- 51,5	- 67,4	- 53,5	- 44,0	
		- 750,4	- 831,6	- 803,2	- 817,6	- 890,7	
Extrapolatie							3 873,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	0,0	- 724,2	- 583,4	- 488,3	- 428,1	- 409,8	
STAND MILJOENENNOTA 2000	0,0	0,0	895,8	1 780,9	2 618,0	3 232,5	3 873,0
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	0,0	0,0	406,5	808,1	1 188,0	1 466,8	1 757,5

Op de aanvullende post Indexering WSF wordt de prijsbijstelling over de uitgaven voor studiefinanciering geraamd. Het betreft uitgaven die voor een deel relevant en voor een deel niet-relevant zijn voor het uitgavenkader.

Gedurende een begrotingsjaar wordt de indexering van de uitgaven voor studiefinanciering aangepast aan de macro-economische ontwikkelingen en aan de nieuwste inzichten ten aanzien van de studentenaantallen. Ten opzichte van de Miljoenennota 1999 is de indexering opwaarts bijgesteld. Vervolgens is de tranche 1999 van de indexering studiefinanciering (relevant en niet-relevant) overgeboekt naar de OCenW-begroting.

Op de aanvullende post prijsbijstelling worden de middelen gereserveerd die nodig zijn om de prijsgevoelige uitgaven op de diverse begrotingen te indexeren. Dit gebeurt door middel van de prijsbijstelling die jaarlijks uit deze aanvullende post wordt overgeboekt naar de departementale begrotingen.

Als gevolg van nieuwe inzichten in de prijsontwikkeling die sinds de Miljoenennota 1999 zijn ontstaan, is de uitgavenraming op de aanvullende post vanaf 2000 opwaarts bijgesteld.

BELASTINGAFDRACHTEN AAN DE EUROPESE UNIE: UITGAVEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	7 698,0	7 540,0	7 603,0	7 686,0	7 944,0	8 224,0	
1. Mee- en tegenvallers							
BTW-afdrachten		- 113,0	11,0	- 4,0	- 1,0	- 40,0	
invoerrechten	- 68,0	- 155,0	- 135,0	- 135,0	- 135,0	- 135,0	
diversen				1,0	1,0		
	- 68,0	- 268,0	- 124,0	- 138,0	- 135,0	- 175,0	
2. Beleidsmatige mutaties							
Berlijn: BTW-afdrachten					- 1 550,0	- 1 570,0	
					- 1 550,0	- 1 570,0	
Extrapolatie							5 518,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	- 68,0	- 268,0	- 124,0	- 138,0	- 1 685,0	- 1 745,0	
STAND MILJOENENNOTA 2000	7 630,0	7 272,0	7 479,0	7 548,0	6 259,0	6 479,0	5 518,0
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	3 462,3	3 299,9	3 393,8	3 425,1	2 840,2	2 940,0	2 504,0

De afdrachten aan de Europese Unie voor BTW en invoerrechten dalen ten opzichte van de stand Miljoenennota 1999 met ingang van 2002 met ruim 1,5 miljard. Dit vloeit voor een belangrijk deel voort uit de uitkomsten van de top van Berlijn, waar besloten is tot een verschuiving van de BTW-afdrachten naar de BNP-afdrachten op de begroting van Buitenlandse Zaken en tot een lagere Nederlandse bijdrage aan de VK-compensatie. De daling van de BTW-afdrachten in 1999 is het gevolg van een bijstelling door de Europese Commissie van het uniforme opvraagpercentage van de BTW-grondslag. Voorts zijn de ramingen aangepast aan de nieuwe macro-gegevens.

Op grond van de door het Centraal Planbureau bijgestelde verwachtingen met betrekking tot de ontwikkeling van de goedereninvoer daalt de groei van de invoerrechten.

Op het totaal van de afdrachten aan de Europese Unie bij de onderhandelingen in Berlijn is een totale besparing gerealiseerd van 1,55 miljard, ruim 0,2 miljard hoger dan de 1,3 miljard waarvan bij de opstelling van het Regeerakkoord werd uitgegaan. In bijlage 9 «Nederland en de financiën van de Europese Unie» is een integraal overzicht opgenomen van alle afdrachten aan de Europese Unie.

ALGEMEEN (VOORHEEN NADER TE BEPALEN): UITGAVEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999 (excl. IS)	- 474,9	1 825,8	2 803,2	2 959,8	3 167,9	3 269,0	
1. Mee- en tegenvallers							
vrijval leasepot	- 115,0						
diversen	6,5						
	- 108,5						
2. Beleidsmatige mutaties							
behoedzaamheidsreserve		- 100,3	- 55,5				
correctie 2003						200,3	
CO ₂ -reductieplan			33,7				
naar EZ: energiebesparingsnota		- 23,6	- 41,5	- 38,1	- 24,4	- 17,6	
ramingstechnische veronderstelling in=uit	908,6	- 272,0	- 85,1	- 15,1			
Regeerakkoord: infra		- 422,7	- 620,5	- 659,8	- 752,0	- 672,9	
Regeerakkoord: kinderopvang		- 50,0	- 120,0	- 170,0	- 250,0	- 250,0	
Regeerakkoord: sociale infrastructuur		- 25,0	- 50,0	- 75,0	- 100,0	- 100,0	
Regeerakkoord: WVG/chronisch zieken		- 25,0	- 74,6	- 124,6	- 199,6	- 199,6	
uitvoeringskosten fiscale wetsvoorstellen		- 22,9	66,7	89,0	17,3	7,8	
verdeling euro-middelen		- 92,0	- 198,7	- 180,4	- 79,9		
vrijval euro-reservering		- 108,1	- 1,5	- 19,8	- 120,2		
diversen		21,3	- 12,9	- 18,0	- 17,7	19,3	
Sociale zekerheid							
ramingstechnische veronderstelling in=uit	215,2						
Regeerakkoord: sluitende aanpak		- 75,0	- 150,0	- 225,0	- 250,0	- 250,0	
	1 123,8	- 1 195,3	- 1 309,9	- 1 436,8	- 1 776,5	- 1 262,7	
3. Technische mutaties							
naar V&W: millennium	- 66,9						
uitbetaling behoedzaamheidsreserve 1998 (gemeentefonds)		- 346,9					
diversen	- 2,1	8,5	- 42,0	- 46,8	- 46,5	- 90,5	
Niet tot een ijklijn behorend							
afkoop VROM-subsidies	- 127,0	127,5	- 127,0				
BTW openbaar vervoer	- 327,7						
diversen	- 29,5	15,5					
	- 553,2	- 195,4	- 169,0	- 46,8	- 46,5	- 90,5	
Extrapolatie							1 872,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	462,2	- 1 390,7	- 1 479,0	- 1 483,7	- 1 822,9	- 1 353,1	
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS)	- 12,7	435,1	1 324,2	1 476,1	1 345,0	1 915,9	1 872,6
STAND MILJOENENNOTA 2000 (excl. IS) (EUR)	- 5,8	197,4	600,9	669,8	610,3	869,4	849,7
Totaal internationale samenwerking	12,7	12,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS)	0,0	447,8	1 324,2	1 476,1	1 345,0	1 915,9	1 872,6
STAND MILJOENENNOTA 2000 (incl. IS) (EUR)	0,0	203,2	600,9	669,8	610,3	869,4	849,7

ALGEMEEN (VOORHEEN NADER TE BEPALEN): NIET-BELASTINGONTVANGSTEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	91,5	1 855,4	2 030,0	1 985,0	1 940,0	- 60,0	
1. Mee- en tegenvallers							
correctie stand Miljoenennota 1998		- 35,6	- 35,6	- 35,6	- 35,6	- 35,6	
diversen	- 91,5						
	- 91,5	- 35,6	- 35,6	- 35,6	- 35,6	- 35,6	
2. Beleidsmatige mutaties							
diversen		- 10,1	6,4	- 1,1	- 1,1	- 1,1	
		- 10,1	6,4	- 1,1	- 1,1	- 1,1	
3. Technische mutaties							
Niet tot een ijklijn behorend							
verkoop staatsdeelnemingen		- 1 775,4	- 204,0				
		- 1 775,4	- 204,0				
Extrapolatie							- 110,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	- 91,5	- 1 821,1	- 233,2	- 36,7	- 36,7	- 36,7	
STAND MILJOENENNOTA 2000	0,0	34,3	1 796,8	1 948,3	1 903,3	- 96,7	- 110,6
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	0,0	15,6	815,4	884,1	863,7	- 43,9	- 50,2

Op deze aanvullende post staan middelen gereserveerd waarvan op het moment van reservering nog niet expliciet kan worden aangegeven op welke begrotingen zij uiteindelijk zullen worden verantwoord (bijvoorbeeld de Regeerakkoordintensiveringen). Daarnaast staan op de aanvullende post taakstellingen geparkeerd die uiteindelijk door de diverse begrotingen ingevuld worden (bijvoorbeeld de ramingstechnische veronderstelling in=uit bij de eindejaarsmarge).

De doorrekening van de netto-gecorrigeerde uitgaven ten behoeve van de normeringssystematiek voor het gemeente- en provinciefonds heeft in 2000 geleid tot een bijstelling van de behoedzaamheidsreserve 1999. De behoedzaamheidsreserve over 1998 is in 1999 grotendeels uitgekeerd aan het gemeente- en provinciefonds. Uiteindelijk is op basis van de bestaande systematiek ruim 0,1 miljard van de behoedzaamheidsreserve 1998 vrijgevallen.

Conform de gebruikelijke systematiek wordt ramingstechnisch verondersteld dat de onderuitputting op de Rijksbegroting in enge zin (inclusief de begrotingsgefinancierde uitgaven voor de sociale zekerheid en zorg) in 1999 even groot zal zijn als de toevoeging van de eindejaarsmarge 1998. Daarom wordt het totaal van de Rijksbegroting in 1999 met eenzelfde bedrag verlaagd als de toevoeging van de eindejaarsmarge 1998. De verlaging in 2000 en 2001 houdt verband met een andere fasering in de tijd van de aanwending van de middelen voor de hgIS (bandbreedtesystematiek). Inmiddels is voor 1999 reeds een deel van de taakstelling ingevuld en resteert nog een bedrag van 450 miljoen.

De middelen voor een aantal prioriteiten uit het Regeerakkoord, die nog op de aanvullende post geboekt stonden, zijn gedurende het jaar allemaal overgeheveld naar de diverse begrotingen. Het gaat om de middelen voor infrastructuur, kinderopvang, sociale infrastructuur, WVG/chronisch zieken en de sluitende aanpak. Voor een toelichting per intensivering wordt verwezen naar de tekst bij de desbetreffende begroting.

Om de invoering van de euro in Nederland soepel te laten verlopen heeft

de regering in de Miljoenennota 1998 een reservering opgenomen van jaarlijks 0,2 miljard voor de jaren 1999–2002. Uiteindelijk is na een inventarisatie van de door de departementen te maken kosten uit hoofde van de euro deze reservering grotendeels verdeeld, met als uitgangspunt een cofinanciering van 50% van de kosten uit de algemene middelen. Het restant van de gereserveerde middelen is vrijgevallen.

Aan de ontvangstenkant van deze aanvullende post is een stelpost uit het Regeerakkoord opgenomen met betrekking tot de verkoop van staatsdeelnemingen van jaarlijks 2 miljard in de periode 1999 tot en met 2002. De opbrengst van de verkoop van de afvalverwerkingsmaatschappij VAM N.V. en de NIB wordt in mindering gebracht op de stelpost voor 1999, waardoor deze voor dit jaar is ingevuld. Voor 2000 is een bedrag van ruim 200 miljoen ingevuld uit hoofde van Common-Area baten.

CONSOLIDATIE							
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	- 9 039,0	- 10 252,0	- 10 438,5	- 10 192,4	- 9 706,0	- 10 734,9	
2. Beleidsmatige mutaties							
bijstelling (FES, ISF en andere begrotingen)		- 733,7	- 1 107,8	- 1 107,3	- 1 338,5	- 422,8	
		- 733,7	- 1 107,8	- 1 107,3	- 1 338,5	- 422,8	
Extrapolatie							- 11 157,7
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	0,0	- 733,7	- 1 107,8	- 1 107,3	- 1 338,5	- 422,8	
STAND MILJOENENNOTA 2000	- 9 039,0	- 10 985,7	- 11 546,3	- 11 299,7	- 11 044,5	- 11 157,5	- 11 157,7
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	- 4 101,7	- 4 985,1	- 5 239,5	- 5 127,6	- 5 011,8	- 5 063,1	- 5 063,1

De post consolidatie wordt gebruikt voor het corrigeren van de Rijksbegroting voor dubbelstellingen als gevolg van het bruto boeken van bijdragen. De bijstelling van deze post (uitgaven en ontvangsten) houdt verband met de aanpassing van de onderlinge bijdragen tussen de begrotingen, bijdragen aan het Infrastructuurfonds (ISF) en met de bijdragen van het FES aan andere begrotingen.

SOCIALE ZEKERHEID EN ARBEIDSMARKT: UITGAVEN

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	102 169,5	103 222,2	106 111,5	108 682,6	111 350,6	113 166,6	
1. Mee- en tegenvallers							
Sociale zekerheid							
experimenten activering uitkeringsgelden	- 90,0						
gemeentelijk werkfonds	- 137,1	- 111,7	- 66,2				
I/D-banen		- 110,0	- 70,0	- 58,0	- 27,0	101,0	
nominale ontwikkeling	- 717,0	- 301,3	200,6	345,8	265,5	446,0	
REA realisaties	80,8	64,8	19,4	19,4	19,0	19,1	
samenstellingseffecten AOW	- 80,0	- 274,7	- 206,3	- 215,7	- 332,0	- 430,1	
volume-ontwikkeling sociale zekerheid	- 455,2	- 1 239,2	- 1 058,7	- 793,9	- 594,4	- 230,8	
Wet voorzieningen gehandicapten	- 57,0						
diversen	705,2	263,3	301,8	316,8	411,9	482,1	
	- 750,3	- 1 708,8	- 879,4	- 385,6	- 257,0	387,3	
2. Beleidsmatige mutaties							
Sociale zekerheid							
doelmatigheidsprojecten LISV		120,0	- 20,0	- 50,0	- 50,0		
IHS banenpoolers		27,8	17,4	10,4			
invoeringskosten euro (sociale verzekeringen)		28,8	38,4	68,0	2,8		
koopkrachtverbetering millennium (sociale verzekeringen)		65,0	126,2	148,1	120,5	92,4	
ramingstechnische veronderstelling in=uit	215,2						
reïntegratie arbeidsongeschikten		122,9	164,1	133,6	133,0	132,9	
samenwerking werk en inkomen	- 50,2	50,2					
sluitende aanpak		100,0					
uitstel beperking export uitkeringen		13,7	26,0	26,6	95,8	26,5	
versnelling bevoorschotting arbeidsvoorziening		150,0	- 150,0				
diversen		67,0	71,7	70,2	111,4	- 4,8	
	165,0	745,4	273,8	406,9	413,5	247,0	
3. Technische mutaties							
bruteringseffecten		40,5	114,8	- 470,5	- 474,4	- 742,7	
naar GF: uitstel toeslagen			- 155,5				
van BZK: EWLW-banen		850,0	959,1	979,9	999,0	999,0	
van VWS: EWLW-banen			533,1	542,1	541,0	542,0	
diversen		- 47,4	61,0	70,4	131,8	164,2	
		843,1	1 512,5	1 121,9	1 197,4	962,5	
Extrapolatie							117 840,6
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	- 585,3	- 120,2	906,8	1 143,4	1 353,8	1 597,0	
STAND MILJOENENNOTA 2000	101 584,2	103 102,0	107 018,3	109 826,0	112 704,4	114 763,6	117 840,6
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	46 096,9	46 785,6	48 562,8	49 836,9	51 143,0	52 077,5	53 473,7

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
STAND MILJOENENNOTA 1999	370,9	385,8	395,4	400,5	405,7	405,7	
1. Mee- en tegenvallers							
Sociale zekerheid							
ontvangsten arbeidsmarkt	71,5	77,3					
ontvangsten bijstand	215,9	192,7					
ontvangsten sociale verzekeringen	7,8	25,9					
diversen	11,3	90,2	66,5	67,8	69,1	69,1	
	306,5	386,1	66,5	67,8	69,1	69,1	
Extrapolatie							474,8
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	306,5	386,1	66,5	67,8	69,1	69,1	
STAND MILJOENENNOTA 2000	677,4	771,9	461,9	468,3	474,8	474,8	474,8
STAND MILJOENENNOTA 2000 (EUR)	307,4	350,3	209,6	212,5	215,5	215,5	215,5

In 1999 en 2000 zullen zich op grond van de huidige inzichten meevallers voordoen van 1,7 respectievelijk 0,9 miljard. Deze meevallers worden overwegend verklaard door de ontwikkeling van de werkloosheid. Die vertoont een gunstig verloop. Hierdoor neemt het volume af van de werkloosheidsuitkeringen (WW en ABW). Hiermee samenhangend ontstaat een ontvangstenmeevaller bij de bijstand. Daarnaast zijn er lagere uitgaven bij de AOW, de Wet inschakeling werkzoekenden (WIW) en de Instroom-/Doorstroombanen (I/D-banen).

De gemiddelde AOW-uitkering is neerwaarts bijgesteld omdat uit uitvoeringsgegevens van de SVB blijkt dat er sprake is van een relatief groter aantal uitkeringen aan samenwonenden (die goedkoper zijn) dan ten tijde van de Miljoenennota 1999 werd verondersteld.

De lagere uitgaven in de WIW treden met name op als gevolg van een meevallende jeugdwerkloosheid en een iets vertraagde aanloop van de WIW.

Het voorziene beleid bij de I/D-banen wordt gerealiseerd met minder middelen dan in de Miljoenennota 1999 was voorzien (dit mede omdat de nieuwe banen pas gedurende het jaar helemaal zijn opgevuld en niet al bij het begin van het jaar). Dit gaat dus niet ten koste van het totaal aantal I/D-banen ultimo dit jaar.

Tevens blijkt uit realisatiegegevens dat de uitgaven voor de reïntegratie van arbeidsgehandicapten hoger zijn uitgevallen dan geraamd.

De per saldo beleidsintensivering in de sociale zekerheid bedraagt in 1999 en 2000 0,7 respectievelijk 0,3 miljard. De middelen die beschikbaar gesteld zijn voor doelmatigheidsprojecten ten behoeve van uvi's leiden tot besparingen. De achteruitgang in huursubsidie per 1-7-1999 van sommige groepen ex-banenpoolers in de WIW zal tijdelijk worden tegemoet gekomen en in het kader van de koopkrachtverbetering zijn de basisbedragen van de kinderbijslag verhoogd. Daarnaast zijn extra middelen uitgetrokken voor euro- en millenniumkosten van de premiegefinancierde socialezekerheidsuitgaven. Voor de reïntegratie van arbeidsongeschikten (REA) zijn meer middelen uitgetrokken dan voorzien in de Miljoenennota 1999. Vertraging in de uitvoering van de Wet beperking export uitkeringen brengt besparingsverliezen met zich mee.

De middelen van de sluitende aanpak die bij Regeerakkoord beschikbaar zijn gesteld, worden nu op de SZW-begroting verantwoord. Aan deze middelen is voor 1999 0,1 miljard toegevoegd vanuit de eindejaarsmarge.

Beleidsinzet van de regering is om verdere besparingen te realiseren in sociale zekerheid via het activerend ouderenbeleid en de zorginkoop WAO.

De technische mutaties bestaan met name uit overboekingen. Ten eerste wordt een bedrag van ruim 150 miljoen in 2000 overgeboekt naar het gemeentefonds, als gevolg van het uitstel van de decentralisatie toeslagen ABW. Daarnaast worden middelen voor de EWLW-banen (Extra Werkgelegenheid voor Langdurig Werklozen) van de begrotingen van BZK (sector Rijksbegroting in enge zin) en VWS (sector Zorg) naar die van SZW overgeboekt. Het gaat hier om een bedrag van circa 1,5 miljard.

ZORG: UITGAVEN							
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Stand Miljoenennota 1999	67 297,3	71 100,9	74 636,4	77 747,9	81 131,0	84 021,4	
1. Mee- en tegenvallers							
Zorg							
geneesmiddelen	150,0	230,0	201,0	180,0	160,0	150,0	
hulpmiddelen	185,0	177,0	277,0	357,0	426,0	426,0	
centrale inning eigen bijdragen			50,0	25,0			
EWLW-banen	- 47,0	- 30,0	- 70,0	- 10,0			
vrijval bouw	- 231,7	- 616,6	- 477,7	- 532,7	- 383,7	34,3	
nominale aanpassing			- 25,0	- 50,0	- 75,0	- 75,0	
loon- en prijsontwikkeling		- 259,6	50,0	231,0	96,0	108,0	
afrekening 1998	- 18,0	190,0	83,0	66,0	66,0	52,0	
diversen	- 31,0	37,0	57,0	3,0	7,0	- 18,0	
	7,3	- 272,2	145,3	269,3	296,3	677,3	
2. Beleidsmatige mutaties							
Zorg							
geneesmiddelen		13,0	- 123,0	- 103,0	- 103,0	- 203,0	
OVA 1998	188,5	188,5	188,5	188,5	188,5	188,5	
maatschappelijke opvang			19,1	19,1	19,1	19,1	
hulpmiddelen			- 42,0	- 75,0	- 75,0	- 75,0	
correctie aanvullende post						- 226,1	
	188,5	201,5	42,6	29,6	29,6	- 296,5	
3. Technische mutaties							
Zorg							
maatschappelijke opvang		355,1	355,5	355,6	355,6	355,6	
Waarborgfonds		120,0					
naar SZW: EWLW-banen			- 533,1	- 542,1	- 541,0	- 542,0	
desalderingen	595,0	74,8	126,2	105,1	120,5	119,8	
diversen	16,2	73,3	43,9	30,0	25,9	16,1	
	611,2	623,2	- 7,5	- 51,4	- 39,0	- 50,5	
Extrapolatie							87 401,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	807,0	552,5	180,4	247,5	286,9	330,3	
Stand Miljoenennota 2000	68 104,3	71 653,4	74 816,8	77 995,4	81 417,9	84 351,7	87 401,0
Stand Miljoenennota 2000 (EUR)	30 904,4	32 514,9	33 950,4	35 392,7	36 945,8	38 277,1	39 660,8

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Stand Miljoenennota 1999	7 616,0	6 711,4	6 701,8	6 781,1	6 797,7	6 798,4	
1. Mee- en tegenvallers							
Zorg							
EWLW-banen		44,7					
eigen bijdragen AWBZ		36,0	51,0	59,0	115,0	179,0	
eigen bijdragen verpleeghuizen	25,0	15,0					
afrekening 1998	- 116,0	- 27,0	- 27,0	- 27,0	- 27,0	- 27,0	
extra opbrengst eigen bijdragen			13,8	38,8	93,8	118,8	
eigen bijdragen ZFW	- 100,0						
diversen	- 3,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	
	- 194,0	70,7	39,8	72,8	183,8	272,8	
2. Beleidsmatige mutaties							
Zorg							
herziening lage eigen bijdragen		- 15,0	- 30,0				
		- 15,0	- 30,0				
3. Technische mutaties							
Zorg							
desalderingen	595,0	74,8	126,2	105,1	120,5	119,8	
diversen	- 1,1	24,3	16,8	- 0,1	- 3,6	- 3,6	
	593,9	99,1	143,0	105,0	116,9	116,2	
Extrapolatie							7 275,0
Totaal mutaties sinds Miljoenennota 1999	399,9	154,8	152,8	177,8	300,7	389,0	
Stand Miljoenennota 2000	8 015,9	6 866,2	6 854,6	6 958,9	7 098,4	7 187,4	7 275,0
Stand Miljoenennota 2000 (EUR)	3 637,5	3 115,8	3 110,5	3 158,3	3 221,1	3 261,5	3 301,3

De hogere uitgaven bij de geneesmiddelen worden verklaard doordat het overhevelen van de buiten-WTG-geneesmiddelen naar het derde compartiment is vertraagd, het Britse pond is geapprecieerd, en de additionele overschrijding 1998 structureel doorwerkt. Tevens zijn de uitgaven gestegen als gevolg van een besparingsverlies door de gekozen vormgeving van het GVS en is de budgettaire ruimte vergroot om nieuwe medicijnen tot het verzekerde pakket toe te laten. Tegenover deze uitgavenstijgingen zijn door de regering een aantal beleidsmaatregelen geïnitieerd. Naar aanleiding van onderzoeken naar de omvang van kortingen en bonussen die apothekers ontvangen, is besloten een bedrag van tenminste 200 miljoen extra af te romen. Daarnaast zal er een macrokader voor de receptregelvergoeding worden ingesteld en zal de stimulanteregeling verrekend worden in de receptregelvergoeding. Tot slot zijn maatregelen genomen (plaatsing op lijst 2 en aanscherping indicatie) om het gebruik van cholesterolverlagers en maagzuurremmers af te remmen, en is afgesproken dat vanaf 2002 100% van de huisartsenpraktijken het EVS ingevoerd zal hebben.

Ook bij de hulpmiddelen heeft zich in 1998 een hogere realisatie voorgedaan dan geraamd in de Miljoenennota. Deze overschrijding heeft een structurele doorwerking. Uit analyse van het gebruik van hulpmiddelen is gebleken dat meerjarig rekening gehouden dient te worden met een hogere groei dan tot op heden was aangenomen. In het beeld is een taakstelling verwerkt van 42 miljoen in 2000 en 75 miljoen structureel. Daarenboven inventariseert een ambtelijke werkgroep momenteel

additionele beleidsmaatregelen ter mitigering van de oploop van de overschrijding; op termijn zal voor ten minste 225 miljoen aan maatregelen gevonden dienen te worden.

Op basis van de realisatie van banen in 1997 en 1998 wordt een extra terugontvangst uit hoofde van extra banen in de zorgsector geraamd van 45 miljoen. De uitgaven in het lopende jaar 1999 zullen in verband met de lagere bezetting circa 30 miljoen lager uitvallen.

Bij de meldingsbouw treedt een later gebruik van opgebouwde rechten voor niet-vergunningsplichtige vervangingsbouw van zorginstellingen op dan eerder voorzien. In het najaar is besloten een deel van de toen verwachte vrijval in te zetten ter dekking van de nominale bijstelling van de OVA. Op basis van signalen van het College voor Ziekenhuisvoorzieningen en een onderzoek van het NZI wordt thans een hogere vrijval geboekt. Ook een nadere analyse van de ramingen van instandhoudingsbouw heeft tot een neerwaartse bijstelling geleid.

Binnen het zorgkader is ruimte ontstaan in verband met een nominale herberekening ten tijde van de afronding van de Miljoenennota 1999. Deze mutatie was nog niet verwerkt in de Miljoenennota. Na afronding is deze bijstelling aangewend ter dekking van de OVA1998.

Als gevolg van de ramingen voor de loon- en prijsontwikkeling van het CPB, treedt in 1999 een meevaller op. Voor latere jaren leiden deze aangepaste ramingen echter tot een tegenvaller. De afrekening van het jaar 1998 (exclusief de reeds gemelde mutaties bij geneesmiddelen, hulpmiddelen en bouw) leidt per saldo tot een belasting van het budgettaire beeld. Deze belasting is geconcentreerd bij de curatief somatische zorg.

De hogere uitgaven voor arbeidsvoorwaarden zijn een gevolg van de structurele doorwerking van het kabinetsbesluit om naar aanleiding van het advies van de commissie-Van Voorden de OVA 1998 bij te stellen.

Voor de jaren na deze kabinetsperiode wordt uitgegaan van een groei van de zorguitgaven met 1,1%. In de Miljoenennota 1999 is deze groei ruimte gereserveerd op een aanvullende post in de zorg. De mutaties in de Miljoenennota 2000 leiden tot een belasting van deze toegestane ruimte van 226 miljoen. Deze belasting wordt vanuit de gereserveerde ruimte gedekt.

In de Miljoenennota 1999 is reeds aangekondigd dat de uitgaven voor Maatschappelijke opvang, Vrouwenopvang en Verslavingszorg met ingang van de Voorjaarsnota/eerste suppletore Wet 1999 in verband met het karakter van de uitgaven en de samenhang met overige zorguitgaven, vanuit het kader Rijksbegroting-eng naar het zorgkader (BKZ) worden overgeheveld. Voorts is de invoering van het waarborgfonds één jaar doorgeschoven en worden de EWLW-banen met ingang van 2000 vanuit de zorg overgeheveld naar de begroting van SZW (sector Sociale Zekerheid).

Bij de ontvangsten doen zich meevallers voor bij de eigen bijdragen. De ramingen zijn herzien als gevolg van indexeringen en verwachte demografische ontwikkelingen. De eigen bijdragen ZFW blijken in beide jaren dat deze regeling bestond, 1997 en 1998, lager uitgevallen te zijn dan eerder geraamd. Voor 1998 bedroeg de tegenvaller 100 miljoen.

De lage intramurale, inkomensafhankelijke eigen bijdragen AWBZ zijn herzien om de financiële druk op de bijdrageplichtingen te verminderen. Deze herziening is op 1 juli 1999 ingegaan. Vanaf 2001 zal de dekking hiervan gevonden worden in een algehele aanpassing van de eigenbijdragesystematiek.

De regel desalderingen bestaat voornamelijk uit technische boekingen die ertoe dienen de Zorgnota-uitgaven aan te laten sluiten bij de netto-uitgaven relevant voor het BKZ. In het BKZ is gecorrigeerd voor uitgaven aan de zorg waarvoor de minister van VWS niet de primaire budgettaire verantwoordelijkheid draagt. Mutaties in deze uitgaven leiden tot een wijziging van de Zorgnota-uitgaven. Om te voorkomen dat deze uitgaven leiden tot een belasting van het BKZ zijn ze aan de ontvangstenkant weer tegengeboekt.

7 Interdepartementale beleidsonderzoeken

In deze bijlage wordt ingegaan op de voortgang van de politieke besluitvorming over de vorige rondes interdepartementale beleidsonderzoeken (1996, 1997 en 1998) en wordt een overzicht gegeven van de resultaten tot nu toe van de implementatie van de aanbevelingen uit de bedrijfsvoeringsonderzoeken van de eerste ronde (1997). De onderwerpen die in de volgende ronde aan de orde komen, zullen na prinsjesdag ter kennis worden gebracht van de Staten-Generaal.

7.1 Politieke besluitvorming voorgaande rondes

De stand van zaken ten aanzien van de politieke besluitvorming over afgeronde rapporten is als volgt.

Ronde 1996

In de Miljoenennota 1999 is verslag gedaan van de politieke besluitvorming over de rapporten van deze ronde. Daarbij werd vermeld dat het regeringsstandpunt en het rapport over academische ziekenhuizen nog niet was aangeboden aan de Staten-Generaal. Het regeringsstandpunt over dit rapport is opgenomen in de beleidsnota «Positionering academische ziekenhuizen» en op 2 november 1998 aan de Staten-Generaal aangeboden¹. De regering is van mening dat een wettelijke positionering van academische ziekenhuizen, bijvoorbeeld door middel van de te vernieuwen Wet ziekenhuisvoorzieningen, gewenst is om te voorkomen dat de topreferentiefunctie in het gedrang zou komen. De bekostiging van topreferentiefuncties zal meelopen in het traject van het ontwikkelen van een functiegerichte budgettering van de academische ziekenhuizen.

Ronde 1997

In de Miljoenennota 1999 is verslag gedaan van de politieke besluitvorming over de rapporten van deze ronde. Daarbij werd vermeld dat de regeringsstandpunten en de rapporten over het thema financiële vernieuwing («Arbeidsparticipatie ouderen binnen de Rijksoverheid», «Terbeschikkingstelling», «Financieel kader ruimtelijke inpassing infrastructuur», «Benchmarking in de AWBZ», «Internationaal onderwijs» en «Vervangingsfonds Primair en Voortgezet Onderwijs») nog niet waren aangeboden aan de Staten-Generaal. De stand van zaken is thans als volgt.

Arbeidsparticipatie ouderen binnen de Rijksoverheid

Het rapport is tezamen met het regeringsstandpunt bij brief van 21 mei 1999 aangeboden aan de Staten-Generaal door de minister van BZK². De regering acht het van belang dat de overheid haar aandeel levert als het erom gaat oudere werknemers voor het arbeidsproces te behouden. Zij

¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 275, nr. 1.

² Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 560, nr. 1.

onderschrijft dan ook de vijf in het rapport voorgestelde maatregelen. Dit najaar zullen de overheidssectoren een concreet actieplan gericht op het verhogen van de arbeidsdeelname van oudere werknemers voorleggen aan de regering. Wel moet worden gesteld dat de problematiek van de arbeidsparticipatie van ouderen bij de rijkssectoren niet geïsoleerd moet worden gezien van de markt. Het beleid op de langere termijn heeft alleen kans van slagen als ook in de marktsector het probleem van de geringe arbeidsparticipatie van ouderen wordt aangepakt.

Terbeschikkingstelling

Het rapport is tezamen met het regeringsstandpunt op 25 mei 1999 door de minister van Justitie aangeboden aan de Staten-Generaal³.

Financieel kader ruimtelijke inpassing infrastructuur

Het rapport zal omstreeks prinsjesdag tezamen met het regeringsstandpunt door de minister van V&W worden aangeboden aan de Staten-Generaal.

Benchmarking in de AWBZ

De staatssecretaris van VWS heeft het rapport tezamen met het regeringsstandpunt op 13 april 1999 aangeboden aan de Staten-Generaal⁴. De regering is van mening dat de conclusies van de werkgroep in algemene zin voldoende aanknopingspunten bieden om binnen de AWBZ-sector te kunnen werken aan de ontwikkeling van benchmarking.

Internationaal onderwijs

Het rapport is tezamen met het regeringsstandpunt op 31 mei 1999 door de ministers van BZ en van Ontwikkelingssamenwerking aangeboden aan de Staten-Generaal⁵.

Vervangingsfonds Primair en Voortgezet Onderwijs

Naar verwachting zal het IBO-rapport over het vervangingsfonds met de titel «Toe aan vervanging» begin oktober 1999 aangeboden worden aan de Staten-Generaal. De afgelopen maanden is het ministerie van OCenW mede ter voorbereiding van het regeringsstandpunt over dit rapport, bezig geweest met het in kaart brengen van de diverse nieuwe ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op de (financiering van de) vervanging (zoals het tekort aan onderwijsgevenden, de budgettering van wachtgeld in het voortgezet onderwijs en de operatie «Overheidspersoneel Onder Werknemersverzekeringen» en is OCenW met de besturen van het Vervangingsfonds, het Noodfonds en het Participatiefonds in overleg getreden over de gevolgen van deze ontwikkelingen.

Ronde 1998

Van de ronde 1998 lopen er thans nog twee onderzoeken, namelijk «Marktconcentratie in de zorgsector» en «Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees».

³ Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 562, nr. 1.

⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 474, nr. 1.

⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 576, nr. 1.

Uitbesteding ondersteunende eenheden Defensie

Het rapport naar aanleiding van het IBO «Uitbesteding ondersteunende diensten Defensie» is op 12 juli 1999 tezamen met het regeringsstandpunt naar de Staten-Generaal gestuurd⁶.

Politiezorg

Het IBO «Politiezorg» is afgerond. Het desbetreffende rapport zal op korte termijn met het regeringsstandpunt aan de Staten-Generaal worden aangeboden.

Innovatief aanbesteden Rijkswaterstaat

Het onderzoek «Innovatief aanbesteden Rijkswaterstaat» is afgerond. Het rapport zal in het najaar tezamen met het regeringsstandpunt aan de Staten-Generaal worden aangeboden.

Vervoersvoorzieningen voor studerenden na 2002

Het IBO «Vervoersvoorzieningen voor studerenden na 2002» is afgerond. Het rapport zal op korte termijn tezamen met het regeringsstandpunt aan de Staten-Generaal worden aangeboden.

Uitzending personeel ontwikkelingssamenwerking

Het onderzoek «Uitzending personeel ontwikkelingssamenwerking» is afgerond. Het rapport zal in het najaar tezamen met het regeringsstandpunt aan de Staten-Generaal worden aangeboden.

Rechtspraak

Over de rechterlijke macht zijn de afgelopen jaren een aantal rapporten verschenen, waaronder het IBO-rapport «Beheersstructuur rechterlijke organisatie», die zijn uitgemond in de zogeheten Contourennota. Met deze Contourennota, die de regering in december 1998 aan de Staten-Generaal heeft gezonden, is een ingrijpende moderniseringsoperatie van de rechtsprekende macht van start gegaan, die onder meer de invoering van integraal management omvat, de instelling op termijn van een Raad voor de Rechtspraak en de bestuurlijke onderbrenging van de kantongerechten bij de rechtbanken. Andere onderdelen van deze moderniseringsoperatie zijn onder andere een gewijzigde beheersstructuur en een nieuw bekostigingssysteem voor de rechterlijke macht. Over de inrichting van het gemeenschappelijk beheer van de rechterlijke organisatie zal dit najaar een nader standpunt worden bepaald. Het IBO-rapport «Recht van Spreken» over een meer resultaatgerichte bekostigingswijze voor de rechtspraak, is vergezeld van het regeringsstandpunt deze zomer aangeboden aan de Staten-Generaal⁷.

Inspectie Volkshuisvesting, Inspectie Ruimtelijke Ordening en Inspectie Milieuhygiëne

Het regeringsstandpunt bij het bedrijfsvoeringsonderzoek naar de Inspectie Volkshuisvesting, de Inspectie Ruimtelijke Ordening en de Inspectie Milieuhygiëne van het ministerie van VROM zal naar verwachting omstreeks prinsjesdag aan de Staten-Generaal worden aangeboden.

⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 678, nr. 1.

⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 689, nr. 1.

Het rapport over het interdepartementale onderzoek naar de bedrijfsvoering van het CBS zal aan het einde van het jaar tezamen met het regeringsstandpunt aan de Staten-Generaal worden aangeboden.

7.2 Stand van zaken implementatie bedrijfsvoeringsonderzoeken uit de ronde 1997/1998

De implementatie van de aanbevelingen uit de beleidsonderzoeken naar aansturing en bedrijfsvoering uit de ronde van 1997/1998, is door de departementen verschillend opgepakt, al naar gelang de uitgangspositie waarin men zich bevond. Bij de Dienst Gebouwen Buitenland is het IBO het startsein geweest voor een groot veranderingstraject, waarin een fundamentele heroriëntatie plaatsvindt op de doelstellingen, werkwijze en inrichting van de organisatie. Ook de uitvoeringsorganisatie Huursubsidie bevindt zich midden in een grootscheepse reorganisatie. Daarbij wordt deze uitvoeringsorganisatie ondergebracht bij de uitvoeringsorganisatie van de overige volkshuisvestingsregelingen. Voor de Inspectie Gezondheidsbescherming – nu de Inspectie Gezondheidsbescherming, Waren en Veterinaire Zaken – was het IBO-onderzoek een voortraject voor de aanvraag van de agentschapsstatus. In april 1999 heeft de Inspectie haar aanvraag naar de Staten-Generaal gezonden. Het IBO-onderzoek naar de Koninklijke Marechaussee heeft geleid tot een groots opgezet project waar op dit moment de fase van het definiëren van producten nagenoeg is afgerond. Daarnaast wordt op dit moment gewerkt aan de opzet en aanzet van een operationele planning- en controlcyclus. Het Bureau Industriële Eigendom streeft naar het invoeren van een baten-lastenstelsel per 1 januari 2001. De Belastingdienst streeft ernaar om per 1 januari 2002 een baten-lastenstelsel in te voeren en te komen tot een resultaatgericht besturingsmodel. Ter voorbereiding hiervan worden de producten en processen geïnventariseerd en gedefinieerd en worden de financiële administraties opnieuw ingericht. De Algemene Inspectiedienst werkt aan een meer volledige toerekening van kosten aan prestaties op basis van onder meer tijdschrijfgegevens. De inzet is geleidelijk de externe en de interne planning- en controlcyclus meer resultaatgericht te maken. De Arbeidsinspectie ten slotte werkt aan een plan van aanpak met als voornaamste onderwerp de decentralisatie van beheersbevoegdheden.

Wat opvalt bij de implementatie van de aanbevelingen is dat nagenoeg in alle gevallen de implementatie langer duurt dan aanvankelijk was voorzien. De oorzaak hiervan is onder andere dat het concretiseren van de ideeën uit «Aansturen op resultaat» meer tijd vergt dan aanvankelijk gepland. Daarnaast zijn zaken als het definiëren van producten en het ontwikkelen van prestatiegegevens een continu proces.

8 Financiën decentrale overheden

In deze bijlage wordt ingegaan op de ontwikkelingen in de financiën van de decentrale overheden, in het bijzonder van de provincies en de gemeenten. In paragraaf 8.1 wordt aandacht besteed aan de ontwikkelingen met betrekking tot de drie inkomstenbronnen van provincies en gemeenten: de eigen inkomsten, de algemene uitkeringen uit het provinciefonds en het gemeentefonds en de specifieke uitkeringen. Daarnaast wordt in deze paragraaf kort aandacht besteed aan het Grotestedenbeleid. Het gemeentelijk belastinggebied komt in paragraaf 8.2 aan de orde. In paragraaf 8.3 wordt ingegaan op de kapitaaluitgaven van de decentrale overheden en de financiering daarvan.

8.1 Inkomstenbronnen van provincies en gemeenten

In tabel 8.1.1 is een overzicht opgenomen van de inkomsten van de gemeenten en provincies uit heffingen en rechten, het eigen belastinggebied, algemene uitkeringen en specifieke uitkeringen.

Tabel 8.1.1 Inkomstenbronnen van gemeenten en provincies uit heffingen en rechten, eigen belastinggebied, algemene uitkeringen en specifieke uitkeringen; begrotingscijfers (stand ontwerpbegrotingen); in miljoenen gulden/euro's

	1998				1999					
	gemeenten	%	provincies	%	totaal	gemeenten ³	%	provincies	%	totaal
1 Heffingen en rechten ¹	4 996 ²	8,3	188 ²	3,7	5 184	5 462 ²	8,7	190	3,6	5 652
Eigen belastinggebied	4 443 ²	7,4	1 273	25,1	5 716	4 784 ²	7,6	1 325	25,1	6 109
2 Algemene uitkering	22 126	36,6	1 673	33,0	23 799	23 287	37,0	1 785	33,9	25 072
3 Specifieke uitkeringen	28 807	47,7	1 940	38,2	30 747	29 349	46,7	1 970	37,4	31 319
Totaal	60 372	100,0	5 074	100,0	65 446	62 882	100,0	5 270	100,0	68 152
Totaal (EUR)	27 396		2 302		29 698	28 535		2 391		30 926

¹ Bron: CBS.

² Het betreft hier de opbrengsten na verwerking van de effecten van de afschaffing van de gemeentelijke en provinciale milieuleges (respectievelijk f 63 miljoen en f 31 miljoen) en verwerking van de effecten van de f 100-maatregel.

³ Hierbij gaat het tevens om organen op basis van de Wet Gemeenschappelijke Regelingen (WGR) en Kaderwetgebieden.

Tabel 8.1.1 laat zien dat het aandeel van de specifieke uitkeringen bij zowel gemeenten als provincies licht is gedaald ten opzichte van het aandeel van de algemene uitkering. Dit is gelegen in het feit dat bij het Regeerakkoord extra middelen aan het gemeentefonds zijn toegevoegd voor onderwijshuisvesting en specifiek inkomensbeleid. Daarnaast is de stijging van het accres van het gemeente- en het provinciefonds in 1999 aanzienlijk. Het provinciaal belastinggebied is in vergelijking met het gemeentelijk belastinggebied relatief groot. Dit is een gevolg van de doorgevoerde verruiming van het provinciale belastinggebied met 750 miljoen, onder gelijktijdige verlaging van de hoofdsom van de motorrijtuigenbelasting en van het provinciefonds met eenzelfde bedrag.

Eigen inkomsten

Zoals de onderstaande tabel laat zien, zijn de opbrengsten van de belangrijkste lokale heffingen in 1999 gestegen met 6,0%. In 1998 trad nog een daling van 1,4% op. Deze daling werd veroorzaakt door de lokale lastenverlichting voor gezinnen en bedrijven. Deze lastenverlichting heeft een structureel karakter, waardoor zich met ingang van 1998 een niveauverlaging van de lokale lasten heeft voorgedaan. De opbrengstontwikkeling in 1999 ligt (exclusief provinciale opcenten MRB) enigszins hoger dan de ontwikkeling in 1996, 1997 en 1998, indien voor 1998 de effecten van de door het Rijk geïnitieerde lastenverlichting buiten beschouwing worden gelaten.

Tabel 8.1.2 Opbrengsten belangrijkste lokale heffingen; in miljoenen gulden/euro's

	1998	1999	mutatie
OZB ¹	4 135	4 425	+ 7,0%
reinigingsheffingen ¹	2 291	2 447	+ 6,8%
rioolrechten ¹	1 234	1 337	+ 8,3%
waterschapsomslagen	1 075	1 130	+ 5,1%
verontreinigingsheffing	1 986	2 045	+ 3,0%
provinciale opcenten MRB	1 273	1 326	+ 4,1%
Totaal	11 994	12 710	+ 6,0%
Totaal (EUR)	5 443	5 768	
Lokale lastenverlichting			
a) f 100-maatregel	- 670	- 676	
b) afschaffing gemeentelijke en provinciale milieuleges	- 94	- 105	
c) afschaffing precario telecom		- 34	
Totaal lastenverlichting	- 764	- 815	

Bron: Monitor Lokale lasten 1999

¹ Netto cijfers, dit wil zeggen opbrengsten na aftrek met de budgettaire omvang van de f 100-maatregel en kwijtschelding.

Met name de opbrengsten van de onroerendezaakbelastingen (OZB), de reinigingsheffingen en de rioolrechten zijn toegenomen. De toename van deze heffingen hangt onder andere samen met een forse toename van de kosten van afvalverwijdering en van riolering en waterzuivering door gemeenten.

Lastenontwikkelingen

Een stijging van de opbrengst van lokale heffingen hoeft niet altijd direct in dezelfde mate een lastenverzwaring voor belastingplichtigen te zijn. Er kan bijvoorbeeld een volumemutatie optreden (als het aantal woningen of rioolaansluitingen toeneemt). Ook kunnen de tarieven met het inflatiepercentage verhoogd worden om de opbrengsten reëel op peil te houden. Om de opbrengsten voor deze ontwikkelingen te corrigeren, worden ze vergeleken met de ontwikkeling van een relevante economische grootte. Bij gezinshuishoudingen wordt een vergelijking gemaakt met het nominaal beschikbaar gezinsinkomen en bij bedrijven en instellingen met het Bruto Binnenlands Product (BBP).

Deze indicator wordt microlastenontwikkeling genoemd¹. Wanneer de opbrengsten van een heffing van gezinshuishoudingen sterker gestegen zijn dan het nominaal beschikbaar gezinsinkomen, is er sprake van een lastenverzwaring. De onderstaande tabel laat zien welke ontwikkeling de lasten in 1998 en 1999 hebben ondergaan. Daarbij wordt rekening gehouden met de lokale lastenverlichting die ook dit jaar is gegeven.

Tabel 8.1.3 Lastenontwikkeling lokale heffingen; in miljoenen gulden

	1998	1999
gezinshuishoudingen		
opbrengsten gezinshuishoudingen	7 329	7 866
microlastenontwikkeling	- 625	245
bedrijven en instellingen		
opbrengsten bedrijven en instellingen	3 392	3 518
microlastenontwikkeling	- 155	- 45

Bron: Monitor Lokale lasten 1999

De lasten in 1999 voor gezinshuishoudingen zijn in totaal gestegen met f 245 miljoen, de lasten voor bedrijven en instellingen zijn gedaald met f 45 miljoen.

Voor de laagste inkomenscategorieën is met name de mate van kwijtschelding in een gemeente of waterschap van belang. Vrijwel alle gemeenten en waterschappen voeren een (steeds ruimer) kwijtscheldingsbeleid. Hierdoor betalen deze categorieën belastingplichtigen veelal geen lokale heffingen wanneer zij een beroep doen op de kwijtschelding, mits voldaan is aan de vermogenstoets.

De gemeenten hebben de lokale lastenverlichting (f 100-maatregel) die in 1998 is ingezet ook in 1999 met grote inzet uitgevoerd. De meeste gemeenten hebben de lastenverlichting doorgegeven door een korting van f 100,- te verlenen op de aanslag van de OZB. Een groot deel van de gemeenten heeft een actief beleid gevoerd om ook de huishoudens in onzelfstandige woonruimten – zoals ouderen in een verzorgingshuis – te bereiken en hun de lastenverlichting te geven. In de Monitor Lokale lasten 1999 wordt nader ingegaan op bovenstaande ontwikkelingen.

In 1998 en 1999 waren de gemeenten wettelijk verplicht om de f 100,- lastenverlichting vorm te geven via de aanslag voor de OZB-gebruikersbelasting, de rioolafvoerretributie of de reinigingsheffingen. Bij de invoering van de f 100-maatregel werd verondersteld dat de maatregel na twee jaar voldoende zou zijn beklijfd, zodat de wettelijke verplichting met ingang van 2000 zou kunnen vervallen. Met de aanvaarding van het wetsvoorstel «Voortzetting lokale lastenverlichting vanaf 2000» zullen de gemeenten, hoewel de wettelijke verplichting is vervallen, ook na 2000 de lastenverlichting op dezelfde wijze kunnen voortzetten. De regering gaat ervan uit dat dit naar de bedoeling van de wet zal gebeuren en zal dit in overleg met de VNG nogmaals benadrukken. Het wetsvoorstel bevat in ieder geval een horizonbepaling, zodat op basis van de uitkomsten van de Monitor Lokale Lasten 2001 in de loop van 2001 kan worden gezien of er alsnog aanleiding voor een wetswijziging is.

¹ De voor de decentrale overheden gehanteerde definitie van de microlastenontwikkeling wijkt af van de definitie voor de rijksbelastingen.

Omvang

De ontwikkeling van de omvang van het gemeentefonds en het provinciefonds is gekoppeld aan de groei van de zogenaamde netto gecorrigeerde rijksuitgaven. De term gecorrigeerd slaat op het feit dat niet alle posten op de Rijksbegroting meetellen voor de bepaling van die groei. Voor die posten vindt een correctie plaats. Rond de zomer heeft een ambtelijke werkgroep bestaande uit vertegenwoordigers van de VNG, het IPO, BZK en Financiën onderzoek verricht naar de vraag of de kosten van asielzoekers en waterschade ook onder die correcties zouden moeten vallen. Dit onderzoek vloeide voort uit een afspraak die is gemaakt in het bestuurlijke voorjaarsoverleg tussen het Rijk, de VNG en het IPO. In het eindrapport van de werkgroep wordt aangegeven dat het opnemen van extra correctieposten voor de kosten van asielzoekers en waterschade niet past in de globaliteit van de normeringssystematiek. Voorts wordt geconcludeerd dat er meer verschillen dan overeenkomsten zijn tussen de bestaande correctieposten en de kosten van asielzoekers en waterschade. Ook uit oogpunt van bestuurlijke rust acht de werkgroep een ingreep in de normeringssystematiek thans niet gewenst. In het najaarsoverleg tussen de fondsbeheerders, de VNG en het IPO dienen de conclusies van de ambtelijke werkgroep te worden besproken en dienen definitieve conclusies te worden vastgesteld.

Reële groei

In het Regeerakkoord is aangekondigd dat de ontwikkeling uit het Regeerakkoord «samen met de basisontwikkeling resulteert in een reële groei van de GF/PF-uitgaven met gemiddeld ruim 2% per jaar (over vier jaar een reële toename van 2,1 miljard). Dit tegenover een reële groei van 0,3% per jaar (over vier jaar een toename van 0,3 miljard) in de afgelopen kabinetsperiode. (...) Met de verruiming van de GF/PF-uitkering die ook nieuwe mogelijkheden biedt, kan tot een gezamenlijke offensieve aanpak van gemeenten, provincies en Rijk worden gekomen. In bestuurlijk overleg met steden, provincies en VNG/IPO kunnen nadere afspraken voor zo'n gezamenlijke aanpak worden gemaakt.»

Inmiddels blijkt de reële groei, afgezet tegen de ontwikkeling van het Bruto Binnenlands Product (BBP), 2,1% per jaar te bedragen voor de periode 1999-2002 (stand Miljoenennota 2000). Afgezet tegen het prijspeil van de netto-materiële overheidsconsumptie bedraagt de groei 2,3% per jaar. De ruime groei van de fondsuitkering stelt gemeenten en provincies in staat om in een gezamenlijke aanpak met het Rijk op het gebied van bijvoorbeeld de sociale infrastructuur (met name jeugdbeleid en inburgeringscontracten), zoals opgenomen in het «Bestuursakkoord nieuwe stijl», verder vorm te geven.

Behoedzaamheidsreserve

Teneinde de decentrale overheden niet als gevolg van ontwikkelingen in de netto gecorrigeerde rijksuitgaven aan het einde van het jaar nog te confronteren met een lagere uitkering, is in 1997 een behoedzaamheidsreserve ingevoerd. Deze reserve van f 500 miljoen, waarvan de helft eenmalig in 1997 is bijgedragen door het Rijk, wordt tijdens het uitkeringsjaar niet aan gemeenten en provincies uitgekeerd. Eventuele mutaties in de uitkering van het gemeentefonds en het provinciefonds (positief of negatief) worden verrekend met de reserve. Het resultaat wordt na afloop van het jaar alsnog uitgekeerd. Zodoende wordt – in overeenstemming met de wens van de VNG en het IPO – een zekere stabiliteit in de fondsuitkering gebracht. In 1999 zijn Rijk, VNG en IPO overeengekomen de hoogte van de behoedzaamheidsreserve tot 2002 niet te wijzigen. Alle

partijen benadrukten dat de bestuurlijke rust op dit punt zwaarder weegt dan argumenten om de hoogte van de behoedzaamheidsreserve aan te passen.

Verdeling

Een dezer dagen wordt aan de Raad voor de financiële verhoudingen (Rfv) advies gevraagd over de herziening van het gemeentefonds per 2001. Het betreft de herziening van die onderdelen van het gemeentefonds die bij de herziening per 1997 niet zijn aangepast, namelijk de uitgaven voor de clusters wegen en water (infrastructuur), (openbare) orde en veiligheid (met name brandweer), fysiek milieu, bestuursorganen en voor bevolkingszaken. Op korte termijn zullen de beheerders van het gemeentefonds hun voorstellen inzake de verdeling van het gemeentefonds per 2001 aan de Tweede Kamer aanbieden. Daarbij zal tevens worden ingegaan op het advies van de Rfv.

Naast de beschreven herziening per 2001 zijn er nog andere aanpassingen die op de agenda staan. Het betreft hier enkele andere aspecten van het reguliere periodiek onderhoud. In het periodiek onderhoudsrapport (bijlage 7, memorie van toelichting bij de gemeentefondsbegroting respectievelijk bijlage 4, memorie van toelichting bij de provinciefonds-begroting) wordt uitgebreid ingegaan op deze onderwerpen.

Specifieke uitkeringen

In 1999 bedraagt het aantal specifieke uitkeringen 116 (in 1998 114). In 1999 wordt voor een totaalbedrag van circa f 31,3 miljard aan specifieke uitkeringen verstrekt, tegen circa f 30,7 miljard in 1998. Van dit bedrag gaat f 25,3 miljard naar de gemeenten, f 1,9 miljard naar de provincies en f 2,1 miljard naar de Kaderwetgebieden en Wgr-organen. Deze stijging van de omvang wordt met name veroorzaakt door specifieke uitkeringen op het terrein van de ministeries van OCenW en SZW. Zo zijn bij het ministerie van OCenW onder meer twee grote nieuwe uitkeringen ontstaan op het terrein van het onderwijs: onderwijs in allochtone levende talen en gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid (GOA). Bij het ministerie van SZW wordt de toename met name veroorzaakt door de nieuwe specifieke uitkering «Instroom-/Doorstroombanen» ter bevordering van de werkgelegenheid en de nieuwe specifieke uitkering aan gemeenten voor de kosten van grote woningaanpassingen voor gehandicapten.

De 15 grootste specifieke uitkeringen hebben een budgettair beslag van f 26,3 miljard. Dit betekent dat circa 84% van het totale bedrag aan specifieke uitkeringen wordt gegenereerd door deze 15 specifieke uitkeringen.

Ten aanzien van specifieke uitkeringen is de ontwikkeling zichtbaar dat in toenemende mate specifieke uitkeringen worden samengevoegd in een brede doeluitkering. Dit is een specifieke uitkering waarbij slechts globaal is omschreven waaraan het geld besteed moet worden. Binnen ruime grenzen kunnen gemeenten en provincies zelf hun beleid invullen en wordt de rol van het rijk steeds geringer. Voorbeelden hiervan zijn het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing van het ministerie van VROM en het ministerie van EZ en de regeling Sociale Integratie en Veiligheid (ministeries van BZK en OCenW) waarin middelen voor leefbaarheid, veiligheid, inburgering van oudkomers en voor het tegengaan van voortijdig schoolverlaten zijn samengevoegd. Beide budgetten maken deel uit van het Grotestedenbeleid.

Grotestedenbeleid

De inzet van het Grotestedenbeleid is te komen tot een «complete stad». Daarvoor is een integrale aanpak nodig van de economische, fysieke en sociale infrastructuur, de drie pijlers van het Grotestedenbeleid. De

regering heeft in het in december 1998 gesloten doorstartconvenant met 25 steden (G25) afgesproken om per stad eind 1999 maatwerkconvenanten af te sluiten tot 2003 op basis van de in te dienen stedelijke meerjarige ontwikkelingsprogramma's. Er is op rijksniveau een extra-comptabel overzicht voor het Grotestedenbeleid (ECO-GSB) opgesteld. Het ECO verschaft inzicht in de diverse departementale geldstromen ten behoeve van de G25 en is opgenomen in de begroting van het ministerie van BZK. Het extra-comptabel overzicht bevat naast rijksmiddelen tevens de pijler EU. Van de middelen die Nederland ontvangt in het kader van doelstelling 2 van de structuurfondsen (middelen bedoeld ter ondersteuning van de economische en sociale omschakeling van in structurele moeilijkheden verkerende zones) in de periode 2000–2006 is f 422 miljoen bestemd voor de grote steden.

In het extra-comptabel overzicht is de volgende indeling in GSB-categorieën van budgetten gehanteerd: categorie A (budgetten waarvoor de steden zelf rechtstreeks geadresseerd zijn), categorie B (budgetten die anders worden verdeeld: via provincies, regio's en instellingen), categorie C (budgetten met een uitsluitend beleidsmatige relatie met het GSB). In onderstaande tabel wordt voor categorie A een overzicht gegeven van de beschikbare middelen. Opgenomen is het totaalbedrag voor de pijlers Werk en Economie, Fysiek en Sociale Infrastructuur, gespecificeerd naar de betrokken departementen en het totaalbedrag voor de pijler EU. Belangrijke budgetten zijn onder meer de Instroom-/Doorstroombanen en het Gemeentelijk Werkfonds/WIW van het ministerie van SZW, het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (ISV) van het ministerie van VROM en het ministerie van EZ en de middelen in het kader van de regeling sociale integratie en veiligheid (ministeries van BZK en OCenW). Voor een nadere toelichting en een overzicht van de categorieën B en C wordt verwezen naar het extra-comptabel overzicht, opgenomen in bijlage 14 van de begroting van het ministerie van BZK.

Tabel 8.4.1 Overzicht categorie A grotestedenbeleid; begrotingscijfers op kasbasis (stand ontwerpbegrotingen); in miljoenen gulden/euro's

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Pijler Werk en Economie						
BZK	3,4					
V&W	2,0					
EZ		18,2 ¹	28,9 ¹	44,3 ¹	67,5 ¹	92,4 ¹
SZW	1 325,3	1 622,5	1 790,8	2 004,1	2 114,6	2 120,0
<i>totaal</i>	<i>1 330,7</i>	<i>1 640,7</i>	<i>1 819,7</i>	<i>2 048,4</i>	<i>2 182,1</i>	<i>2 212,4</i>
Pijler Fysiek						
OCenW	42,4	48,0	35,0	37,6	41,7	41,7
VROM	878,6	715,7	549,0	380,2	580,7	568,1
LNV		6,4	10,9	14,1	6,8	7,3
<i>totaal</i>	<i>921,0</i>	<i>770,1</i>	<i>594,9</i>	<i>431,9</i>	<i>629,2</i>	<i>617,1</i>
Pijler Sociale infrastructuur						
BZK	120,5	148,6	159,1	172,6	189,7	189,7
OCenW	324,5	378,1	373,5	373,7	374,3	374,3
SZW	3,6	1,3	2,7			
VWS	389,7	403,6	420,4	438,6	353,4	353,4
<i>totaal</i>	<i>838,3</i>	<i>931,6</i>	<i>955,7</i>	<i>984,9</i>	<i>917,4</i>	<i>917,4</i>
TOTAAL	3 090,0	3 342,4	3 370,3	3 465,2	3 728,7	3 746,9
TOTAAL (EUR)	1 402,2	1 516,7	1 529,4	1 572,4	1 692,0	1 700,3
Pijler EU						
<i>totaal</i>		60,1 ²	60,1 ²	60,1 ²	60,1 ²	60,1 ²

¹ Betreft kasbedragen behorend bij totale verplichtingenbudget van f 362,5 mln voor de periode 2000–2004.

² Deze bedragen zijn pro rato verdeeld over de jaren 2000–2006.

8.2 Ontwikkelingen in het lokale belastinggebied

De aandacht voor de lokale lasten en daarmee voor het gemeentelijk belastinggebied blijft groot. Het regeringsbeleid is gericht op een beheerste lokale lastendruk met beperkte verschillen tussen gemeenten. De Monitor Lokale Lasten geeft een beeld over de ontwikkelingen in de lokale lasten van gezinshuishoudingen en bedrijven en instellingen. De Monitor voorziet daarmee nadrukkelijk in een behoefte. In deze paragraaf wordt ingegaan op een tweetal thema's die samenhangen met de lokale lasten: riolering en de waardeontwikkeling onroerende zaken.

Rioleringsinvesteringen en lokale lasten

Tijdens het Algemeen Overleg van de vaste kamercommissies voor Financiën en BZK van 2 december 1998 is onder meer gesproken over het te verwachten niveau van investeringen in het riool en de mogelijke gevolgen voor de lokale lasten. Door het aanvaarden van een motie van mevrouw Noorman-Den Uyl c.s. (Kamerstukken II, 1998/99, 26 213, nr. 8) gaf de Tweede Kamer te kennen het gewenst te vinden dat de regering nader onderzoek zou doen naar deze problematiek – het effect op de lokale lasten – en naar mogelijkheden om de problematiek te verkleinen. Eerder hebben ook de Raad voor de financiële verhoudingen in zijn advies «Milieu en lokale lasten» en de VNG in een tweetal brieven aan de meest betrokken bewindslieden aandacht gevraagd voor dit onderwerp. In juni 1999 is als reactie op zowel de motie van mevrouw Noorman-Den Uyl als

het advies van de Rfv en de brieven van de VNG de notitie «Rioleringsinvesteringen en lokale lasten» (Kamerstukken II, 1998/99 26 635, nr. 1) naar de Tweede Kamer gezonden. De notitie bevat een aantal belangrijke conclusies, verwoord als beleidsvoorstellen, die alle een beheersing van de lokale lasten als gevolg van de uitvoering van rioleringsbeleid tot stand beogen te brengen.

Waardeontwikkelingen onroerende zaken

Voorlopige inzichten geven aan dat samenhangend met de lopende hertaxatie WOZ, waarvoor 1 januari 1999 als peildatum geldt, twee belangrijke waardeontwikkelingen zijn te verwachten: een veel hogere waardeontwikkeling van woningen ten opzichte van niet-woningen en een grote diversiteit in waardeontwikkeling binnen de categorie woningen. Dergelijke ontwikkelingen, die kunnen doorwerken in de OZB, kunnen leiden tot lastendrukverschuivingen op het gemeentelijk niveau in het tweede tijdvak WOZ (2001–2004). Een ambtelijke werkgroep met vertegenwoordigers van Rijk en VNG is begonnen met een onderzoek naar de uiteenlopende waardeontwikkelingen voor de diverse soorten onroerende zaken, teneinde mogelijke knelpunten te inventariseren.

8.3 De kapitaaluitgaven van de decentrale overheden

Kapitaaluitgaven van de gemeenten en de provincies

Tabel 8.3.1 Kapitaaluitgaven van gemeenten en provincies; in miljarden gulden/euro's

Jaar	1995	1996	1997	1998
Algemeen bestuur	1,3	0,8	0,9	0,9
Openbare orde	0,1	0,1	0,1	0,2
Verkeer, vervoer en waterstaat	2,9	2,8	2,7	3,0
Economische zaken	0,3	0,3	0,2	0,2
Onderwijs	0,6	0,7	0,8	1,0
Cultuur en recreatie	1,0	0,9	0,9	1,1
Sociale voorzieningen	0,3	0,2	0,2	0,3
Volksgezondheid en reiniging	0,9	1,0	0,9	1,0
Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting	5,3	5,3	4,8	4,9
Financiering en algemene dekkingsmiddelen	0,1	0,2	0,1	0,2
Subtotaal	12,8	12,3	11,6	12,8
Verstreckte leningen	7,2	2,3	2,2	2,2
Totaal kapitaaluitgaven	20,0	14,6	13,8	15,0
Totaal kapitaaluitgaven (EUR)	9,1	6,6	6,3	6,8
In % BBP	3,1	2,2	2,0	2,0

Bron: CBS

De totale kapitaaluitgaven van de gemeenten en de provincies stegen in 1998 met f 1,2 miljard naar f 15,0 miljard. De kapitaaluitgaven zijn in verhouding tot het BBP constant gebleven (2,0%). Op verscheidene posten hebben zich stijgingen voorgedaan; met name de uitgaven van gemeenten ten behoeve van verkeer, vervoer en waterstaat zijn in omvang toegenomen. De post Verstreckte leningen is (af rondingsverschillen daargelaten) gelijk gebleven. Hieraan lagen een stijging van de door gemeenten verstreckte leningen met f 0,3 miljard en een daling van de door provincies verstreckte leningen met f 0,2 miljard ten grondslag.

Tabel 8.3.2 De financiering van de kapitaaluitgaven van gemeenten en provincies; in miljarden gulden

Jaar	1995	1996	1997	1998
Kapitaaluitgaven (-)	- 20,0	- 14,6	- 13,8	- 15,0
Kapitaalinkomsten, waarvan				
- Overschot gewone dienst (voor afschrijvingen)	4,7	3,3	3,9	2,7
- Opbrengst verkoop goederen en diensten	8,7	4,8	5,2	5,1
- Rijksleningen woningbouw	- 26,0	- 0,6	- 0,3	- 0,1
- Ontvangen bijdragen	2,9	2,7	2,5	3,0
- Overige kapitaalinkomsten (inclusief ontvangen aflossingen)	31,3	6,7	6,2	8,2
Financieringssaldo (= tekort)	1,6	2,3	3,7	3,9
Aflossingen kapitaalmarkt (-)	- 6,0	- 7,1	- 9,0	- 10,5
Financieringsbehoefte	- 4,4	- 4,8	- 5,3	- 6,6
Bruto beroep op lange middelen	6,6	4,6	6,4	6,5
Mutatie netto vlottende schuld (= stijging)	2,2	- 0,2	1,1	- 0,1
EMU-saldo van gemeenten en provincies	1,1	1,0	5,7 ²	1,1

¹ Bron: CBS (kapitaaluitgaven; opbrengst verkoop goederen en diensten; ontvangen bijdragen), DNB (overschot gewone dienst; rijksleningen woningbouw; financieringstekort; aflossingen kapitaalmarkt; bruto beroep op lange middelen; mutatie netto vlottende schuld)

² Dit saldo wordt onder meer veroorzaakt door de afwikkeling van tekorten van de gemeenten Amsterdam en Den Haag

Uit tabel 8.3.2 kan worden opgemaakt dat het financieringsoverschot van de gemeenten en provincies in 1998 f 3,9 miljard bedraagt ten opzichte van f 3,7 miljard in 1997. In 1998 is de financieringsbehoefte met f 1,3 miljard gestegen, doordat de stijging van de reguliere aflossingen (f 1,5 miljard) de stijging van het financieringsoverschot (f 0,2 miljard) overtrof. Sinds 1995 is er sprake van een financieringsoverschot. In 1995 en 1996 bedroeg dat 0,3% BBP, in de jaren daarna 0,5% BBP.

Het financieringssaldo zoals dat door De Nederlandse Bank en het Centraal Bureau voor de Statistiek wordt gehanteerd verschilt overigens in meerdere opzichten van het voor de EMU relevante vorderingensaldo².

Nieuwe Wet financiering lagere overheid

Sinds de inwerkingtreding van de Wet financiering lagere overheid (Wet filo) in 1987 is het financiële speelveld voor openbare lichamen met de ontwikkelingen in de financiële markten en financiële producten aanzienlijk gewijzigd. De start van de derde fase EMU heeft met de komst van de eurokapitaalmarkt een verdere ontwikkeling van het financiële speelveld voor openbare lichamen met zich meegebracht. Ook bij de openbare lichamen zelf hebben zich belangrijke wijzigingen voorgedaan als de verdere ontwikkeling van de treasury-functie, een verandering van de activastructuur en het gebruik van nieuwe financiële instrumenten.

² Zo wordt het vorderingensaldo op transactiebasis gemeten, terwijl het financieringssaldo op kasbasis berust. Voorts telt de netto kredietverlening wel mee voor het financieringssaldo, maar niet voor het vorderingensaldo.

Deze veranderde omstandigheden zijn aanleiding geweest om een geactualiseerd kader voor het financieringsbeleid van openbare lichamen op te stellen; de Wet filio 2000. Het wetsvoorstel bevindt zich voor advies bij de Raad van State. Beoogd wordt de wet in 2000 in werking te laten treden. Hieronder wordt kort ingegaan op de belangrijkste elementen van het wetsvoorstel.

Het belangrijkste uitgangspunt is – onveranderd – het bevorderen van een solide financieringswijze door openbare lichamen, en daarmee het vermijden van grote fluctuaties in de rentelasten met mogelijke consequenties voor de financiële positie van openbare lichamen. Hiermee wordt beoogd bij te dragen aan een goede kredietwaardigheid en daarmee aan een goede positie op de eurokapitaalmarkt. In de geactualiseerde benadering wordt tevens recht gedaan aan de eigen verantwoordelijkheid van de openbare lichamen.

Met het oog op het beperken van grote fluctuaties in de rentelasten van openbare lichamen, wordt in het wetsvoorstel primair aangegrepen bij de beheersing van het renterisico op zowel de korte als de lange financiering. Daarnaast wordt een kader geboden voor het gebruik van financiële activa en derivaten. Uitgangspunt daarbij is het beperken van risico's. Het aantrekken van leningen, alsmede het verstrekken van leningen en garanties door openbare lichamen, dient uitsluitend te geschieden ten behoeve van de uitoefening van de publieke taak. Het in- en doorlenen van middelen met als doel hiermee inkomsten te genereren behoort niet tot de publieke taak. Activiteiten zoals tot voor kort door de provincie Zuid-Holland ondernomen, worden hiermee expliciet verboden³. Bij belegging van tijdelijke overtollige middelen en bij het gebruik van financiële derivaten dient sprake te zijn van prudent beheer. Dit beheer mag niet gericht zijn op het genereren van inkomen door het lopen van risico. Voorts wordt het belang van een transparante verslaglegging benadrukt. Hiertoe bestaat het voornemen in de Comptabiliteitsvoorschriften bepalingen op te nemen die het opstellen van een Treasurystatuut en een Treasuryverslag inzake financiële activiteiten voor openbare lichamen verplichten.

Tenslotte wordt in het wetsvoorstel in de mogelijkheid voorzien het EMU-saldo van openbare lichamen te reguleren indien de openbare lichamen de veroorzakers zijn van een dreigende overschrijding van het in EMU-verband gestelde plafond voor het EMU-saldo van de overheid van 3% BBP.

---

³ Zie ook de brief aan de Tweede Kamer van 8 september jl.

9 Nederland en de financiën van de Europese Unie

9.1 De Financiële Vooruitzichten voor 2000-2006

De Europese Raad van Berlijn (24 en 25 maart 1999) heeft kwantitatieve conclusies getrokken ten aanzien van de Financiële Vooruitzichten voor de periode 2000–2006¹. Deze Financiële Vooruitzichten vormen de uitgavenmaxima waarbinnen de jaarlijkse EU-begrotingen moeten worden vastgesteld. Na Berlijn zijn de onderhandelingen met het Europees Parlement gestart over een nieuw Interinstitutioneel Akkoord (IIA), dat op 1 januari 2000 in werking treedt. Dit IIA is een convenant tussen de Raad, de Europese Commissie en het Europees Parlement waarin de Financiële Vooruitzichten zijn opgenomen (zie tabel 9.1.1), naast onder meer afspraken over de begrotingsprocedure en -discipline. Het Europees Parlement heeft het nieuwe IIA in zijn laatste plenaire vergadering voor de verkiezingen van 10 juni jongstleden aanvaard. Daartoe bleken enige concessies van de Raad nodig ten opzichte van de in Berlijn gemaakte afspraken.

De nieuwe Financiële Vooruitzichten zijn strak vastgesteld. De vooruitzichten reflecteren daarmee de noodzaak van een terughoudend uitgavenbeleid, zoals dat ook op nationaal niveau wordt gevoerd. Ook met de nieuwe Financiële Vooruitzichten blijft de regering zich inzetten voor jaarlijkse marges onder de Financiële Vooruitzichten. Deze marges zijn nodig om eventuele tegenvallers in een lopend begrotingsjaar op te kunnen vangen, indien dit niet via herschikkingen binnen de begroting lukt.

Tabel 9.1.1 De Financiële Vooruitzichten 2000–2006 (EU-15); in miljoenen euro's, in prijzen 1999

Vastleggingskredieten	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
1. Landbouw	40 920	42 800	43 900	43 770	42 760	41 930	41 660
2. Structuurmaatregelen	32 045	31 445	30 865	30 285	29 595	29 595	29 170
3. Intern Beleid	5 930	6 040	6 150	6 260	6 370	6 480	6 600
4. Extern Beleid	4 550	4 560	4 570	4 580	4 590	4 600	4 610
5. Administratieve uitgaven	4 560	4 600	4 700	4 800	4 900	5 000	5 100
6. Reserves	900	900	650	400	400	400	400
7. Pretoetredingssteun	3 120	3 120	3 120	3 120	3 120	3 120	3 120
Totaal vastleggingskredieten¹	92 025	93 475	93 955	93 215	91 735	91 125	90 660
Betalingskredieten							
Totaal betalingskredieten ¹	89 600	91 110	94 220	94 880	91 910	90 160	89 620
Betalingskredieten in % van het EU-BNP	1,13%	1,12%	1,13%	1,11%	1,05%	1,00%	0,97%
Beschikbaar voor toetreding			4 140	6 710	8 890	11 440	14 220
Maximum betalingskredieten	89 600	91 110	98 360	101 590	100 800	101 600	103 840
Idem in % EU-BNP	1,13%	1,12%	1,18%	1,19%	1,15%	1,13%	1,13%

¹ Vastleggingskredieten geven de bovengrens aan voor de uitgaven waartoe de EU zich tijdens de loop van het jaar kan verplichten. Betalingskredieten maken het mogelijk verplichtingen uit het lopend of een eerder begrotingsjaar na te komen.

¹ Zie de brief hierover aan de Tweede Kamer van 20 april 1999. Tweede Kamer, Vergaderjaar 1998–1999 21 591-20, nr. 83.

In Berlijn zijn ook wijzigingen in het Eigen-Middelenbesluit van de EU overeengekomen. De perceptiekostenvergoeding bij de traditionele eigen middelen (landbouwheffingen en douanerechten) stijgt vanaf 2001 van 10% naar 25%. Het maximum heffingspercentage bij het BTW-middel zal in twee stappen worden verlaagd van 1% nu naar 0,5% in 2004. De financiering van de compensatie die het Verenigd Koninkrijk krijgt zal zodanig worden gewijzigd dat Nederland, Duitsland, Zweden en Oostenrijk een korting krijgen van 75% op hun aandeel in de financiering. De VK-compensatie wordt bovendien gecorrigeerd voor onbedoelde voordelen die voortvloeien uit het nieuwe Eigen-Middelenbesluit. Een ontwerp van dit besluit is in juli door de Europese Commissie gepresenteerd en zal volgens plan in het najaar door de Raad moeten worden aanvaard. Daarna volgt ratificatie door de nationale parlementen, waarna het nieuwe Eigen-Middelenbesluit op 1 januari 2002 in werking moet treden.

Tabel 9.1.2 Afdrachtenvermindering Nederland t.o.v. Commissievoorstellen Agenda 2000; in miljoenen gulden in lopende prijzen

	2000	2001	2002	2006
lagere EU-uitgaven	160	550	640	780
verhoging perceptiekosten van 10% naar 25%		360	360	400
gewijzigde financiering VK-compensatie			470	450
verschuiving van BTW naar BNP-middel			70	150
Windfall profits VK afboeken van VK-compensatie			10	30
Totale besparing	160	910	1550	1810
Regeerakkoordtaakstelling	425	925	1300	

De combinatie van het cumulatief met € 50 miljard verlagen van de uitgavendoelstellingen van de Europese Commissie voor de periode 2000–2006 en de wijzigingen in het Eigen-Middelenbesluit heeft ertoe geleid, dat de regeerakkoordtaakstelling van 1,3 miljard gulden in 2002 met 250 miljoen gulden wordt overschreden (zie tabel 9.1.2). Daarnaast is bereikt dat de Nederlandse nettopositie de komende jaren niet verder verslechtert, ook niet als nieuwe lidstaten toetreden. Nederland blijft wel, zowel in percentage van het Bruto Nationaal Product als per hoofd van de bevolking, een van de grootste nettobetalers van de EU. Een verdere verslechtering van de netto positie is echter voorkomen. Bovendien is nu het Verenigd Koninkrijk niet langer het enige land waarvan het netto-betalingsprobleem wordt erkend.

Het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB)

De Europese Raad van Berlijn heeft de uitgaven voor landbouw (prijs- en inkomenssteun) in categorie 1 van de Financiële Vooruitzichten in de periode 2000–2006 vastgesteld op gemiddeld reële stabilisatie (circa € 40,5 miljard). Dat de totale uitgaven in deze categorie gemiddeld toch nog € 2 miljard per jaar hoger uitkomen op € 42,5 miljard, komt doordat aan categorie 1 de (deels nieuwe) structuurgelden ten behoeve van plattelandsontwikkeling zijn toegevoegd.

De beperking van de budgettaire lasten van het gemeenschappelijk landbouwbeleid ten opzichte van de oorspronkelijke Agenda 2000-voorstellen is met name mogelijk gemaakt door uitstel dan wel fasering van de hervormingen gericht op een marktconformer landbouwbeleid. De systematiek van de landbouwhervormingen, die werd ingezet door voormalig landbouwcommissaris MacSharry, is gericht op een verdere

verlaging van de prijssteun voor landbouwproducten. Ter gedeeltelijke compensatie van het inkomensverlies ontvangen de landbouwers directe inkomstenstoelagen per hectare of dier. De hervormingen belasten de EU-begroting. Immers, er vindt een lastenverschuiving plaats van de consument, die thans hogere prijzen betaalt, naar de EU-begroting, waaruit straks de hectare- en dierpremies worden betaald.

De conclusies van de Europese Raad betekenen geenszins dat een verdere hervorming van het gemeenschappelijk landbouwbeleid van de baan is. Wel is het zo, dat het principe van een stringent uitgavenkader in de nieuwe Financiële Vooruitzichten nu sterker dan voorheen ook voor de landbouwuitgaven geldt. De Financiële Vooruitzichten zijn maatgevend. Mochten de uitgaven door de toetreding stijgen, dan bestaat er vanuit het huidige akkoord druk om via verdergaande hervormingen de uitgaven te matigen. Verder zal de toekomst leren of het door de EU afgesproken landbouwpakket in de WTO-onderhandelingen standhoudt. Eventueel zullen verdergaande hervormingen moeten worden doorgevoerd.

Structuur- en Cohesiefondsuitgaven

In Berlijn is een enveloppe voor categorie 2 vastgesteld van € 213 miljard (exclusief € 7 miljard steun voor nieuwe toetreders tot de EU), waarvan € 195 miljard voor de structurele programma's en € 18 miljard voor het Cohesiefonds. Dit is meer dan de door Nederland gewenste enveloppe, maar ten opzichte van de Commissievoorstellen zijn de uitgaven in categorie 2 € 27 miljard lager uitgekomen. Naast de hoogte van het totale bedrag heeft ook de indicatieve verdeling over de lidstaten bij de onderhandelingen een belangrijke rol gespeeld. Nederland heeft in de huidige periode een aandeel van circa 1,7% in de structurele programma's. Indien het Commissievoorstel zou zijn aangenomen, dan zou dit een forse terugval hebben betekend, vooral veroorzaakt door een teruggang in Doelstelling 3 (werkgelegenheidsbevorderende maatregelen). Als resultaat van de onderhandelingen, waarbij van Nederlandse zijde sterk is aangedrongen op een meer evenredige toedeling van de structuurfondsmiddelen, kan Nederland een bedrag van € 3,3 miljard tegemoet zien. Het Nederlandse aandeel is daarmee procentueel gelijk aan dat in de huidige periode.

In het nieuwe IIA is nog steeds sprake van een afwijkende behandeling van de structuurfondsuitgaven, maar het geprivilegieerde karakter in de huidige vorm is komen te vervallen. Dit geprivilegieerde karakter hield in dat de structuurfondsuitgaven zich onder de Financiële Vooruitzichten voor 1994–1999 op twee manieren onderscheidden van de andere uitgaven. Ten eerste vormden de Financiële Vooruitzichten geen maximum waarbinnen de structuurfondsuitgaven moeten blijven, zoals bij de andere uitgavencategorieën het geval is, maar een uitgaven-doelstelling. Ten tweede konden begrote maar niet gebruikte vastleggingskredieten onbeperkt worden doorgeschoven naar volgende jaren. In het nieuwe IIA zijn beide elementen niet meer opgenomen. Daartegenover staat wel een automatische committering. Per lidstaat wordt jaarlijks een bedrag ter beschikking gesteld waarop declaraties kunnen worden ingediend. Echter, door de nieuwe methode van automatisch decommitteren (het annuleren door de Commissie van de vastleggingskredieten) kunnen vastleggingskredieten niet meer van jaar op jaar worden meegenomen en zich ophopen aan het einde van de periode van de Financiële Vooruitzichten. Een lidstaat heeft tot het jaar t+2 de tijd om het voor hem gereserveerde geld ook daadwerkelijk uit te geven. Indien na jaar t+2 geen declaraties zijn ingediend, vervalt de beschikbare betalingsverplichting (en de vastleggingskredieten) van de

Commissie (decommitting). De structuurfondsenveloppe voor de periode 2000–2006 is daarmee geen ongeclausuleerde uitgaven-doelstelling meer.

9.2 Financieel beheer, controle en fraudebestrijding

SEM 2000/Agenda 2000

In de nieuwe structuurfondsverordeningen, die in het kader van Agenda 2000 zijn vastgesteld, is de rol van toezicht, evaluatie en controle versterkt, om een verbeterd en gezond financieel beheer te waarborgen. Daarbij wordt voortgebouwd op hetgeen reeds in SEM 2000 tot stand is gebracht. SEM 2000 (Sound and Efficient Financial Management) is een initiatief van de Europese Commissie dat in 1995 onder verantwoordelijkheid van de (toenmalige) commissarissen Liikanen (Directoraat Begroting, DG XIX) en Gradin (Directoraat Financiële Controle en Fraude, DG XX) is gestart om het financieel beheer- en controlestelsel op het gehele terrein van de EU-begroting zowel binnen de Europese Commissie als binnen de lidstaten te verbeteren. Daarnaast zijn in de nieuwe structuurfondsverordeningen de verantwoordelijkheden van de Commissie en de lidstaten duidelijker vastgelegd. De lidstaten en dus ook Nederland hebben immers hun eigen verantwoordelijkheid voor een goed functionerend beheer- en controlestelsel.

Mede door de inzet van Nederland is bereikt dat in de nieuwe structuurfondsverordeningen is vastgelegd dat betalingsverplichtingen door de Europese Commissie na 2 jaar automatisch kunnen worden gedecommitteerd. Daarnaast is in die nieuwe verordeningen de juridische basis van de Commissie versterkt om (forfaitaire) financiële correcties aan de lidstaten op te leggen. Verder is bepaald dat om voor subsidie in aanmerking te komen, in principe de subsidieregels van de lidstaat gelden en dat de laatste betaling van de programmagelden pas door de Commissie aan de lidstaten wordt gedaan als blijkt (onder andere op basis van een gecertificeerde verklaring) dat het programma correct is uitgevoerd. De getroffen maatregelen zullen er mede toe moeten leiden dat de Europese Rekenkamer de komende jaren minder fouten in het beheer zal aantreffen.

OLAF

Op 25 mei 1999 nam de Ecofin-Raad in co-decisie met het Europees Parlement voorstellen aan waarmee per 1 juni het Europees Bureau voor Fraudebestrijding werd opgericht (OLAF: *Office Européen de Lutte Anti-Fraude*). Voordien fungeerde binnen de Commissie een fraudebestrijdingseenheid onder de naam UCLAF (*Unité de Coordination de la Lutte Anti-Fraude*). Dit bureau was bevoegd tot onderzoek van fraudegevallen binnen de lidstaten (extern onderzoek) en binnen de Commissie (intern onderzoek). UCLAF kon echter géén onderzoek doen bij andere instellingen en organen van de Gemeenschappen. Het nieuwe OLAF kan dat wél. Daartoe is wel nodig dat elke Europese instelling en orgaan een afzonderlijk intern besluit neemt over de voorwaarden en modaliteiten waaronder deze instelling of orgaan met OLAF zal samenwerken en hoe de informatie-uitwisseling zal verlopen. De Raad heeft op 25 mei 1999 als eerste een dergelijk intern besluit vastgesteld. Alle andere instellingen en organen zijn opgeroepen ook zo'n besluit te nemen.

De leiding van OLAF ligt bij een onafhankelijke directeur. Deze mag van niemand instructies ontvangen. Hij zal worden benoemd door de Commissie op advies van een comité van toezicht. De leden daarvan (vijf onafhankelijke externen) zijn aangewezen door het Europees Parlement, de Raad en de Commissie. De werkzaamheden van OLAF zullen na drie

jaar worden geëvalueerd. Nederland zal daarbij in het bijzonder aandacht besteden aan de vraag of in de uitvoering van de onderzoeken steeds een goed onderscheid is gemaakt tussen administratieve en strafrechtelijke bevoegdheden. Voorts is van belang dat de onafhankelijkheid van de directeur van OLAF zo veel mogelijk gewaarborgd blijft, terwijl tegelijkertijd sprake is van een voldoende mate van controle op de activiteiten van OLAF. Daarnaast is het zaak dat er een goede samenwerking bestaat tussen de lidstaten en OLAF. Fraudebestrijding van EU-gelden is immers met name een aangelegenheid van de lidstaat zelf, zoals ook naar voren komt in de voortgangsrapportage «Bestrijding financieel-economische criminaliteit» over de periode 1997–1998, die op 17 juni 1999 aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal is gezonden.

Bevoegdheden Algemene Rekenkamer

De Algemene Rekenkamer stelde in 1997 dat haar wettelijke bevoegdheden onvolkomenheden vertonen die de aandacht van de wetgever verdienen. De Algemene Rekenkamer pleitte voor uitbreiding van haar controlebevoegdheden, onder meer om de besteding van EU-gelden ter plaatse bij decentrale overheden te kunnen controleren.

Op 16 juli 1999 heeft de minister van Financiën een brief aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal gezonden met het commentaar van de regering op de wensen van de Algemene Rekenkamer voor uitbreiding van haar bevoegdheden. Kern van het regeringsstandpunt is dat de regering met een wetsvoorstel zal komen om de Algemene Rekenkamer voor de controle op EU-geldstromen een zelfstandige bevoegdheid te geven om onderzoek te verrichten tot op het niveau van eindbestemming (waaronder decentrale overheden). Op basis van haar huidige bevoegdheden kan de Algemene Rekenkamer namelijk niet op het gehele terrein van de EU-begroting tot op het niveau van de eindbestemming controleren, terwijl de Europese Rekenkamer dat wel kan.

9.3 De EU-begrotingen 1998–2000

De wijze waarop het Voorontwerp 2000 zich verhoudt tot de realisatiecijfers van 1998 en de definitieve begroting van 1999 komt naar voren in de volgende tabel.

Tabel 9.3.1 Ontwikkeling EU-begrotingen; in lopende prijzen, in miljarden ecu/euro's

	1998 Realisatie	1999 Definitieve begroting	2000 Voorontwerp- begroting
Vastleggingen	86,9	96,9	92,7
Betalingen	79,3	85,6	89,6

De definitieve EU-begroting 1999 werd vastgesteld op € 96,9 miljard aan vastleggingskredieten en € 85,6 miljard aan betalingskredieten. De vastleggingsverplichtingen zijn in het jaar 1999 met 11,5% gestegen ten opzichte van 1998. Deze verhoging van de vastleggingen komt met name voort uit het doorschuiven van vastleggingen uit eerdere jaren bij de structuurfondsen. De betalingskredieten zijn in 1999 ten opzichte van 1998 met 7,9% toegenomen. Het aflopen van de Financiële Vooruitzichten 1994–1999 bepaalt in grote mate de toename van de betalingskredieten in 2000. Bij het einde van een periode worden traditioneel de meeste daadwerkelijke betalingen verricht. Eind mei heeft de Commissie een voorontwerp voor een eerste aanvullende begroting voor 1999 ingediend. Hierin wordt de definitieve onderuitputting uit 1998 voor een bedrag van € 1,4 miljard aan de inkomstzijde van de begroting 1999 verwerkt. Als

voorschot op de definitieve vaststelling van de onderuitputting over 1998 was in de begroting 1999 aan de inkomstzijde ook al een bedrag van € 1,5 miljard opgenomen.

De EU-begroting 2000 is de eerste begroting die valt onder de nieuwe Financiële Vooruitzichten voor de periode 2000 tot en met 2006. Het Voorontwerp voor de begroting 2000 van de Commissie blijft wat betreft de vastleggingskredieten € 1,1 miljard onder het door de Financiële Vooruitzichten gestelde maximum. De betalingskredieten blijven € 1,7 miljard beneden het maximum. De vastleggingskredieten dalen in het voorontwerp voor de begroting 2000 met 4,4% ten opzichte van de Begroting 1999. De betalingskredieten stijgen met 4,7%. Dit verschil wordt veroorzaakt door verplichtingen uit de huidige Financiële Vooruitzichten (met name het hoge niveau voor de structuurfondskredieten in 1999) die in de komende periode nog tot betalingen leiden. De Begrotingsraad heeft op 16 juli 1999 een Ontwerpbegroting vastgesteld, die bij de vastleggingskredieten € 400 miljoen en bij de betalingskredieten bijna € 1,7 miljard onder het voorontwerp van de Commissie uitkomt. In het najaar zal het Europees Parlement de begroting 2000 in eerste lezing in behandeling nemen. Na de daaropvolgende tweede lezing van de Raad stelt het EP ten slotte de begroting in december vast.

Ontwikkeling van de Eigen middelen

Aan de inkomstenkant van de voorontwerp-EU-begroting wordt voor 2000 uitgegaan van een totaalbedrag van € 89 585 miljoen ter financiering van de geraamde betalingskredieten. De inkomsten van de EU, de zogenaamde eigen middelen, bestaan uit 5 componenten:

1. Afdrachten van door de lidstaten geïnde landbouwheffingen;
2. Afdrachten van door de lidstaten geïnde invoerrechten;
3. Afdrachten gerelateerd aan BTW-opbrengsten in de lidstaten;
4. Afdrachten afhankelijk van het Bruto Nationaal Product (BNP) in de lidstaten;
5. Overige inkomsten van de EU.

Tabel 9.3.2 Ontwikkeling van de eigen middelen in de EU; in percentages

	1997	1998	1999	2000
Landbouwheffingen en invoerrechten	17,3	15,3	16,1	14,7
BTW-middel	42,0	40,9	35,5	36,3
BNP-middel	40,0	43,0	45,9	48,3
Overige inkomsten	0,7	0,8	2,5	0,7
Totaal	100	100	100	100

Tabel 9.3.2 geeft weer hoe de samenstelling van de inkomsten van de EU de afgelopen jaren is gewijzigd. De invoerrechten dalen in 2000 verder onder invloed van WTO-afspraken. Voor de BTW-afdrachten gelden allerhande beperkingen die het relatieve belang van het BTW-middel verminderen. Het maximum heffingspercentage bij de BTW is de afgelopen jaren afgenomen van 1,32% in 1995 naar 1% nu. Dit percentage zal verder worden verlaagd naar 0,5% in 2004. Overigens wordt een zesde deel van de ontvangsten van het BTW-middel niet gebruikt voor de uitgaven van de EU. Dit gedeelte van de BTW-opbrengsten wordt gebruikt voor een compensatie van de ongunstige nettopositie van het Verenigd Koninkrijk. Het BNP-middel wordt steeds belangrijker en vormt in 2000 48,3% van de totale EU-middelen.

Het hoge percentage aan overige inkomsten in 1999 wordt verklaard doordat de onderuitputting uit 1998, anders dan in andere jaren, al voor

de helft in de begroting 1999 is verwerkt, in plaats van geheel in een aanvullende begroting voor 1999.

Tabel 9.3.3 Vastleggingen en betalingen als percentage van het BNP van de EU

	1998	1999	2000
Vastleggingen	1,18%	1,25%	1,15%
Betalingen	1,08%	1,10%	1,11%

Het Eigen-Middelenbesluit stelt naast de verdeling en de omvang van de verschillende eigen middelen ook het eigen-middelenplafond vast. De betalingskredieten mogen niet meer dan 1,27% van het totale EU-BNP bedragen. Voor de vastleggingskredieten geldt een maximum van 1,335% van het totale EU-BNP.

Tabel 9.3.4 Uitputting EU-begroting¹; in %

	1997	1998
I EOGFL-garantie	98,8	97,7
II Structuurfondsen	98,6	99,0
III Intern Beleid	91,9	93,0
IV Extern Beleid	86,0	90,2
V Administratieve uitgaven	88,1	89,3
VI Reserves	23,8	23,6
VII Compensatie	100,0	100,0
Totaal	95,9	95,8

¹ Betalingskredieten: Commissiedeel exclusief overige instellingen.

De tendens van de afgelopen jaren, met name bij de Structuurfondsen, naar een vollediger uitputting van de begroting, heeft zich in 1998 voortgezet. De lagere uitputtingsgraad in Categorie I (Landbouw) werd met name veroorzaakt door ontwikkelingen op de wereldmarkt, die per saldo tot een meevaller leidden van circa € 1,5 miljard.

9.4 De Nederlandse afdrachten en ontvangsten op de Rijksbegroting

In deze Miljoenennota is ervoor gekozen, mede naar aanleiding van het op 29 april jongstleden door de algemene commissie voor Europese Zaken en de vaste commissie voor Financiën gedane verzoek, de presentatie van de Nederlandse afdrachten en ontvangsten op rijksniveau in samenhang te presenteren. Een presentatie van uitgaven en ontvangsten op rijksniveau mondt niet uit in de nettopositie. In deze nettopositie tellen immers ook de ontvangsten van andere overheden en bedrijven mee. De ontwikkelingen ten aanzien van de nettoposities worden in paragraaf 9.5 beschreven.

In tabel 9.4.1 wordt een overzicht gegeven van de Nederlandse afdrachtenraming. De presentatie is gewijzigd ten opzichte van tabel 9.4.1 in de Miljoenennota 1999. Door de Nederlandse afdrachten netto te presenteren wordt in een oogopslag de totale geldstroom van het Rijk naar de Europese Unie zichtbaar.

Tabel 9.4.1 De Nederlandse netto afdrachten aan de EU; in miljoenen gulden/euro's

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Miljoenennota 2000 (bruto)	11 684	13 077	13 606	13 804	14 157	14 674
Perceptiekostenvergoedingen	- 391	- 381	- 980	- 1 006	- 1 036	- 1 063
Miljoenennota 2000 (netto)	11 293	12 696	12 626	12 798	13 121	13 611
Miljoenennota 2000 (netto) (EUR)	5 125	5 761	5 730	5 808	5 954	6 177
waarvan:						
Landbouwheffingen	495	495	413	413	413	413
Invoerrechten	3 020	2 934	2 527	2 606	2 696	2 774
BTW-afdracht	3 917	4 219	4 178	2 784	2 884	1 818
BNP-afdracht	3 861	5 048	5 509	6 996	7 128	8 606

Verticale Toelichting

In onderstaande tabel wordt een toelichting gegeven op de mutatie van de Nederlandse afdrachten aan de EU tussen Miljoenennota 1999 en Miljoenennota 2000. De effecten van de besluiten van de Europese Raad van Berlijn worden apart weergegeven. De som van deze effecten sluit aan op tabel 9.1.2 en is het verschil tussen de totale besparing en de Regeerakkoordtaakstelling.

Tabel 9.4.2 Verticale toelichting Nederlandse afdrachten; in miljoenen gulden/euro's

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Miljoenennota 1999 (bruto)	12 372	12 629	12 836	13 139	13 495	
perceptiekostenvergoeding	- 399	- 399	- 399	- 399	- 399	
Miljoenennota 1999 (netto)	11 973	12 230	12 437	12 740	13 096	
mutaties:						
A) Landbouwheffingen			- 82	- 82	- 82	
<i>effect Berlijn</i>			- 82	- 82	- 82	
B) Invoerrechten	- 146	- 117	- 634	- 659	- 691	
<i>effect Berlijn</i>			- 526	- 542	- 560	
<i>macromutaties</i>	- 146	- 117	- 108	- 117	- 131	
C) BTW-afdracht	- 113	11	- 4	- 1 551	- 1 609	
<i>effect Berlijn</i>				- 1 550	- 1 570	
<i>macromutaties</i>	- 113	11	- 4	- 1	- 39	
D) BNP-afdracht	- 421	572	909	2350	2407	
<i>effect Berlijn</i>		265	623	1924	1907	
<i>macromutaties</i>	- 421	307	286	426	500	
Totaal mutaties	- 680	466	189	58	25	
Miljoenennota 2000 (netto)	11 293	12 696	12 626	12 798	13 121	13 611
Miljoenennota 2000 (netto) (EUR)	5 125	5 761	5 730	5 808	5 954	6 177

Ad A: Landbouwheffingen

De mutaties zijn het gevolg van de beslissing van de top van Berlijn om met ingang van 2001 de vergoeding voor de perceptiekosten te verhogen van 10% tot 25%

Ad B: Invoerrechten

Op grond van de door het Centraal Planbureau bijgestelde verwachtingen met betrekking tot de ontwikkeling van de goedereninvoer daalt de groei

van de invoerrechten. Vanaf 2001 wordt het effect zichtbaar van de verhoging van 10% naar 25% van de vergoeding voor de perceptiekosten (effect Berlijn).

Ad C: BTW-afdracht

De neerwaartse bijstelling van de afdrachten in 1999 is het gevolg van een bijstelling door de Commissie van het uniforme opvraagpercentage van de BTW-grondslag. Voorts werden de ramingen aangepast aan de nieuwe macrogegevens.

Vanaf 2002 worden de effecten zichtbaar van een lagere Nederlandse bijdrage aan de VK-compensatie en de verschuiving van de BTW-afdracht naar het vierde eigen middel, conform de afspraken van Berlijn.

Ad D: BNP-afdracht

De afdracht van het vierde eigen middel is in 1999 neerwaarts bijgesteld als gevolg van een lager uitgavniveau van de EU dan bij MN'99 geraamd en vanwege het verwerken van de onderuitputting 1998 in deze EU-begroting. Ook de neerwaartse aanpassing van de Nederlandse afdracht als gevolg van de aanvullende begroting 1/99 is reeds verwerkt, hoewel hierover formeel nog geen definitief besluit genomen is. Deze besluitvorming wordt pas in het najaar verwacht. Het uitgavniveau van de EU voor 2000, zoals door de Commissie wordt voorgesteld in het Voorontwerp 2000, ligt daarentegen hoger dan de Nederlandse raming bij Miljoenennota 1999 en heeft derhalve een hogere BNP-afdracht tot gevolg. Voor de jaren daarna is geraamd op basis van de Financiële Vooruitzichten van Berlijn.

Voor de jaren vanaf 2001 verschijnen de effecten van enerzijds de lagere inkomsten voor de EU uit de invoerrechten, die door de BNP-afdrachten gecompenseerd moeten worden en – vanaf 2002 – bovendien ook het effect van de verschuiving van BTW- naar BNP-afdrachten, zoals in Berlijn afgesproken.

De gevolgen voor de Nederlandse afdrachten van de toetreding van nieuwe lidstaten worden voor de jaren 2002 en 2003 vooralsnog als pro memorie geraamd, gezien de onzekerheid over de snelheid van het toetredingsproces. Toetreding van de nieuwe lidstaten zou volgens de gegevens van de Europese Commissie een extra afdracht betekenen van ongeveer 75 miljoen gulden in 2002 en 355 miljoen in 2003. Voor het jaar 2004 is in de raming voor deze toetreding een extra Nederlandse afdracht van bijna 600 miljoen gulden (lopende prijzen) opgenomen.

Nederlandse ontvangsten

Tabel 9.4.3 De Nederlandse ontvangsten; in percentages

	1998
Landbouw (LEF B)	66%
Rijksbegroting	6%
Overig	28%
	100%

Van de ontvangsten van de EU betreft ongeveer 66% gelden die via het Landbouwegalisatiefonds (LEF B) ten goede komen aan de Nederlandse landbouw. Op de verschillende hoofdstukken van de Rijksbegroting worden slechts een zeer beperkt aandeel van de totale Nederlandse ontvangsten verantwoord (ongeveer 6%). Decentrale overheden,

bedrijven en particulieren ontvangen rechtstreeks ongeveer 28% van het totale bedrag.

Tabel 9.4.4 De totale Nederlandse ontvangsten uit EU-beleidsuitgaven in 1997 en 1998; in miljoenen ecu

	1998	1998	1997	1997
	Mecu	% EU-15	Mecu	% EU-15
1. Landbouwbeleid	1 374	3,5	1 757	4,3
– Exportsteun	625	13,0	789	13,4
– Inkomenssteun	228	0,9	238	0,9
– Overig	526	6,4	737	8,4
2. Structurele programma's	353	1,2	421	1,6
– Landbouw	17	0,4	17	0,4
– Regionaal fonds	74	0,6	132	1,1
– Sociaal fonds	198	2,6	241	3,9
– Cohesiefonds	0	0,0	0	0,0
3. Intern beleid	328	7,0	332	7,4
– Onderzoek en ontwikkeling	210	7,0	201	7,4
– Trans-Europese Netwerken	44	10,7	39	11,6
– Interne markt, consument, industrie	7	2,5	11	3,3
– Energie, Euratom, milieu	7	4,2	9	5,4
– Opleiding, jeugd en sociaal beleid	25	4,0	32	4,4
– Overig	36	17,5	40	17,1
TOTAAL	2 056	2,9	2 510	3,5

Bron: Overzicht Europese Commissie d.d. 29 juni 1999

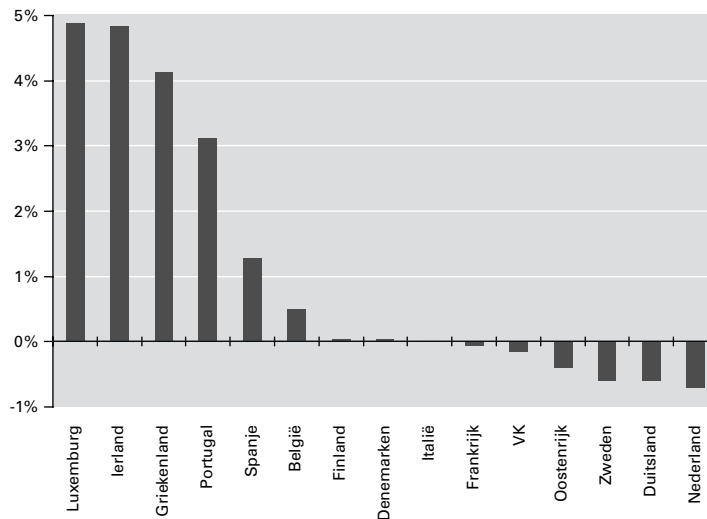
In deze tabel is aangegeven welke bedragen volgens de Europese Commissie in 1997 en 1998 in totaal naar Nederland zijn gevloeid (Rijk, decentrale overheden, bedrijven en particulieren). De Commissie verstrekt geen prognoses over het toekomstige verloop van deze bedragen.

9.5 De Nederlandse nettopositie

Grafiek 9.5.1 toont de nettopositie van de vijftien lidstaten in het begrotingsjaar 1997, uitgedrukt als percentage van het Bruto Nationaal Product. De gegevens zijn gebaseerd op het Verslag van de Europese Commissie over de werking van het stelsel van eigen middelen, dat eind 1998 is gepubliceerd. In vorige miljoenennota's werd uitgegaan van de tot dan toe officiële definitie van de Europese Rekenkamer. Sinds de onderhandelingen over de Agenda 2000 en het Commissierapport over de eigen middelen wordt deze definitie niet meer gebruikt. Gekozen is daarom om aan te sluiten bij de drie definities (de accountingdefinitie, de operationele- en de VK-compensatiedefinitie) die de Europese Commissie hanteert. Deze definities verschillen onderling in de behandeling van de traditionele eigen middelen en de administratieve uitgaven.

In grafiek 9.5.1 is de accountingdefinitie voor de berekening van de nettoposities gebruikt. In deze definitie tellen aan de afdrachtenkant de traditionele eigen middelen volledig mee en tellen aan de ontvangstenkant de administratieve uitgaven van de EU volledig mee. Zou de operationele definitie worden gebruikt, waarin de administratieve uitgaven niet meetellen, dan zouden België en Luxemburg in plaats van netto-ontvangers nettobetalers worden. België gaat van + 0,50% naar – 0,52% en Luxemburg van + 4,89% naar – 0,35%. Voor de overige landen is er nauwelijks een verschil tussen deze definities.

Grafiek 9.5.1 Nettoposities 1997; in % BNP

Nederland was in 1997 de grootste nettobetaler aan de EU (- 0,71% BNP). Ten opzichte van 1996 is er een lichte verbetering, maar die wordt veroorzaakt door incidenteel hogere ontvangsten in verband met de varkenscrisis. Over een langere periode zou de Nederlandse nettopositie in de toekomst nog verder zijn verslechterd. Als de Commissievoorstellen voor de Agenda 2000 doorgang zouden hebben gevonden, was de Nederlandse netto positie verder verslechterd tot ongeveer -1% BNP in 2006. Door de afspraken die tijdens de Europese Raad van Berlijn zijn gemaakt is deze neerwaartse ontwikkeling echter doorbroken. Volgens de huidige inzichten blijft de Nederlandse nettopositie de komende jaren ongeveer constant, zelfs inclusief de extra uitgaven van de EU als gevolg van de toetreding van nieuwe lidstaten. Positief is ook dat in Berlijn erkenning is gekomen voor de positie van Nederland als excessieve nettobetaler. Deze erkenning geldt ook voor Duitsland, Zweden en Oostenrijk. De positie van het Verenigd Koninkrijk is daarmee niet langer uniek.

10 EMU-saldo, EMU-schuld, sociale fondsen en financieringsbehoefte

Tabel 10.1 EMU-saldo en financieringsbehoefte; in miljoenen gulden/euro's en in % geharmoniseerd BBP

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
1. Totale begrotingsuitgaven	208 019	226 997	231 807	242 341	244 905	260 904	227 553	229 240	264 283	300 969	279 384
2. Kas-transactieverschil rente	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2 588	533
3. Totale begrotingsontvangsten	164 474	182 437	183 790	204 347	201 873	208 478	192 128	199 716	217 674	227 332	224 193
4. Aflossingen	21 941	27 783	28 432	30 120	44 292	29 118	26 198	18 953	42 195	68 054	40 398
5. Verkoop portefeuille staatsschuld/aanmuntingen	1 208	1 352	1 153	704	309	143	31	56	44	44	44
6. Mutatie derdenrekening	- 873	980	97	- 234	- 1 816	- 474	296	475	- 1 104	31	0
7. Consolidatie agentschappen	-	-	-	-	-	-	-	-	- 58,4	533	508
8. Vermogensconversie agentschappen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7 000	886,1
9. Feitelijk financieringssaldo (9=-1-2+3+4-5-6-7-8) (in % geharmoniseerd BBP)	- 21 939 - 4,3%	- 19 109 - 3,5%	- 20 836 - 3,7%	- 8 344 - 1,4%	2 767 0,5%	- 22 976 - 3,4%	- 9 553 - 1,4%	- 11 102 - 1,5%	- 3 296 - 0,4%	- 15 779 - 1,9%	- 16 764 - 2,0%
10. Financiële transacties	- 3 078	389	- 2 911	- 12 119	- 19 707	2 570	- 1 359	- 5 257	- 5 445	- 1 601	417
11. Kas-transverschillen (incl. derdenrekening)	- 873	980	97	3 648	- 2 685	- 3 633	530	1 162	- 1 561	3 801	2 641
12. Vorderingsaldo rijk (12=9+10+11)	- 25 890	- 17 740	- 23 650	- 16 815	- 19 625	- 24 039	- 10 382	- 15 197	- 10 302	- 13 579	- 13 706
13. Vorderingsaldo centrale overheid, niet-rijk	0	0	0	8	941	- 24	- 16	0	473	0	0
14. Vorderingsaldo centrale overheid (14=12+13) (in % geharmoniseerd BBP)	- 25 890 - 5,0%	- 17 740 - 3,3%	- 23 650 - 4,2%	- 16 807 - 2,9%	- 18 684 - 3,1%	- 24 063 - 3,6%	- 10 398 - 1,5%	- 15 197 - 2,1%	- 9 829 - 1,3%	- 13 579 - 1,7%	- 13 706 - 1,6%
15. Vorderingsaldo lokale overheid (in % geharmoniseerd BBP)	330 0,1%	40 0,0%	470 0,1%	442 0,1%	181 0,0%	1 746 0,3%	1 564 0,2%	6 240 0,8%	2 351 0,3%	2 400 0,3%	2 100 0,3%
16. Vorderingsaldo sociale fondsen (in % geharmoniseerd BBP)	- 710 - 0,1%	2 180 0,4%	1 180 0,2%	- 2 240 - 0,4%	- 4 523 - 0,7%	- 5 347 - 0,8%	- 3 826 - 0,6%	177 0,0%	1 499 0,2%	6 357 0,8%	7 602 0,9%
17. EMU-saldo (17=14+15+16)	- 26 270	- 15 520	- 22 000	- 18 605	- 23 026	- 27 664	- 12 660	- 8 780	- 5 979	- 4 822	- 4 004
EMU-saldo (EUR)		- 7 043	- 9 983	- 8 443	- 10 449	- 12 553	- 5 745	- 3 984	- 2 713	- 2 188	- 1 817
(in % geharmoniseerd BBP)	- 5,1%	- 2,9%	- 3,9%	- 3,2%	- 3,8%	- 4,2%	- 1,8%	- 1,2%	- 0,8%	- 0,6%	- 0,5%
18. Financieringsbehoefte (18=-9+4)	43 880	46 892	49 268	38 464	41 525	52 095	35 751	30 055	45 491	83 833	57 162
Financieringsbehoefte (EUR)	19 912	21 279	22 357	17 454	18 843	23 639	16 223	13 639	20 643	38 042	25 939

Tabel 10.2 EMU-schuld; in miljoenen guldens/euro's en in % geharmoniseerd BBP

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
1. Geharmoniseerd BBP	513 880	541 100	562 790	577 960	607 400	666 035	694 298	734 853	776 160	810 350	850 650
2. Staatsschuld (conform EMU-definitie) (in % geharmoniseerd BBP)	317 614 61,8%	338 688 62,6%	358 424 63,7%	371 044 64,2%	369 820 60,9%	399 574 60,0%	408 846 58,9%	410 774 55,9%	419 575 54,1%	430 969 53,2%	440 152 51,7%
3. Schuld overige overheden (in % geharmoniseerd BBP)	89 221 17,4%	88 997 16,4%	92 051 16,4%	98 519 17,0%	103 507 17,0%	114 697 17,2%	114 243 16,4%	102 957 14,0%	97 162 12,5%	89 779 11,1%	88 729 10,4%
4. EMU-schuld in guldens	406 835	427 685	450 475	469 563	473 327	514 271	523 089	513 731	516 737	520 748	528 881
EMU-schuld in (EUR)	184 614	194 075	204 417	213 078	214 786	233 366	237 367	233 121	234 485	236 305	239 996
(in % geharmoniseerd BBP)	79,2%	79,0%	80,0%	81,2%	77,9%	77,2%	75,3%	69,9%	66,6%	64,3%	62,2%

Tabel 10.3 Staatsschuld naar instrument; in miljarden guldens/euro's en in % geharmoniseerd BBP

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
1. Gevestigde schuld (0 – 5 jaar)	312,1	335,0	356,1	365,6	360,3	383,9	390,9	393,5	400,5	409,5	426,3
(5 – 10 jaar)	–	–	135,4	135,9	149,4	165,7	187,1	206,5	203,7	–	–
(10 – 25 jaar)	–	–	179,4	177,8	153,9	153,1	148,9	156,8	151,9	–	–
(25 – 40 jaar)	–	–	40,7	40,6	42,1	49,4	39,2	11,9	29,6	–	–
	–	–	0,5	11,2	15,7	15,6	15,5	18,3	15,3	–	–
2. Vlottende schuld (DTC's)	0,0	0,0	0,0	3,0	7,6	12,5	15,4	12,9	15,0	15,0	15,0
3. Overig (o.a. munten)	8,1	6,3	2,4	2,2	0,1	3,3	2,5	4,4	4,1	6,5	– 1,1
4. Totale staatsschuld (conform EMU-definitie)	320,2	341,3	358,4	370,7	368,8	399,6	408,8	410,8	419,6	431,0	440,2
5. Gemiddeld resterende looptijd vaste schuld (in jaren)	–	–	6,3	6,8	6,9	6,9	6,4	5,9	6,5	6,6	–
6. Gemiddelde couponrente (in %)	7,9	8,0	7,8	7,7	7,6	7,6	7,5	7,5	7,3	7,0	–

Noot: de jaren tot en met 1994 zijn gebaseerd op het ESR 1979 en de jaren vanaf 1995 op het ESR 1995.

Tabel 10.4 Exploitatie- en vermogensaldi sociale fondsen 1999 en 2000; in miljarden gulden

1999					
	exploitatiesaldo	vermogen	vermogensnorm	vermogenssaldo	
Totaal centrale fondsen	6,7	6,0	5,2	0,8	
AOW	1,3	5,9	3,7	2,2	
ANW	0,1	0,2	0,1	0,1	
WAZ	0,1	0,4	0,2	0,2	
WAO	0,2	1,2	1,0	0,2	
AWF	2,3	0,1	0,0	0,1	
AWBZ	1,7	1,1	1,2	- 0,2	
ZFW-centraal	0,8	- 3,0	- 0,9	- 2,1	
Totaal decentrale fondsen¹	- 0,3	4,4	3,4	1,1	
WGF	- 0,5	2,6	2,1	0,5	
ZFW-individueel ²	0,2	1,8	1,3	0,5	
Totaal sociale fondsen	6,4	10,2	8,6	1,6	
waarvan sociale zekerheidsfondsen	3,6	10,4	7,1	3,3	
waarvan zorgfondsen	2,8	- 0,2	1,5	- 1,7	
2000					
	exploitatiesaldo	vermogen	vermogensnorm	vermogenssaldo	
Totaal centrale fondsen	6,9	12,7	5,4	7,3	
AOW	1,3	7,2	3,8	3,4	
ANW	- 0,1	0,1	0,1	0,0	
WAZ	0,3	0,6	0,3	0,3	
WAO	0,0	1,2	1,0	0,2	
AWF	3,4	3,4	0,0	3,4	
AWBZ	0,1	1,1	1,3	- 0,1	
ZFW-centraal	2,0	- 1,0	- 1,1	0,1	
Totaal decentrale fondsen¹	0,6	5,0	3,6	1,4	
WGF	- 0,4	2,3	2,3	0,0	
ZFW-individueel ²	0,9	2,7	1,3	1,4	
Totaal sociale fondsen	7,6	17,6	9,0	8,6	
waarvan sociale zekerheidsfondsen	4,5	14,9	7,6	7,3	
waarvan zorgfondsen	3,1	2,7	1,5	1,4	

¹ De premievaststelling van de centrale fondsen gebeurt door de regering, terwijl de premievaststelling van de decentrale fondsen gebeurt door de individuele fondsen

² Inclusief goodwillfonds

11 Staatsbalans en economische categorieën

11.1 Inleiding

De gecombineerde bijlage Staatsbalans en economische categorieën omvat de balans van de Staat der Nederlanden ultimo 1998 (inclusief het garantie-overzicht) en het tienjarenoverzicht van de economische categorieën.

11.2 Staatsbalans per 31 december 1998

Algemeen

Opstelling Staatsbalans volgens ESR 1995

De Staatsbalans wordt opgesteld volgens een internationale standaard; het Europees stelsel van nationale en regionale rekeningen in de gemeenschap (ESR 1995) vormt de grondslag voor de balans van de rechtspersoon Staat der Nederlanden. Door de Staatsbalans te enten op het ESR 1995 kunnen de waarderings- en afbakeningsvraagstukken worden opgelost op basis van een internationaal aanvaarde methodologie. In de voorliggende Staatsbalans ultimo 1998 zijn alle voorschriften van het ESR 1995 gevolgd, zij het dat de consolidatiekring beperkt is tot de Staat der Nederlanden. De omschrijving van de overheid is in het ESR 1995 namelijk ruimer dan de rechtspersoon van de Staat der Nederlanden. In het ESR 1995 is een economische invalshoek gekozen, die ertoe heeft geleid dat alle organisaties die voor meer dan de helft van hun inkomsten afhankelijk zijn van collectieve heffingen tot de overheid worden gerekend.

Wat betreft de waarderingsmethode is door middel van het ESR 1995 gekozen voor een waardering op basis van de marktwaarde in plaats van een waardering op basis van de nominale of historische waarde, en voor lineaire afschrijvingen.

Met ingang van deze Staatsbalans is de transitorische post belastingen vervallen vanwege nadere afspraken op Europees niveau over de toepassing van het ESR 1995 bij de registratie van belastingen en sociale premies. Vanaf heden worden de belastingen en sociale premies geregistreerd op basis van «time-adjusted cash»; hierbij wordt de overloop al opgenomen in de totalen van belastingen en sociale premies. Voor vergelijkingsdoeleinden is de balans 1997 aangepast.

Ontwikkeling staatsvermogen

Het staatsvermogen vermindert in 1998 ten opzichte van 1997 met 11 miljard gulden. In tabel 11.2.1 zijn de verklarende factoren van de ontwikkeling van het vermogen van de Staat weergegeven.

Tabel 11.2.1 Verklarende factoren ontwikkeling vermogen van de Staat; in miljarden guldens

1. Staatsvermogen ultimo 1997	- 184,7
2. Vorderingsaldo Rijk	- 6,0
3. Investerings Rijk	+ 4,8
4. Waardeverandering staatsdeelnemingen	+ 6,1
5. Waardeverandering staatsobligaties	- 18,9
6. Afschrijvingen Rijk	- 3,6
7. Overig	+ 6,6
8. Staatsvermogen ultimo 1998	- 195,7

Consolidatiekring

De financiële gegevens van de Centrale administratie van 's Rijks schatkist en van de ministeries, de begrotingsfondsen en de agentschappen zijn integraal geconsolideerd. De interne schuldverhoudingen zijn in de consolidatie geëlimineerd.

Tabel 11.2.2 Overzicht van activa en passiva; in miljoenen guldens/euro's

	1997	1998
A Niet-financiële activa:	193 314	194 557
A1 Winstrechten minerale reserves	63 000	63 000
A2 Overige niet-financiële activa	130 314	131 557
B Vorderingen	117 055	142 981
B1 Chartale en girale betaalmiddelen	1 307	6 407
B2 Verstrekte langlopende leningen	15 136	15 263
B3 Aandelen en overige deelnemingen	77 092	86 897
B4 Handelskredieten en transitorische posten	23 520	34 414
C Schulden	495 030	533 230
C1 Munten in omloop	2 743	2 778
C2 Dutch Treasury Certificates	12 934	14 908
C3 Staatsobligaties	379 110	414 852
C4 Onderhandse staatsleningen	49 461	39 732
C5 Overige leningen op lange termijn	2 146	2 086
C6 Militaire pensioenen	10 548	10 783
C7 Handelskredieten en transitorische posten	38 088	48 091
D Staatsvermogen (A+B-C)	- 184 661	- 195 692
Staatsvermogen (EUR)	- 83 796	- 88 801

Toelichting op de afzonderlijke balansposten

A Niet-financiële activa

A1 Winstrechten minerale reserves

Conform ESR 1995 is de netto contante waarde berekend van de toekomstige winstrechten van de Staat, samenhangende met de gas-, olie- en zoutwinning. De waarde ervan bedraagt 63 miljard gulden ultimo 1998. Dit betreft voornamelijk aardgas. In de berekening zijn de aardgasbaten exclusief vennootschapsbelasting verwerkt. De volumina van inkoop en verkoop van aardgas zijn afkomstig uit het Plan van Gasafzet. Voor de periode 1999–2004 zijn de nominale ramingen volgens de meerjarencijfers contant gemaakt tegen de lange rente op staatsobligaties. Voor de jaren 2005–2023 zijn de gasbaten contant gemaakt tegen een reële disconteringsvoet van 4%.

A2 Overige niet-financiële activa

De rijkseigendommen zijn van zeer uiteenlopende aard. Er wordt mee volstaan om de algemene principes weer te geven van de waarderingsgrondslagen.

De grondslag voor de bepaling van de afschrijving is voor iedere groep van activa de geschatte gebruiksduur, waarbij rekening wordt gehouden met de restwaarde. De vaststelling van de gebruiksduur en de bepaling van de (rest)waarde geschieden steeds in overleg met deskundigen van de ministeries waaronder deze activa ressorteren. Op de uitgaven voor de verharding van wegen wordt in het jaar van investering 50% afgeschreven. Op gebouwen, waterbouwkundige werken en kunstwerken in wegen bedragen de afschrijvingen 1% per jaar, waarbij rekening wordt gehouden met een geschatte residuwaarde. Op gronden wordt niet afgeschreven. De goederen zijn gewaardeerd tegen marktprijzen. In het merendeel van de gevallen is voor de benadering hiervan uitgegaan van de historische kostprijs die door middel van indexcijfers is herleid tot de vervangingswaarde. In sommige gevallen wordt om doelmatigheidsredenen een globale methode gehanteerd (kantoorinventarissen, bibliotheken, automatiseringsmiddelen, telefooncentrales, gereedschappen e.d.).

De samenstelling van het bedrag en de mutaties van de materiële activa blijken uit het volgende overzicht:

	(Gecorrigeerde) waarde per 31-12-1997	Investerings in 1998	Afschrijvingen in 1998	Verhoging waarde i.v.m. stijging prijspeil	Waarde per 31-12-1998
Ministerie van Defensie					
– Marine	3 737	171	227	45	3 726
– Landmacht	9 108	715	1 392	124	8 555
– Luchtmacht	3 779	144	391	74	3 606
Ministerie van Verkeer en Waterstaat	79 561	1 943	1 059	0	80 445
Burgerlijke rijksgebouwen	20 879	908	378	374	21 783
Agrarische eigendommen	8 676	– 230	13	0	8 433
Diversen	4 574	554	124	5	5 009
Totaal	130 314	4 205	3 584	622	131 557
Totaal (EUR)	59 134	1 908	1 626	282	59 698

Het bedrag van 131 557 miljoen gulden kan als volgt worden onderverdeeld naar onroerende en roerende goederen:

Onroerende goederen		122 751
- Ministerie van Verkeer en Waterstaat	80 290	
- Burgerlijke rijksgebouwen	21 783	
- Ministerie van Defensie	10 134	
- Agrarische eigendommen	8 433	
- Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	2 111	
Roerende goederen		8 806
- Goederen van militaire aard	5 741	
- Inventarisgoederen	675	
- Goederen van culturele aard	615	
- Civiele motorvoertuigen en vaartuigen	265	
- Goederen civiele verdediging	258	
- Overige	1 252	
Totaal		131 557
Totaal (EUR)		59 698

B Vorderingen

B1 Chartale en girale betaalmiddelen

De balansbedragen zijn als volgt samengesteld.

	1997	1998
De Nederlandsche Bank N.V.	50	5 058
Overige saldi	1 257	1 349
Totaal	1 307	6 407
Totaal (EUR)	593	2 907

B2 Verstrekte langlopende leningen

De balansbedragen zijn als volgt samengesteld.

	1997	1998
a. Diverse vorderingen		
- Studievoorschotten	5 136	5 969
- Op derden te verhalen ruil- en herverkavelingskosten	1 485	1 457
- Vorderingen Dienst der Domeinen	1 210	1 015
- Voorschotten inzake landinrichtingsprojecten	909	945
- Ontwikkelingskredieten aan industrie en handel	668	628
- Vordering op de Nederlandse Antillen en Aruba met betrekking tot het leninggedeelte van de ontwikkelingshulp	368	300
- Nederlandse Investeringsbank voor Ontwikkelingslanden N.V. (inzake leningen aan diverse landen)	216	225
- Vordering inzake verstrekte lening aan het zelfstandig Bestuursorgaan Luchtverkeersbegeleiding	122	15
- Leningen woningwetbouw	90	79
- Vordering inzake aangesproken garantieleningen Nederlandse Investeringsbank voor Ontwikkelingslanden N.V.	108	134
- Vordering op de Internationale Ontwikkelings-associatie terzake van de special action account	63	63
- Vordering op Indonesië krachtens de overeenkomst van 1966	39	32
- Diverse vorderingen	952	1 048
Subtotaal	11 366	11 910
b. Leningen aan Nederlandse ondernemingen in verband met deelnemingen		
- Koninklijke KPN Nederland N.V.	2 137	1 567
- Internationale Nederlanden Groep N.V.	1 300	1 300
- Nederlandse Onderneming voor Energie en Milieu B.V.	166	166
- TNT Post Groep N.V.	0	159
- Nationale Investeringsbank N.V.	43	34
- N.V. Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij	73	73
- Nederlands Meetinstituut N.V.	10	10
- Centrale Organisatie voor Radioactief Afval N.V.	40	40
- Overige leningen	4	4
Subtotaal	3 773	3 353
Totaal	15 136	15 263
Totaal (EUR)	6 868	6 926

B3 Aandelen en overige deelnemingen

De balansbedragen zijn als volgt samengesteld.

	1997	1998
a. Deelnemingen in Nederlandse ondernemingen		
- De Nederlandsche Bank N.V.	28 185	20 274
- Koninklijke KPN Nederland N.V.	17 540	19 488
- N.V. Nederlandse Spoorwegen	13 844	15 464
- TNT Post Groep N.V.	0	12 543
- N.V. Bank Nederlandse Gemeenten	1 844	1 991
- N.V. Luchthaven Schiphol	1 713	1 943
- Nationale Investeringsbank N.V.	1 192	1 817
- Energiebeheer Nederland B.V.	1 330	1 428
- Koninklijke Luchtvaart Maatschappij N.V. ¹	694	667
- N.V. Verenigd Streekvervoer Nederland	421	421
- N.V. Nederlandse Gasunie	301	326
- Koninklijke Nederlandsche Hoogovens en Staal- fabrieken N.V.	405	253
- Ultra-Centrifuge Nederland N.V.	301	296
- Nederlandse Waterschapsbank N.V.	215	244
- N.V. Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij	221	221
- N.V. Industriebank LIOF	175	175
- Nederlandse Financieringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden N.V.	112	141
- Roccade Informatica Groep N.V.	92	117
- N.V. Nozema	77	94
- N.V. SDU	55	55
- Nederlandse Onderneming voor Energie en Milieu B.V.	24	24
- Overige deelnemingen	303	303
Subtotaal	69 044	78 285
b. Deelnemingen in internationale instellingen²		
- Internationale Bank voor Herstel en Ontwikkeling	572	550
- Internationale Ontwikkelingsassociatie	5 658	6 080
- Europese Investeringsbank	485	480
- Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling	166	179
- Aziatische Ontwikkelingsbank	62	59
- Aziatisch Ontwikkelingsfonds	568	640
- Afrikaanse Ontwikkelingsbank	33	32
- Afrikaans Ontwikkelingsfonds	313	417
- Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank	15	13
- Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank – Fonds voor Speciale Operaties	53	46
- Internationale Financieringsmaatschappij	113	106
- Multilateraal Agentschap voor Investeringsgaranties	4	4
- Inter-Amerikaanse Investeringsmaatschappij	6	6
Subtotaal	8 048	8 612
Totaal Generaal	77 092	86 897
Totaal Generaal (EUR)	34 983	39 432

¹ Exclusief preferente converteerbare winstdelende aandelen ad nominaal 460 miljoen gulden waarop nog een stortingsverplichting rust.

² De hier genoemde bedragen zijn saldi van deelnemingen en verplichtingen.

De waardeestijging in 1998 ten opzichte van 1997 van de deelnemingen in Nederlandse ondernemingen kan als volgt worden gespecificeerd.

Volumeveranderingen:		1 443
– N.V. Nederlandse Spoorwegen	1 443	
Netto toename van de reserves:		610
– N.V. Luchthaven Schiphol	192	
– N.V. Nederlandse Spoorwegen	177	
– N.V. Bank Nederlandse Gemeenten	107	
– Nederlandse Waterschapsbank N.V.	29	
– Roccade Informatica Groep N.V.	26	
– N.V. Nozema	80	
– Overige	– 1	
Waardeveranderingen:		6 069
– TNT Post Groep N.V.	12 543	
– De Nederlandsche Bank N.V.	– 8 993	
– Koninklijke KPN Nederland N.V.	1 949	
– Nationale Investeringsbank N.V.	604	
– Koninklijke Nederlandsche Hoogovens en Staal- fabrieken N.V.	– 152	
– Energiebeheer Nederland N.V.	97	
– N.V. Nozema	– 62	
– N.V. Luchthaven Schiphol	49	
– N.V. Bank Nederlandse Gemeenten	40	
– Koninklijke Luchtvaart Maatschappij N.V.	– 27	
– Overige	21	
Diversen :		1 119
– De Nederlandsche Bank N.V.	1 082	
– Stockdividend Nationale Investeringsbank N.V.	22	
– Overige	15	
Totaal		9 241

Toelichting op deelnemingen in Nederlandse ondernemingen

Deelnemingen worden gewaardeerd tegen de geldende koers. Beursgenoteerde aandelen zijn gewaardeerd tegen de beurskoers ultimo 1998. Dit betreft Koninklijke Nederlandsche Hoogovens en Staalfabrieken N.V., Internationale Nederlanden Groep N.V., Koninklijke KPN Nederland N.V., TNT Post Groep N.V., Nationale Investeringsbank N.V. en Koninklijke Luchtvaart Maatschappij N.V. De overige deelnemingen zijn gewaardeerd tegen de intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde is berekend aan de hand van de gepubliceerde jaarrekeningen van de desbetreffende ondernemingen. De leningen zijn opgenomen onder balanspost B2. Bij de eerste opnemings van deze deelnemingen in de Staatsbalans komt het verschil tussen de verkrijgingsprijs en de nettovermogenswaarde ten gunste of ten laste van het netto staatsvermogen. Bij vervreemding van deelnemingen komt het verschil tussen de balanswaarde en de opbrengst ten gunste dan wel ten laste van het netto staatsvermogen. Op de deelnemingen zijn de nog openstaande stortingsverplichtingen in mindering gebracht.

De belangrijkste mutaties betreffen:

- De afname van de waardeveranderingen van De Nederlandsche Bank N.V. ad 8 993 miljoen gulden wordt voornamelijk verklaard door een uitkering aan de Staat van een deel van de herwaarderingsreserve van 5 miljard gulden en een afwaardering door de Bank van de goudvoorraad van 3,5 miljard gulden. Daarnaast is een deel van de herwaarderingsreserve (1 082 miljoen gulden) van de Bank omgezet in aandelenkapitaal.
- De toename in de waarde van de deelneming van de Staat in het

kapitaal van de N.V. Nederlandse Spoorwegen wordt verklaard uit de kapitaaldotaties van totaal 179 miljoen gulden en de toevoeging van 1 264 miljoen gulden aan de Egalisatierekening Investerings van de van het Rijk ontvangen rijksbijdragen.

- Op 28 juni 1998 zijn de activiteiten van de TNT Post Groep N.V. afgesplitst van de Koninklijke PTT Nederland N.V. Voor 1 aandeel Koninklijke PTT Nederland hebben de aandeelhouders 1 aandeel Koninklijke KPN Nederland en 1 aandeel TNT Post Groep ontvangen. Voor de waardering op de balans is de activering van de deelneming TNT Post Groep geheel als waardeverandering verantwoord. De stijging op de Amsterdamse effectenbeurs van de waarde van het aandeel van de Koninklijke PTT Nederland N.V. van f 84,60 ultimo 1997 tot f 94,00 ultimo 1998 is de verklarende factor achter de toename in de waarde van de deelneming van de Staat in de Koninklijke KPN Nederland.

Toelichting op deelnemingen in internationale instellingen.

De bedragen van deze deelnemingen zijn opgenomen voor de nominale waarde.

Het betreft een categorie activa in vreemde valuta's, waarvan de balanswaarde wordt berekend met behulp van de contante koersen van de desbetreffende valuta's per balansdatum.

De belangrijkste overige mutaties betreffen afname van de verplichtingen als gevolg van onder meer verzilveringen van «notes» bij de Internationale Ontwikkelingsassociatie (440 miljoen gulden), het Aziatisch Ontwikkelingsfonds (72 miljoen gulden) en het Afrikaans Ontwikkelingsfonds (43 miljoen gulden).

B4 Handelskredieten en transitorische posten

De balansbedragen zijn als volgt samengesteld.

	1997	1998
a. Overlopende activa	3 783	4 761
b. Vorderingen uit hoofde van contracten e.d. waar- tegenover verplichtingen staan	16 057	18 962
c. Vorderingen verband houdende met vooruitbetalin- gen inzake langlopende projecten	720	1 436
d. Ziekenfondsraad	0	5 468
e. Overige vorderingen	2 960	3 787
Totaal	23 520	34 414
Totaal (EUR)	10 673	15 616

In 1998 is de Wet geïntegreerd middelenbeheer (Stb. 1997, nr. 908) in werking getreden. Gevolg hiervan is dat de Sociale Verzekeringsbank, het Landelijk instituut sociale verzekeringen en de Ziekenfondsraad geen zelfstandig middelenbeheer meer voeren. Dit middelenbeheer is geïntegreerd in de schatkist. Uit dien hoofde is ultimo 1998 een vordering op de Ziekenfondsraad opgenomen van circa 5,5 miljard gulden.

a. Overlopende activa

De overlopende activa zijn:

	1997	1998
Winst van De Nederlandsche Bank N.V.	1 106	1 525
Winstafdracht Koninklijke KPN Nederland N.V.	407	238
Lopende rente op leningen aan de Internationale Nederlanden Groep N.V.	88	88
Vordering uit hoofde van samenloop arbeidsongeschikt- heidsuitkeringen met WSW-loon	155	45
Diverse vorderingen	2 027	2 865
Totaal	3 783	4 761
Totaal (EUR)	1 717	2 160

b. Vorderingen uit hoofde van contracten e.d. waar tegenover verplichtingen staan

Zie toelichting bij c.

c. Vorderingen verband houdende met vooruitbetalingen inzake langlopende projecten.

Als vorderingen en verplichtingen zijn opgenomen de bedragen van langlopende contracten inzake aanschaffingen van duurzame activa en terzake van uit te voeren werken. De reeds gedane uitgaven zijn op de posten B4.b en C7.b in mindering gebracht en opgenomen onder post B4.c.

De bedragen van de posten B4.b en C7.b hebben voornamelijk betrekking op het ministerie van Defensie (7 129 miljoen gulden) en het ministerie van Verkeer en Waterstaat (10 804 miljoen gulden).

e. Overige vorderingen

	1997	1998
Kasgeldleningen en buy-/selltransacties	1 069	1 817
Metaalwaarde munten in omloop	463	426
Inzake de centrale inning van les gelden	120	195
Diverse vorderingen	1 308	1 352
Totaal	2 960	3 790
Totaal (EUR)	1 343	1 720

C Schulden

C1 Munten in omloop

Deze post omvat de nominale schuld uit hoofde van in circulatie gebrachte munten. Het bedrag is exclusief de munten in handen van De Nederlandsche Bank en de munten van de Staat in het muntdepot. Niet geconsolideerd is voor de munten in de kassen van de ministeries. Deze maken deel uit van balanspost B1 Chartale en girale betaalmiddelen. Met de toepassing van het ESR 1995 zijn de verzamelaarsmunten niet langer

als schuld gepassiveerd. Daarnaast is de metaalwaarde van de munten niet langer gedesaldeerd in deze post opgenomen; nu is deze post onder B4 geactiveerd.

C2 Dutch Treasury Certificates

Het bedrag van de per balansdatum uitstaande schuld uit hoofde van DTC's bedraagt 14,9 miljard gulden. In de balans is de vooruitbetaalde rente van de schuld in mindering gebracht.

C3 Staatsobligaties

De staatsobligaties zijn conform ESR 1995 gewaardeerd tegen marktprijzen.

	1997	1998	Vershil
1. Waardering tegen marktprijs	379 110	414 852	35 742
2. Waardering tegen nominaal	343 994	360 790	16 796
3. Verschil	35 116	54 062	18 946

De toename van de schuldcategorie staatsobligaties met 35,7 miljard gulden moet gezien worden in het licht van de waarderingsgrondslag. De mutatie van 35,7 miljard gulden kan gesplitst worden in een volumecomponent ter grootte van 16,8 miljard gulden en een prijscomponent van 18,9 miljard gulden. De volumemutatie omvat het beroep op de openbare kapitaalmarkt van de Staat om de financieringsbehoefte 1998 te dekken. Hierbij zij aangetekend dat de prijsmutatie geen gevolgen heeft voor de EMU-schuld. De EMU-schuld luidt in ESR-categorieën, doch uitdrukkelijk is bepaald dat voor de excessieve-tekortenprocedure over de schuld in nominale termen gerapporteerd dient te worden. Voor de EMU-schuld is dus de 361 miljard gulden (164 miljard euro) relevant.

C4 Onderhandse Staatsleningen

Conform ESR 1995 zijn de onderhandse Staatsleningen tegen de nominale waarde gewaardeerd. De balansmutatie betreft voornamelijk aflossingen.

C5 Overige leningen op lange termijn

De balansbedragen zijn als volgt samengesteld:

	1997	1998
Leaseverplichtingen	1 291	1 291
N.V. Nederlandse Spoorwegen	437	409
Nationaal Restauratiefonds	278	241
Overige	140	145
Totaal	2 146	2 086
Totaal (EUR)	974	946

C6 Militaire pensioenen

Het balansbedrag vertegenwoordigt de netto-contante waarde van de pensioenverplichtingen van de Staat aan de (gewezen) militairen.

C7 Handelskredieten en transitorische posten

De balansbedragen zijn als volgt samengesteld:

	1997	1998
a. Overlopende passiva	19 679	20 348
b. Verplichtingen uit hoofde van contracten e.d. waartegenover vorderingen staan	16 057	18 962
c. Overige schulden	2 352	8 781
Totaal	38 088	48 091
Totaal (EUR)	17 284	21 822

a. Overlopende passiva

	1997	1998
Lopende interest van de Staatsschuld	18 548	19 354
Diverse schulden	1 131	994
Totaal	19 679	20 348
Totaal (EUR)	8 930	9 234

b. Verplichtingen uit hoofde van contracten e.d. waartegenover vorderingen staan.

Voor een toelichting wordt verwezen naar balanspost B4b.

c. Overig

	1997	1998
Sociale Verzekeringsbank	0	2 406
Landelijk instituut sociale verzekeringen	0	2 323
Commissie van de Europese Gemeenschappen	674	1 183
Vakantie-aanspraak ambtenaren	446	508
Investeringsfaciliteit voor Oost-Europa	191	220
Diverse schulden	1 041	2 141
Totaal	2 352	8 781
Totaal (EUR)	1 067	3 985

In 1998 is de Wet geïntegreerd middelenbeheer (Stb. 1997, nr. 908) in werking getreden. Gevolg hiervan is dat de Sociale Verzekeringsbank, het Landelijk instituut sociale verzekeringen en de Ziekenfondsraad geen zelfstandig middelenbeheer meer voeren. Dit middelenbeheer is geïntegreerd in de schatkist. Uit dien hoofde is ultimo 1998 een schuld opgenomen aan de Sociale Verzekeringsbank van circa 2,4 miljard gulden en aan het Landelijk instituut sociale verzekeringen van circa 2,3 miljard gulden.

Voorwaardelijke verplichtingen

In lijn met het ESR 1995 maken voorwaardelijke verplichtingen, de zogenaamde «contingent liabilities», geen onderdeel uit van het overzicht van activa en passiva van de Staat. Kenmerk van dit type van verplichtin-

gen is dat voordat er een transactie plaats vindt, er eerst aan één of meer voorwaarden voldaan moet worden. Een klassiek voorbeeld is garantieverlening door de Staat bij exportkredieten. Gezien het beleidsmatige belang van garanties is aanvullende informatie over door de Staat verleende garanties in tabel 11.2.3 gepresenteerd; uitgaven en ontvangsten op door de Staat verstrekte garanties zijn in tabel 11.2.4 gepresenteerd.

Tabel 11.2.3 Garanties: uitstaande risico en nieuwe machtigingen; in miljarden guldens/euro's

	Risico ultimo			Machtiging tot het verlenen van nieuwe garanties	
	1998	1999	2000	1999	2000
1. Waarborg Nederlandse Waterschapsbank	5,3	3,8	3,4	0	0
2. Garanties Wet aansprakelijkheid kernongevallen	35,0	35,0	35,0	0	0
3. Garanties deelneming Wereldbank	7,6	7,6	7,6	0	0
4. Garanties aan De Nederlandsche Bank	23,7	24,1	24,1	0	0
5. Exportkredietverzekering	26,5	26,5	26,5	25,0	25,0
6. Garanties deelneming Europese banken	7,0	11,0	11,0	4,0	0
7. Garanties huurwoningen	8,3	8,3	8,3	0	0
8. Garanties geldleningen openbaar vervoer	4,8	5,6	5,5	0,4	0,3
9. Overige garanties (risico < 5 miljard)	26,6	27,3	27,2	4,8	3,2
10. Totaal	144,8	149,2	148,6	34,2	28,5
11. Totaal in % BBP	18,7	18,4	17,5	3,9	3,1
Totaal (EUR)	65,7	67,7	67,4	15,5	12,9

Tabel 11.2.4 Uitgaven en ontvangsten op door de Staat verstrekte garanties; in miljoenen guldens/euro's

	Uitgaven			Ontvangsten		
	1998	1999	2000	1998	1999	2000
1. Exportkredietverzekering	70,7	200,3	320,3	948,8	800,0	480,0
2. Borgstelling kredieten Midden- en Kleinbedrijf	40,4	40,0	45,9	30,6	33,8	33,8
3. Regeling Bijzondere Financiering	30,2	60,8	74,2	30,7	246,5	22,0
4. NEDCAR		510,5				
4. Overige garantieregelingen	98,9	80,5	50,5	6,4	1,8	1,8
5. Totaal	240,2	892,1	490,9	1016,5	1082,1	537,6
Totaal (EUR)	109,0	404,8	222,8	461,3	491,0	244,0

11.3 Rijksbegroting naar economische categorieën

In tabel 11.3.1 zijn de uitgaven en ontvangsten van de Rijksbegroting gegroepeerd naar economische categorieën. De economische categorieën geven inzicht in de economische aard, zoals bijvoorbeeld consumptie en investeringen, van de uitgaven en ontvangsten. Het ESR 1995 ligt ten grondslag aan de indeling in macro-economische groepen.

Tabel 11.3.1 Economische categorieën 1991–2000; in miljoenen guldens/euro's

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Uitgaven	226 997	231 807	242 341	244 876	261 068	227 762	229 456	264 283	300 969	279 384
1. Lopende uitgaven voor goederen en diensten (consumptieve bestedingen)	31 549	32 997	32 850	31 888	31 672	33 256	33 776	36 918	36 953	36 313
2. Rente, pacht en bijdragen in incidentele exploitatieverliezen van overheidsbedrijven	24 972	26 653	28 249	28 980	30 266	30 064	30 398	32 041	29 722	30 670
3. Inkomensoverdrachten aan andere sectoren dan de overheid	33 126	31 704	35 884	32 318	30 289	32 609	38 424	40 674	43 431	43 464
4. Inkomensoverdrachten binnen de sector overheid	92 409	95 994	99 029	90 008	89 147	89 773	93 289	97 814	104 534	105 354
5. Kapitaaloverdrachten aan andere sectoren dan de overheid	4 735	3 777	4 647	4 782	4 018	3 795	3 605	5 535	6 191	6 032
6. Kapitaaloverdrachten binnen de sector overheid	7 101	6 970	6 141	6 150	7 949	5 849	4 239	3 807	4 446	4 436
7. Investerings	3 128	3 101	3 337	3 851	4 008	3 960	4 823	5 300	4 149	4 402
8. Financiële transacties	29 977	30 611	32 204	46 899	63 719	28 456	20 902	42 195	71 028	43 263
9. Aanvullende posten	–	–	–	–	–	–	–	–	516	5 450
Ontvangsten	182 437	183 790	204 347	201 899	208 707	192 458	200 143	217 630	227 288	224 149
1. Lopende ontvangsten voor goederen en diensten	4 204	4 425	4 921	5 015	4 986	5 350	5 379	4 837	3 450	3 118
2. Rente, pacht en andere opbrengsten van vermogen en van ondernemingsactiviteit	16 072	15 949	14 839	13 581	11 532	10 838	12 097	14 123	11 970	9 166
3. Inkomensoverdrachten van andere sectoren dan de overheid	154 138	155 461	164 004	154 294	154 708	164 750	171 807	179 879	190 299	197 864
4. Inkomensoverdrachten binnen de sector overheid	1 937	2 363	2 075	1 873	1 882	2 029	2 882	6 411	6 659	6 634
5. Kapitaaloverdrachten van andere sectoren dan de overheid	2 794	2 414	2 523	3 376	2 810	4 055	4 089	4 130	4 345	3 597
6. Kapitaaloverdrachten binnen de sector overheid	358	207	1 188	562	160	346	333	296	210	157
7. Desinvesteringen	391	315	357	403	412	617	411	385	668	172
8. Financiële transacties	2 543	2 656	14 440	22 795	32 217	4 473	3 145	7 569	9 652	1 643
9. Aanvullende posten	–	–	–	–	–	–	–	–	35	1 797
Saldo	– 44 560	– 48 017	– 37 994	– 42 977	– 52 361	– 35 304	– 29 313	– 46 653	– 73 681	– 55 235
Saldo (EUR)	– 20 220	– 21 789	– 17 241	– 19 502	– 23 760	– 16 020	– 13 302	– 21 170	– 33 435	– 25 065
Aflossingen en overige mutaties en correcties	25 451	27 181	29 650	45 744	29 385	25 751	18 251	43 357	57 902	38 471
Financieringssaldo	– 19 109	– 20 836	– 8 344	2 767	– 22 976	– 9 553	– 11 062	– 3 296	– 15 779	– 16 764
Financieringssaldo (EUR)	– 8 671	– 9 455	– 3 786	1 256	– 10 426	– 4 335	– 5 020	– 1 496	– 7 160	– 7 607

12 Beleidscoördinatie in de Europese Unie

12.1 Inleiding

Zoals aangekondigd in de Miljoenennota van vorig jaar, bevat deze Miljoenennota geen bijlage meer over het convergentieverloop in de EU, in verband met de start van de EMU. Van de convergentiecriteria blijven met name de criteria voor de overheidsfinanciën ook in de derde fase van de EMU van groot belang. De afspraken, die zijn neergelegd in het tijdens de Europese Raad van Amsterdam overeengekomen Stabiliteits- en groeipact, zorgen ervoor dat de prikkels voor begrotingsdiscipline, die in de aanloop naar de EMU onder andere voortkwamen uit het vooruitzicht van toetreding, ook na de start van de EMU gehandhaafd blijven. Deze bijlage behandelt daarom de uitvoering van het Stabiliteits- en groeipact, dat bindende randvoorwaarden stelt aan het nationale begrotingsbeleid (paragraaf 12.2) en schetst vervolgens het algemene raamwerk voor economische beleidscoördinatie zoals dat de afgelopen jaren is ontstaan (paragraaf 12.3).

12.2 Ervaringen met het Stabiliteits- en groeipact

Doel van het Stabiliteits- en groeipact is de begrotingsdiscipline van de lidstaten in de EMU te versterken. Daartoe dienen de lidstaten volgens het pact op middellange termijn te streven naar een begroting die nabij evenwicht is of een overschot vertoont. Dit is enerzijds wenselijk om te voorkomen dat het budgettaire beleid de doelstelling van prijsstabiliteit van het monetaire beleid ondermijnt. Anderzijds wordt ruimte gecreëerd om via de werking van de automatische stabilisatoren normale conjunctu-
rele schommelingen op te kunnen vangen zonder dat het 3%-BBP-tekortplafond wordt overschreden. In het Stabiliteits- en groeipact worden daartoe de in het Verdrag betreffende de Europese Unie opgenomen procedures ter bevordering van de beleidscoördinatie, te weten de multilaterale toezichtsprocedure en de buitensporigetekortenprocedure, in aanzienlijke mate versterkt.

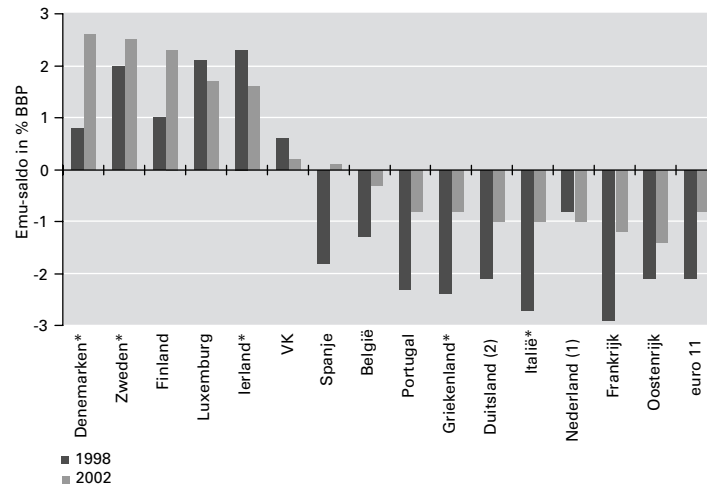
In het kader van het multilateraal toezicht is bepaald dat landen van het eurogebied verplicht zijn stabiliteitsprogramma's in te dienen en dat de overige lidstaten verplicht zijn convergentieprogramma's in te dienen. Deze programma's bevatten onder andere een beschrijving van de budgettaire doelstellingen en voornemens op de middellange termijn. Een centraal element in deze programma's is een middellangetermijn-doelstelling voor de begrotingssituatie van nabij evenwicht of een overschot. In geval van een (dreigende) afwijking van de begrotingspositie van de middellangetermijndoelstelling of het aanpassingspad daarnaartoe kan de Ecofin een waarschuwing, in de vorm van een aanbeveling, aan de betrokken lidstaat richten om de nodige corrigerende maatregelen te nemen.

Belangrijke eis in het kader van de buitensporigetekortenprocedure is dat het tekort in principe onder de 3% BBP moet liggen. In het Stabiliteits- en groeipact zijn gedetailleerde afspraken opgenomen over de procedure die gevolgd moet worden als een lidstaat onverhoopt toch een buitensporig

tekort heeft. Als de betrokken lidstaat niet op tijd de benodigde actie voor correctie van het tekort neemt, kan deze sancties tegemoet zien, waaronder geldelijke boetes (in totaal maximaal 0,5% BBP).

Het afgelopen jaar heeft de Ecofin voor de eerste maal de stabiliteits- en convergentieprogramma's van alle lidstaten besproken en beoordeeld. Grafiek 12.2.1 vergelijkt de verwachte begrotingssaldi van de lidstaten in 2002 met de realisaties in 1998; grafiek 12.2.2 doet hetzelfde voor de schuldquoten van de EU-landen. Uit de grafieken blijkt dat de begrotingsposities van de meeste lidstaten aanzienlijk verbeteren. Zo zullen zeven van de vijftien lidstaten in 2002 naar verwachting een begrotingsoverschot kennen. Naar verwachting zal het tekort van het eurogebied dalen van 2,1% in 1998 naar 0,8% in 2002. Hoewel de tekorten niet meer zo snel dalen als in de afgelopen jaren (ter illustratie: het tekort in het eurogebied bedroeg 4,1% BBP in 1996 en 2,5% in 1997), is een duidelijke trend richting evenwicht of een overschot waarneembaar.

Grafiek 12.2.1 Begrotingssaldo in 1998 (realisaties) en doelstelling voor 2002 (% BBP); * duidt op doelstelling voor 2001

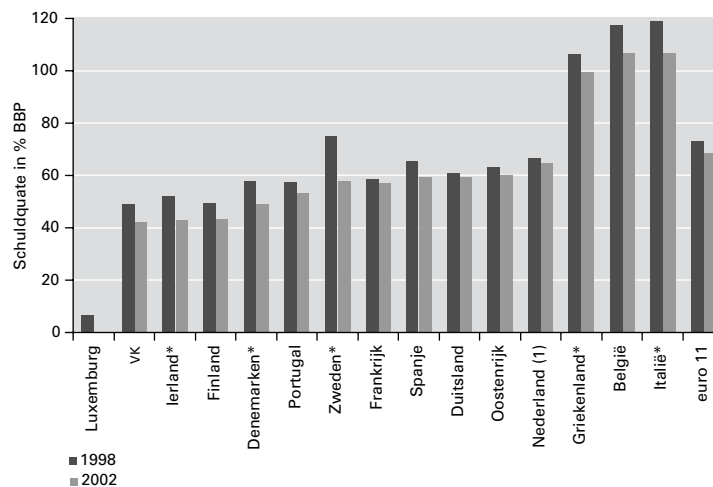
Bron: stabiliteits- en convergentieprogramma's najaar 1998 (doelstelling 2002) en EC-prognoses voorjaar 1999 (cijfer 1998)

(1) Realisatie over 1998 voor Nederland geactualiseerd.

(2) Duitsland heeft in het bezuinigingsprogramma «Deutschland erneuern» aangekondigd dat de doelstelling voor het begrotingssaldo van - 1% BBP al in 2001 in plaats van 2002 zal worden behaald.

Grafiek 12.2.2 Schuldquote in 1998 (realisatie) en doelstelling voor 2002 (% BBP);

* duidt op doelstelling voor 2001

Bron: stabiliteits- en convergentieprogramma's najaar 1998 (doelstelling 2002) en EC-prognoses voorjaar 1999 (cijfer 1998).

(1) Realisatie over 1998 voor Nederland geactualiseerd.

Het Nederlandse stabiliteitsprogramma is gebaseerd op een behoedzaam scenario met een gemiddelde groei van 2¼% per jaar, waarbij het begrotingstekort in 2002 uitkomt op 1% BBP. De Nederlandse schuldquote daalt in dit scenario naar 64,5% BBP. Als uitgegaan wordt van een hogere gemiddelde groei van 2¾% per jaar, kan volgens het stabiliteitsprogramma een begrotingstekort van ¼% BBP worden bereikt. Overigens vertonen het Nederlandse begrotingstekort en de schuldquote, conform de financiële vooruitzichten die in deze Miljoenennota worden gepresenteerd, een gunstiger verloop dan ten tijde van de opstelling van het eerste stabiliteitsprogramma (najaar 1998) werd verwacht.

Over het algemeen oordeelde de Ecofin dat de verwachte begrotingsposities van de lidstaten in 2001/2002 een voldoende veiligheidsmarge verschaffen om te voorkomen dat het 3%-BBP-tekortplafond wordt overschreden en dat in die zin de programma's voldoen aan de vereisten van het pact. De Ecofin heeft echter de meeste lidstaten opgeroepen om ambitieuzere doelstellingen te stellen teneinde rekening te kunnen houden met de gevolgen van de vergrijzing van de bevolking, en met name gericht aan de landen met hoge schuldquoten (Italië, België), om deze schuldquoten sneller te laten dalen.

Het Nederlandse stabiliteitsprogramma sluit aan bij het Regeerakkoord. De Ecofin was van oordeel dat het Nederlandse EMU-tekort van 1,0% BBP in 2002 enige veiligheidsmarge verschaft om te voorkomen dat het 3%-BBP-tekortplafond wordt overschreden, maar achtte het behalen van betere begrotingsresultaten ter vergroting van de veiligheidsmarge wenselijk. Bedacht dient echter te worden dat de Nederlandse begrotings-systeem van het behoedzaam ramen, reële uitgavenplafonds en een mee- en tegenvallerformule er positief uitspringt voor wat betreft de waarborgen tegen een stijging van de tekorten tot boven het 3%-plafond in tijden van economische tegenspoed. Tijdens de behandeling van de stabiliteitsprogramma's bleek dat andere landen geïnteresseerd zijn in deze systematiek en elementen ervan inmiddels hebben geïntroduceerd.

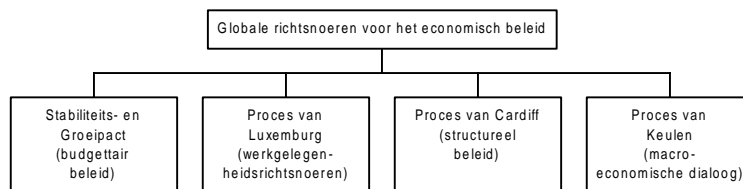
Zo heeft Frankrijk een systeem van meerjarige reële uitgavenkaders geïntroduceerd en gebruikt België een mee- en tegenvallerformule.

Na de eerste ronde komt het nu aan op de implementatie van de programma's. Aan de hand van jaarlijkse geactualiseerde stabiliteitsprogramma's zal de Ecofin beoordelen of de programma's worden nageleefd. Het nieuwe Nederlandse programma zal zo spoedig mogelijk na de algemene politieke en financiële beschouwingen worden gepresenteerd. De implementatie van het Stabiliteits- en groeipact is een continu proces, waarover jaarlijks in de Miljoenennota gerapporteerd zal kunnen worden.

12.3 Beleidscoördinatie in de E(M)U

Het Stabiliteits- en groeipact past in een breder raamwerk van beleidscoördinatie dat gedurende de afgelopen jaren is opgezet. Doel van dit bredere raamwerk is van de EMU een zone van monetaire stabiliteit, budgettaire stabiliteit en economische dynamiek te maken. De invoering van een gezamenlijke munt maakt het belang van nationale aanpassing op product- en arbeidsmarkten alleen maar groter. Om dit te bereiken wordt een uniek beleidsmodel gehanteerd, op basis van het Verdrag betreffende de Europese Unie. Het centrale monetaire beleid gaat samen met een nationaal, maar gecoördineerd economisch beleid. Het begrip coördinatie kan daarbij breed worden geïnterpreteerd, van lichte tot zwaardere vormen van coördinatie. Afhankelijk van het beleidsterrein kan daarbij gedacht worden aan informatie-uitwisseling, discussie over «best practices», het elkaar aanspreken op het gevoerde beleid of het invoeren van vrijwillige of bindende richtsnoeren. In box 12.3.1 wordt een overzicht gegeven van het raamwerk voor economische beleidscoördinatie. Hoewel het raamwerk het gehele spectrum van het economische beleid omvat (begrotingsbeleid, werkgelegenheidsbeleid, «structureel» beleid ten aanzien van de markten voor goederen, diensten en kapitaal), dient bedacht te worden dat het om vrij nieuwe procedures gaat waarbij nog maar kort ervaring is opgedaan met de implementatie. De uitvoering van de verschillende procedures is daarom een dynamisch proces dat nog niet volledig is uitgekristalliseerd.

Box 12.3.1 Raamwerk voor economische beleidscoördinatie in de Europese Unie.

De globale richtsnoeren voor het economische beleid vinden hun juridische basis in het Europese Verdrag. Zij vormen het centrale, overkoepelende instrument voor economische beleidscoördinatie. Deze richtsnoeren worden jaarlijks opgesteld en bevatten oriëntaties op hoofdlijnen voor een evenwichtige economische beleidsmix. De overige procedures dienen als jaarlijkse input voor de globale richtsnoeren. Het afgelopen jaar is de inhoud van de globale richtsnoeren sterk verbeterd. Naast de algemene richtsnoeren die voor alle landen gelden, zijn nu per land op zowel macro-economisch als structureel terrein specifieke

richtsnoeren opgenomen. De richtsnoeren bieden de mogelijkheid de lidstaten individueel aan te spreken op de voortgang bij de implementatie van zowel het budgettaire beleid als de structurele hervormingen («peer review» en/of «peer pressure»). Wanneer het economisch beleid in de lidstaten niet overeenkomt met de globale richtsnoeren, of de goede werking van de EMU in gevaar dreigt te brengen, kan de Ecofin besluiten een aanbeveling te richten aan een lidstaat. De Ecofin kan besluiten die aanbeveling openbaar te maken.

Het Stabiliteits- en groeipact wordt in paragraaf 12.2 besproken.

De werkgelegenheidsrichtsnoeren vinden, evenals de globale richtsnoeren, hun juridische basis in het Europese Verdrag. Deze richtsnoeren worden sinds 1997 jaarlijks vastgesteld. De werkgelegenheidsrichtsnoeren zijn gericht op een gecoördineerde bestrijding van de werkloosheid in Europa en geconcentreerd rond vier pijlers: (1) verbetering van de inzetbaarheid, (2) ontwikkeling van ondernemerschap, (3) bevordering van het aanpassingsniveau van de ondernemingen en van hun werknemers en (4) versterking van het gelijkheidsbeleid. In het kader van de richtsnoeren dienen de lidstaten nationale actieprogramma's voor de werkgelegenheid in te dienen. Net als de globale richtsnoeren leiden de werkgelegenheidsrichtsnoeren tot informatie-uitwisseling en «peer review» en/of «peer pressure». De Raad kan een aanbeveling tot de lidstaten richten indien het beleid niet in overeenstemming is met de werkgelegenheidsrichtsnoeren.

In juni 1998 heeft de Europese Raad van Cardiff het proces van Cardiff ingesteld, volgens welke de lidstaten en de Europese Commissie jaarlijks voortgangsrapporten over structurele hervormingen van product- en kapitaalmarkten dienen op te stellen. De informatie verkregen uit deze rapportages is dit jaar voor het eerst gebruikt voor landenspecifieke aanbevelingen voor het structurele beleid in de globale richtsnoeren.

De Europese Raad van Keulen van juni 1999, ten slotte, heeft in het kader van het proces van Keulen een macro-economische dialoog tussen Raad, sociale partners, ECB en Europese Commissie ingesteld. Doel is dat de betrokken partijen elkaar informeren over doelstellingen, inzet van instrumenten en beleidsoriëntaties. Dit kan de consistentie van hun verwachtingen en acties verbeteren, wat kan bijdragen aan een stabiele economische ontwikkeling. In het kader van deze dialoog zullen het komend jaar onder andere de globale richtsnoeren en de werkgelegenheidsrichtsnoeren worden besproken.

13 Verschuiving en vergroening voor de jaren 2000 en 2001

13.1 Inleiding

Vergroening van het belastingstelsel maakt deel uit van de herziening van het belastingstelsel. Achterliggende gedachte is dat voortgaande vergroening van het belastingstelsel bijdraagt aan de duurzaamheid van de economische groei. Vergroening levert een bijdrage aan de verschuiving van directe naar indirecte belastingen. Dit is een kernelement van de herziening van het belastingstelsel. Verhoging van milieubelastingen doet het milieubeslag van goederen en diensten beter in de prijs tot uitdrukking komen. Dit houdt een wezenlijke verbetering van de marktwerking in: prijzen vertellen meer de waarheid. Door de belastingdruk op milieubelastende gedragingen te verzwaren ontstaat ruimte voor lastenverlichting waarbij ook de belastingdruk op milieuvriendelijke activiteiten kan worden verlicht. Zo kan een herzien belastingstelsel een bijdrage leveren aan een meer duurzame economische ontwikkeling. Deze vergroeningsbijlage beschrijft de stappen die de regering op dit traject in de jaren 2000 en 2001 wil zetten.

13.2 Verdere invulling en verhoging regulerende energiebelasting

Inleiding

Het in het Regeerakkoord voorziene eindbeeld gaat uit van een totale verhoging van de energiebelasting met 3,4 mld gulden. Er is voor gekozen in drie stappen – per 1999, 2000 en 2001 – tot het uiteindelijke resultaat te komen. In het Belastingplan 1999 is de eerste tranche opgenomen. Daarbij is op een aantal onderdelen de vormgeving zoals voorzien in het Regeerakkoord vooruitgeschoven naar latere tranches. Deze verdere invulling van de tweede en derde tranche is nu aan de orde. Na een bespreking van verschillende mogelijke vormgevingen (tariefvarianten) voor de verhoging van de regulerende energiebelasting (REB) wordt aangegeven naar welke vormgeving de voorkeur uitgaat.

Drie varianten

De bestaande belastingvrije voet in de REB is gekoppeld aan verbruiksgrenzen van 800 m³ aardgas en 800 kWh elektra. In het Regeerakkoord is aangegeven dat deze zal worden vervangen door een vaste aftrek in gulden, waarbij de waarde wordt bevroren op de per 1 januari 1998 geldende waarde, te weten ongeveer f 100. Het Regeerakkoord gaat er tevens van uit dat elektriciteit in verhouding tot aardgas zwaarder belast zal worden dan onder de tot 1999 geldende REB. In de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel Belastingplan 1999 is aangegeven dat aan de omzetting van de belastingvrije voet en de bevroering van de waarde daarvan naast overgangsproblemen zowel inkomenseffecten als energiebesparingseffecten verbonden zijn. Om deze aspecten voldoende te kunnen bezien was tijd nodig; derhalve zijn een dergelijke omzetting en bevroering niet in het Belastingplan 1999 opgenomen. In de afgelopen periode zijn diverse varianten bezien, waarbij uiteindelijk op basis van het inmiddels ter beschikking gekomen cijfermateriaal is

gerekend met de volgende drie varianten. Variant A kent een belastingvrije voet van f 100. In de varianten B en C wordt voor de berekening van de waarde van de belastingvrije voet uitgegaan van 800 m³ en 800 kWh. Voor de varianten A en B geldt dat voor de eerste verbruiksschijf rekening is gehouden met de in het Regeerakkoord genoemde relatief zwaardere belasting van elektriciteit ten opzichte van aardgas. In variant C is de verhouding tussen de tariefverhogingen voor aardgas en elektriciteit gelijk aan de huidige op milieugrondslag gebaseerde verhouding. Voor de drie varianten geldt dat wordt voldaan aan de voorwaarden in het Regeerakkoord inzake de omvang van de budgettaire opbrengst (3,4 mld gulden) en de verdeling daarvan over huishoudens en bedrijven (2,35 mld respectievelijk 1,05 mld). In tabel 13.2.1 wordt een overzicht gegeven van de tariefverhogingen voor de lopende regeringsperiode in de varianten A, B en C. Ook is opgenomen de in de eerste tranche (1999) reeds gerealiseerde tariefverhoging.

Tabel 13.2.1 Tariefverhogingen energiebelasting drie tranches exclusief BTW

	variant A	variant B	variant C	eerste tranche 1999
Belastingvrije voet	f 100	f 289	f 308	f 165
Aardgas (m³)	cent / m ³			
0 – 5 000	8,75	15,40	19,85	6,25
5 000 – 170 000	3	2,35	2,35	0,71
170 000 – 1 mln	3	2,35	2,35	0,71
boven 1 mln	0	0	0	0
Elektriciteit (kWh)	cent / kWh			
0 – 10 000	6,21	8,27	6,14	1,94
10 000 – 50 000	0,93	0,73	0,73	0,22
50 000 – 10 mln	0,93	0,73	0,73	0,22
boven 10 mln	0	0	0	0
opbrengst in mld gld	3,4	3,4	3,4	1,1

Van belastingvrije voet naar vast bedrag

De regulerende energiebelasting kent momenteel een belastingvrije voet van 800 m³ voor aardgas en van 800 kWh voor elektriciteit. Bij het vaststellen van de hoogte van de belastingvrije voet voor aardgas is aansluiting gezocht bij het te verwachten verbruik van een gemiddelde nieuwbouwwoning die destijds volgens de stand der techniek kon worden gebouwd. Bij deze belastingvrije voet zou circa 5% van de kleinverbruikersaansluitingen met het gehele aardgasverbruik buiten de belasting vallen. Voor het vaststellen van de belastingvrije voet voor elektriciteit ontbreekt een objectieve maatstaf vergelijkbaar met die voor aardgas. Bovendien is het elektriciteitsverbruik veel sterker dan het gasverbruik afhankelijk van de aanwezige apparatuur en van het gebruiksgedrag. Om toch een belastingvrije voet voor elektriciteit te kunnen bepalen is, vanuit de voor aardgas gehanteerde gedachtegang, aangesloten bij bovenvermeld percentage huishoudens. Bij een belastingvrije voet van 800 kWh per aansluiting zou circa 5%–10% van het aantal aansluitingen met het gehele verbruik buiten de belasting blijven. Voorgesteld wordt de belastingvrije voet qua vormgeving om te zetten in een vast bedrag in gulden. Dit vaste bedrag wordt (per huishouden of bedrijf) van de energierekening afgetrokken, ook indien in een incidenteel voorkomend geval dit vaste bedrag hoger zou zijn dan de doorberekende energiebelasting. De aftrek vindt plaats door de leverancier van elektriciteit; elke woning of bedrijf heeft immers wel een elektriciteitsaansluiting.

De belastingvrije voet geldt per aansluiting. Daarbij speelt geen rol hoeveel mensen er achter die aansluiting wonen. Een door tariefstijging steeds groter wordende waarde van de belastingvrije voet «bevoordeelt» alleenstaanden steeds sterker ten opzichte van gezinnen met kinderen, zoals uit de verderop te presenteren inkomenseffecten blijkt. Door de belastingvrije voet rechtstreeks als een vast bedrag in de wet op te nemen ontstaat een mogelijkheid om dit effect te corrigeren. Aan de omzetting in een vast bedrag per elektriciteitsaansluiting zijn voorts enkele milieuvoordelen verbonden. Zo wordt de reikwijdte van de prikkel tot energiebesparing verbreed. In de huidige systematiek wordt iemand met een verbruik onder de belastingvrije voet niet beloond voor verdere energiebesparing. Voor een verbruiker met een jaarverbruik van bijvoorbeeld 400 m³ aardgas is het feitelijk belastingvrije verbruik namelijk 400 m³ en niet 800 m³. Het aantal woningen met een verbruik onder 800 m³ is circa 5% van het woningbestand (circa 300 000 woningen); dit aantal zal steeds groter worden.

Door de omzetting in een vast bedrag wordt voorts de rentabiliteit van stadsverwarmingsprojecten ondersteund. Dit vloeit voort uit het zogenoemde «niet meer dan anders» principe, op grond waarvan de prijs van warmte wordt verhoogd als gevolg van een verhoging van de energiebelasting op aardgas. Eenzelfde effect wordt bereikt door «afschaffing» van de belastingvrije voet op aardgas (onder omzetting in een vast bedrag). Ten slotte wordt het voordeel van het nihil tarief voor groene stroom groter, omdat een verbruiker zonder «groene-stroomcontract» over de eerste 800 kWh voortaan energiebelasting moet betalen.

Een laatste voordeel van een omzetting in een vast bedrag gekoppeld aan de elektriciteitsaansluiting is dat dit een aantal uitvoeringsproblemen oplost. Het betreft hier onder andere het niet gebruik kunnen maken van de belastingvrije voet voor aardgas door gebruikers die geen aansluiting op het aardgasnet hebben, de bijzondere regeling voor blokverwarming (de collectieve belastingvrije voet voor aardgas) en de afwijkende tariefstelling voor de REB die wordt geheven van halfzware olie, gasolie en vloeibaar gemaakt petroleumgas.

EnergieNed heeft namens de energiebedrijven laten weten dat het hanteren van een vast bedrag als zodanig niet op bezwaren stuit. De omzetting van de belastingvrije voet naar een vast bedrag zal plaatsvinden per 1 januari 2001.

De tariefstelling voor aardgas en elektriciteit

Zoals aangegeven, volgt uit het Regeerakkoord dat voor het verbruik dat valt in de eerste schijf elektriciteit ten opzichte van gas zwaarder zou moeten worden belast dan thans het geval is. In de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel Belastingplan 1999 is aangegeven dat de bestaande verhouding tussen het tarief voor gas en voor elektriciteit, ongeveer een verhouding van 3:1, zou worden gehandhaafd in de voor 1999 geldende eerste tranche van de tariefsverhoging. Deze verhouding volgt uit de milieugrondslag voor de tariefstelling, die voor 50% is gebaseerd op de energie-inhoud en voor 50% op de koolstofinhoud van de energiedragers.

Met inachtneming van de voorwaarden in het Regeerakkoord inzake de omvang van de budgettaire opbrengst, de verdeling daarvan over huishoudens en bedrijven en de inkomenseffecten, zijn twee varianten uitgewerkt waarin elektriciteit ten opzichte van aardgas zwaarder wordt belast dan thans het geval is (varianten A en B). In variant C is conform de huidige milieugrondslag elektriciteit niet zwaarder belast. De keuze voor een relatief zwaardere belasting van elektriciteit is gebaseerd op de volgende argumenten:

- het gemiddelde elektriciteitsverbruik per huishouden neemt sterk toe. Sinds 1989 is dit verbruik met gemiddeld 1,6% per jaar gestegen. Deze

- stijging wordt veroorzaakt door een grotere penetratiegraad van huishoudelijke apparaten en het meergebruik ervan. Het gemiddelde gasverbruik per huishouden daarentegen daalt door reductie van het energieverbruik voor ruimteverwarming;
- het elektriciteitsverbruik is sterker inkomensafhankelijk (welvaartsafhankelijk) dan het aardgasverbruik;
  - voor een aantal elektrische apparaten waarbij elektriciteit wordt gebruikt voor verwarming, zoals wasmachines en wasdrogers, zijn gasgestookte of hotfill-alternatieven op de markt beschikbaar die substantieel zuiniger zijn. De gasgestookte wasdroger bijvoorbeeld is aanmerkelijk zuiniger dan de gemiddelde (niet-A-label-)elektrische droger. Bij een relatief zwaardere belasting van elektriciteit zal bij aanschaf de keuze eerder op een gasgestookt of hotfill-apparaat vallen.

De relatief zwaardere belasting van elektriciteit kan als volgt worden vormgegeven. Het Regeerakkoord gaat indicatief uit van een extra verhoging van het tarief op elektriciteit. Uitgaande van de hiervoor genoemde milieugrondslag zou bij een verhoging conform het Regeerakkoord van het tarief voor aardgas met 8 cent een verhoging van het tarief voor elektriciteit met 2,5 cent/kWh «passen». Het indicatief in het Regeerakkoord aangehouden bedrag van 6 cent betekent dan een extra verhoging met 3,5 cent/kWh. Een dergelijke opslag van ongeveer 3,5 cent, die alleen geldt voor de eerste verbruiksschijf (tot 10 000 kWh), is bij de berekeningen voor variant A en B gehanteerd.

Effecten voor bedrijfsleven

Tabel 13.2.2 geeft inzicht in de gevolgen van de verschillende varianten voor het bedrijfsleven.

Tabel 13.2.2 Verdeling REB-opbrengsten over de sectoren; (in miljoenen guldens; betreft totaal drie tranches, exclusief indexatie)

Sector	tariefvariant A	tariefvariant B	tariefvariant C
Landbouw	140	159	157
Industrie	275	198	211
Bouwnijverheid	28	30	32
Tertiaire diensten	388	409	394
Kwartaire diensten	134	149	150
Totaal Bedrijven	965	945	944
Overheid	85	105	106
Totaal	1050	1050	1050
Particulier bedrijfsleven	692	637	637
vv kleinbedrijf	340	355	338
middenbedrijf	213	183	190
grootbedrijf	139	99	109

Uit tabel 13.2.2 blijkt dat varianten B en C gunstiger uitwerken voor de grotere verbruikers dan variant A. Daarentegen stijgen de lasten in varianten B en C relatief wat meer bij de dienstensector en de sector landbouw dan in variant A.

De te compenseren lastenverzwaring voor het midden- en kleinbedrijf is in alle varianten het meest omvangrijk. Bij de terugsluismaatregelen ligt het daarom voor de hand vooral die instrumenten te kiezen, die een adequate terugsluis bij het midden- en kleinbedrijf mogelijk maken. Omdat de consequentie van die keuze tegelijkertijd is, dat de grotere bedrijven in zo'n benadering minder goed kunnen worden gecompenseerd, kan dat

goed gecombineerd worden met een variant waarbij in ieder geval de lasten voor de industrie relatief wat lager uitvallen.

In tabel 13.2.3 worden de door enkele voorbeelden van bedrijven verschuldigde bedragen aan REB bij de verschillende tariefverhogingen weergegeven.

Tabel 13.2.3 Stijging energiekosten voortvloeiend uit drie tranches REB; in guldens/jaar

	variant A	variant B	variant C
	extra REB	extra REB	extra REB
kleinbedrijf 1	685	861	749
kleinbedrijf 2	1 273	1 638	1 567
kleinbedrijf maximum	6 380	5 639	5 568
grootverbruiker	123 815	97 779	97 708

Milieueffecten

Met betrekking tot de milieueffecten valt op te merken dat deze het grootst zullen zijn bij een variant met hoge marginale tarieven. Verbruikers hebben dan een grotere financiële prikkel om tot energiebesparing te komen. De in variant A gehanteerde tariefsverhogingen zijn beperkter ten opzichte van de varianten die in de Verkenning 21ste eeuw zijn beschreven. Het in de verkenning berekende effect op de CO₂-emissie wordt dan ook alleen bereikt met de varianten B en C. De verschuiving van enige lastendruk van aardgas naar elektriciteit heeft een beperkte invloed op de milieueffecten. Zo zal het energiebesparingspotentieel in het particuliere elektriciteitsverbruik beter benut worden. Het marginale energiebesparingseffect van een verhoging op aardgas is naar verwachting kleiner, er is immers al veel bespaard op het verbruik van aardgas. Van een tariefverhoging op elektriciteit wordt een groter effect verwacht op het totale energiebesparingsgedrag dan van een relatief even zware verhoging op aardgas.

Voorkeursvariant

De voorkeur gaat uit naar variant B. Ten tijde van het opstellen van het Regeerakkoord leefde de gedachte sterke tariefsverhogingen voor met name gas te voorkomen door de belastingvrije voeten te bevriezen op een bedrag van f 100. Inmiddels is duidelijk dat de verhoging van de energiebelasting op aardgas per 1 januari 1998 en 1999 vrijwel zal wegvallen tegen de daling van de kleinverbruikersprijs exclusief belastingen. Hoewel in 1998 en de eerste helft van 1999 de kleinverbruikersprijs van aardgas is gedaald, wordt er nu weer een stijgende tendens verwacht. Voor elektriciteit zijn de kleinverbruikerstarieven (exclusief belastingen) tussen 1 januari 1998 en 1 januari 1999 nagenoeg gelijk gebleven. Voor 1999 verwacht het CPB een daling met circa 0,5 cent/kWh. De liberalisering van de energiemarkten zal naar verwachting leiden tot een verdere daling van de energieprijzen. De effectiviteit van de verhoogde REB-tarieven op de energiebesparing zal in tariefvariant B hoger liggen dan in tariefvariant A. Het verschil tussen de varianten B en C is de verhouding tussen de tariefsverhoging voor aardgas en voor elektriciteit. Zoals reeds uiteen is gezet wordt in variant B elektriciteit ten opzichte van aardgas zwaarder belast dan thans het geval is. In variant C wordt de bestaande verhouding gehandhaafd. Gelet op de eerder aangegeven argumenten voor een relatief zwaardere belasting van elektriciteit heeft variant B de voorkeur boven variant C. Variant B heeft voorts de voorkeur boven variant C omdat deze laatste variant met name voor ouderen met alleen AOW

slechter uitvalt op een wijze die in de belastingherziening moeilijk te corrigeren valt. Bij de voorkeur voor variant B boven variant A speelt eveneens een rol dat de waarde van de belastingvrije voeten per 1 januari 1999 inmiddels is gestegen tot f 165. Een keuze voor variant A zou betekenen dat het vaste bedrag lager zou worden dan de per 1 januari 1999 geldende waarde van de belastingvrije voeten.

Stimulering duurzame energie

Met betrekking tot de in de energiebelasting opgenomen bijzondere regeling voor duurzame energie (artikel 36o van de Wbm) is in het Belastingplan 1999 ervoor gekozen de omvang van de stimulans voornamelijk te koppelen aan het tarief dat geldt voor het verbruik tussen 5000 en 170 000 m³ aardgas respectievelijk tussen 10 000 en 50 000 kWh elektriciteit (tarieven van de tweede schijf). In afwachting van de resultaten van een nog lopend onderzoek naar de vraag in hoeverre fiscale stimulering van de verschillende duurzame energie-opties nodig is, zal worden bezien of deze koppeling aan het – per 1 januari 2000 en 2001 te verhogen – tarief van de tweede schijf moet worden gehandhaafd of dat moet worden gekozen voor een ander bedrag. Voor groene stroom moet in dit kader ook het in de energiebelasting opgenomen nihil tarief in aanmerking worden genomen.

Positie van de grootverbruikers

Het CPB komt in de publicatie «Vergroening en energie, Effecten van verhoogde energieheffingen en gerichte vrijstellingen» (werkdocument 96 van 1997) tot de conclusie dat een verhoging van de energiebelastingen met een bedrag van rond de f 3,4 miljard als economisch inpasbaar kan worden aangemerkt. In het licht van de afspraken die, mede op basis van de CPB-becijferingen, zijn neergelegd in het Regeerakkoord, moet hieraan worden vastgehouden. Daarbij blijft, zoals bij brief van 14 oktober 1998 aan de Kamer nogmaals is bevestigd (Kamerstukken II, 1998/99, 26 200, nr. 36), de beleidsmatige wens van deze regering overeind om ook voor grootverbruikers de energiebelasting te verhogen, met dien verstande dat dit op minstens Europees niveau dient te gebeuren. Aan de nieuw in te stellen werkgroep Vergroening van het Fiscale Stelsel II zal gevraagd worden de mogelijkheden voor verdere fiscale vergroening bij grootverbruikers in vervolg op de in deze regeringsperiode gerealiseerde fiscale maatregelen te verkennen, en daarbij ook internationale aspecten te betrekken. Mogelijk dat geleidelijk ook meer zicht ontstaat op het totstandkomen van een Europese energiebelasting, zodat ook die aspecten bij de werkzaamheden van de werkgroep kunnen worden betrokken alsmede de relatie die er ligt met de meerjarenafspraken en benchmarkafspraken met de Nederlandse industrie.

Doorwerking op gasbaten

De berekeningsmethodiek ten aanzien van de verdeling van de gasbaten tussen de Staat en de oliemaatschappijen is vastgelegd in de zogenoemde Meeropbrengstverdeling Gronings aardgas (MOR). Door de onderhandelingen die tot de MOR van 1975 hebben geleid, verkreeg de Staat een aanzienlijk hoger aandeel van de netto-opbrengst van het Gronings aardgas. De Staat heeft indertijd een schijf met een gunstig afdrachtpercentage van 95% bedongen, onder het beding van de andere partijen dat ook niet méér dan 95% ten goede zou komen aan de Staat. De oliemaatschappijen meenden dat een opbrengst op Groningengas die voor 100% naar de Staat zou gaan, niet redelijk zou zijn en beschouwden

in het verband van de in onderhandeling zijnde overeenkomst een belasting op gas als een 100%-schijf. Daarvoor is begrip getoond getuige de gesloten overeenkomst.

In de MOR is derhalve geregeld dat als er een belasting op gas wordt gelegd, een bedrag ter grootte van 5% van die belastingopbrengst, voor zover betrekking hebbend op het Gronings gas, wordt verrekend met de afdracht van de desbetreffende maatschappijen aan de Staat. Zoals in de nota naar aanleiding van het verslag bij het Belastingplan 1999 (Kamerstukken II, 1998/99, 26 245, nr. 5, blz. 10) is uiteengezet, zal thans aldus een bedrag overeenkomend met circa 1,25% van de totale heffingsopbrengst op gas worden verrekend met de NAM.

De MOR is een overeenkomst die alleen gewijzigd kan worden met instemming van alle betrokken partijen. Door de vorige minister van Economische Zaken is met partijen overleg gevoerd. Er zijn in dit verband onvoldoende redenen om de overeenkomst open te breken en dit temeer omdat dat repercussies zou hebben op het geheel en alle elementen van de MOR-overeenkomst. Alternatieven in de fiscale sfeer zijn vanuit een oogpunt van rechtsgelijkheid niet mogelijk, omdat die noodzakelijkerwijs een generieke werking hebben.

13.3 Water

Bij de behandeling van het Belastingplan 1999 is een amendement (Kamerstukken II 1998/99, 26 245, nr. 11) aangenomen op grond waarvan de eerste f 60 van de waterrekening onder het lage BTW-tarief blijft vallen. Beoogd werd om hiermee binnen de grenzen die de BTW biedt een heffingsvrije voet te benaderen. In de toelichting op het amendement staat dat in de volgende tranches vergroening het uitgangspunt van een heffingsvrije voet nader dient te worden versterkt. Het financiële belang van het amendement is per huishouden immers beperkt (ongeveer f 7). In dat kader is toegezegd de suggestie in de toelichting op het amendement te onderzoeken. In de afgelopen maanden is daartoe intensief overleg gevoerd door de betrokken ministeries met de VEWIN.

In eerste instantie is gedacht aan het invoeren van een systeem zoals ook in België wordt gehanteerd. In dit systeem zijn de waterleveranciers ertoe gehouden aan elk van hun op het openbaar waterleidingnet aangesloten huishoudelijke abonnees met ingang van 1 januari 1997 jaarlijks een hoeveelheid leidingwater gratis te leveren gelijk aan 15 m³ per persoon die op 1 januari van het jaar gedomicilieerd is op het adres van de aansluiting op het openbare waterleidingnet. Dit systeem stuit bij de Nederlandse waterleidingbedrijven op zeer veel bezwaren, aangezien dit zou betekenen dat de waterleidingbedrijven ieder jaar moeten controleren hoeveel mensen er op elk adres woonachtig zijn. Ook is een dergelijk systeem niet passend bij de verhouding overheid – waterleidingbedrijven en zou het een aanzienlijke aanpassing van de Waterleidingwet vergen. Een vergroting van het belang van de heffingsvrije voet kan gestalte krijgen via de vormgeving van een belasting op leidingwater. Uitgangspunt van deze belasting is dat deze wordt geheven op dezelfde wijze als de regulerende energiebelasting. Belast is de levering van water via een aansluiting aan de verbruiker. Er komt een heffingsvrije voet en de belasting wordt geheven tot een bepaald maximum. Vooralsnog wordt gedacht aan een heffingsvrije voet van f 25 en een maximum van 300 m³ per aansluiting per verbruiksperiode van 12 maanden. Uitgaande van een opbrengst van f 215 mln inclusief 6% BTW hoort hierbij een tarief van f 0,51 per m³ exclusief BTW. Er moet nog een oplossing gevonden worden voor de gebouwen die nog niet bemeterd zijn (thans 10%). Vooralsnog wordt gedacht aan een systeem waarbij de belasting in deze gevallen wordt geheven over een hoeveelheid die wordt afgeleid van het bedrag dat ter zake van de levering van water in rekening wordt gebracht, rekening houdend met het vastrecht en prijs die de leverancier in rekening

brengt aan huishoudelijke verbruikers die wel bemeterd zijn. Als de aldus berekende hoeveelheid groter is dan 300 m³, wordt de belasting slechts geheven over 300 m³.

Een belasting op leidingwater is de enig beschikbare methode om aan een significante heffingsvrije voet in de belasting op water vorm te geven. Om de lasten op water niet te laten oplopen, wordt voorgesteld om water gelijktijdig met de invoering van de belasting op leidingwater weer onder het lage BTW-tarief te brengen. Een voorstel met bovengenoemde uitgangspunten zal worden opgenomen in het Belastingplan 2000.

Vervanging van het in het Belastingplan 1999 opgenomen algemene BTW-tarief op het waterverbruik door een belasting op leidingwater werkt voor de verschillende inkomensgroepen nagenoeg neutraal uit.

13.4 Invulling 700 miljoen «andere milieubelastingen»

Inleiding

In het Regeerakkoord is opgenomen dat er f 700 mln zal worden ingevuld door andere milieubelastingen dan energiebelastingen. Dit bedrag is ingeboekt voor de verlaging van de inkomstenbelasting. Van dit bedrag is in de eerste tranche vergroening reeds f 250 mln ingevuld (zie ook paragraaf 13.3).

Gebleken is dat het niet mogelijk is de «andere milieubelastingen» in de komende twee jaren zodanig in te vullen dat de opbrengst alleen kan worden ingezet voor verlaging van de inkomstenbelasting. Van de op korte termijn realiseerbare maatregelen slaat een substantieel deel bij het bedrijfsleven neer. Dit deel zal in de terugsluis naar het bedrijfsleven worden betrokken. Bij deze terugsluis zal gebruik worden gemaakt van nadere inzichten over de effecten bij het bedrijfsleven (bedrijfseffectenrapportage). Hierna wordt de invulling van de andere milieubelastingen weergegeven en geplaatst binnen het kader van de totale vergroeningsovereenkomst over drie tranches. Vervolgens worden de afzonderlijke maatregelen nader toegelicht.

Voorstel

Tabel 13.4.1 geeft de gekozen invulling van de andere milieubelastingen. Teneinde een volledig beeld te schetsen zijn in deze tabel ook de verhoging van de energiebelasting, de indexatie van de milieubelastingen, de BTW over milieubelastingen en de positieve prikkels weergegeven. Hieruit blijkt dat uit het totale pakket f 3 710 mln beschikbaar komt voor de verlaging van de loon- en inkomstenbelasting in het kader van de belastingherziening 21^e eeuw (kolom huishoudens), waarbij een bedrag van f 160 mln aan overige milieubelastingen met betrekking tot huishoudens nog nader dient te worden ingevuld. Op de overcompensatie voor bedrijven en huishoudens, die in de eerste tranche is ontstaan, is daarbij niet teruggekomen. De indexatie van de milieubelastingen leidt tot een lagere opbrengst dan bij het Regeerakkoord geraamd. Ook in de sfeer van de BTW over de overige milieubelastingen is de opbrengst lager dan geraamd. Dit wordt veroorzaakt door de vormgeving van de maatregelen; zo wordt bijvoorbeeld over de afvalstoffenbelasting geen BTW geheven. In het Regeerakkoord is heffing van BTW over alle milieubelastingen verondersteld. Ter compensatie wordt een additionele verhoging van het elektriciteitstarief in de energiebelasting doorgevoerd. Deze verhoging zal worden vormgegeven door een verhoging van de in paragraaf 13.2 genoemde opslag van 3,5 cent/kWh.

Tabel 13.4.1 Totaalbeeld vergroening; in miljoenen gulden

	Huishoudens	Bedrijven	Totaal
	Actueel beeld	Actueel beeld	Actueel beeld
Energiebelastingen	2350	1050	3400
Compensatie bedrijfsleven		- 900	- 900
Overige Milieubelastingen	790	561	1351
w.v. belasting op leidingwater	215	81	296
w.v. financiële dekking amendement	35	5	40
w.v. heffing op storten brandbaar afval	80	120	200
w.v. heffing op inzamelen huishoudelijk afval	150	0	150
w.v. optimale brandstofmix dieselauto's	50	25	75
w.v. belasting van oppervlaktedelfstoffen	0	220	220
w.v. btw op bestrijdingsmiddelen en meststoffen	0	23	23
w.v. verhoging grondwaterbelasting zelfonttrekkers	0	60	60
w.v. extra REB op electriciteit	100	27	127
w.v. nader in te vullen	160	0	160
Compensatie bedrijfsleven		- 576	- 576
Indexatie milieubelastingen	215	130	345
BTW over energiebelastingen	460	10	470
BTW over overige milieubelastingen	85	0	85
Positieve Prikkels	- 200	- 300	- 500
Totaal beschikbaar voor verlaging IB	- 3710		- 3710
Saldo (negatief saldo betekent overcompensatie)	- 10	- 25	- 35

In het Belastingplan 2000 zullen de verhoging van het tarief op het storten van brandbaar afval met f 75 per ton en het extra belasten van diesel-personenauto's (optimale brandstofmix) worden opgenomen. De oppervlaktedelfstoffenbelasting zal in het Belastingplan 2001 worden opgenomen. Bestrijdingsmiddelen en meststoffen zullen per 1 januari 2000 onder het algemene BTW-tarief worden gebracht en het tarief van de grondwaterbelasting voor zelfonttrekkers zal in twee stappen worden gelijkgetrokken naar het tarief voor waterleidingbedrijven, waarbij de eerste stap per 1 januari 2000 wordt ingevoerd. Ook deze stap zal in het Belastingplan 2000 worden meegenomen. De resterende stappen krijgen een plaats in het Belastingplan 2001.

Toelichting op de maatregelen:

1 Verhogen huidige tarief storten van brandbaar afval met f 100 per ton
De afvalstoffenmarkt is een dynamische markt, waar zich voortdurend nieuwe ontwikkelingen voordoen. Belangrijke ontwikkelingen zijn de openstelling van de provinciegrenzen per 1 januari 2000 en in beginsel de openstelling van de landsgrenzen omstreeks 2005. Deze ontwikkelingen leiden tot meer marktwerking en tot een minder sturende rol van de overheid op het gebied van definitieve verwijdering van afvalstoffen. De

maatregelen in de sfeer van de vergroening en verschuiving moeten, voor zover het de afvalstoffenbelasting betreft, mede in het licht van deze ontwikkelingen worden gezien.

Tevens is bij het bepalen van deze maatregelen een belangrijke overweging geweest, dat de voorkeursvolgorde van verwijderen van afvalstoffen, zoals die in de Wet milieubeheer is vastgelegd, zoveel mogelijk ook tot uitdrukking wordt gebracht in de prijs die voor de verschillende wijzen van verwijderen moet worden betaald. Conform deze volgorde wordt aan nuttige toepassing en aan energiewinning uit het verbranden van afvalstoffen de voorkeur gegeven boven het storten. Door het verhogen van de afvalstoffenbelasting op het storten van brandbaar afval met f 100 per ton wordt hieraan recht gedaan. Omdat een verhoging met f 100 per ton een aanmerkelijke lastenverzwaring ineens betekent, is ervoor gekozen om de verhoging in twee stappen van resp. f 75/ton per 1 januari 2000 en f 25/ton per 1 januari 2001 te laten plaatsvinden. De ontdoeners van brandbaar afval naar stortplaatsen kunnen zich dan beter op deze verhoging instellen. Met het verhogen van de afvalstoffenbelasting wordt voldaan aan de door de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer gestelde voorwaarde om per 1 januari 2000 de provinciale grenzen voor brandbaar afval op te heffen.

Deze maatregel zal ertoe leiden dat ontdoeners van brandbaar afval, die nu nog storten, worden aangezet naar alternatieve verwijderingsmogelijkheden te zoeken. De verwachting is dat hierdoor de hoeveelheid brandbaar afval die nog wordt gestort na 2000 zal teruglopen en daarmee de belastingopbrengsten. Daarom is bezien of er alternatieve mogelijkheden van belastingheffing mogelijk zijn die te zijner tijd kunnen worden ingevoerd.

Twee mogelijkheden zijn nader onderzocht.

- Ten eerste is de mogelijkheid onderzocht van een heffing op de verbranding van afval in afvalverbrandingsinstallaties (AVI's). Thans geldt hiervoor een nihil tarief. Als pluspunt van een dergelijke heffing kan worden gezien de relatieve eenvoud van de uitvoering: er zijn slechts 11 AVI's in Nederland. Dit zou betekenen dat energiewinning uit afval wordt ontmoedigd. Om recht te blijven doen aan de voorkeursvolgorde van verwijdering en het streven naar meer energie uit afval, zal dan ook de afvalstoffenbelasting op het storten van brandbaar afval verder moeten worden verhoogd. Een heffing op het verbranden van afval in AVI's is van invloed op de concurrentiepositie van de Nederlandse AVI's. Dit werkt belemmerend voor de beoogde toekomstige integratie van de afvalmarkten binnen de EU.
- Daarnaast is de mogelijkheid bekeken om eerder aan te grijpen in de afvalverwerkingsketen, namelijk bij de inzameling ervan; hier is een beperking tot huishoudelijk afval mogelijk. De inzameling is een goed aangrijpingsmoment voor het innen van de heffing, doordat bijvoorbeeld gemeenten worden gestimuleerd om afvalpreventie en afvalscheiding door de burgers te bevorderen. De burgers kunnen op deze wijze door milieuhygiënisch verantwoord gedrag de hoogte van de afvalstoffenheffing, die ze moeten betalen, zelf beïnvloeden. Deze optie heeft niet tot gevolg dat de concurrentiepositie van de AVI's kan verslechteren. Deze voordelen wegen daarom op tegen het nadeel van meer belastingplichtigen. Een belastingplicht die aangrijpt bij de inzameling van huishoudelijk afval vereist evenwel een afvalstromenregistratie door de gemeenten. Die administratie moet betrouwbaar en controleerbaar zijn om als aangrijpingspunt van de belastingheffing te kunnen dienen. Uit recent onderzoek is gebleken dat de administratie nog niet in alle gevallen een betrouwbare basis kan vormen voor een heffing op hoeveelheden. In een indicatief onderzoek naar de haalbaarheid van het instellen van een belasting op de inzameling van huishou-

delijk afval in gemeenten is aangegeven dat de administraties van gemeenten binnen een jaar kunnen zijn aangepast. Deze variant zal in overleg met de VNG nader worden uitgewerkt en zal worden opgenomen in de derde tranche.

In haar Derde rapportage adviseert de werkgroep Vergroening van het Fiscale Stelsel om een BTW-plicht in te voeren voor gemeentelijke vuilophaaldiensten. Dit om deze diensten dezelfde uitgangspositie te verschaffen als de niet-publiekrechtelijke afvalinzamelbedrijven. Deze problematiek is onder meer onderzocht in het kader van de exercitie Markt en Overheid en wordt veroorzaakt door de bredere problematiek van investering versus uitbesteding van het inzamelen van huishoudelijk afval. Een gemeente kan, uitvoering gevend aan haar publiekrechtelijk opgedragen taak om de inzameling van huishoudelijk afval te verzekeren, ervoor kiezen dit afval in eigen beheer op te halen of uit te besteden aan een particulier inzamelbedrijf. Een particuliere ondernemer is BTW-plichtig, maar heeft recht op aftrek voor aangeschaft materieel enz. De gemeente is niet belastingplichtig, maar heeft ook geen recht op vooraftrek van de haar in rekening gebrachte BTW.

Er zijn thans vergevorderde plannen om een BTW-compensatiefonds op te richten. Uit dit fonds, dat gevoed zal worden uit een korting op de uitkering uit het gemeentefonds (en voor provincies uit het provinciefonds), krijgen gemeenten een bedrag om hen te compenseren voor door hen betaalde – en op hen drukkende – BTW als de dienst wordt uitbesteed aan een particulier inzamelingsbedrijf. De concurrentievervalsing is na de invoering van het compensatiefonds opgelost, omdat de BTW geen punt van afweging meer kan zijn bij de vraag over het al of niet uitbesteden van de afvalinzameling. Uitvoering van het advies van de werkgroep Vergroening is daarmee niet langer opportuun.

2 Dieselpersonenauto's extra belasten (optimale brandstofmix)

Het extra belasten van dieselpersonenauto's (optimale brandstofmix) maakt deel uit van het volgende pakket aan maatregelen op het gebied van de vergroening van de autobelastingen:

Tabel 13.4.2 Maatregelen autobelastingen; in guldens/euro's

1.	Zuinig	
1.1.	Differentiatie in de BPM naar brandstofverbruik (CO ₂ -toeslag in de BPM)	budgettair neutraal
1.2.	Stimulering in-car-instrumenten	- 7 mln
2.	Schoon (stimulering op 2005-emissiegrenswaarden)	budgettair neutraal
3.	Diesel/LPG	
3.1.	Verhoging BPM voor dieselpersonenauto's	+ 105 mln
3.2.	Verlaging MRB voor LPG-3	- 23 mln
3.3.	Verlaagd accijnstarief LPG voor huisvuilauto's	- p.m.
Totaal		+ 75 mln
Totaal (EUR)		+ 34 mln

Aangezien de hierboven genoemde maatregelen een samenhangend pakket vormen, zullen ze gezamenlijk worden behandeld in paragraaf 13.7.

3 Belasting van oppervlakedelfstoffen (BOD)

Reeds geruime tijd (o.a in het kader van het Structuurschema oppervlakedelfstoffen en de verbreding van de belastingen op milieugrondslag) vindt discussie plaats over de invoering van een belasting van oppervlakedelfstoffen. De werkgroep Vergroening van het Fiscale Stelsel heeft een heffing op oppervlakedelfstoffen bestudeerd en in zijn tweede rapportage geconcludeerd deze kansrijk te achten voor verdere uitwerking. In het

NMP 3 is aangegeven dat de mogelijkheden voor een belasting op oppervlaktedelfstoffen nader zullen worden onderzocht ter voorbereiding van verdere besluitvorming in het kader van de herziening van het belastingstelsel.

De regering heeft het voornemen te komen tot de invoering per 1 januari 2001 van een belasting terzake van de in Nederland gewonnen en geïmporteerde oppervlaktedelfstoffen (primaire bouwgrondstoffen). Met een dergelijke belasting wordt bijgedragen aan de vergroening van het belastingstelsel. Een belasting van oppervlaktedelfstoffen zal in samenhang met het reeds bestaande instrumentarium tot beperkte positieve milieueffecten leiden. Het gaat daarbij met name om het bevorderen van het gebruik van secundaire bouwstoffen en van vernieuwbare grondstoffen conform de afspraken met het bedrijfsleven, zoals die zijn neergelegd in het Implementatieplan Bouw- en Sloopafval en het project «20% meer hout in de bouw» in het kader van het Plan van aanpak Duurzaam Bouwen. De mate waarin deze effecten optreden is afhankelijk van de reikwijdte en de tariefstelling van de heffing. In verband met het (per saldo) positieve milieueffect van een verschuiving van de winning van oppervlaktedelfstoffen op het land naar winning in zee zal bij de uitwerking van deze belasting ernaar worden gestreefd de op het Nederlands deel van het continentaal plat gewonnen oppervlaktedelfstoffen van de heffing vrij te stellen dan wel onder een verlaagd tarief te brengen. Een dergelijke tegemoetkoming wordt ook voorzien voor vrijkomende oppervlaktedelfstoffen bij projecten met als specifiek doel aanleg van natuurgebieden (natuurbouw). Tevens wordt bezien of door het invoeren van een heffing de marktpositie van minder milieuvriendelijke alternatieve producten onbedoeld zou worden bevorderd en welke mogelijkheden bestaan om dit tegen te gaan. Bij de uitwerking zal op een aantal aspecten nog een nadere toetsing aan het Europees recht moeten plaatsvinden. Mede in verband met het uiteenlopend cijfermateriaal dat bij de verschillende onderzoeken (in opdracht van de overheid dan wel van de sector) in het verleden is gepresenteerd, zal de uit te werken variant extern nader op effecten worden onderzocht met zowel aandacht voor de milieuvordelen als de economische effecten (bedrijfseffectenrapportage). Bij de uitvoering van dit onderzoek zullen onder meer het bedrijfsleven en de natuur- en milieuorganisaties worden betrokken.

4 Algemeen BTW-tarief bestrijdingsmiddelen en meststoffen

De werkgroep Vergroening van het Fiscale Stelsel heeft in de derde rapportage aanbevolen om bestrijdingsmiddelen en kunstmest onder het algemene BTW-tarief te brengen. Het NMP 3 plaatste deze maatregelen in het kader van de verdere besluitvorming met betrekking tot de herziening van het belastingstelsel. De regering stelt nu voor om zowel bestrijdingsmiddelen als meststoffen (zowel kunstmest als organische meststoffen) onder het algemene BTW-tarief te brengen. De opbrengst zal onder andere worden teruggesluisd via de milieu-investeringsaftrek. De BTW-verhoging op bestrijdingsmiddelen werkt ook door naar het particulier gebruik van deze middelen, die thans ook onder het verlaagde tarief vallen. Op meststoffen voor particulieren wordt reeds het algemeen BTW-tarief toegepast.

Beide maatregelen hebben een beperkt positief milieueffect, in de zin van een verminderd gebruik van bestrijdingsmiddelen en meststoffen. Daarnaast scheppen de maatregelen evenwicht. Niet alleen wordt (grond)water in de vergroening betrokken, maar ook enkele stoffen die bijdragen aan de vervuiling van dat water. Het beperkt blijven van het milieueffect hangt samen met de keuzemogelijkheid in de BTW-regeling voor agrarische bedrijven.

5 Gelijk trekken van het tarief van de grondwaterbelasting voor zelf-onttrekkers naar tarief waterleidingbedrijven

In de grondwaterbelasting wordt in het tarief thans een onderscheid gemaakt tussen onttrekkingen door waterleidingbedrijven en onttrekkingen door anderen, de zogenoemde eigen winners. Dit tariefonderscheid, neerkomende op een gehalveerd tarief, is destijds ingevoerd om twee redenen. De eerste is dat het bedrijfsleven extra kosten zou gaan maken voor besparingsmaatregelen in verband met het Actieplan Waterbesparing. Als tweede motief is genoemd de wens te voorkomen dat het bedrijfsleven geconfronteerd zou worden met een aanzienlijke, schoksgewijze kostenstijging.

In diverse nadien door de regering uitgebrachte stukken – de in 1997 uitgebrachte Evaluatie van de grondwaterbelasting en de afvalstoffenbelasting en het NMP 3 – is de besluitvorming over het door de Kamer gewenste gelijktrekken van het tarief vooruitgeschoven naar het jaar 2000, het jaar waarin de doelstelling van het Actieplan waterbesparing bereikt zou moeten zijn.

De regering stelt voor het tarief van de grondwaterbelasting voor eigen winners en dat voor waterleidingbedrijven in twee stappen gelijk te trekken, waarbij de eerste stap op 1 januari 2000 in werking zal treden. De gelijktrekking vindt in enkele stappen plaats, mede om het hierna volgende. Een deel van de opbrengst kan worden aangewend om in de grondwaterbelasting een fiscale tegemoetkoming te creëren voor een (of meer) alternatieve wijze(n) van grondwaterwinning. Het moet daarbij gaan om methoden die ten opzichte van de huidige methoden een duidelijke milieuwinst opleveren. Daarnaast zal de opbrengst worden aangewend om een fiscale tegemoetkoming te creëren voor onderzoek en/of investeringen ten behoeve van aanpassing van de bedrijfsmatige waterhuishouding die een vermindering van de grondwaterwinning tot gevolg zal hebben. Op deze manier komt de opbrengst zoveel mogelijk aan de sector ten goede.

13.5 Terugsluizing tweede en derde tranche

Inleiding

Tijdens de behandeling van het wetsvoorstel Belastingplan 1999 is aandacht gevraagd voor een zo evenwichtig mogelijke terugsluis van de milieubelastingen. De mogelijkheden daartoe komen in algemene zin aan de orde uitgesplitst naar huishoudens en bedrijfsleven. Bezien zal nog worden in hoeverre intensiveren van groen beleggen in energiebesparende opties een rol kan spelen bij de definitieve vormgeving van de terugsluizing.

Bij de behandeling van het Belastingplan 1999 is, met het oog op de verdere vormgeving van de nog resterende tranches van de verdere vergroening in deze regeerperiode, nadrukkelijk aandacht gevraagd voor enkele specifieke groepen. Met name zijn genoemd de positie van het MKB en ook de positie van sportverenigingen en andere non-profitinstellingen en van de kerken. Ook is aandacht gevraagd voor de positie van gezinnen met kinderen in het kader van de vergroening. Hierna zal worden ingegaan op deze specifieke groepen.

Terugsluizing voor huishoudens

Voor de terugsluis van de tweede tranche zal in het Belastingplan 2000 als middel worden ingezet de verlaging van het tarief eerste schijf. Voor energiebesparende maatregelen in het kader van positieve prikkels (energiepremies) komt in 2000 de tweede tranche van f 65 mln ter

beschikking. In overleg met EnergieNed zal worden onderzocht op welke wijze energieprestatieadviezen in het systeem van positieve prikkels kunnen worden opgenomen.

Verwacht wordt, gelet op de ervaringen bij het Belastingplan 1999, dat met vorenbedoelde maatregelen voldoende mogelijkheden aanwezig zijn om evenwichtig terug te sluisen. De terugsluizing van de derde tranche geschiedt in het kader van de wetsvoorstellen belastingherziening 21e eeuw, waarbij tevens het bedrag voor energiepremies op het structureel beoogde niveau van f 200 mln wordt gebracht.

Terugsluizing voor bedrijfsleven

Voor het bedrijfsleven specificieert tabel 13.5.1 de nog resterende taakstelling vergroening na de eerste tranche, zoals opgenomen in het Belastingplan 1999, alsmede de verdeling over generieke en specifieke terugsluizing.

Tabel 13.5.1 Resterende taakstelling vergroening bedrijven, inclusief «andere milieu-belastingen»; in miljoenen guldens/euro's

	2000	2001	totaal
REB	360	360	720
extra REB elektriciteit	0	27	27
Totaal REB	360	387	747
Indexatie milieubelastingen	42	43	85
Belasting op leidingwater	81	0	81
Verhoging afvalstoffenheffing	90	30	120
Optimale brandstofmix diesel-auto's	25	0	25
Totaal vergroeningsmaatregelen t.b.v. generieke terugsluizing	598	460	1058
Algemeen BTW-tarief bestrijdingsmiddelen en meststoffen ¹	23	0	23
Belasting van oppervlaktedelfstoffen ²	0	220	220
Gelijktrekken tarief grondwater zelfonttrekkers ³	30	30	60
Totaal vergroeningsmaatregelen t.b.v. specifieke terugsluizing	53	250	303
Totaal vergroening	651	710	1361
Totaal vergroening (EUR)	295	322	617

¹ Terugsluizing via milieu-investeringsaftrek (MIA).

² Met betrekking tot deze belasting geldt als uitgangspunt lastenneutraliteit voor bedrijven.

Terugsluizing nader te bezien op basis van onderzoek.

³ Terugsluizing via MIA en herziening grondwaterbelasting

Als uitvloeisel van de gekozen tariefstructuur van de REB zal deze terugsluis vooral gericht moeten zijn op het kleinbedrijf. Onder andere door middel van een verhoging van de zelfstandigenaftrek voor ondernemers in de inkomstenbelasting en een verlaagd Vpb-tarief over de eerste f 50 000 (tariefstapje) voor ondernemers in de vennootschapbelasting (Vpb), in combinatie met de terugsluisinstrumenten positieve prikkels voor energiebesparing, voor duurzame warmte en de milieu-investeringsaftrek (MIA) wordt dan een redelijk evenwichtig beeld bereikt, zowel tussen de bedrijfssectoren als tussen het klein-, midden-, en

grootbedrijf. Verschuivingen binnen die sectoren kunnen optreden. Bedrijven met een lage winst of zelfs een verlies zullen weinig of geen baat hebben bij een verlaging van het IB- of VpB-tarief. Overigens profiteren zelfstandigen die in een bepaald jaar een lage of geen winst hebben gegenereerd – en daardoor geen IB zijn verschuldigd – uiteindelijk toch van de verhoging van de zelfstandigenaftrek. In dat geval is namelijk sprake van een verlies dat verrekend kan worden met de inkomens van de drie voorafgaande jaren en van de acht volgende jaren (ondernemingsverliezen zijn onbeperkt voorwaarts verrekenbaar). Voor zelfstandigen die na verloop van tijd weer winst genieten, leidt de verhoging van de zelfstandigenaftrek dus tot een lager inkomen zodat ze op termijn toch profiteren van de getroffen terugsluizing. In het Belastingplan 2000 wordt een definitief voorstel gedaan. Zie daarvoor de memorie van toelichting bij het Belastingplan 2000.

Terugsluisproblematiek: de positie van kerken

Naar aanleiding van de toezegging tijdens de behandeling van het wetsvoorstel Belastingplan 1999 heeft overleg plaatsgevonden met de commissie Kerkelijke Gebouwen van het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO-K). CIO-K heeft aangegeven dat de grootste problemen in de monumentensector zitten, aangezien energiebesparing daar moeilijk te realiseren is door de beperkingen die voortvloeien uit de monumentenstatus. Het betreft circa 2800 van de in totaal 6000 kerkgebouwen. Voorgesteld wordt de monumentale kerkgebouwen tegemoet te komen via een – door de Belastingdienst te verstrekken – teruggaaf van energiebelasting voor deze gebouwen tot een nader te bepalen bedrag (bijvoorbeeld een bepaald percentage van de betaalde energiebelasting). Daartoe zal een afgrenzing dienen plaats te vinden van de kerken, die als monument worden aangemerkt. Bezien wordt of hiervoor kan worden aangesloten bij bestaande regelingen.

Terugsluisproblematiek: de positie van de sportsector en andere non-profitinstellingen

In de jaarrapportage energiebelasting 1996 is aangegeven dat met NOC/NSF is afgesproken dat zij zullen nagaan in welke mate de sportsector van het bestaande instrumentarium ter ondersteuning van energiebesparing gebruik zou kunnen maken. Ook zal door NOC/NSF worden nagegaan in welke mate de sportsector reeds gebruik maakt van deze mogelijkheden. Over deze onderwerpen vindt verder overleg plaats met NOC/NSF. Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) heeft begin maart 1999 opdracht gegeven tot een onderzoek onder sportverenigingen. Daarin worden vragen opgenomen over energieverbruik, energiebesparingsactiviteiten, gebruik van het energiebesparingsinstrumentarium en terugsluis mogelijkheden. Voorts vindt overleg plaats over een met de sportsector af te sluiten Meerjarenafpraak energiebesparing (MJA). Deze zal echter vooral gericht zijn op de grotere energieverbruikers, zoals zwembaden, ijshallen e.d. De problematiek dient nadrukkelijk te worden beperkt tot dat deel van de sportsector dat niet commercieel actief is (niet belastingplichtig voor inkomsten- of vennootschapsbelasting) en geen werknemers in dienst heeft. Alleen dit deel van de sector wordt niet bereikt met de reguliere terugsluismaatregelen. Een teruggaafregeling energiebelasting, zoals voorgesteld wordt voor de monumentale kerken, is voor de sportsector – mede gelet op de omvang van de sector (circa 30 000 verenigingen) – niet mogelijk. De sector is zeer divers, er zijn sportverenigingen met een eigen energierekening (ongeveer de helft); bij de andere verenigingen is de energierekening in de huurprijs of in subsidiebedragen van (vooral) gemeenten verwerkt. Een relatief eenvoudig criterium zoals bij monumen-

tale kerken, is voor de sportsector niet beschikbaar. Voor de sportsector zal worden gezien of het wenselijk is de subsidieregeling energievoorzieningen in de non-profit en bijzondere sectoren aan te passen. De voor de sportsector beschreven problemen zijn in meerdere of mindere mate eveneens van toepassing op andere instellingen in de non-profitsfeer. Ook voor deze instellingen zou de voor de sportsector beschreven oplossing kunnen worden toegepast.

Los daarvan zal een pakket aan tegemoetkomende maatregelen worden getroffen voor verenigingen en stichtingen. Het betreft maatregelen onder meer in de sfeer van de vennootschapsbelasting en de omzetbelasting (zie de antwoorden van de staatssecretaris van Financiën van 14 april 1999 op de vragen van het lid van de Tweede Kamer Reitsma over de fiscale behandeling van vrijwilligersorganisaties).

Kinderen

De Tweede Kamer heeft bij de behandeling van het Belastingplan 1999 aandacht gevraagd voor de positie van gezinnen met kinderen in de verdere vergroening. Op basis van de door het CBS aangeleverde verbruikscijfers gas en elektriciteit naar soorten huishoudens is nagegaan in welke mate de verhoogde energiebelasting extra neerslaat bij gezinnen met kinderen. Uiteraard treden in verschillende huishoudsituaties wisselende effecten op, maar grosso modo komt uit het cijfermateriaal naar voren dat de initiële effecten voor gezinnen met kinderen in veel gevallen iets hoger uitvallen dan voor gezinnen zonder kinderen in een overigens vergelijkbare huishoudsituatie. Globaal kan dit effect van de vergroening worden gesteld op f 12,50 per kind per jaar per tranche.

13.6 Positieve prikkels

Energie-investeringsaftrek en Milieu-investeringsaftrek

Op grond van het Regeerakkoord zal uit de f 500 mln positieve prikkels na drie jaar structureel f 300 miljoen beschikbaar komen ten behoeve van energiebesparende activiteiten van het bedrijfsleven. De resterende f 200 mln is beschikbaar voor energiebesparende maatregelen voor huishoudens. Een en ander is neergelegd in het Wetsvoorstel tot wijziging van de regulerende energiebelasting (energiepremies). In het kader van de positieve prikkels voor het bedrijfsleven is in het eerste jaar (1999) f 100 mln ingezet in bestaande faciliteiten als de energie-investeringsaftrek (EIA) en de regeling groen beleggen. Voor 1999 is uit dit bedrag voorts eenmalig een bedrag van f 27 mln (transactiebasis) aangewend voor de in te voeren milieu-investeringsaftrek en een bedrag van f 5 mln voor groen beleggen. Voor de tweede tranche zal de voeding van de milieu-investeringsaftrek worden gedekt uit de algemene terugsluis.

Voor de tweede tranche is in 2000 een bedrag van f 7 miljoen beschikbaar voor duurzame warmte. Daarnaast is in 2000 een bedrag van f 93 miljoen beschikbaar voor energiebesparende activiteiten van het bedrijfsleven. Voor het jaar 2001 komt hier nog eens f 100 miljoen bovenop. Deze bedragen zullen in beginsel worden aangewend via bestaande faciliteiten zoals de energie-investeringsaftrek. Voor de huishoudens wordt de regeling energieprijzen uitgebouwd tot een structureel beslag van f 200 mln vanaf 2001.

De milieu-investeringsaftrek (MIA) is bedoeld ter stimulering van milieu-investeringen in brede zin. Ter realisatie van de terugsluis in 1999 is, voor dat jaar, een invulling aan de MIA gegeven waarbij deze is gericht op de landbouwsector. Na 1 januari 2000 zal een generieke verbreding in de MIA worden opgenomen. Hierbij wordt afstemming van de MIA met de

Vamil en de EIA nagestreefd. De opzet is dat de MIA breed werkt voor generieke milieu-investeringen, waarbij voor 2000 met name de industrie zal delen in deze regeling. Gedacht kan worden aan bedrijfsmiddelen die bestemd zijn voor de reductie van andere broeikasgassen dan CO₂, bedrijfsmiddelen bestemd voor het recyclen van afvalstoffen, voor de preventie en schone technologie, voor waterbesparing bij bedrijven en dergelijke. De Vamil blijft in deze optiek beperkt tot een deel van deze investeringen namelijk de niet gangbare investeringen. Door gerichte toepassing van de beide instrumenten kan differentiatie in de stimulans worden gebruikt. Dit levert de mogelijkheid tot een betere bevordering van relatief hoogwaardige bedrijfsmiddelen. De voor de MIA beschikbare bedragen zullen in het Belastingplan 2000 nader worden aangegeven in het licht van de terugsluis van de andere milieubelastingen (zie paragraaf 13.4).

Duurzame ondernemersaftrek

Zoals in de Verkenning is aangegeven, zullen bij de vormgeving van de ondernemersfaciliteiten in het kader van de terugsluis de aanbevelingen van de werkgroep vergroening over een duurzame ondernemersaftrek worden betrokken. Deze aftrek op de winst zou voorlopers op milieugebied met betrekking tot duurzame productie binnen een bedrijfstak belonen voor bijzondere milieukosten, die niet samenhangen met investeringen en die daardoor niet bereikt kunnen worden met investeringsfaciliteiten. Een voorbeeld is de meer duurzame landbouw waaronder de biologische landbouw.

De mogelijkheden voor een duurzame ondernemersaftrek worden momenteel bestudeerd door een interdepartementale ambtelijke werkgroep. De eerste vraag daarbij is wat in dit verband onder duurzaam ondernemen wordt verstaan. In zijn algemeenheid gaat het daarbij om het – onder maatschappelijk wenselijke condities – op een zodanige, niet gangbare wijze tot stand brengen van een product dat het milieu (grondstoffen, emissies, producteigenschappen) aanmerkelijk gunstiger af is dan bij de gangbare wijze van productie van eenzelfde product. Dit moet verder worden geconcretiseerd voor verschillende soorten producten/bedrijfstakken. Aandachtspunt is voorts of een ondernemer in zijn gehele onderneming een duurzame bedrijfsexploitatie zou dienen te voeren of dat de regeling van toepassing kan zijn op een deel van de onderneming. Een duurzame ondernemersaftrek kent immers, anders dan bij investeringsbevorderende faciliteiten die aansluiten op de investeringskosten, geen zelfstandige (automatische) grondslag. Idealiter zou de grondslag per product/bedrijfstak moeten variëren, afhankelijk van de soort meerkosten/minderopbrengsten waar het om gaat. De werkgroep Vergroening heeft bijvoorbeeld voor de landbouw een toeslagensysteem per hectare uitgewerkt. Het is echter de vraag of een dergelijke differentiatie voor alle (andere) bedrijfstakken praktisch mogelijk is, aangezien hiervoor vrij gedetailleerde informatie nodig is. Met het oog hierop zou een meer globale grondslag die ongeacht de bedrijfstak van toepassing is, overwogen kunnen worden. Ten slotte kan worden opgemerkt dat een duurzame ondernemersaftrek zal moeten passen binnen de Europese regelgeving waaronder de staatssteunregels. Een duurzame ondernemersaftrek maakt hier alleen kans van slagen als er een positieve relatie is tussen de meerkosten – of minderopbrengsten – die duurzamer ondernemen met zich brengt en de hoogte van de tegemoetkoming voor een ondernemer. Als dat niet het geval is, zal de tegemoetkoming al snel als een exploitatiesubsidie worden betiteld en derhalve niet worden toegestaan. De financiering zal dan kunnen plaatsvinden uit een beperking van de generieke terugsluizing bedrijven en de middelen van de specifieke terugsluizing.

13.7 Vergroening autobelastingen

Inleiding

Het gebruik van het fiscaal instrumentarium kan bijdragen aan een snellere introductie van schonere en zuinige auto's en een optimale brandstofmix.

In het NMP 3 (Kamerstukken II 1998/99, 25 887) is door de vorige regering aangekondigd dat de mogelijkheden zouden worden onderzocht om in de grondslagen van de motorrijtuigenbelasting (MRB) en/of de belasting van personenauto's en motorrijwielen (BPM) mede milieukeurmerken (schoon, zuinig en brandstofsoort) te betrekken, gericht op het stimuleren van schone en zuinige voertuigen en een optimale brandstofmix. Aanleiding voor dit onderzoek vormde onder meer de aanbeveling van de werkgroep Vergroening van het Fiscale Stelsel om de aanschaf van zuinige auto's te stimuleren, de voordelen van de dieselpersonenauto te verminderen en de positie van LPG te versterken. Als uitvloeisel daarvan is in het Wetsvoorstel fiscale milieuversterking (Kamerstukken II 1997/98, 25 689) een kortingsregeling op de BPM voorgesteld voor relatief zuinige en zeer zuinige personenauto's, welke regeling bij amendement ter financiering van een verlaging van de MRB uit het Wetsvoorstel is gehaald. In het kader van het Belastingplan 1998 is een verlaging van het tarief van de MRB gerealiseerd voor personenauto's die zijn voorzien van een zogenoemde derde generatie LPG-installatie (G3). Bij de plenaire behandeling van het Belastingplan 1998 en het wetsvoorstel fiscale milieuversterking is gevraagd de mogelijkheden van een vergroening van de autobelastingen te bezien.

Bij brief van 4 juli 1997 is door de minister van Economische Zaken een studierapport van het Centrum voor Energiebesparing en Schone Technologie (CE) aan de Tweede Kamer aangeboden met betrekking tot de zogenoemde optimale brandstofmix 2010 (Kamerstukken II 1998/99, 25 887, nr. 17). De doelstellingen wat de te gebruiken brandstofsoort betreft zijn opgenomen in het NMP-3. Bij brief van 5 februari 1999 heeft de minister van Economische Zaken aan de Kamer de voornemens met betrekking tot de te gebruiken niet-fiscale instrumenten kenbaar gemaakt en voor de fiscale instrumenten verwezen naar de fiscale vergroeningsmaatregelen.

Het in het NMP 3 aangekondigde onderzoek heeft zich voornamelijk gericht op de nieuwe auto's. De aanschaf van een auto is het moment waarop de keuze van de koper het beste kan worden beïnvloed; hij kan dan al dan niet kiezen voor een uit milieuoogpunt minder vervuilende auto met een daarbij behorende relatief lagere belastingdruk. Bovendien wordt op deze wijze voorkomen dat de houders van het bestaande wagenpark worden geconfronteerd met een lastenverzwaring. Uitgangspunt is budgettaire neutraliteit, zij het dat waar het de brandstofmix betreft, gelet op het teweegbrengen van trendbreuken, dit niet altijd mogelijk is. Daarnaast is de milieueffectiviteit en de uitvoerbaarheid bezien. Tevens zijn de internationale (EU) ontwikkelingen in de beschouwingen betrokken, te weten de richtlijn met de emissiegrenswaarden voor personen- en bestelauto's voor 2000 en 2005 (98/69/EEG)¹ en het richtlijnvoorstel met betrekking tot etikettering van het brandstofverbruik van personenauto's (Gemeenschappelijk standpunt EG nr. 17/1999)².

¹ Pb. EG van 18 december 1998, L 350.

² Pb. EG van 4 mei 1999, C 123.

Hierna worden achtereenvolgens de maatregelen beschreven met betrekking tot de Optimale brandstofmix 2010, het element zuinig (het brandstofverbruik/CO₂-emissie) en het element schoon (de andere emissies dan de CO₂-emissie). De maatregelen in het kader van de Optimale brandstofmix en de maatregel ter stimulering van instrumenten die het brandstofverbruik van de personenauto tijdens het rijden aangeven – de zogenoemde in-car-instrumenten – zullen deel uitmaken van het Belastingplan 2000. De voor te stellen maatregelen voor de elementen zuinig en schoon zullen in een afzonderlijk wetsvoorstel worden opgenomen waarvan het beoogde tijdstip van inwerkingtreding 1 januari 2001 zal zijn.

Opgemerkt zij dat de hierna vermelde cijfers en bedragen zijn gebaseerd op de voorlopige cijfers over het jaar 1997 en derhalve in het in te dienen wetsvoorstel enigszins daarvan kunnen afwijken. Met de branche-organisaties is oriënterend gesproken over de systematiek van de mogelijke vergroeningsmaatregelen.

Voorstellen

1 Optimale brandstofmix 2010 (minder diesel, meer LPG)

In het NMP-3 zijn de voertuigcategorieën aangegeven met de daarbij behorende streefcijfers wat betreft het gebruik van de verschillende brandstofsoorten. Zoals in de brief van 5 februari 1999 van de minister van Economische Zaken aan de Tweede Kamer is aangegeven, gaat het met betrekking tot de Optimale brandstofmix 2010 om verschillende maatregelen waarvan de fiscale een onderdeel vormen.

Het fiscale instrumentarium is niet voor alle categorieën geëigend als gevolg van onder meer tariefstructuren, bestaande vrijstellingen, de onmogelijkheid de belastingheffing te koppelen aan de plaats van gebruik en EU-beperkingen (zware vrachtauto's). Vooralsnog kan dat alleen worden ingezet met betrekking tot personenauto's en huisvuilauto's. Voor deze voertuigcategorieën zijn in tabel 13.7.1 de NMP-3 doelstellingen aangegeven:

Tabel 13.7.1 Doelstellingen NMP-3 voor personenauto's en inzamelvoertuigen; in % voertuigen

	diesel		benzine		LPG/aardgas	
	1997	2010	1997	2010	1997	2010
personenauto's	11	5	82	88-85	7	7-10
inzamelvoertuigen	100	60-40	-	-	-	40-60

Het aandeel van dieselpersonenauto's in de verkopen van nieuwe personenauto's groeit fors; was dit in 1993 nog circa 10%, in 1998 was het bijna 20%; het aandeel van de dieselpersonenauto in het totale personenautopark is daardoor gestegen tot bijna 12,5% en beweegt zich dus van de doelstelling van 5% af. Het aandeel van LPG in het totale personenautopark blijft ondanks de stimuleringsmaatregel voor de zogenoemde 3^e generatie LPG-auto's (LPG-3) afnemen en ligt thans in de orde van grootte van 5,5%. Zonder maatregelen zullen deze trends zich voortzetten.

Het zogenoemde omslagpunt benzine/diesel ligt thans circa 4000 km lager dan het omslagpunt benzine/LPG. Midden jaren '80 lag het omslagpunt benzine/LPG nog circa 4 000 km lager dan het omslagpunt benzine/diesel. Een belangrijke oorzaak van de verschuiving is dat het prijsverschil tussen benzine- en dieselpersonenauto's de laatste jaren aanzienlijk is afgenomen en soms zelfs niet meer bestaat.

In het Belastingplan 2000 zal worden voorgesteld de BPM voor diesel-

personenauto's met f 2 000 te verhogen en de MRB voor G3 LPG-persenauto's met f 200 per jaar te verlagen. De voorgestelde verhoging van de BPM voor dieselpersenauto's en de verlaging van de MRB voor de zogenoemde LPG-G3-persenauto's zal er toe leiden dat het omslagpunt benzine/diesel weer circa 4 000 km hoger komt te liggen dan het omslagpunt benzine/LPG-3.

De opbrengst van de BPM-verhoging voor dieselpersenauto's wordt geraamd op f 105 mln. De derving ten gevolge van de verlaging van de MRB voor LPG-3 wordt geraamd op circa f 23 mln per jaar. RAI en BOVAG ondersteunen de verbetering van de positie van LPG, maar zijn van oordeel dat zulks niet ten koste mag gaan van de positie van diesel. Afgezien van het feit dat van handhaving van de huidige positie van diesel een negatief effect zal blijven uitgaan op de positie van LPG, past dat niet in de in het NMP-3 neergelegde doelstellingen voor de dieselpersenauto. Voorts hebben zij aangegeven ook voor de dieselpersenauto de MRB als instrument te prefereren. Een met de BPM-verhoging voor de dieselpersenauto vergelijkbare MRB-verhoging zou in de orde van grootte van f 400 per jaar moeten liggen.

Met betrekking tot huisvuilauto's die op LPG rijden, wordt voorgesteld – zoals dat ook voor autobussen in het openbaar vervoer is gebeurd – een verlaagd tarief voor LPG in te voeren. Daartoe zal een derogatieverzoek op grond van artikel 8, vierde lid, van Richtlijn 92/81/EEG (de zogenoemde structuurrichtlijn) worden ingediend.

2 In-car-instrumenten

Als maatregel die het rijgedrag kan beïnvloeden wordt, zoals aangekondigd in de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid (Kamerstukken II 1998/1999, 26 603, nrs. 1 en 2), voorgesteld de inbouw van de zogenoemde in-car-instrumenten, zoals de econometer, de cruise-control en de board-computer te stimuleren door de waarde van deze instrumenten – voorzover zij betrekking hebben op het meten en aangeven van het brandstofverbruik – tijdelijk buiten de grondslag van de BPM te laten. Tijdelijk wil zeggen tot het moment waarop personenauto's in hoofdzaak standaard van deze instrumenten zijn voorzien. De hiermee gemoeide budgettaire kosten bedragen circa f 7 mln en worden gefinancierd uit de opbrengst van de hiervoor beschreven brandstofmixmaatregelen. Deze maatregel kan bij ministeriële regeling worden ingevoerd.

3 Zuinig

Voor het hanteren van dit element is het vereist dat de te gebruiken grondslag (het brandstofverbruik of CO₂-emissie) op een gestandaardiseerde wijze wordt gemeten en vastgelegd. Dit is het geval voor personenauto's (Europees geharmoniseerde meetmethode in het kader van de zogenoemde typegoedkeuringen). Bij de typegoedkeuring worden zowel de CO₂-emissie als het direct daarmee in relatie staande brandstofverbruik gemeten. Omdat bij deze meting de CO₂-emissie in hele grammen per kilometer en het brandstofverbruik in liters per 100 km met een nauwkeurigheid van een tiende liter moeten worden opgegeven, kent de CO₂-emissie een meer verfijnde gradatie dan het brandstofverbruik. Wat betreft de te gebruiken grondslag kan nog een onderscheid worden gemaakt tussen een absolute norm (dat wil zeggen het feitelijke brandstofverbruik of de feitelijke CO₂-uitstoot per km) of een relatieve norm (bijvoorbeeld de mate waarin het brandstofverbruik of de CO₂-uitstoot per km van een personenauto hoger of lager is dan het gemiddelde voor auto's van de desbetreffende grootte). Deze relatieve norm wordt gehanteerd bij de momenteel in voorbereiding zijnde maatregel om nieuwe personenauto's van een energie-etiket te voorzien. Het streven is erop gericht om dit energie-etiket op uiterlijk 1 januari 2001 in te voeren (verwezen zij ook naar de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid; Kamerstukken II

1998/1999, 26 603, nrs. 1 en 2). Zoals in de inleiding is vermeld, was in het Wetsvoorstel fiscale milieuversterking een korting op de BPM voorgesteld voor – relatief – zuinige en zeer zuinige personenauto's. Deze regeling zou een milieueffect van – 0,1 megaton CO₂ hebben gehad. Het betrof een beperkte stimuleringsregeling van zuinige auto's en geen voor alle auto's toegepaste structurele koppeling van de belasting aan het brandstofverbruik.

In het licht van de uitdagingen die Kyoto stelt aan de beperking van de CO₂-emissies is een verdergaand voorstel uitgewerkt. Dit is een structurele koppeling van de BPM aan de mate waarin de CO₂-emissie van een auto hoger is dan hetgeen technisch haalbaar is voor de desbetreffende voertuiggrootte, naast de grondslag catalogusprijs.

Zoals is aangekondigd in de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid (Kamerstukken II 1998/1999, 26 603, nrs. 1 en 2) is een systeem voor etikettering van nieuwe personenauto's in voorbereiding, waarbij het relatieve verbruik van een auto op het etiket wordt vermeld. Het relatieve verbruik wordt hierbij vastgelegd door de mate waarin de CO₂-uitstoot per km van een auto hoger of lager is dan gemiddeld voor auto's van de desbetreffende grootte. Bij de uitwerking van de etikettering worden benzineauto's en dieselauto's afzonderlijk beschouwd. Auto's met een LPG-installatie worden als benzineauto's behandeld. Het voor personenauto's in te voeren etiket lijkt sterk op de energie-etiketten, die nu al voor koelkasten en wasmachines in gebruik zijn. In de Uitvoeringsnota Klimaatbeleid is voorts aangekondigd aan de in voorbereiding zijnde etikettering op budgettaire neutrale wijze een fiscale vertaling te geven door de BPM te differentiëren naar het (relatieve) brandstofverbruik. Dit houdt in dat onder verlaging van de BPM met een voor alle auto's vast bedrag (circa f 2 350 voor benzineauto's en circa f 2 100 voor dieselauto's) in de BPM een aan de CO₂-uitstoot per km gekoppelde toeslag wordt opgenomen. Deze toeslag bedraagt f 50 voor elke gram CO₂ die een auto per kilometer meer uitstoot dan voor de betreffende voertuiggrootte technisch haalbaar is.

Bij de maatregel wordt uitgegaan van de CO₂-uitstoot per km, omdat tijdens de typekeuring van personenauto's de CO₂-uitstoot per km met een hogere nauwkeurigheid moet worden opgegeven dan het brandstofverbruik. De CO₂-uitstoot per km van een personenauto is rechtstreeks gekoppeld aan het verbruik. Voor benzineauto's bedraagt de omrekeningsfactor van brandstofverbruik uitgedrukt in liter/100 km naar CO₂-uitstoot uitgedrukt in gram/km 23,9. Voor dieselauto's bedraagt deze factor 26,7. Met deze uitwerking is het netto effect van de voorgestelde differentiatie van de BPM dat de BPM van relatief zuinige auto's wordt verlaagd, zodat de aankoop van deze auto's wordt gestimuleerd. Tegelijkertijd wordt de BPM van relatief onzuinige auto's verhoogd, zodat de verkoop van deze auto's wordt ontmoedigd. Afhankelijk van het relatieve verbruik zal het netto-effect op de BPM voor de meer courante personenauto's liggen tussen een verlaging met circa f 2 350 en een verhoging met circa f 2 500. Voor zeer onzuinige auto's kan de verhoging verder oplopen. Het milieueffect van de voorgestelde differentiatie van de BPM wordt geraamd op 0,6 Mton CO₂ in 2010.

Naast de voorgestelde maatregel in de BPM is ook een structurele koppeling van de MRB voor nieuwe personenauto's aan het absolute brandstofverbruik in plaats van aan de eigen massa bezien. De belastingdruk van de MRB wordt dan rechtstreeks gerelateerd aan het bij de typekeuring vastgestelde brandstofverbruik. RAI en BOVAG bepleiten deze mogelijkheid.

Bij deze maatregel betalen minder brandstof verbruikende auto's altijd minder belasting dan meer verbruikende auto's, ook al zijn ze voor hun grootte relatief onzuinig. De additionele fiscale prikkel van de MRB-

maatregel bedraagt bij budgettair neutraal uitgewerkt tarieflijnen ongeveer f 5 per gram CO₂/km per jaar voor benzineauto's. Voor dieselauto's is de additionele fiscale prikkel ongeveer f 20 per gram CO₂/km per jaar. Aangezien de MRB een tijdvakbelasting is, zijn de effecten van de per jaar te betalen MRB kleiner dan van de hiervoor vermelde effecten op de eenmalige BPM.

Het CO₂-effect van de maatregel in de MRB wordt op minder dan 0,3 Mton CO₂-reductie ingeschat.

De maatregel in de BPM kan, gelet op de noodzakelijke voorbereidingstijd voor de uitvoerende organen en het bedrijfsleven en de uitwerking van het etiketteringssysteem per 1 januari 2001 geëffectueerd worden. Met de onderzochte wijziging van de grondslag van de MRB voor nieuwe auto's is eenzelfde voorbereidingstijd gemoeid.

4 Schoon

Eind 1998 is richtlijn 98/69/EEG tot stand gekomen waarin de emissiegrenswaarden zijn vastgelegd waaraan nieuwe personenauto's en nieuwe lichte bedrijfsauto's per 1 januari 2000 en 1 januari 2005 moeten voldoen. De 2005-grenswaarden zijn voor de meeste emissies³ circa 50% scherper dan de per 1 januari 2000 verplichte grenswaarden. In het verlengde van eerdere emissierichtlijnen is fiscale stimulering toegestaan tot op het moment dat de nieuwe grenswaarden verplicht worden. De hoogte van de fiscale stimulering mag niet meer bedragen dan de extra kosten van de technische oplossingen die zijn gekozen om aan de grenswaarden te voldoen.

In onderstaande tabel zijn ter vergelijking de eisen per 2000 en per 2005 weergegeven. Op LPG rijdende auto's vallen onder de categorie benzineauto's.

Tabel 13.7.2 Grenswaarden; in gram/km

	Benzineauto's				Dieselauto's			
	CO	HC	No _x	HC+No _x	CO	HC+NO _x	NO _x	PM
2000	2,30	0,20	0,15	–	0,64	0,56	0,50	0,05
2005	1,00	0,10	0,08	–	0,50	0,30	0,25	0,03

De kosten die noodzakelijk zijn om aan de grenswaarden voor 2005 te kunnen voldoen, worden geraamd op circa f 700 voor benzineauto's en circa f 1 200 voor dieselpersonenauto's en lichte dieselbestelauto's, respectievelijk f 1 400 voor zware dieselbestelauto's, en zullen afnemen naarmate er meer auto's die voldoen aan de grenswaarden worden geproduceerd.

De regering stelt voor, tijdelijk – tot 1 januari 2005 – de aanschaf van personenauto's die voldoen aan de 2005-emissiegrenswaarden te stimuleren via een eenmalige korting op de MRB en wel voor benzineauto's aflopend van f 700 tot f 300 en voor dieselauto's aflopend van f 1 200 tot f 400. De financiering zal plaatsvinden door een tijdelijke verhoging van de BPM voor personenauto's met circa f 200.

Ook voor bestelauto's wordt voorgesteld de stimulering voor bestelauto's die aan de 2005-emissiegrenswaarden voldoen te laten verlopen via de MRB door een korting op de MRB. Voor lichte bestelauto's zijn de

³ CO = koolmonoxide
 HC = koolwaterstof
 NO_x = stikstofoxiden
 PM = roetdeeltjes en andere vaste deeltjes.

stimuleringsbedragen dezelfde als voor personenauto's; voor de zware dieselbestelauto's lopen zij af van f 1 400 tot f 400. De financiering zal plaatsvinden door een tijdelijke verhoging van de MRB voor bestelauto's met circa f 20 tot f 25.

De genoemde stimuleringsbedragen zijn afgeleid van de bedragen die in het zogenoemde Auto-oil-programma en in het kader van de totstandkoming van genoemde richtlijn zijn vermeld als extra kosten en zijn afgestemd met de organisaties van het bedrijfsleven. Voor de stimulering van schone personenauto's is gekozen voor een korting op de MRB om het opnemen van het element zuinig in de BPM niet te compliceren met deze maatregel. De financiering zal plaatsvinden door een tijdelijke verhoging van de BPM voor personenauto's en door een tijdelijke verhoging van de MRB voor bestelauto's.

De maatregel kan, gelet op de noodzakelijke voorbereidingstijd voor de uitvoerende organen en het bedrijfsleven van ruim één jaar, eveneens per 1 januari 2001 geëffectueerd worden.

Trefwoordenregister

Aanpassingsvermogen	15
Aardgasbaten	146, 156, 191, 205
Administratieve lasten	30
Afvalstoffenbelasting	273, 275, 278
Agenda 2000	235
Algemene Bijstandswet	201
Algemene Rekenkamer	115
Allochtonen	19
AOW-spaarfonds	28, 139, 148, 156
Arbeidsaanbod	19
Arbeidsgehandicapten	26
Arbeidskorting	11, 48, 50
Arbeidskostenforfait	19
Arbeidsmarkt	16
Arbeidsongeschikten	8
Arbeidsongeschiktheid	37
Arbeidsparticipatie	8, 10, 17
Arbeidsproductiviteit	27
Asielzoekers	169, 171, 174, 199
Asymmetrische schokken	21
Autobelastingen	276, 283
Automatische stabilisatoren	22
Bandbreedtesystematiek	199, 212
Baten-lastenstelsel	72
Bedrijfsvoering	72, 220
Begrotingsevenwicht	27
Begrotingssystematiek	8, 17
Behoedzaamheidsreserve	201, 202, 212
Belasting op leidingwater	272, 273, 279
Belastingcoördinatie	24
Belastingconcurrentie	24
Belastinggrondslagen	24
Belastingherziening 21 ^e eeuw	47
Belastinguitgaven	115
Belastingvrije voet	266, 267, 268, 270, 271
Beleidscoördinatie	23
Beleidsconcurrentie	24
Beleidsbeoordelingen	73
Beleidsinstrument	115
Beleidsintensivering	54
Beleidsprioriteiten	73
Beroepsbevolking	16
Bestrijdingsmiddelen en meststoffen	274, 277, 279
Betuwerroute	204, 205
Bijzondere bijstand	201
BNP-afdrachten	167, 210, 239, 242
Boeten en transacties	169
Bruto Binnenlands Product	227
BTW-afdrachten	167, 210, 239, 242
Budgetdisciplinesector	56

Buitensporigetekortenprocedure	261
Cohesiefonds	236
Collectieve goederen	25
Collectieve lasten	17
Common-Area	191, 213
Comptabiliteitswet	74
Concurrentie	31
Concurrentievermogen	16
Consumptie	22
Convergentie	23
Conversie vermogens agentschappen	135
CO ₂	11, 190
DAC-1-lijst	151
Decentrale overheden	32
Deeltijdbanen	17
Defensienota	141
Demografische ontwikkeling	9, 25
Departementaal jaarverslag	73
Desalderingen	163
Dienst Landbouwkundig Onderzoek	140
Duurzame energie	271
Duurzame kenniseconomie	28
Ecofin	262
Economische dynamiek	21
Economische en sociale infrastructuur	9
Economische en sociale veerkracht	16
Economische groei	7
Economische structuur	16
Effectieve belastingdruk	24
Eigen bijdragen	218
Eigen middelen	239
Eigen-Middelenbesluit	235
Eindejaarsmarge	58, 212
Elektriciteitsaansluiting	267, 268
Employability	10, 30, 34, 36, 39
EMU-schuldquote	13
EMU-schuld	17, 69
EMU-tekort	13, 17, 67
EU-afdrachten	148
EU-begroting	236, 238
EU-douanerechten	180
Eurogebied	18
Europese integratie	16
Europese Raad van Berlijn	234, 244
Europese Rekenkamer	237
Euro	175, 179, 212, 215
Exportkredietverzekering	140, 179, 199
Extra Werkgelegenheid Langdurig Werklozen (EWLW)	136, 148, 149, 150, 162, 172, 195, 197, 216
Financieel Jaarverslag van het Rijk	72
Financiële vernieuwing	220
Financiële Vooruitzichten	234
Fiscaal beleid	24
Flexizorg	43
Fonds Economische Structuurversterking (FES)	137, 138, 146
Fraudebestrijding	237
Fysieke infrastructuur	17
Gasbaten	271
Gemeenschappelijk landbouwbeleid	235

Gemeentefonds	224, 227
Geneesmiddelen	217
Gezondheidszorg	41
Globale richtsnoeren	16, 264
Government governance	77
Groen beleggen	278, 281
Groene stroom	268, 271
Grondwaterbelasting	274, 278
Grootverbruikers	271
Grotestedenbeleid	145
Heffingskorting	48
Heffingsvrije voet	272, 273
Herziening van het belastingstelsel	10
Homogene groep Internationale Samenwerking (hgIS)	133, 163, 166, 199, 212
Hoofdbesluitvormingsmoment	59
Hoofdlijnennotitie	182
Hoogconjunctuur	15
HSL-Zuid	154
Hulpmiddelen	217
Ijklatten	22
Ijklijn	119
Inactiviteit	19
Individuele Huursubsidie	184
Inflatie	23
Informatie- en communicatietechnologie (ICT)	28, 137, 171, 174
Informatie-uitwisseling	23
Infrastructuur	11, 31, 204, 212
Inkomenseffecten	266, 268
Inkomstenijklatten	52
Innovatief aanbesteden	45, 188, 204
Innovatievermogen	28
Instroom-/Doorstroombanen	195, 215
Intensiveringen	12
Interdepartementale beleidsonderzoeken	72
Interinstitutioneel Akkoord	234
Internationalisering	9, 15
Invoerheffingen	180
Invoerrechten	239, 241
Inzetbaarheid	30
Jeugdzorg	197
Kapitaalmarktberoep	177
Kennisinfrastructuur	30
Kinderopvang	197, 200, 212
Klassenverkleining	137, 175
Klimaatbeleid	184
Koppeling uitkeringen	157
Kwijtscheldingsbeleid	226
Landbouw-Egalisatiefonds afdeling A (LEF A)	147
Landbouweffingen	239, 241
Langdurige werkloosheid	39
Leenfaciliteit	78, 164, 177
Lokale heffingen	225
Loonbijstelling	207
Marktwerking	39
Mededingingsbeleid	25
Mee- en tegenvallerformule	13, 22
Menselijk kapitaal	30
Microlastenontwikkeling	226
Midden- en kleinbedrijf	145

Milieubelastingen	48
Milieueffecten	270, 277
Milieu-investeringsaftrek	277, 279, 281
Milieu	11, 15, 47, 50
Mobiliteit	19
Monetair beleid	22
Monitor Lokale lasten 1999	226
Monumentenzorg	174
Muntunie	21
Nationale Rekeningen	52
Nettopositie	243
Niet-winstbeogende instellingen (NWI's)	143
Nominale staatsschuld	139
Normeringssystematiek	227
ODA	151, 199
Ombuigingen	12
Omroepbijdragen	175, 180, 197, 201
Onderuitputting	58
Onderwijs	10, 33
Onroerendezaakbelastingen	225
Openbaar vervoer	43
Oppervlakedelfstoffenbelasting	274, 276, 277, 279
Oudedagsvoorzieningen	25
Overheidsfinanciën	16
Overheidsmonopolies	31
Overheidsschuld	8
Overheidstekort	8
Participatie van ouderen	40
Participatie	26
Perceptiekostenvergoeding	148, 193
Platform Financiële Informatievoorziening	74
Poortwachtersmodel	38, 55
Positieve prikkels	273, 278, 279, 281
Prestatiegegevens	72
Prijsbijstelling	209
Productiefactoren	21
Productiviteit	27
Project Tegoeden Tweede Wereldoorlog	149
Proportionaliteit	25
Provinciefonds	224, 227
Publiek-private samenwerking	9, 31, 44
R&D-intensiteit	29
Receptregelvergoeding	217
Reïntegratiebeleid	10
Regulerende energiebelasting	266, 267, 272, 281
Reinigingsheffingen	225
Rekening-courantfaciliteit	134, 167
Rekeningrijden	44
Rentelasten	27
Replacement ratio	22
RGD	184
Rioolrechten	225
Risicokapitaal	30
Ruimtelijk-economische structuur	45
Schaalvoordelen	25
Schadelijke belastingconcurrentie	24
Scholing	19
Schooluitval	29
Schuldconversie	57
Schuldherstructureringsoperatie	177

SEM 2000	237
Sluitende aanpak	39, 212, 215
Sociale advocatuur	169
Sociale cohesie	15
Sociale infrastructuur	19, 171, 212
Sociale zekerheid	10, 16, 37
Solvabiliteit	18
Specifieke uitkeringen	224, 228
Staatsdeelnemingen	213
Stabiliteits- en groeipact	8, 13, 23, 261
Stadseconomie	145
Stadsverwarmingsprojecten	268
Startkwalificaties	29
Stelselherziening Rijksgebouwendienst (RGD)	139
Stimuleringsregeling Dagindeling	148
Stimuleringsregeling Samenwerking Werk en Inkomen	148
Structurele hervormingen	23
Structuurfondsen	236, 240
Studiegroep Begrotingsruimte	27
Subsidiariteit	25
Synergie-effecten	31
Tariefstelling voor aardgas en elektriciteit	268
Technologische ontwikkeling	9, 28
Tekortreductie	27
Terugsluis	269, 273, 278, 279, 280, 281, 282
Transparantie	19
Uitgavenkader	22, 52, 79
Uitgavenreserve	52, 56
Uittredingsregelingen	26
Varkenspest	192
Varkensrechten	192
Verdrag van Maastricht	8
Vergrijzing	11, 28
Vergroening	50, 55, 266
Verhandelbare emissierechten	46
Verkeersveiligheid	169
Vermogensbestanddelen	79
Vermogensrendementsheffing	51
Verzelfstandiging	73
Vierde Eigenmiddel	167
VINEX-locaties	143
VK-compensatie	235
Voorhoedeprojecten	76
Waarborgfonds	149, 197
Wachtlijsten	42
Waterschade	171
Waterschappen	226
Welvaart	27
Werkgelegenheid	8, 15
Werkgelegenheidsbeleid	23
Werkgelegenheidsrichtsnoeren	265
Werkloosheid	8, 21, 39
Wet inburgering nieuwkomers	150
Wet inschakeling werkzoekenden	39, 195, 215
Wet voorzieningen gehandicapten	200
Wisselkoersbeleid	19
Ziekteverzuim	37, 39
Zorg op maat	41

Zorgkantoren
Zorg
Zorgstelsel

42
11, 25, 41
30

Lijst van gebruikte afkortingen

ABP	Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds
ABW	Algemene Bijstandswet
AKW	Algemene Kinderbijslagwet
AMvB	Algemene Maatregel van Bestuur
ANW	Algemene Nabestaandenwet
AOW	Algemene Ouderdomswet
AVI	Afvalverbrandingsinstallatie
AWBZ	Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten
AWF	Algemeen Werkloosheidsfonds
BBP	Bruto Binnenlands Product
pBBP	Prijsonwikkeling van het Bruto Binnenlands Product
BKZ	Budgettair Kader Zorg
BNP	Bruto Nationaal Product
BOD	Belasting van oppervlaktedelfstoffen
BTW	Belasting Toegevoegde Waarde
BZ	Ministerie van Buitenlandse Zaken
BZK	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CAO	Collectieve Arbeidsovereenkomst
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CEP	Centraal Economisch Plan
CJIB	Centraal Justitieel Incassobureau
CPB	Centraal Planbureau
CWI	Centra voor Werk en Inkomen
DAC-1	Development Assistance Committee 1
DICO	Defensie Interservice Commando
DJI	Dienst Justitiële Inrichtingen
DGW&T	Directie Gebouwen Werken & Terreinen
DKP	Dynamische kostprijssubsidies
DLO	Dienst Landbouwkundig Onderzoek
DNB	De Nederlandsche Bank
DTC's	Dutch Treasury Certificates
DTO	Defensie Telematica Organisatie
ECU	European Currency Unit
EHS	Ecologische Hoofdstructuur
EIA	Energie-investeringsaftrek
EMU	Economische en Monetaire Unie
EP	Europees Parlement
EPK	Energieprestatiekeuring
ESR	Europees systeem van nationale en regionale rekeningen
EU	Europese Unie
EUR	Euro
EVS	Elektronisch Voorschrijfsysteem
EWLW(-banen)	Extra Werkgelegenheid voor Langdurig Werklozen; ook wel Instroom-/Doorstroombanen
EZ	Ministerie van Economische Zaken
FAOP	Ambtenarenfonds voor de arbeidsongeschiktheidsregeling

FES	Fonds Economische Structuurversterking
FOR	Fiscale Oudedagsreserve
FTE's	Fulltime equivalents
GF	Gemeentefonds
GVS	Geneesmiddelenvergoedingsysteem
hgIS (HGIS)	Homogene groep Internationale Samenwerking
HSL(-Z)	Hogesnelheidslijn(-Zuid)
IB	Inkomstenbelasting
IBO	Interdepartementaal Beleidsonderzoek
ICT	Informatie- en communicatietechnologie
I/D-banen	Instroom-/Doorstroombanen
IDA	International Development Association
IHS	Individuele Huursubsidie
IND	Immigratie- en Naturalisatiedienst
INTERREG	Programma voor transnationale samenwerking op het gebied van de ruimtelijke ordening
IPO	Interprovinciaal Overleg
IS	Internationale Samenwerking
ISF	Infrastructuurfonds
ISV	Investerings stedelijke vernieuwing
JWG	Jeugdwerkgarantiewet
KLPD	Korps Landelijke Politiediensten
KNMI	Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut
KPN	Koninklijke PTT Nederland
LEF	Landbouw Egalisatiefonds
LNV	Ministerie van Landbouw Natuurbeheer en Visserij
MDW	Marktwerking, Deregulering en Wetgevingskwaliteit
(c-)MEV	(concept) Macro Economische Verkenning
MIA	Milieu-investeringsaftrek
MIT	Meerjarenprogramma Infrastructuur en Transport
MJA	Meerjarenafpraak
MKB-Nederland	Midden- en kleinbedrijf Nederland
MLO	Microlastenontwikkeling
MLU	Mid-Life-Update
MOR	Meeropbrengstverdeling Gronings aardgas
MRB	Motorrijtuigenbelasting
NAM	Nederlandse Aardoliemaatschappij
NIB	Nationale Investeringsbank
NIO	Nationale Investeringsbank voor Ontwikkelingslanden
NMP 3	Nationaal Milieubeleidsplan 3
NOB	Nederlands Omroepbedrijf
NOC/NSF	Nederlands Olympisch Comité/Nederlandse Sport Federatie
NS	Nederlandse Spoorwegen
NWI's	Niet-winstbeogende instellingen
NWO	Nederlandse organisatie voor wetenschappelijk onderzoek
OCenW	Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen
ODA	Official Development Aid
OECD (OESO)	Organization for Economic Co-Operation and Development
OLAF	Office Européen de Lutte Anti-Fraude
OPL	Overige Publiekrechtelijke Lichamen
OPTA	Onafhankelijke post- en telecommunicatie-autoriteit
OOW	Overheidspersoneel Onder Werknemers-verzekeringen
OVA	Overheidsbijdrage aan de Arbeidskosten

PEMBA	Premiedifferentiatie en Marktwerking bij Arbeidsongeschiktheidsregelingen
PLAFIN	Platform Financiële Informatievoorziening
PF	Provinciefonds
PPS	Publiek-private samenwerking
RA	Regeerakkoord
RBG	Rijksbegroting
RDR	Rijksdienst voor Radiocommunicatie
REA	Reïntegratie van Arbeidsongeschikten
REB	Regulerende Energiebelasting
RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
RGD	Rijksgebouwendienst
RVV	Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees
SAMEN	Wet stimulering arbeidsdeelname minderheden
SCP	Sociaal en Cultureel Planbureau
SEM 2000	Sound and Efficient Management 2000
SENO	Stichting Economische Samenwerking Nederland en opkomende markten
SER	Sociaal Economische Raad
SHORAD	Short Range Air Defence
S&O	Speur- en Ontwikkelingwerk
SPAK	Specifieke Afdrachtkorting
SUWI	Structuur Uitvoering Werk en Inkomen
SWAB	Samen Werken aan Bereikbaarheid
SWI	Samenwerking werk en inkomen
SZA	Sector Sociale Zekerheid en Arbeidsmarkt
SZW	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
TNO	Nederlandse organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek
UCLAF	Unité de Coordination de la Lutte Anti-Fraude
VAM	Vuilafvoermaatschappij
VAMIL	Vervroegde Afschrijving Milieu-investeringen
VAW	Vervroegde Aflossing Woningwetleningen
VINEX	Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra
VK-compensatie	Verenigd Koninkrijk-compensatie
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
VpB	Vennootschapsbelasting
VROM	Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
VSN	Verenigd Streekvervoer Nederland
VUT	Vervroegde Uittreding
VVTV	Voorwaardelijke Vergunning tot Verblijf
V&W	Ministerie van Verkeer en Waterstaat
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Wajong	Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten
WAO	Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering
WAZ	Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen
WBSO	Wet bevordering speur- en ontwikkelingwerk
WGF	Wachtgeldfonds
WIW	Wet inschakeling werklozen
WSF	Wet op de studiefinanciering
WSW	Wet sociale werkvoorziening
WTG	Wet tarieven gezondheidszorg
WTO	World Trade Organization
WTS	Wet tegemoetkoming schade bij rampen
WTS	Wet tegemoetkoming studiekosten
WTZ	Wet tarieven ziektekosten

WVG
WW
ZFW
ZW

Wet voorzieningen gehandicapten
Werkloosheidswet
Ziekenfondswet
Ziektewet